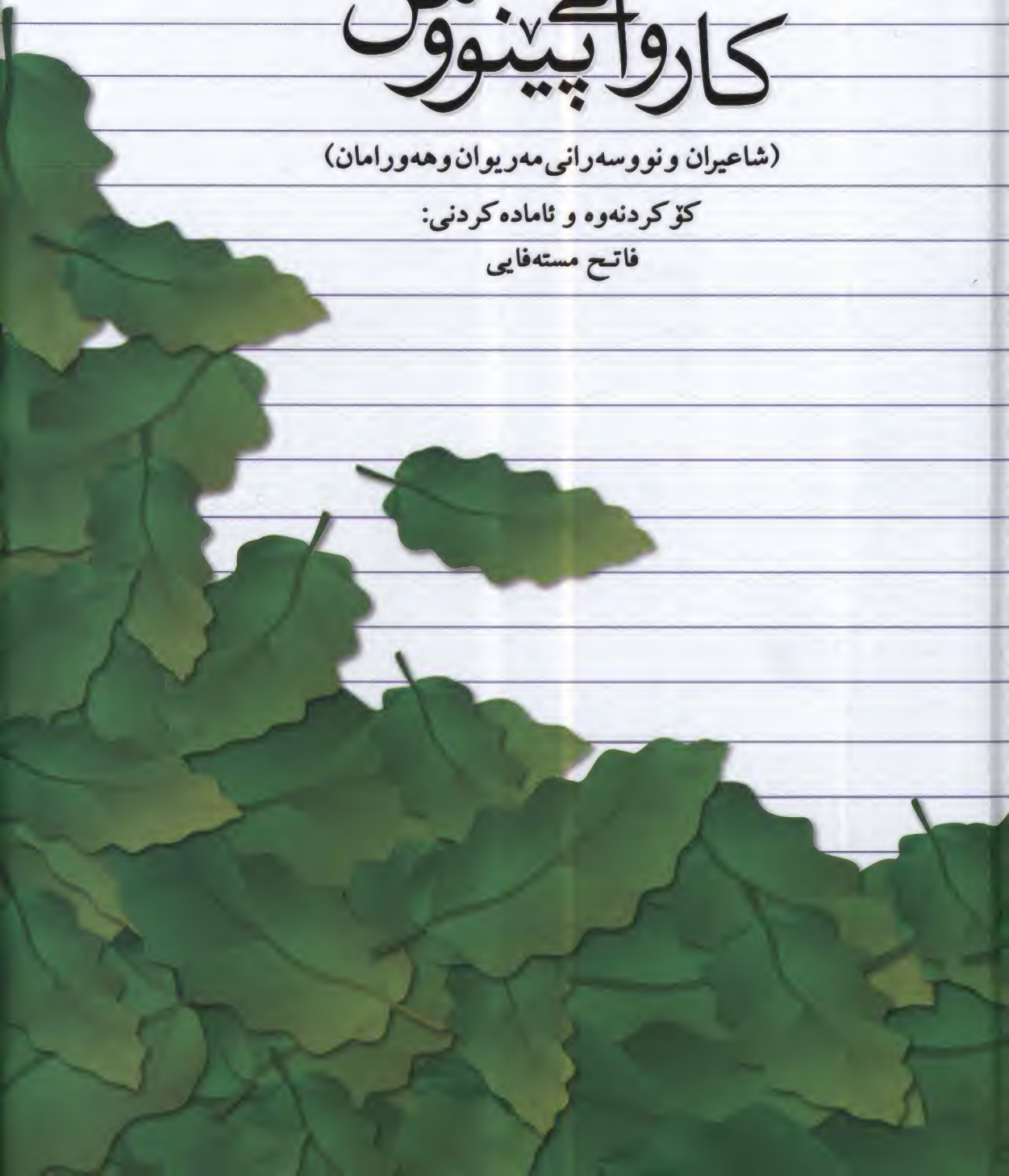

کاروانشینووس

(شاعیران و نووسه رانی مه‌ریوان وهه‌ورامان)

کۆ کردنه‌وه و ئاماده کردنی:

فاتح مسته‌فایی

- له دايك بوى ۱۹۷۲ گوندى «زه كريان» ى مەريوان.
- كورې سەيد محەممەد (له بنەمالى سەيدە كانى چۆر) و سەلما خاتون.
- مامۇستاي قوتابخانە كانى مەريوان له ۱۹۹۳ هوه.
- ۱۹۹۶ دهريون له زانكۆي كەرەج بە پەلەي به كالۆريۆس له بوارى «پەروەردە» دا.
- له سالى ۱۹۹۹ هوه هاوكارى له گەل گۆفاره كاندە به نووسينى وتارگەلى كۆمەلايەتى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كاروانى پڻووس

(شاعيران و نووسه رانى مهريوان و ههورامان)

كۆكردنه وه و ئاماده كردنى:

فاتح مسته فايى

سرشناسه	: مصطفایی، فاتح ۱۳۵۱.
عنوان نام پدیدآور	: کاروان پینووس / فاتح مصطفایی
مشخصات نشر	: سنندج، آراس ۱۳۸۹
مشخصات ظاهری	: ۳۲۵ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۶-۳۰-۹
فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: شاعران کرد -- ایران -- قرن ۱۴ سرگذشتنامه
موضوع	: نویسندگان کرد -- ایران -- قرن ۱۴ سرگذشتنامه
رده بندی کنگره	: PIR۳۲۵۶ ۱۳۸۹ ۶م آ/۲۱
رده بندی دیویی	: ۸۹/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۲۳۲۵۸۸

فاسنامهی کتیب

نئوی کتیب	: کاروانی پینووس
کۆکردنه وه و ئاماده کردنی	: فاتح مستهفایی
پیداچوونه وه	: عهزیز ناسری
پوو بهرگ	: هیمن کانی سانانی
بلاوکردنه وه	: ئاراس - سنه
نۆرهی چاپ	: یه که م - ۱۳۹۰
نرخ	: ۶۵۰۰ تمه
تیراژ	: ۱۰۰۰ دانه
ناوهندی بلاو کردنه وه:	
سنه - پاساژی عیزه تی - بلاو کردنه وه ئاراس	
ته له فوون ۲۲۲۸۳۴۱ - ۸۷۱	

پیشکش به:

رؤحی باوک و دایکم که گه وره ییان له «وشه» دا نه زانی.

پېړست

ناوهر وړک	لا پېره
پېشه کی نه حمه د قازی	۱۷.....
پېشه کی نووسه ر	۲۱.....
شاعیران و نووسه رانی بهر له سده دی ۱۴ ی زایینی	۲۵.....
سه ید محه ممه د زاهید	۲۵.....
شیخ عه بدولپه حمان پوکنه د دین کاکو زه که ریایی	۲۵.....
پیر شالیاری یه که م	۲۵.....
پیر شالیاری دووهم	۲۶.....
شیخ نیعمه توللا کاکو زه که ریایی (یه که م)	۲۶.....
شیخ نیعمه توللای کاکو زه که ریایی (دووهم)	۲۷.....
محه ممه دی کوړی مه لا په زای مریوانی	۲۸.....
پیر یونس هه نجیران	۲۸.....
شاعیران و نووسه رانی سده دی ۱۴ ی زایینی	۲۹.....
مه ولانا محه ممه دی گوشایش	۲۹.....
شیخ عه بدولپه حمان جانه وهره	۲۹.....
شیخ عه زیز جانه وهره	۳۰.....
پیر ناری هه ورامی	۳۱.....
کابل مریوانی	۳۱.....
فازل کاکو زه که ریایی	۳۲.....
شاعیران و نووسه رانی سده دی ۱۵ ی زایینی	۳۲.....
مه لا نه بو به کر موسه نیفی چوړی	۳۲.....
شاعیران و نووسه رانی سده دی ۱۶ ی زایینی	۳۳.....
شیخ په زاموعینه د دین کاکو زه که ریایی	۳۳.....
شیخ شهابه د دین کاکو زه که ریایی	۳۳.....

- خەيالى ۳۴
- شاعيران و نووسەرانى سەدەي ۱۷ى زايىنى ۳۵
- مەلايۇسفى جانى چۆرى ۳۵
- مەلاعەبدولغەفارى دووھەم ۳۵
- شىخ ئىبراھىمى ھەورامانى ۳۵
- مەلا سەيدە عبدولكەرىمى چۆرى ۳۵
- شىخ ئىبراھىمى شارانى ۳۶
- مەلا جامى چۆرى ۳۶
- شاعيران و نووسەرانى سەدەي ۱۸ى زايىنى ۳۶
- مەلا خزرى پرووار ۳۶
- مامۇستافە خەرددىن ۳۷
- مەلا محەممەد سەلىمان (سەيدى) ۳۸
- ئەحمەد بەگى كۆماسى ۴۰
- مەلاعەبدولعەزىمى سەولوا ۴۱
- شاعيران و نووسەرانى سەدەي ۱۹ى زايىنى ۴۲
- شىخ سەيدى دۆلاشى ۴۲
- مەلاعەبدولسەمەدى بالكى ۴۲
- حاجى سەيدە سەنەنى چۆرى ۴۲
- مەلاعەبدوللا قازى شەيدا ۴۳
- مەلا شەرىفى مەردۇخى ۴۳
- مەلا سەنەن دۆلى ۴۴
- محەممەد ئەمىن (خىتلە) ۴۵
- حاجى مەلاعەزىز ۵۰
- مەلاعارف ۵۰
- كەككەمەي پىئو (نارى) ۵۰
- مەلاعەبدوللا مەريوانى ۵۱

- ۵۲..... مامۆستا محەممەد پەشىد مودەپرىسى
- ۵۳..... عەبدوللا بەگى ھەورامى
- ۵۶..... مەلا مەحمود جوانپۇيى
- ۵۶..... مەلا عەبدولقادىرى جەلالى
- ۵۷..... فەرەج ولىلا زەكى مەريوانى
- ۵۷..... حاجى سەيد بابە شىخى ئەلمانە
- ۵۸..... مەلا عەبدولواحدى سەمەدى
- ۵۸..... شىخ محەممەد (مەلا ئابى)
- ۵۹..... حاجى شىخ عەبدوللاى تىزل
- ۵۹..... خاتو خورشيد مەريوانى
- ۶۰..... مەلا محەممەد ئەمىن چىچورانى
- ۶۱..... مەلا محەممەدى پەشەدىيى
- ۶۱..... شىخ عوسمان سىپراجەددىنى «دووپۇ»
- ۶۲..... شىخ محەممەد ھەسەن مەزھەرى
- ۶۴..... محەممەد كەرىمى (مامۆستا قازى)
- ۶۷..... مامۆستا مەلا باقرى بالك
- ۶۸..... محەممەدى كورپى شىخ ەلى مەريوانى دەرھەردىيى
- ۶۸..... مەلا ھەمە سەئىد سادەوا
- ۶۸..... شاعىران و نووسەرانى سەدەي ۲۰ى زايىنى
- ۶۸..... شىخ محەممەد خەلۈوزە (ھەسرەت)
- ۷۳..... قادىر سەلەسىيەيى
- ۷۳..... كەيخوسرەوى مەريوانى
- ۷۴..... سەيد ئىبراھىم چۆپى و سەيد عەبدوللاى چۆپى
- ۷۴..... مامۆستا قانع
- ۷۶..... تايەر بەھجەت مەريوانى
- ۷۶..... مەلا عەبدوللاى سەجادى بېلەر (سەيد بېلەرى)

- ۷۸.....سەید عەتای چۆرى
- ۷۹.....محەممەد سادق ئەحمەدزادە
- ۸۰.....مامۆستا گۆران
- ۸۲.....مامۆستا عەبدولکەریمی مودەریس (نامی)
- ۸۴.....محەممەد مورادی (کۆرەخات)
- ۸۵.....مامۆستا سەید عەلى خالدى
- ۸۶.....شیخ نەجمەدین مەردۆخی
- ۸۹.....حسین زاھیدی
- ۹۰.....دوڤرى مەریوانی
- ۹۲.....وەھمی کوردستانی
- ۹۳.....مامۆستا محەممەد عارف عەلامی
- ۹۵.....مامۆستا محەممەد ئەمین عالی
- ۹۶.....شیخ جەلال فارۆقی
- ۹۷.....عەبدوللّا ئەقدەسی
- ۹۸.....مەلا محەممەد کۆماسی
- ۹۸.....سەعدوللّا خەدیری
- ۱۰۰.....حەمە عەلى رەحیم پوور
- ۱۰۱.....مامۆستا عارف مودەریسی
- ۱۰۲.....شیخ حەمەمارف حەسەنی
- ۱۰۴.....ماجد مەزھەر پوور (ئاوارە)
- ۱۰۶.....مامۆستا شیخ ئەحمەد فارۆقی (کەلەیمی شاعیر)
- ۱۰۹.....دوکتور عەبدوللّا
- ۱۱۰.....سەید محەممەد موسەننەفی
- ۱۱۱.....شیخ رەشید حسینی
- ۱۱۴.....مەلا کەریم سەردۆش (پەژار)
- ۱۱۶.....گەلی فەخرە کەوا شویتی مەزاری
- ۱۱۶.....شیخ ئەحمەد مەردۆخی (شەپۆل)

- ۱۱۸.....سەيد پەنووف حسيني
- ۱۱۹.....محەممەد مەعرووفی
- ۱۲۲.....مەلا محەممەدی جەوانپوودی
- ۱۲۳.....ئەحمەد محەممەدی
- ۱۲۷.....ئىبراهيم غەریبی
- ۱۲۸.....فاتح شېخەلئىسلامی (چاوه)
- ۱۳۱.....مامۆستا مەحموود دەستوورە (مودەپیس)
- ۱۳۴.....ئەنوەر لەوڤیان
- ۱۳۶.....حەمیدە خالدى
- ۱۳۹.....ئەحمەد نەزیری
- ۱۴۱.....محەممەد پرووستایی (مامۆستا حافز)
- ۱۴۲.....موسلیح شېخەلئىسلامی (پېیوار)
- ۱۴۲.....ئىبراهيم مەردوخی
- ۱۴۴.....ناسر حەیدەری کانی سانانی
- ۱۴۷.....محەممەد یوسف پەهنموون
- ۱۵۱.....ئەحمەد پوڤستەمی
- ۱۵۲.....مامۆستا لەتیف پەحیمی
- ۱۵۳.....ئەحمەد قازی زاده
- ۱۵۵.....شەمسەددین فەتاحی (دواکەوتوو)
- ۱۵۷.....محەممەد فەهیم
- ۱۶۰.....مامۆستا بورهان عالی
- ۱۶۲.....سەيد عەبدوللا حسینی
- ۱۶۳.....عەبدوللاى نیکخا (سەفایی)
- ۱۶۶.....فریشتە عەلەویی (دایکی سەلام)
- ۱۶۷.....ئەحمەد بەهرامی
- ۱۶۸.....سەيد باباشېخ حسینی
- ۱۶۸.....عیسا ئەحمەد زاده

- ۱۶۹..... ئىسماعىل مەحمۇدى
- ۱۷۵..... سەيد ئىسماعىل حىسنى
- ۱۷۸..... غوسمان ئەشكاۋەند (جىماۋ)
- ۱۷۹..... مەخمەد ئەمىن مىرزايى
- ۱۷۹..... ساير سەئىدى
- ۱۸۰..... عادل مەخمەد پوور
- ۱۸۰..... عادل مەخمەد پوور لە زمانى خۆيەو ە بناسىن:
- ۱۸۲..... باقى سەفارى
- ۱۸۳..... حىسنى فىداكار
- ۱۸۴..... غەفوور (فەرەيدوون) بەھرامى
- ۱۸۵..... فاتح ەيسى
- ۱۸۶..... سەيد ئەخمەد حىسنى (دلىپ)
- ۱۸۸..... ەبدوللا پەھىمى
- ۱۸۹..... مەھىن بەھرامى كەمانگەر
- ۱۹۰..... ئەمىن ەزىزى
- ۱۹۰..... جەمال ئىرائى
- ۱۹۲..... فاتح پەھىمى
- ۱۹۳..... كوستان يەزدان پەرسى
- ۱۹۴..... جەلىل ەباسى (قەقنەس)
- ۱۹۵..... ەلى مەحمۇدى
- ۱۹۶..... فايەق باتەش
- ۱۹۶..... ئەنۋەر پەۋشەن
- ۱۹۹..... سالىح ەببى
- ۱۹۹..... ئەرسەلان ەزىزى
- ۲۰۰..... پەئووف مەحمۇد پوور
- ۲۰۲..... ەبدولمەجىد خۆرمېھر
- ۲۰۲..... ئەخمەد كۆنە پۆشى

- ۲۰۳.....محمده ناجی کانی سانانی
- ۲۰۴.....ئبراهيم نه حمه دی نیا
- ۲۰۵.....جهلال سه عیدزاده
- ۲۰۷.....ماموستا سدیق محمه دی
- ۲۰۷.....عومر نه فسه ری
- ۲۰۹.....موزه فەر یوسفی
- ۲۱۱.....مه حمود مه حمودی
- ۲۱۲.....سوبحان نه مینی
- ۲۱۳.....عابد عه لایی
- ۲۱۵.....کولسووم عوسمانپور
- ۲۱۵.....موسلیح نه حمه دی
- ۲۱۷.....سه ید دارا حسینی
- ۲۱۸.....په نووف په همنمون
- ۲۲۰.....وه فا قادری
- ۲۲۱.....په زاد کوردستانی
- ۲۲۲.....محمده مسته فازاده
- ۲۲۳.....نازاد پوښته می
- ۲۲۴.....عزیز ناسری
- ۲۲۶.....شهین محمه دی
- ۲۲۷.....سه میره نه قشبه ندی
- ۲۲۸.....مسته فا عه بدی
- ۲۲۸.....د. نومید وهرزه نده
- ۲۲۹.....سدیق مه حمودی
- ۲۳۰.....سه عید نه کبه ری
- ۲۳۱.....جه مال ئیمانی
- ۲۳۲.....فاتح بادپه روا
- ۲۳۳.....قادر نه حمه دی

- ۲۳۴..... کامیل سه فهران
- ۲۳۵..... که مان عه بدوللایی (مه ریوانی)
- ۲۳۶..... مه حمود مؤباره ک شایی
- ۲۳۷..... پژمان حه بیی
- ۲۳۷..... په ئووف جه هانی (سه یوان ج)
- ۲۳۹..... فاتح ئه رژه نگی (تینوو)
- ۲۴۰..... نگار محه ممه دی
- ۲۴۰..... موختار هووشمه ند
- ۲۴۲..... ئه مجده مه لایی
- ۲۴۴..... ئه نوه ر هوژه بری
- ۲۴۵..... ئیبراهیم مینووی
- ۲۴۵..... په حمان هو شیاری
- ۲۴۶..... فه رید نیکخا
- ۲۴۷..... کافیه جه وانر وودی
- ۲۴۹..... کاوه موعین فەر
- ۲۵۰..... ماموستا مادح مرادی
- ۲۵۲..... موختار محه ممه دی
- ۲۵۲..... نووری به راری
- ۲۵۳..... حامد به هرامی
- ۲۵۴..... میهدی خووندل
- ۲۵۵..... عه لی دلاوئز
- ۲۵۷..... جه میل فاروقی
- ۲۵۹..... حه مزه محه ممه دی
- ۲۶۰..... رزگار عه لایی
- ۲۶۱..... موسلیح کۆنه پۆشی
- ۲۶۲..... عه بدولر حمان په حیمی نیا
- ۲۶۳..... به اختیار که ریمی

- ۲۶۴..... د. پښت سادقۍ
- ۲۶۵..... جه مال محممه دۍ
- ۲۶۶..... کاوه ده ستوره
- ۲۶۷..... کوورش نه مینی
- ۲۶۷..... په ریز پښت مۍ
- ۲۶۹..... پښتوف سه عیدیان (ناریا هه ورامۍ)
- ۲۷۱..... مه سعوود بینه نده
- ۲۷۲..... میهدۍ چوپۍ
- ۲۷۳..... هیوا نادری
- ۲۷۵..... زاهد بار خدا
- ۲۷۶..... ماموستا ساحب غه ربۍ
- ۲۷۸..... عه بدولل نازه ری دوخت
- ۲۷۹..... فرید په روزه
- ۲۸۰..... توفیق مورادی (پښوار هه جمنه یۍ)
- ۲۸۲..... حامد کونه پوښۍ
- ۲۸۲..... شهریف مورادی
- ۲۸۵..... نه سکه ندهر مورادی
- ۲۸۶..... نه یوب حق بین
- ۲۸۷..... پښت حمان پښتیمۍ
- ۲۸۸..... سه لام قادری
- ۲۸۹..... مه ستوره خوسره وانی
- ۲۹۰..... عهدنان داستوار
- ۲۹۰..... نه حمه د محممه دۍ
- ۲۹۲..... محممه د که ریمۍ
- ۲۹۳..... عهدنان حه سه ن پوور
- ۲۹۳..... عیرفان حسینی
- ۲۹۴..... فریده محممه دۍ (نارین)

- ۲۹۵.....سوران حه یدهری
- ۲۹۵.....ناسر خاوهری
- ۲۹۶.....هادی په حمان زاده
- ۲۹۷.....ئیره ج قادری
- ۲۹۸.....شلیتر زه مانی
- ۲۹۸.....کاروان شیخو لیسلامی (کارؤ)
- ۲۹۹.....که یوان جامخانه
- ۳۰۱.....ههورامان به هرامی
- ۳۰۳.....خه دیجه جه هانی
- ۳۰۴.....شنو جه وانپوودی
- ۳۰۶.....شنو په حیمی
- ۳۰۷.....مجه ممه د ناسری
- ۳۰۸.....سوره یا ته مینی
- ۳۰۸.....عه دنان بادزوهره
- ۳۰۹.....هانا سه یفی
- ۳۰۹.....غه زال که ریمی
- ۳۱۱.....هه یاس غه ریبی
- ۳۱۲.....شه وبا په حیمی
- ۳۱۵.....سه رچاوه کان
- ۳۱۷.....پیپرستی ناوه کان

پیشہ کی نہ حمہد قازی

تپروانیپتکی ورد لہو پرووداوانہی بہ دور و بہرماندا تیج دہپہرن و خویمانیش دہوریان تیدا دہینین، پیمان دہلین: بنہمای ژیان لہ سہرہتای جیہانہوہ تا ئیستا پرؤسہی فہوتان و ہہستانہوہیہ. ژیانی زؤربہی زیندہوہران بہوہ دابین دہبیج کہ بہ ہیزہ کان بیج ہیزہ کان بخون و زؤردارہ کان بیج زؤرہ کان لہ ناو بہرن.

ئوہ پوہندی چہرخی زہمانہ و تہنانت پرووہ ک و گیا و ئاوہژی ناو دہریا و ئادہمیزادہ کانیش دہ گریتہوہ.

کیشہی زال بوونی «ئم» بہ سہر «ئو» دا بہ کوشتار و قہ لاچؤ کردن، تواندہوہی گہلانی ژیردہست، بہ گؤرپینی زبان و ئاین و فہرہنگ و شیوہی ژیان و دہیان جؤری دیکہ ہہروا درپژہی ہہیہ. بیجگہ لہوانہ زؤر ہؤکاری دیکہش ہہن کہ پوہوسی ئو گؤرپان و توانہوہ و تیداچوونہ بہ تہوژم تر دہکەن، دژواری و گیروگرفتہ کانی بہرپچوون، کؤچار بوون بؤ دوورہ ولات، ژیان لہ مہنفادا و کاریگہری فہرہنگہ زالہ کان و نغروبوون لہ ناو بابہتی جؤراوجؤر و ئاسان بوونہوہی پتوہندی و تیکہلاوی دہگہل ہہموو جیہان بہ ہؤی ئو گشتہ ئامراز و کەرہسہ جادوویی یانہوہ - ئینترنیت، کامپیؤتیر، فہیس بووک، موبایل، کەنالہ زؤر و سہرنج راکیشہ کان - زؤر بہ ئاسانی دہتوانی «خوت» لہ خوت بسرپتہوہ و بتکاتہ بوونہوہریکی ناگا لہ خونہماوی ہہلواسراو لہ فہزایہ کی خالی لہ بوون و بنہچہک کہ ناہومیڈی و سہر لیشیواوی بہرہمہ کەیہ تی.

ہؤکارہ کان بؤ سہر ہہلدانی حالہتیکہی دہروونی لہ خؤ بیگانہ بوون، بیج ژمارن کہ دہتوانین ئاماژہ بہ دہیان نمونہ بکہین. دیتنی ژیان پیشکەوتووی پر لہ جم و جوول و ہیا و شانازی لہ لای بہشیک لہ ولاتانی جیہان لہ جہمسہریک و داماوی و کلؤل و چہق بہستووی و تاریکی و نادیار بوونی ئاسوی ژیان دہاتوو لہ جہمسہرہ کەی تری جیہان دا کہ توشی لہ گہل دای، بہرہی تازہی پینگہیشتووی چاوکراوہ لہم جہمسہرہ دہباتہ سہر ہہلدیری بیج ہیاوی و دابران لہ خؤی و

فهره‌نگ و کهله‌پووره‌کی. ئەم حالەتە دەروونی یە هەر ئیستا یە کێک لە گێروگرفته‌کانی جیهانی سێهەمە کە ئیمە ی کوردیش تێی دا دەژین و وای لێکردوین تەنانت نەتوانین بە باشی کەلک لە ئال و گۆرە‌کان و هەله هەلکەوتوووە‌کان وەربگیرین. کورتە ی کەلام: خۆ لە بیر بردنەووە و خۆ بە هیند نەگرتن بۆ تاک و بۆ کۆ، بۆ گەل و نەتەووە، هۆکاری سەرەکی فەوتان و تێداچوونە و ئەرکی پووناکییری دلسۆز و زانا بەرگری کردن لە پەرەگرتنی بارودۆخی لەم چەشنە یە.

لە بارودۆخیکی وەهادا، خۆناسینەووە، بە خۆداهااتنەووە و گەپانەووە سەرخۆ، دەتوانی وەک دژکردەووە یەکی کاریگەر وەبەرچاو بگیری. هەر بزوتنەووە یەکی لەم چەشنە بە تاییەتی زیندووکردنەووە ی فەرەنگ و زبان و کەله‌پوور... دەتوانی بیستە چەکی بەرگری لە دژی تێداچوون و توانەووە و خاشەبەر بوون.

بەختەووە‌رانە، جەماوە‌ریکی بەرچاو لە پووناکییرانمان، لەو بابەتە ی بە کورتی لە سەرەووە باسمان کرد، تێگە‌یشتوون و بە ویجدانیکی مەرفەئانی و بە شیوە ی مەدەنی ئاوپیان لەم ئاستەنگە داووە‌تەووە و تێکۆشان پیش بە تێداچوونی فەرەنگ و زبان و شارستانە تی کورد بگرن کە جێگە ی سپاس و پێژی هەموو دلسۆزانی ئەم نیشتمانە یە. لەم پۆژانە دا چەپکە گۆلێک کە بریتی بوو لە کورتە ژبان نامە و ئاسە‌واری فەرەنگی بە هەموو سیماکانیەووە - شیئەری، هونەری، زانستی - ئاینی و ... - کە نزیکە ی سێ سەت کەسی لە نووسەرە‌ن، شاعیرە‌ن، هونەرە‌ندان و زانایانی هەریمی هەورامان و مەریوانی لە خۆ گرتبوو گە‌یشتە دەستم. ئەم کتێبە بە ناوی «کاروانی پینووس» بە هیمەت و تێکۆشانی بە‌پێژ فاتیح مستەفایی بەرەم هاتوووە و هیوادارم زۆر زوو بگاتە دەست خۆیتە‌ران. نووسەر بۆ بەرەم کردنی ئەم گەنجینە یە ئەرکی گە‌وهری پاپەراندوووە، سەری بە هەموو مالباتی هەورامان و مەریوان دا کردوووە و لە هەر شوێنێک تووشی قەلەم بە دەستی‌ک یا خاوەن هەستی‌ک لە هەر بە‌ستی‌ک دا هاتبی هەلی قۆستۆتەووە، دەر‌فەتی لە دەست نەداووە و پاستگۆیانە بە سەر‌هات و ئاسە‌واری ئەو کەسانە ی تۆمار کردوووە.

ئەو‌ە ی سەرنجی منی پاکیشا ئەو‌ە یە کە زۆربە ی ئەم خۆشە‌ویستانە ی ناویان لەم کتێبە دا هاتوووە کە ساتیکن لە بنە‌مالە هە‌زار و نە‌دارە‌کانی ناوچە و زۆربە‌یان بە زەحمەت و لە ژێر تەق و تۆق و هاشە ی بۆمبا و گوللە‌بارانی گوند و شاری

ناوچہ کاندہا خویان پیگہ یاندووه و بہ پلہی بہرز و ورہی بہرزہوہ دریژہیان بہ خویندن
و کار وچالاکی خویان داوہ، تا پیگہ یشتوون و بوونہ تہ پوئلہی بہ ٹہمہ گی ٹہم ولاتہ و
ٹاورپیان لہ فہرہہنگ و زبان و ہہویہی خویان داوہ تہوہ۔ بہ راستی ٹہوہ دہرسیکہ کہ
خوینہر لہم کتیبہ وہریدہ گری و ٹافہرین بو نووسہ ریش کہ بہ وردی ٹاورپی لہم
لایہ نہ داوہ تہوہ۔

ٹہحمہد قازی - مہہاباد

۷ ی ٹاوریل ۲۰۱۱

پیشنه کی نووسەر

زانایان و پۆشنییرانی کۆمه‌لگا، چرا به‌ده‌ستانی پڕیگای پزگاری له شه‌وه‌زه‌نگی نه‌زانی و تاریکین و پچه‌شکینانی پڕیگای پڕ هه‌وراز و نشیوی کۆمه‌لگان به‌ره‌و پیشکه‌وتن. نه‌وانس که به‌هه‌ول و تیکۆشانی بی‌وچان، کۆمه‌لگا له‌زه‌لکاوی دواکه‌وتن پزگار نه‌که‌ن و به‌ره‌و ئاسۆی پروونی ده‌به‌ن.

به‌وردبوونه‌وه له‌ژیان و به‌سه‌رهاتی زانایان و گه‌وره‌کانی هه‌ر ولاتییک، پاده‌ی شارستانییه‌ت، ئاستی زانست، هۆکاره‌کانی دواکه‌وتن و پیشکه‌وتنی نه‌و گه‌له‌مان بۆ ده‌رئه‌که‌ویت.

کۆمه‌لگای کورده‌وه‌رای وه‌ک هه‌موو کۆمه‌لگاکانی تر خاوه‌نی پینووس و بیر و هزرری تاییه‌تی خۆیه‌تی و به‌پیی هه‌ل و مه‌رجه‌کان، له‌هه‌رقۆناغیکدا که‌ساتیک خۆبه‌خشانه‌و دلسۆزانه‌و چوونه‌ته‌ژێر داره‌لووسی^۱ فه‌ره‌هنگ و هونه‌ری نه‌و کۆمه‌لگایه. خزمه‌تی خۆیان به‌پیی هه‌ل و ده‌رفه‌ت و تواناکان درێخ نه‌کردوه.

مه‌ریوان نه‌وده‌فه‌ره‌زانا په‌روه‌ریه که له‌میژه به‌«دارالعلم» ناسراوه. نه‌گه‌ر چاویک به‌کتیبه‌خانه‌ی کوردی و کتیبه‌خانه‌ی گه‌لانی تریشدا به‌خشیتین له‌ناوی که‌له‌زانایانی مه‌ریوانی خالی نه‌یه. که‌ساتیک وه‌ک نه‌ستیره‌ی پڕشنگدار له‌ئاسمانی زانست و هونه‌ر و عیرفاندا نه‌دره‌وشینه‌وه. ئه‌م مه‌له‌بنده به‌پێژه، هه‌یج کات بی‌به‌ش نه‌بووه له‌و سامانه کۆمه‌لایه‌تییه. به‌لام سه‌ده‌مه‌خابن له‌به‌ره‌هه‌تیو بوونی نه‌ته‌وه که‌مان و ئاستی نزمی خوێنده‌واری جه‌ماوه‌ر، وه‌ک شیاو پێژ و بایه‌خیان پێنه‌دراوه و ته‌نانه‌ت زۆر جاریش ناو و ناتۆره‌ی خراپیان بۆ هه‌له‌سه‌راوه. ژایانیان پڕ بووه له‌ته‌نگ و چه‌له‌مه‌و تالی و سوێری و ئاواره‌یی. پاوه‌دوونان بووه به‌به‌شیک له‌ژایانیان. ولاتانی پیشکه‌وتوو و گه‌لانی تیکه‌یشتوو تا کاتی زاناکانیان زینه‌دوون، پڕزیان لیئه‌گرن و کۆر و کۆبوونه‌ویان بۆ ساز نه‌که‌ن و به‌ناوی نه‌وانه‌وه شه‌قام و کۆلان نه‌پرازینه‌وه. به‌لام به‌

---

۱. داره‌لووس: دارێکی نه‌ستوو و قورس بوو، پێشتر که‌که‌ره‌سته‌ی گوساته‌وه‌نه‌بوو خه‌لکی به‌یارمه‌تی په‌کتر نه‌بانگوسته‌وه و له‌خانوسازییدا به‌جیگای تیرناسنی نه‌مړۆ که‌لکیان لی وهرنه‌گرت.

داخه وه ئیمه دواى خوڤان له بهر بریځک بهر ژه وهندی ناوی هندیکیان ته به یښ و
ته گهریش پیمان کړا له بهر گله یی کویو ونه ویان بۆ ساز نه که یښ و...

رپیوارانی زانا و دلسوز و لپهاتووی ئەم رپگا پر هه وراز و نشیوه، وپرای کوسپ و
ته گهره، له و په پری زه حمهت و تیکوشاندا، ئەم کاروانه درژه پینه ده.

ولاتی ئیمه وپرای تاییه تمه ندى پۆژه لاتیانه ی خو ی له م سهرده مه دا، بى به هره
نییه له و نازیزه زه حمه تکیشانه که بۆ هیشتنه وه و په ره پیدانی فهره ننگ و توره ی
نه ته وه که یان خه ویان له خو زپاندووه و به پشت کردن له زوریځک له خوشیه کانی
ژیان نه و رپیازه یان درژه پیداو.

به ههست کردن بهم بوشاییه و باوه پ به کاریگهری ئه رینی نووسهران و
رووناکیان، به باشم زانی که به که لک وهر گرتن له زانست و گه وریه یی خوڤان له
زمانی خوڤانه وه به کومه لگایان بناسینم، بۆ ئه وه ی له هزر و بیرو ئه وان زورتر که لک
وه برگرین و بیانکه یښ به نوینه ریک بۆ نه وه کانی سبه پیمان و تا دواى خوڤان خه لکی
به مه یلی خوڤان بۆیان نه برن و بۆیان نه دروون.

له ماوه ی ئەم چوار پینچ ساله دا که خه ریکی کۆکردنه وه ی ژیان و به سهرهاتی نه و
نازیزانه بووم، زور شتی شیرین و تالم بینى که کاریگهری زوریان له سهر دانام:
شیرین نه وه بوو که ههر کامی له و پیتووس به ده ستانه له و په پری گه وریه یی و دلسوزی و
دلپاکیدا، هیچ شتیکیان لى نه ئه شاریمه وه و دل گه وره کانیان بۆ ئاوه لا نه کردم و ههر
کامیان به ته نیا، بۆ من کتیبخانه یه ک بوون. به لام نه وه ی که تال بوو:

یه که م: دژوار بوونی بارى ژيانى زوربه یان، هه لئه سورانی ژيانى ئاسایان تا بگاته به
چاپ گه یاندنی به ره مه کانیان.

دوو هه م: هاوکاری نه کردنی هندیکیان.

سپه م: کۆچی دواى چهند که سیکیان هاوکات له گه ل کۆکردنه وه ی ئەم بابته،
که زور له سهر دل م گران بوو.

ناوی کتیه که!

له دواى بیرو پرا گۆرینه وه و خۆماندوو کردنی زور بۆ نه وه ی چ ناویک له م کتیه
بنیم، «کاروانی پیتووس» م به چاک زانی. له بهر نه وه ی کاروان دایم له چوون و
نهره وتنه و کۆتایی پى نایهت. جیگای ئاماژه یه نووسهرانی مه ریان و هه ورامان ته نیا

ئەم كەسانە نین كە من ناوم هێنان، بەلام ئەوانەى وا ناویان نەهاتووە لە بەر چەند
هۆیە كە:

یە كەم: خو دەرنەخستن و نادیار بوونی بڕێکیان.
دووهم: وێپرای هەول و تیکۆشانی خو، پیم نەزانیون.
سێهەم: خوێان نەیان و یستووە ناویان بیهەم.

پوونکردنەو:

نووسەر لەم كتیبه‌دا كەسیكە، لە بوارە كانی پۆشنیری و فەرەه‌نگیدا هەولێ
داییت و نووسراوەی هەبیت. مەریوان و هەورامان لە باری فەرەه‌نگییه‌و ئەوەندە
تیکەلاون كە وەك دوو برای دوانە یەکیان لە ئامیز گرتوو و جیاکردنەویان
ئەستەمە. مەبەستیش لە هەورامان لەم كتیبه‌دا «هەورامانی تەخت»ە.

ئازیزی خوێنەر!

زۆر هەولمدا كە ئەم بەرهەمە كەمتر هەلێ تیدا بێ و بەلام بێ گومان هیچ كاری
بێ هەلێ نییه و تەنیا خودایە كە بێ هەلێه. هەر بۆیە داوا لە خاوەن بیران ئەكەم بۆ
پشت راست كردنەوی هەلێكان یارمەتیم بدەن و بۆ ئەوەی لە چاپەكانی داهاتوودا
پچاو بكرێ.

لە كۆتاییدا جیگای خوێنەتی سپاسی گشت ئەو ئازیزانە بكەم كە لە
كۆکردنەوی ئەم كتیبه‌دا پێنموونیان كردم و لە هیچ هاوکارییه‌ك خوێان نەبوارد، بە
تایبەت كاك ئەحمەد قازی، نووسەر و وەرگیرێ لێهاتوو، دوستی شاعیر و
خۆشەویستم عەزیز ناسری و هەروەها هاوسەرم كە یارەمەتیدەری بێوچان و
هاندەری سەرەکی بوو بۆ ئەنجام گەیاندنی ئەم بەرهەمە.

فاتح مستەفایی - مەریوان

٢٠١١ ی زاینی

شاعیران و نووسه‌رانی بهر له سه‌دهی ۱۴ای زاینی

سه‌ید محهمه‌د زاهید

نازناوی «زه‌هیره‌دین» و ناسراو به «پیر خزری شاهۆ»، یه‌کی له‌ خواناسان و زانایانی گه‌وره‌یه‌ که‌ په‌چه‌لکی زۆربه‌ی سه‌یده‌کانی کوردستان بۆلای نه‌و نه‌گه‌رپه‌ته‌وه. نه‌م زانا پایه‌ به‌رزه‌ له‌ سه‌ده‌ی هه‌وته‌می کۆچیدا ژیاوه^۱ و گوڤه‌که‌ی له‌ گوندی پیرخزرانه. یه‌که‌مین کوردیکی که‌ وشه‌ی «پیر»یان بۆ به‌کار هێناوه، نه‌م که‌سایه‌تییه‌ بووه^۲.

شیخ‌عه‌بدول‌په‌حمان پوکنه‌ددین کاکۆ زه‌که‌ریایی^۳

شیخ‌عه‌بدول‌په‌حمان ناسراو به‌ «روکن‌الدین» کوپی شیخ‌ئه‌حمه‌دی سامت کوپی شیخ‌محهمه‌د سادق‌فازل و له‌ بنه‌ماله‌ی شیخه‌کانی کاکۆ زه‌که‌ریا و له‌ خواناسانی سه‌ده‌ی نۆهه‌مه‌ که‌خواه‌نی کتیی «فرض و سنت»^۴ه. له‌ کاتی مندالیدا له‌ گه‌ل باوکی ئه‌روات بۆ سه‌فه‌ری هه‌ج، له‌ کاتی هه‌جدا باوکی مائناوایی له‌ ژبان ئه‌کات. شیخ‌عه‌بدول‌په‌حمان تا ته‌واو کردنی خویندنی له‌ ولاتی حیزاز ئه‌میینه‌وه‌ و پاشان بۆ زیده‌که‌ی خۆی «کاکۆزه‌که‌ریا» ئه‌گه‌رپه‌ته‌وه.

پیرشالیاری یه‌که‌م^۵

کوپی جاماسب، پیاویکی زانا و گه‌وره‌بووه‌ و له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ له‌ سه‌ده‌ی یه‌که‌م یان پێتجه‌مدا بووبیت جینگای باسه. له‌م نووسه‌ره‌ کتیییک له‌ ژیرناوی «ماره‌فه‌تو پیری» که‌ بریتیه‌ له‌ په‌ند و ئامۆژگاری و داب و نه‌ریتی ئاینی کۆن وه‌ک

۱. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ رۆحانی، به‌رگی یه‌که‌م، ل ۶۳.

۲. نورالانوار، سه‌ید عه‌بدولسه‌مه‌د توداری، ل ۹۳.

۳. هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۳۷.

۴. هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۷۱.

۵. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ رۆحانی، به‌رگی یه‌که‌م، ل ۲.

یادگار به جیماوه ئهم کتێبه زۆر نایابه و ته‌نیا له بیر و هۆشی برێکک له خه‌لکی ئهو ناوچه‌یه‌دا ماوه‌ته‌وه.

وه‌وری وه‌وارۆ، وه‌وره وه‌ری‌نه
کهرگه‌ی سیاوه، هه‌یله چه‌رمه‌نه
وری‌سه بری‌و، چوار سه‌ری‌نه
گۆشلی مه‌مه‌ری‌و، دوه‌به‌ری‌نه

پیرشالیاری دووه‌م^۱

ناوی سه‌ید مسته‌فایه و به ناو پیرشالیاری دووه‌م به ناوبانگه. ئهم زانایه هاوچه‌رخێ شیخ عه‌بدولقادر گه‌یلانی (۱۰۵۰- ۱۱۴۰ ز.) بووه. سه‌ید مسته‌فا له ساداتی حسینییه. له سه‌ر خواستی خه‌لکی هه‌ورامان، پیاچوونه‌وه‌یه‌ک به سه‌ر کتیی «ماره‌فه‌تو پیری» پیرشالیاری یه‌که‌مدا ئه‌نجام ئه‌دات.

شیخ نیعمه‌توللا کاکۆ زه‌که‌ریایی (یه‌که‌م)^۲

کورپی شیخ که‌ماله‌ددین زه‌که‌ریا و له شیخه‌کانی کاکۆ زه‌که‌ریایه و به «وه‌لی» ناسراوه. سالی ۱۱۰۶ی زاینی چرای ژبانی کوژاوه‌ته‌وه. خواناسیکی گه‌وره و زانایه‌کی پایه‌به‌رزی سه‌رده‌می خۆی بووه و له ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بی و فارسی‌شدا زۆر شاره‌زا بووه و شیعی هۆنیوه‌ته‌وه و ناز ناوی «سه‌ید»ی بۆ خۆی هه‌ڵبژاردووه.

حمد بی حد خدای یکتا را	آن که جان داد و عقل و دین ما را
ذات پاکش ز عیب و عار بری است	خالق آدمی و جن و پری است
هر چه ظاهر شد از ارادت او	نیست مقصود جز عبادت او
حق پرستی تو را سر دین است	به یقین راه مستقیم این است
پیرو پاک دین احمد شو	تابع ملت محمد شو
احمد مرسل است فخر بشر	گرد نعلین اوست، کحل بصر
آدم از قرب احمد است کبیر	عالم از نور احمد است منیر
صد هزاران درود بی پایان	باد بر مصطفی و بر یاران
این کتاب کفایه الاسلام	هر کسی یاد کرد، یافت نظام

۱. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ پۆحانی، به‌رگی یه‌که‌م، ل ۴۷.

۲. هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۲۲.

له درېژۍ هونراوه که یدا نه لې:

یارب از فضل خویش رحمت کن	جای «سید»، مقام جنت کن
«نعمه الله» را ببخشایی	که سمیع و بصیر و دانایی
«نعمه الله» راست در دو سرا	حل هر مشکلی به فضل خدا
و آنکه خواند دعا طمع دارم	زانکه من بنده ی گنه کارم

شیخ نیعمه توللای کاکو زه که ریایی (دووهه م)^۱

له شیخه کانی کاکو زه که ریایه، پیاوړکی زانا و شاعیریکې پایه به رز بووه. له کتیبی «تاریخ مشاهیر کرد» دا نووسراوه که سالی له دایک بوون و کوچی نادیاره و بابا مه ردوخ به پپی هونراوه یه کی خودی "شیخ نیعمه توللای" نه لې که له که سایه تیبه کانی سده ی ده و انزه هم بووه.

به پیش گلشن رویت نزاکت گل چیست؟

به پای زلف رسای تو گوی سنبل چیست؟

به بزم مجلس میخوارگان ندارم کار

چو چشم مست تو باشد گوارش مل چیست؟

گرفته شهر دلم، پیچ و تاب زلف کجست

هجوم رشته ی کافردلان کاکل چیست؟

شهید غمزه ی خود کرده ای دو عالم را

به کشتن من بیچاره این تأمل چیست؟

به رگم مدعیانم نواختی اول

بگو در آخر کار این همه تغافل چیست؟

در آن زمان چو کشم آه و ناله ی سوز

ز هجر گلشن رویت فغان بلبل چیست؟

ترا به بند کشد، تا گشدد، شبی «نعمت»!

وگر نه حلقه ی زلف پر از تسلسل چیست؟

محهممهدی کوپی مه لاره‌زای مه‌ریوانی

سالی ۱۱۸۲ی زاینی له مه‌دره‌سه‌ی بیاره له فه‌رمان‌په‌وایی محهممهد پاشادا کتییی «العدة المباركة»ی نووسیوه^۱، به‌لام شوین و سالی له دایک بوون و کوچی دوایی نادیاره.

پیر یونس هه‌نجیران

کوپی شیخ زه‌که‌ریا کوپی شیخ عه‌بدول‌په‌حمانی «ئه‌ده‌هل»ه. له سه‌ده‌ی سی‌زده‌هه‌می زاین دا ژیاوه.

بنازید ای مسلمانان بیاب من که سلطانم

بلطف خود کنم اعطا، چرا سلطان دورانم

نبارد قطره‌ای باران که خارج باشد از امرم

تعالی الله چه سان نافذ نموده حکم و فرمانم

گهی با باد می‌آیم گهی با ابر می‌نالم

گهی من جوهر فردم گهی من مهر تابانم

زمان و هم مکان محکوم حکم من شده، بی شک

همین فضل از خدا باشد که من از جان جانانم

برادر کو بود شه‌نعمت الله ولی بی شک

پدر باشد زه‌که‌ریا جد ادهل شاه دورانم

همه فرع شاذلی کز سبط پیغمبر

امام مجتبی یعنی حسن آن شاه شاهانم

اگر پرسی زمن، «یونس» منم سلطان این دوران

کریم ابن‌الکریم ابن‌الکریم و خاص خاصانم^۲

۱. "بوژاندنه‌وی میژووی زانایانی کورد"، محهممهد عه‌لی قه‌ره‌داغی، به‌رگی دووه‌هم، ل ۱۸.

۲. نور الانوار، سه‌پد عه‌بدول‌سه‌مهد تووداری، ل ۶۳.

شاعيران و نووسه رانی سدهی ۱۴ ای زاینی

مهولانا محهمه دی گوشایش^۱

ناسراو به گوشایش، کورپی میر محهمه دی مەردوخ (بابامەردوخ) ه و سالی ۱۳۶۹ ای زاینی چاوی به ژیان ه لیتاوه. سهرتای خویندنی له هه ورامان دهست پیکردووه و بۆ فیر بوونی زانست له هه ر لایه ک ناوی زانایه کی گه وری بیستی، پویشتووه ته خزمتی و له خهرمانی زانستی گولی چنیوه و به هره ی بردووه. دوی وه دهست هینانی خهرمانیک له زانست و نه ده ب، گه پراوه ته وه هه ورامان، واته زیده کی خوی.

نهم زانایه دوی خزمتیکی زۆر به خه لکی هه ورامان له بواری ثاین و زانستدا، سالی ۱۴۵۲ مالتاواپی له ژیان نه کات.

شیخ عه بدولپه حمان جانه وهره

کورپی شیخ محهمه دی کورپی شیخ مه حمود له شیخه کانی بنه ماله ی بست و شیخ هه سن مهولانا وایه که له سه ره تای سده ی چوارده هه مدا له گوندی «جانه وهره» ژیاوه و برای شیخ عه زیزی شاعیره. شیخ عه بدولپه حمان نه دیب و شاعیریکی به توانا بووه که دیوانیکی شیخیری به زاراوه ی هه ورامی داناوه و نازناوی «په حمان» ه. په حمان له سه ره تای لاویدا نه وینداری کهچه شوخیک له خیللی جاف به نیوی «نهمان» بووه که نه و کهچه جوانه مهرگ نه بی. زۆربه ی هونراوه کانی نهم شاعیره بۆ نه و نه وینه ناکامه یه.

دیدهم دیسان چه رخ چه واشهی به دخۆ

سازان فیلی پهی دووری من و تو

نه و جار وه تافیتی دووری؟! تو سهردان

منت وینه ی قه یس که رده ن سهرگه ردان

۱. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مەردوخ رۆحانی، بهرگی به کهم، ل ۱۳۱.

هەنى من وه كى خاتر كه رو شاد
 وه بۆنهى كى وه غەم بى دەم وه باد
 حەيفەن راز نەرم كى نە گۆشم بۆ؟
 شەوان دەست كى نە ئاغۆشم بۆ
 سا با بنالووم من وهى زامە وه
 وهى زام كارى بى دەوامە وه
 پال بى دەم وه ئىش زام سەختە وه
 وهى زام كارى شوومى بەختە وه
 شەللاى رۆى ئەزەل دى دەم كۆر بىا
 دى دەم! تا دى دە دى دەى تۆ نە دىا
 نەوینام وه چەم لادى خال تۆ
 نە بۆ سام سەرخەد، لىمۆى كال تۆ
 نە گىلام چەنىت شەوان كه رۆم راز
 سەرم جە سەودات نە بىان سەرتە فراز
 چون وهى تەور تەقدىر كه ردش حەوالە
 هەنى دى دەنى بالات محالە
 ئازاد كه ر گەردەن، ئاخەر لوامەن
 كوچ نەو دەل ئەو و نامامەن
 من خودا حافىز، تۆيش بنىش وه شاد
 داخ بەردم وه گل، منىش چون فەرهاد

شیخ عەزىز جانەوەرە

كورپى شیخ محەممەدى كورپى شیخ محەمود لە شیخەکانى بنەمالەى بست و
 شیخ حەسەن مەولاناوایە کە لە گوندی «جانەوەرە» ژیاو. پیاویکی زانا و شاعیریکی
 پایەبەرز بوو. شیخ عەزىز هاوچەرخى مەولەوى تاوە گۆزى بوو و دوستانە تىبە کى
 نزىکیان لە تىواندا هەبوو. شیخ عەزىز لە سەرەتای سەدەى چوار دەهەمدا، کۆچى
 دواى کردوو.

پير نارى هه ورامى^۱

له سده دى چوارده هه مى زاين دا زياوه. پيرنارى هه ورامى له هه ورامان له دايك
بووه و هه له وئش پيگه يشووه. به شوين زانست و فير بوندا زور شوين و مهلبند
گه راوه و دواتر گه راوه ته وه زيډ و مهلبنده كه دى خوئ و هه له وئ كوچى دوايى
كردووه.

ياران مزگانى شام نه كوئ ميرن

ميرم توشزاده ن سهرمايه دى خيرن

شاهم شاپوورن پوور ندرده شيړن

پهري دوزمنان چون وه چكه شيړن

ميرش سهنجنى وه چه شمه دى يارى

نه به رش ئورمزد وئش دا ديارى

چاقا وارما وه ناشكارى

ميردانش جهم بين په دى ره ستگارى

مه ولام په نگبازن په نگ مه دو وه كوچ

كوچش تارى شه و مه كه رو وه پوچ

كابل^۲ مهريوانى

ئيراهيم ناسراو به كابل به رزنجنى كورپ سهد مه حموودى كورپ سهد
عه بدولكه ريمى سهد عيساى به رزنجنيه. له گوندى «به رزنجه» له باكوورى سليمانى
له دايك بووه. سهر تاي خويندنى به قورئان و كتيب سهر تايه كانى نه و سهرده مه وه
دهست پيښه كات و بو گول مژين له گولستانى زانست نه چيښه ولاى «ميسر» و دواتر
ديته وه مهريوان و له گوندى «نولو^۳» نشيته جى نه بيت و ته دريس و پښموني خلك
بو لاي نايين دهست پيښه كات. له سهرده مى نه مير حمزه دى بابان دا نه بى به موده پيسى

۱. پړوانه كتيبى «مېزووى وېژه دى كوردى»، سديق بوره كه دى (صفى زاده) به رگى په كم، ل ۲۶۹.

۲. كابل، كورت كراوى «كاكه بله» يان «كاكه ئيراهيم».

۳. گونديك بووه له پشت گوندى «دهره تقي» وه كه تيستا ته نيا گورستانه دى ماوه ته وه.

قوتابخانه‌ی «مزگوتی سوور»^۱ و له‌وپه‌پری پریز و حورمه‌تدا نه‌می‌تته‌وه. کابل خاوه‌ن
پریازی «نوربه‌خشی»^۲ بووه و نه‌وپریاز‌ه‌ش شوین‌که‌وتووانی خوی هه‌بووه.
سالی ۱۴۰۲ی زاینی مال‌ئاوایی له‌ژیان‌ته‌کات و له‌سه‌رخواستی خوی له
گورستانی تایه‌تی «ده‌ره‌تفی» به‌خاک‌ته‌سپه‌رده‌ته‌کری‌ت.

فازل کاکۆ زه‌که‌ریایی^۳

شیخ محهممه‌د سادق ناسراوه به «فازل» کوپی شیخ نیعمه‌توللای وه‌لی کاکۆ
زه‌که‌ریایه. زانایه‌کی پایه‌به‌رز بووه و له‌زۆریه‌ی زانسته‌کاندا شاره‌زایی هه‌بووه. کتیی
«قاموس الانساب»ی له‌سه‌ر بنه‌ماله‌ی سه‌یده‌کانی کوردستانی نووسیوه.

شاعیران و نووسه‌رانی سه‌ده‌ی ۱۵ی زاینی

مه‌لا نه‌بووبه‌کر موسه‌ننیفی چۆری

مه‌لا نه‌بووبه‌کر موسه‌ننیفی چۆری، محهممه‌د حه‌سه‌ن کوپی
سه‌یده‌هیدایه‌توللای کوپی مه‌ولانا یوسف جان کوپی سه‌ید
حسین له‌پشتی پیرخزری شاهویه. سالی ۱۴۸۸ی زاینی چاوی
به‌ژیان هه‌لئاوه. زانایه‌کی پایه‌به‌رز و نووسه‌ریکی به‌توانا و
شاعیریکی گه‌وره‌بووه. له‌به‌ر زۆر بوونی نووسراوه‌کانی به‌موسه‌ننیف ناسراوه.
موسه‌ننیف زۆر به‌ره‌می بۆ دواړۆژ به‌جیه‌شتووه، بۆ وینه‌ده‌توانین ئاماژه‌بکه‌ین به:
الوضوح، طبقات الشافعیه، سراج الطريق و ریاض الخلود.

ئه‌م زانایه له‌گوندی چۆر کۆچی دوا‌یی کردووه، بلام‌پیکه‌وتی وه‌فاتی له
"هیدایه‌ العارفین" و چه‌ند سه‌رچاوه‌یه‌کی ترده‌سالی ۱۵۷۸ی زاینی نووسراوه

۱. مزگوتی سوور، له‌پشت گوندی «به‌رقه‌لا» و په‌نای کتیی «تیمام» هه‌لکه‌وتووه، که به‌داخه‌وه دارو پردووه‌که‌شی له
ناو‌چوون و نه‌نیا به‌ئ خشتی برژاوی لی به‌جیماوه.

۲. پریازی «نوربه‌خشی» له‌سه‌ربه‌نما‌ی «کتیب» و «سونته‌ت» و سه‌ر له‌به‌یانی و ده‌مه‌وتیوارن به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر
"اذکار و اوراد".

۳. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ پۆحانی، به‌رگی یه‌که‌م، ل ۱۲۹.

وسه رچاوه گه لی تریش وه ک "الاعلام" ۱۵۹۳ یان دیاری کردووه.

ای زبان هم خازن گنجینه‌ای	وی زبان هم آفت دوشینه‌ای
ای زبان هم قفل معنی آمدی	همچو دشمن هم بدعوی آمدی
گاه چینی خوشه از بهر تنم	گاه آتش میزنی در خرمنم
گاه در بازار، صراف‌ی کنی	گاه در تزویر، خلافی کنی
گه بری ما را باوج اصطفا	گه بری در چاه اغواء جفا
گه کنی ما را بعالم سربلند	گه کنی ما را بعالم مستمند
گه ز تاج اجتبا افسر کنی	گاه افسار شقی بر سر کنی
گه بعلین بری ما را چو مهر	گه بسجین می بری از روی قهر
گه شود «ابن هدایت» شاد دل	از زبان، گه میشود خوار و خجل

شاعیران و نووسه رانی سه‌دهی ۱۶ یای زاینی

شیخ ر‌ه‌زا موعینه‌ددین کاکۆ زه‌که‌ریایی^۱

کوپری شیخ مووسا کوپری شیخ مه‌حموود شو‌ج‌اعه‌ددین کوپری شیخ
عه‌بدول‌ر‌ه‌حمان له شیخه‌کانی کاکۆ زه‌که‌ریابه. نه‌دی‌یکی پایه‌به‌رز و خواناس‌یکی
که‌وره‌بووه و کتیی‌یکی به‌نیوی «مسلک السالک» له‌چۆنیه‌تی ئادابی ته‌سه‌ووف‌دا به
زمانی فارسی نووسیه. نه‌م زانایه له‌سه‌دهی شانزه‌ه‌مه‌دا چرای ژبانی کوژاوه‌ته‌وه.

دشمنان جهان به‌مذهب من دوستانند و دوستان دشمن^۲

شیخ شه‌هابه‌ددین کاکۆ زه‌که‌ریایی^۳

کوپری په‌زیه‌ددین کوپری شیخ ر‌ه‌زاموعینه‌ددین کاکۆ زه‌که‌ریابه. سالی ۱۵۸۲ ی
زاینی چاوی به‌ژبان هه‌لیناوه و سالی ۱۶۵۱ له‌گوندی «کاکۆ زه‌که‌ریا» مائناوایی له
ژبان کردووه. شیخ شه‌هابه‌ددین شاعیریکی پایه‌به‌رز بووه. وه‌ک سه‌یدی له

۱. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ ر‌ۆحانی، به‌رگی به‌که‌م، ل ۱۶۲.

۲. به‌روانه‌کتیی نورالانوار، سه‌ید عه‌بدولسه‌مه‌د توداری، ل ۷۴.

۳. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ ر‌ۆحانی، به‌رگی به‌که‌م، ل ۲۰۴.

ھۆنراۋە كانىدا لە كىشى عەرووزى كەلكى ۋە رىگرتوۋە. لە كاتى ھېرشى ھېزەكانى
قزلباش پۇ مەريوان و پراپوت كردنى ناوچە كە بە تاييەت گوندى «كاكۆ زە كرىا» بە
شېئىر گلە و گازەند بەرز ئە كاتەوہ:

پىرىيۇنس ھانا! پىرىيۇنس ھانا
مەزلۇومان دايم لاى تۆشەن ھانا
نەبىرەى ئە كىرەم شاھ مەردانى
فرزەند دلبەند شېخ زە كرىانى
پەى واىە مەندان عەجەب دەرمانى
چون شېر كەمىن، حازر مەيدانى
ئىنتىقام جاگەى باباى ئە كىرەمت
بە شەپۇل كىن قەلب قولزەمت
بىستان جە لەشكر دوزمن بى ئەندىش
نمازى يە كى بىشۆ ۋە جاى وىش
«شەھاب» ھەر چى ھەن نەسل پەسوولەن
زورپىيەى تاهىر عەلى و بەتوولەن

خەيالى

ناۋى محەممەد كورپى شېخ حەيدەر لە بنەمالەى شېخەكانى «كۆنەپۇشى» يە. لە
سەردەمى دەسەلاتى سەفەويدا ژياۋە و دانىشتوى گوندى «سەلەسى» و شاعىرىكى
پايەبەرز و خەت خۇش بووہ. لە پېشەكى ديوانەكەى مامۇستا قانعدا نووسراۋە «سەيد
محەممەد كۆنەپۇشى مەريوانى، نازناۋ خەيالى، لە سەدەى دەھەمى كۆچىدا ژياۋە.
قورئانىك و ديوانىكى شېئىرى بە خەتى خۆى لى بە جىماۋە. چەند بەرگە لە
ھەر كاميان ماۋەتەوہ كە دلوپە، بەشى زۇريانى خراب كردوۋە و ناخوئىرئەتەوہ». بە
زاراۋەى سۇرانى شېئىرى ھۇنيۋەتەوہ. لە شېئىرەكانىدا باسى ھېرشى سەربازانى قزلباش
و ئەزىيەت و ئازار و خراپى پۇژگارى كردوۋە!

شاعيران و نووسه رانى سه دهى ۱۷ى زايىنى

مه لا يۇسفف جانى چۆرى^۱

كوپرى مه لا ئەبوبەكر موسەننىفى چۆرىيە. ناوى ئەم مامۇستايە بە شوئىنى ناوى باوكيدا دېت و يە كئى لە چوار كوپرە كەى مامۇستا موسەننىفى چۆرىيە و لە سه دهى حەقدە هەم دا ژياوۋە. ئەم نووسەرە پىلەى خويئىندە وارى بەرز بووۋە و مامۇستايە كى بەرپىزى سەردمى خۆى بووۋە و فەقى و قوتابى و شەيدايانى زانست پەرورە لە دەورى خېرپوونە تەوۋە و لە بەرھەمى بەرھەمەند بوون. لە بوارى نووسىندا، بەرھەمى پەرەنج و زەحمەتى ئەم زانا يە كىتئى «اعلام التصريف».

مه لاعبدولغەفارى دووھەم^۲

كوپرى شېخ شەمسەددىنى وەلى مەردۇخىيە. سالى ۱۵۴۸ى زايىنى لە گوندى «دە گاشىخان» چاوى بە ژيان ھەلئىناوۋە. لە زانستى بىركارى (رياضى) و پزىشكى و ئەستىرە ناسىدا زانا يە كى كارامە و لېھاتوو بووۋە. لە سەر خواستى ھەلئوخانى ئەردەلان ئەپرواتە سەنە و سالى ۱۶۰۵ لە ھەسەن ئاوا كۆچى دوايى ئەكات.

شېخ ئىبراھىمى ھەورامانى^۳

ئەم زانا پا يە بەرزە بۇفئىر بوون و زانست زىدە كەى بە جى ھىشتووۋە و لە ولاتى حىجازدا گىرساۋە تەوۋە و تا كۆتايى ژيانى لەوئى ماۋە تەوۋە. سالى ۱۶۷۷ى زايىنى كۆچى دوايى كىردوۋە.

مه لا سەيد عەبدولكەرىمى چۆرى^۴

كوپرى مه لا ئەبوبەكرى موسەننىفى چۆرىيە. سالى ۱۶۲۱ى زايىنى مالئاۋايى لە ژيان

۱. "بوژاندەوۋەى مېژوۋى زانا يانى كورد"، مەممەد عەلى قەرەداغى، بەرگى يەكەم، ل ۳۴۱.

۲. تارىخ مشاھىر كىرد، بابا مەردۇخ پۇحانى، بەرگى يەكەم، ل ۱۷۸.

۳. ھەمان سەرچاۋە ل ۱۸۶.

۴. ھەمان سەرچاۋە، ل ۱۸۷.

کردووه. له م زانایه ئه کتیبانه ماونه ته وه: ته فسیری قورثانی پیرۆز تا سورهی «النحل» له سێ بهرگدا، المتوسط، الاوضح و انزال الاخوان له په ند و ئامۆژگاریدا.

شیخ ئیبراهیمی شارانی

کورپی شیخ حه سه ن کورپی شه هابه ددین نه وهی پیر خزری شاهۆیه و به «ئیبراهیم گۆرانی شارانی شاره زووری» ناسراوه. سالی ۱۶۰۴ی زایینی له گوندی «شارانی» چاوی به ژبان هه لێناوه. زانایه کی پایه بهرز و خواناسیکی گه و ره بووه. بیست و هه شت به ره مه می وه ک کتیب نووسیوه. به پیتی کتیبی «علائشا فی الخدمه العلم و الدین» دوانیوه رۆی پۆزی چوارشه مه می سالی ۱۶۸۰ له شاری مه دینه کۆچی دوا یی کردووه و له گۆرستانی به قیع ئه سپه رده کراوه.

مه لا جامی چۆری

کورپی مه لا عه بدولکه ریم کورپی مه لا ئه بووبه کر موسه نیفه. سالی ۱۶۶۲ی زایینی له سه ر خواستی بداق سولتانی کورپی شیرخان کورپی حه یده رخا ن حاکمی موکریان، چۆری به جی هیشتووه و چووه ته سابلآخ. بداق سولتان "مزگه وتی سوور" دروست ئه کات و مه لا جامی به رپۆه بر دنی کاروباری ئایینی و مامۆستایی ئه و حو جره و مزگه وته به ئه ستۆوه ئه گرئ و تا کۆتایی ژیا نی له مه هاباد ئه مینتته وه. گۆری ئه و زانایه ئیستا له مه ی دانی مه لا جامی شاری مه هاباد هه رماوه.

شاعیران و نووسه رانی سه ده ی ۱۸ی زایینی

مه لا خزری پووار

کورپی مه لا ئه حمه د کورپی مه لا محه مه د کورپی میرزا حه کیمی حه ککایه. به پیتی وته ی زانای په چه له ک ناسی کورد مامۆستا «عه بدولسه مه دی توواری» تا هه شت پشتی هه ر له کوردستان ژیا ون. خه لکی گوندی «پووار» له ناوچه ی هه ورامانه. له کتیه میژوویه کاندای بۆ سالی له دایک بوونی مه لا خزر، جیاوازییه ک

هه په. ماموستا «ملا عه بدولکه ريمی موده پيس» له کتیبی «علمائنا فی الخدمة العلم والدين» دا
 نه لیت: ملا خزر له سالی ۱۷۱۹ی زاینی له دایک بووه. که چی بابا مهردوخی
 پوځانی له مه شاهیری کوردا نه لیت سالی ۱۷۱۷ی زاینی له دایک بووه. «مه لای
 پروار» بو خوتندن ناوچه کانی سنه، سابلاخ، له یلاخ، سلیمانی و قه لاچوالان گه پراوه و
 هه له قه لاچوالان لای زانای پایه بهرز شیخ محمدهد وه سیمی تهخته یی مهردوخی
 نیجازه ی مه لایه تی وهر گرتووه و پیش نه وهش لای مه لا محمدهدی بیاره
 خویندوویه تی. به پتی هندی به لکه ماو یه کیش له ولاتی میسر بووه و چند کتیبی
 گوره ی له وی نووسیوه ته وه. په کی له وانه کتیبی گوره ی «قاموس المحيط» ی زانای
 وشه ناس «فیروز آبادی» په که دوو جار نووسیویه ته وه.^۱ نه م زانا پایه بهرز سالی
 ۱۷۸۴ مالثاوی له زیان کردووه. مه لاخزر پیاوکی زانا و شاعیریکی پایه بهرز بووه
 که نووسراوه و پهرتووی به زمانی عه ربی و کوردی هه بووه و له چند بهرگدا به
 نیوه کانی پوله بزانی، ده ولت نامه، زه مانه نه ندن، عقیده ی کوردی و یتقبال نامه به
 زه حمه تی نووسه ر و لیکولر «جه میل فاروقی» چاپ و بلاوو بوونه ته وه.

پوله بزانی، پوله بزانی	فرزهن وهر جه گشت مه بو بزانی
نه سل و فهرع و دین چهنی نه رکانی	چهنی نه حکامان په ی موسلمان
مه بو بزانی، هه ریو په نه چهنی	نه رچی په نه چهنی، نه ماما گه نه چهنی
نه سل و دینمان، زاتن و سیفات	مه بده نوو مه عاد، په نه جه م نوبووات
فهرع دینمان نمانه و پوچی	زه کات، حه ج، غه زاء، بزانه توچی

ماموستا فخره ددین^۲

کورپی نه حمده کورپی مه لا خزری پرواره. ماموستا فخره ددین زانا و شاعیر و
 خهت خوش بووه و به باپیریوه شانازی کردووه. کتیبیکی به تیوی (تذهیب المرام
 فی ترجمه تذهیب الکلام) به زمانی فارسی داناهه.

۱. پروانه کتیبی "په راویژیک له سهر ژبانی مه لا خزری پرواری، جه میل فاروقی، ل ۴۹.

۲. هه مان سهرچاوه، ل ۲۰.

مه‌لا محه‌مه‌د سلیمان (سه‌یدی)، سالی ۱۷۷۸ی زاینی له گوندی «سه‌رپر» چاوی به ژیان هه‌لئاوه و سالی ۱۸۴۴ هه‌ر له زنده‌که‌ی خۆی مائئاوایی له ژیان کردووه.

«هاره سه خته نی»

ھارە سەختەنى، ھارە سەختەنى
 تۆ خۆ ھەم قىمەت سەنگى سەختەنى
 چى بولەند ئىقبال ساحب بەختەنى
 يار ئامان ۋەلات جەھەد ۋەختەنى
 تراشيدەى دەست سەر ئوستادى باش
 جەستەت پور جە زەخم قولنگەى سەنگ تاش
 يادگار ئوساى قەدىم زەمانان
 دەس ئاسى دەس كيش خىاتەى خانان
 چمان تاشىاي تيشەى فەرھاد بى
 دەستت جە نەمام دارى شمشاد بى
 ئارۇ قىبلە ۋە من بە لەنجە ۋە لارە
 تەشريفش ۋە لای تۆ ئامان ھارە
 شىرىنەن نىشتەن دانە مەدۇ پيش
 ھارەش ھار كەردەن دەور مەدۇنە ویش
 مە گىلۆ بە دەو چۈن چەر خى چەپگەرد
 ھە باھووش گەرمەن مەن ئالۆ جە دەرد
 دوو لىمۆى ۋەش بۆش تەرحى شەمامە
 جەمە جەمە شانا نە بەخەى جەمامە

کەس چوون تۆ ئازیز جە لای یار نەبی
 ھارە چی وەشی ساچی ھار مەبی
 تاي تورپەي زولفان سیای عەنەبر بۆ
 سەر ئاویژ کەردەن تا وەبانی تۆ
 دەخیلەن دەستت بە دەستی یارەن
 پەنجەش پێش نەبۆ ھارە ھاوارەن
 شیرین بە سەد ناز مە کیشۆ دەستە
 دانە مەدۆ پێت چوون ئاوات واسبە
 دانەش مەسانی چوون سستەمکاران
 مە کەریش وە گەرد توتیای شاران
 تاقەت شی جە لام واتم ئەي ھارە
 بە مەودای ئەلماس بای پارە پارە
 تۆ دەستی شیرین دەستە کیشتەن
 ئاواتت پریان نالەي چیشتەن؟
 تۆ پەنجەي شیرین کەفتەنت وە سەر
 چی ساپیش نەبی زامانی خەتەر
 با من بنالوو پروان تاشەوان
 زەدەي هیجـرانم دەردم بـی دەوان
 ھارەي ھەراسان ھەردەي ھەردە گیل
 کەم دەور دەنەوێت چوون دیوانەي ویل
 ئانە شیرینەن دولبەر دولستان
 دل چیت مەسانۆ بە مە کرو داستان
 بە بەین و بەقاش هیچ مەبە خەرە
 جە فاش سەد بارەن وە فاش یە ک زەرە
 چەنی کەس تا سەر ھەرگیز یار نیەن
 یاری ساحب شەرت وە فادار نییەن
 کاتی مەزانی ھۆر ئیزا بە قەس
 چون بی بەیتان جە تۆش کیشا دەس

شى به ماواى ویش ته شریف به رده وه

تـوش ئاستى وه لای داخ و دهرده وه

کۆتابى سه داو نه عره ته و دهنگت

بى قيمت گناى که ساس بى سه نکهت

به دلای پور سوز مه ينهت باره وه

پتچى لای به دهر د دورى يــــاره وه

ئوسا چهنى زام بى دهواى خه تهر

مات مه بى بى دهنگ جه «سه یدى» به تهر

ئهمده به گى کوماسى

سالى ۱۷۸۹ى زاینى له ناوچهى کوماسى چاوى به ژيان هه ليناوه. له گه ل مهولهوى تاوه گوزى هاوچه رخ بووه و دوستايه تى گهرم له نتيواناندا هه بووه. مهولهوى له شيعره کانيدا به خالوى کوماسى ناوى ليته بات. له م شاعيره ديوانتيكى شيعر له ژير ناوى «ديوانى ئهمده به گى کوماسى» که وتوته به رده ست خوينه ران. شيعرى «گلکوى تازه لى له يل» که بۆ کوچى خيزانه کهى هونيوه ته وه وه ک شاکاريكى ئهمده بى باسى لى ئه کريت. سالى ۱۸۷۳ مالتاوايى له ژيان ئه کات و له گورستانى تاله سوارى گوندى «بهردى سبى» به خاک ئه سپه رده کراوه.

شهوئ جه شewan، چراخم! شهو بۆ
ناعه لاج چنيم ده سهى شهو بۆى کو
به لکه م زامانم که متر که رو ئيش
بۆ مه دا ئه ممانه ک چون زولف تو
زولفانت گره وه نه شهو بۆ به رده ن
ده رى بوون نه جه مع ده يران کو
په ي شهو بۆى زولف و ئل هه رده نه ن

چراخم! شهو بۆ، چراخم شهو بۆ
هه راس بيم جه داخ شهو بۆى زولف تو
تا که بۆى زولف که مئ به يو ئيش
چه نه وه دل نيام، ئه و بۆى شهو بۆ
فداى ئه و ده س بام توش
ئهر شهو بۆى زولف بده م وه شهو بۆ
«ئهمده» تازينه نه هه رسه رگه رده ن

مه لا عه بدولعه زیمې سه ولاوا^۱

کورې مه لا مه حمودې کورې مه لا محهمه د و دایکې خاتوو پښحانه. سالی ۱۷۹۹ی زایینی له «سه ولاوا» چاوی به ژیان هه لئناوه. مه لا مه حمودې باوه گه وړه ی له ناوچه ی خوشناوې هه ولیره وه هاتوونه ته کوردستانی ئیران و له سه ولاوا گیرساونه ته وه. ماموستا عه بدولعه زیم سهره تاي خویندنی به قورئان و کتیه ورده کانی نه و سهرده مه وه ده ست پیته کات. بو تیراو کردنی بیر و هزری له کانیوای زانست، زور ناوچه ی کورده واری گه پاره و له گوژلاری زانیانی نه و سهرده مه گولی زانستی چنیوه. سالی ۱۸۲۸ له خزمه تی «ماموستا شیخ عه بدوللای قهره داغی» ئیجازه ی زانستی وه نه گریت. نه گه پښته وه زیده که ی خو ی و وه ک ماموستای مزگوت کاروباری ثایینی له نه ستو نه گریت. نه م زانایه نه بی به سهرچاوه یه کی زانستی بو ماموستایان و خه لکی ناوچه که و هاوکات کاری نووسین ده ست پیته کات. ماموستا دوا ی ته مه نیک خزمه ت به ثایین و زانست، ده وروبه ری سالی ۱۸۹۹ مالشاوایی له ژیان نه کات و گوژستانی «شیخ که ریم» ی سه ولاوا نه بی به دوا هه واری ژیانی.

له بواړی فهره نگی و نووسین دا زور نووسراوه ی هه بووه به داخه وه که دهستی رورگار و خه م ساردی به شی زوریانی لی فه وتاندووه و نه وانه شی که ماون له چاپ نه دراون؛ نه م نووسراوانه ی به یادگار لی به جی ماوه:

۱- منقول الاکراډ: په رتوو کیکي به نرخه له چوار به ش فیهی ئیمامی شافیعیدا و حه وت سه د لاپه ریه. هه روه ها بریتیه له چهنده ین نووسراوه له سهر عیلمی حه دیس، عه قاید، ئوسوولی فیهه و فتوا ی خو ی و چهندين وتار و نووسراوه ی زانیانی کوردیشی تیدا بلاو کراوه ته وه.

۲- تفسیری قورئان، ته فسیری ثایه ته «مشکله و متشابه» کان، چوارسه دو هه شتا لاپه ریه.

۳- کورت کردنه وه ی کتیی «الصواعق المحرقة» ی شیخ ئینی حه جهر.

۴- نووسینه وه ی ناوه روکی په راویژی مه لا عه بدوللای یه زدی.

۵- شیکردنه وه ی عه وامیلی جورجانی.

۱. ژیان و به سهر هانی نه م زانایه مه لا ماموستا «سه عدی عه زیمې» وه رگرتوه که جیگای پښ و پښتانه.

۶- الاتحاف فی معرفة ما فی الاوقاف.

۷- کورت کردنه وهی به شه کانی «عبادات و منجیات»ی کتیبی کیمیای سه عاده تی نیمام غه زالی و ...

شاعیران و نووسه رانی سه دهی ۱۹زاینی

شیخ سه عیدی دؤلاشی^۱

کورپی شیخ محه مدهی دؤلاش له سه یده کانی کابلی مهربوان و باوه گه وره ی شاعیری به ناوبانگی کورد «مامؤستا قانع»ه. شیخ سه عید پیاویکی زانا و شاعیریکی پایه بهرز بووه و زؤربه ی شیعه کانی به زاراهوی هه ورامی هؤنیوه ته وه. دوو پرتووکی له سهر عیلمی ته جوید یه کئی به فارسی و یه کئی به کوردی نووسیوه. له نیسوه ی دووه می سه دهی نۆزده هه مدها مالئاوایی له ژیان کردووه.

مه لاهه بدولسه مدهی بالکی

سالی ۱۸۳۹ی زاینی له گوندی «هه جیج» چاوی به ژیان هه لئناوه و سالی ۱۹۰۱ کۆچی دواپی کردووه.

حاجی سه ید حه سه نی چۆپی

زانایه کی پایه بهرز له سه یده کانی «چۆپ»ه و باوکی سه ید عه بدولقادر کورپی سه ید ئیبراهیم کورپی سه ید عه بدولپه حمانه. له گوندی «چۆپ» موده پریس و شیخولئیسلا می مهربوان بووه. سالی ۱۹۰۱ی زاینی چرای ژیانی کوزاوه ته وه و له بواپی فهره نگدا خزمه تیکی زؤری کردووه و بهری پهنجی چهند سالی ئهم کتیبانه یه:

۱- په راویژ له سهر «تهذیب المنطق».

۲- په راویژ له سهر «جلال منطق».

۱. تاریخ مشاهیر کرد، بابا مهردوخ رۆحانی، بهرگی به کم، ل ۳۷۹.

- ۳- په راویز له سهر «ته سرفی مه لاهلی شئ».
- ۴- په راویز له سهر «گلنبوی بورهان».
- ۵- په راویز له سهر «عبدالاحکیم شرح شمسیه».
- ۶- په راویز له سهر «منظومه فریده له نحودا».
- ۷- الرسالة الکلامیه
- ۸- تعلیق له سهر ته فسیری به یزای تا سووره تی «القیامه»

مه لا عېدوللای قازی شهیدا

- کورپی مه لا عېدولعه زیزی کورپی مه لاهسین له بنه مالهی قازیه کانی ههورامانه. سالی ۱۸۴۳ی زایینی له ههورامان چاوی به ژیان هه لپناه و سالی ۱۹۰۶ له گوندی «توتمر» کۆچی دواپی کردووه. به پپی نووسراوه کان چل و شش کتیبی نووسیوه و ته نیا ئه م کتیبانه ی که وتوونه ته به رده ست خوینهران.
- ۱- میژووی شاره زور له چوار بهر گدا.
  - ۲- میژووی سلاتینی ههورامان له ههشت به شدا.
  - ۳- میژووی ههورامان، به زاراو هی ههورامی.
  - ۴- رجال من الاکراد، ژیان نامه ی ناودارانی کورد به زمانی عهره بی.
  - ۵- عه والآن، ژیانی هه فالانی پښه مبر (د.خ.) و که سایه تیه کورده کان، به تاییه ت که سایه تیه کانی ناوچه ی ههورامان.
  - ۶- که ماجار، پهن د و ناموژگاری و قسه ی نه ستق و شیعر به زمانی فارسی.

مه لا شهرفی مه ردوخی^۱

کورپی «مه لا محهمه دی ههورامی» برای «مه لا حه سنی دزلی» یه. سالی ۱۸۴۴ی زایینی له ههورامان له دایک بووه. به شیوه ی خویندن ی نه وسهرده مه خراوه ته بهر خویندن و له خزمه تی «مه لا عېدوللای شهیدا قازی توتمر» چۆکی فقهیه تی داداوه. له هۆینه وه ی شیعر دا دهستی هه بووه به لام به داخوه له بهر که مته رخمی دوا ی خوی

شیعره کانی فهوتاون. له لایه‌ن «شیخه‌لئیسلاام تالش» له باکووری ئیران بۆ دەرس و تنه‌وه بانگه‌یشت کراوه و به واتای خۆی له هیچ شتیک که‌می نه‌بووه، به‌لام دووری له زید و مه‌لبه‌نده که‌ی ئازاری داوه و نه‌و بیتاقه‌تییه‌ی ئاوه‌ها هۆنیوه‌ته‌وه.

ئه‌گەر جه‌ غوربه‌ت حاکم بی و پرزۆر

هه‌ورامان وه‌شهن وه‌ لوقمه‌ی نینۆر

پۆشاکت نهمه‌د، ته‌وه‌ن په‌ی بـالـش

وه‌شته‌ر جه‌ پـلـاو و دۆشه‌ که‌ی تالـش

جه‌ شه‌حم و له‌حم و جه‌ گه‌شت و سه‌یران

هیچش که‌م نیا شیمالی ئیران

مه‌شرق و مه‌غرب، جنوب و شیمال

سه‌راسه‌ر مـلـکـو خـوای لایه‌زال

مامه‌له‌ که‌رۆ چه‌نی هه‌ورامان

مه‌فـاروشـه‌وه به‌ هه‌زار قورئـان

مه‌ر جه‌ بـاقـی نه‌ به‌هه‌شـتیج به‌روو

ئه‌و وه‌خته‌ دـلـو و یـم ره‌زا که‌روو

مه‌لاحه‌سه‌ن دزلی^۱

کوپی مه‌لاحه‌مه‌دی کوپی محهممه‌د ره‌زایه. نازناوی «هیجری»یه. سالی ۱۸۵۴ی زاینی له گوندی «وه‌سیا»ی هه‌ورمان چاوی به‌ ژبان هه‌لێناوه و له بنه‌ماله‌ی مه‌ردۆخییه‌کانه. دایکی ناوی شاپه‌روه‌ره و ئه‌ویش له بنه‌ماله‌ی مه‌ردۆخییه‌کانی هه‌ورامانه. مه‌لاحه‌سه‌ن وێرای ئه‌وه‌ی له‌و په‌ری نه‌بوونی و هه‌ژاریدا ژیاوه زۆریش نه‌فه‌س به‌رز بووه و پینووسی له خزمه‌ت هیچ ده‌سه‌لانداریکدا نه‌بووه. ئهم شاعیره له ته‌مه‌نی پیریدا نه‌خۆشی فه‌رامۆشی ئه‌گریت و تووتن ئه‌کاته ناو نووسراوه‌کانی و وه‌ک گه‌لا جگه‌ره که‌لکیان لی وه‌رته‌گرێ. دیاره که‌ به‌شی له شیعره‌کانی له ناوچوون. سالی ۱۹۴۳ مائناوایی له ژبان کردووه. دیوانیکی شیعری له ژێر ناوی «دیوانی مه‌لاحه‌سه‌نی دزلی» که‌وتووته به‌ر ده‌ست خوێنه‌ران.

۱. سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

مه لا حهسن ئەم شیعرەى بۆ موخته هیدی کوردستانی ناردووہ:
 دل می رود زدستم صاحب دلان خدا را
 دردا که حبّ پنهان خواهند آشکارا^۱
 باد صبا «ده خیلک» از حد گذشت شوقم
 بهر عزیمت شهر، «ئاخیز» کن زجا را
 پرواز کن به افلاک تا می رسی به سماء
 یک چرخ زن به مثل طیاره بر هوا را
 بر فرق سه عناصر «ئه هلیله جی» محاصر
 غوغا به عالم افکن تخریق کن هوا را
 از عاشقان گذر کن وز «ئاویه ر» نظر کن
 بنگر به آن نواحی و آن شهر دلربا را
 بگشای چشم عرفان در جستجوی یاران
 دریاب آستان «عبدالعظیم» ما را

محەممەد ئەمین (خیتلە)^۲

سۆفی محەممەد ئەمین کوپى محەممەد کوپى حسین کوپى عوسمان، سالى
 ۱۸۵۹ى زايینی له گوندی «بارام ئاوا» چاوى به ژيان هەلیناوه و له گوندی «کەلیم»^۳
 ژیاوه و به نێوى خێلى «بال پان» ناسراون. له تەمەنى شەش سالییدا باوکی مائىئاوایی له
 ژيان ئەکات. دایکی له گەڵ مامەى به نێوى «شامار» ژيانى هاوێش پێک دێن، بەلام
 بەهەر هۆیه ک «خیتلە» ناچیتە لای دایک و مامەى. ئەرکى به خێوکردنى ئەکەوێتە
 ئەستۆى مائە خالوانى له گوندی دەگاشیخان و یانزە سال لهو گوندە ئەمێنیتەوه. پاشان
 ئەپواتە بیارە و له سەر دەستی خوالیخۆشبوو «شیخ عومەرى بیارە» تەمەسووک
 دەکات^۴. بۆ ماوهى حەوت سال له خانەقاي بیارە ئەمێنیتەوه. پاشان ئەگەریتەوه

۱. ئەم بەیتە شیعرى حافى شیرازیە که مه لا حهسن به سووکە دەسکارییه کەوه هیناوییه تی.

۲. ژيان و به سەر هاتى ئەم زانایەم له «کاک عادل»ى کوپە زارى شاعیر وەرگرتوو که جینگای پێز و پێزانینه.

۳. گوندیک بووه له نزیک بارام ئاواى ئێستادا که تەنیا دارو پردووی مائە پوخواه کانی لی به جیماوه و ئەو دۆلى که
 له پەناى گوندی بارام ئاوادایە به نێوى «دەربەن کەلیم» ئەناسرئ.

۴. واتە دەبێ به سۆفی و پێبازی نەقشەبەندى هەلەبێزێریت.

گوندى «دهره كى» و لهو گونده نه گيرسيته وه و ناشقى كچيک به نيوى «زوبه يده»
 نه بيت. به لام براكانى زوبه يده بيچگه له يه كيكيان به نيوى «سالح» دژ بهم په يونده نه بن
 و خيتله ش نه لى:

هه رسو^۱ چه مه كات، با ته په ساله   دوور بو سالحي نه بو ت براله
 «سالح» سالحن براده رमे ن   چون همه نازيز^۲ خهم بهر كه رमे ن

له ناكامدا هه ر نه يخوازي. دواى ماوه يه ك له گهل بنه مالهي خانه كانى
 نه و گونده دا ناكوكيان لى په يدا نه بى و به ناچار دهره كى به جى ديلن و بنه په تى
 گونديكى تر له مه زراكه ي خويان كه ديمى جو بووه دائه مزرينن به نيوى
 «دهيمه يه و»^۳.

سوڤى محه ممد نه مين سالى ۱۹۴۲ له «دهيمه يه و» مالئاوايى له ژيان نه كات و
 گورستانى «دهرويش گومار» نه بى به مالى هه تاهه تايى.

نهم شاعيره زور هه لبه ستى هو نيوه ته وه به لام به هوى نه وهى له و سه رده مه و له و
 ناوچه يه دا نووسيتيك له نارادا نه بووه، زوربه يان فو تاون و نه وهى ماويشه ته وه له سه ر
 زارى خه لك بووه و هه ركه سيش به پيى حه ز و خواست و توانايى خوى هه لى
 گرتون. ماموستا باوه شيخي نه لمانه له ريگاي دهره بندى كه ليمه وه نه پروات بو بياره و
 چاوى به سوڤى محه ممد نه مين نه كه وي ت و نه زانيت كه پياويكى خاوه ن به هره يه و
 شاعيره. دواى گه رانه وهى له و سه فهره فه قيه ك نه تيرى بو نه وهى هو نراوه كانى
 «خيتله»^۴ بنووسيته وه، به لام به داخه وه كاتى فه قيكه نه گاته دهيمه يه و، سوڤى شاعير
 مالئاوايى له ژيان كرده وه و هو نراوه كانى له گهل خوى بر دوته دوو توپى خاكه وه.
 سوڤى محه ممد نه مين له نه ستيره ناسى و فه له كيياتدا زور شاره زا بووه.

له هو نراوه يه كدا له گهل دار توويه كى كو ن و توويژ نه كا و ميژووى نه و ولا ته ي
 لى نه پرسى، نه لى:

۱. هه رس: فرميسك.

۲. يه كى له دؤستانى نزيكى بووه.

۳. دهيم: ديم، په و: جو.

۴. له بهر كورته بالا بوون، «خيتله» يان پيتووه، به ماناي خيتوله يان گچكه.

ئارۆ راگم کهوت، شیم وه پای باخات
 دلّم راگهی غم، دهر و نم بی مات
 جه قهراخی باخ داری دیم وه چه
 پیر بی، پویا بی، دهر و ون پر جه خه
 شیم وه لای درهخت، چی داری توو بی
 عومرش ویرده جه قه دیم زوو بی
 شیم وه لای درهخت به نه سرینه وه
 به دیدی نمناک به برینه وه
 واتم: داری توو چۆنه ن قامه تت
 ره فیکان بریان چه نین تاقه تت
 هه لای هامنه، مه کهری خهزان
 لقت نه مه نه ن تۆکلّت پیرزان
 ههرویت مه نینی ماوات بییه ن چۆل
 لقت نه مه نه ن دلّیت بی قرۆل
 ههز کهروو په رسوو په ری پیری تۆ
 ئیشی دهر و ونم تا ساکن بیو
 وه لام:

موحه ممه د نه مین؛ دیدی دلّ سیفەت
 سه رمات جه عه زاب پهروه ردی مهینهت
 خه مانى وه لّین نه بّیم جه لاوه؟!
 کۆنه زامانت تۆ چی کولناوه؟!
 جه زاتی بی چوون، تۆ چی مه ته رسی؟!
 په ری پیری من په ی چیش مه په رسی؟!
 واتش: نه ی کۆده هه رزه ی نابە کام
 بی واده و موراد، عه قلّ ناتە مام
 ئارۆ بنیشه تاقهت بۆ جه لام
 پازانی وه لّین، په ییت کهروو ته مام
 وهختی من بیئی، چه نی ره فیکان
 لقم نه مه نه ن، تۆکلّم پیرزان

ٺاڪهس من نيا صاحب ده ماخ بي

بيختم ته لان بي ده ورم گرد باخ بي

ڪون شه مال شانو له قى به ڪارم

ڪون كه يف و ٺاهه ننگ خه لفي وه هارم

چنه نازاري چه م ساي پهن گين

چهن جاهيل گهردي جواني شيرين

جه ساي سه هنم مه ڪه ردشا سهيران

گهله جه هه رده هـ ٻه جه مه يـدان

ڪون به رزه چره ي سه رته رزي چنار؟

ڪون ٺاوازه ي وهش سه داي هه رزه ڪار

ڪون قه تاره ي قوخ گول و گولاوي

تف و سووره تف هه لووچه و ساوي؟

ڪون به رزه چري سه رته رزي هه نگوور

تف چهن ي بادام ساوا يتي سوور؟

ڪم ته رين ي وهش هه وارو زبي

ٺه و باقي مه ندهش گرد صاحب پهن بي

سهيري سيپه ران مه يـدان گولـه نـگا

مه لا مه نيـشا جه هه لاوه گا

واچه به مه دي چهن ي مه يـدان

سلامشا ڪيانو و چهن ي دالان ي

باخي پيرالي خاليهن خالي

ڪون مه خووله شهل ڪوان ي زه بالي

ڪون به ٺاهه انهي هه زار قه ران ي

ڪا وولش ڪه ردهن به زه ڪريـان ي؟

ڪون هه انهن وهه بيـهن ويـرانه

ڪون باخي هه نگوور جه به ٺاهه انه؟

ده سڪاري ترخان ڪونه زه مانه

ڪون پهن و ده يم ي جه به ٺاهه انه؟

كۆگى جىشا تەمام بى تەمام
 كۆن ئەلى كەچەل كۆن ھەمە ۋەش نام؟
 كۆن ھەمە دەبەق خەمان دى ۋەباد؟
 كۆن بابا سەمىل كۆن فەقى فەرھاد؟
 باخى بلە پروت بى بە جاي پالين
 ھەرشەو تا بەيان مە گرەو ۋە ھەمگىن
 قاقبەي ژەرە ژا تىشى ئادما
 دەنگو نازارا ھەر جە يادەما
 كۆن تەقەي تەنگ جە گلۈە سەردا؟
 كۆن دەنگى وسەين، سەرچەمەي زىپا؟
 سەرچەمەي زىپا بى بە جاگەي مۆل
 داخى داخانم بال پان كەردش چۆل
 ھەرويت مەنەنى چوون خەلفە ۋى كۆل
 دوور جە خەلفەيت ئەرھۆ باوان چول!
 كۆن ھەمە ۋەش نام ماۋاش زەھۆرە؟
 كۆن مامافاتى؟ كۆن ھۆزە كۆرە؟
 كۆ جامى جەمشىد سەھىب باخى زەل
 كۆن بلە قلىان؟ كۆن مەخوولە شەل؟
 سەيرى سەيپەران تەپۆلە نىسار
 دىدەم مە گرەو ۋە ۋەي دەرويش گومار
 ناسك سەر دەربەن گول ۋە گولباخ بى
 مزگى ۋە ھەمەرت ۋەش ۋە پەرداخ بى
 حوجرە ۋە فەقىيا پەر عىلم ۋە تاقەت
 ئىمام خىزىر بى جومە ۋە جەماعت
 ھاكىمى ئەۋشارە ئەھمەد بەگ نام بى
 پەرھۆش ۋە پەرھام مەشھورى عام بى

حاجی مه‌لا عه‌زیز

کوپری سوله‌یمان سالی ۱۸۵۹ی زایینی له گوندی «هه‌پرگینه»ی پینجوین چاوی به ژیان هه‌لێناوه و خویندنی له خزمه‌تی مامۆستا پینجوینیدا ته‌واو ئه‌کات. پیاویکی زانا و نوکته‌زان بووه و له گوندی «ده‌ره‌تفی» ئه‌بێ به مه‌لای مزگه‌وت و ته‌دریس ئه‌کات. سالی ۱۹۱۶ مائاواپی له ژیان کردووه.

مه‌لا عارف

مه‌لا عارف، کوپری مه‌لا عه‌بدولسه‌مدی هه‌جیجی ده‌ورو به‌ری سالی ۱۸۶۰ی زایینی له گوندی «بالک» چاوی به ژیان هه‌لێناوه. له خزمه‌ت باوکیدا که مه‌لای بالک بووه خویندنی ده‌ست پێکردووه. زانایه‌کی نوکته‌زان، خه‌ت خو‌ش و ده‌نگ خو‌ش بووه. زۆر که‌س له کانی‌اوی زانستی به‌هه‌ریان بردووه. سالی ۱۹۰۹ چرای ژیا‌نی کوژاوه‌ته‌وه.

کاک حه‌مه‌ی بێلوو (ناری)

کاک حه‌مه‌ی بێلوو (ناری^۱)، مه‌لا محه‌ممه‌د ناسراو به کاکه حه‌مه‌ی بێلوو کوپری مه‌لا ئه‌حمه‌د کوپری مه‌لا محه‌ممه‌د کوپری مه‌لا عه‌بدولپه‌حمان و دایکی له به‌گزا‌ده‌کانی گوندی «کیکن»ه، سالی ۱۸۷۰ی زایینی له گوندی «کیکن» چاوی به ژیان هه‌لێناوه و نازناوی «ناری»یه. له ته‌مه‌نی شه‌ش سا‌لیدا له خزمه‌ت باوکی قورئان و بری له کتێبه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی خویندووه. ناری به شوین خویندن و فێر بووندا زۆر شوین گه‌راوه، وه‌ک: سنه، پینجوین، سلێمانی، بانه، سابلاخ، وان و باش قه‌لا و هه‌ولیر. له په‌واندز ئیجازه‌ی ته‌دریس و مامۆستایه‌تی له خزمه‌ت مه‌لا ئه‌سه‌ده‌ ئه‌فه‌ندی خێلانی وه‌رگر تووه. پاشان گه‌راوه‌ته‌وه بو‌ مه‌ریوان و له گوندی «کیکن» نیشته‌جێ بووه. سالی ۱۹۰۴ له سه‌ر دا‌وا‌ی حسین به‌گی بێلوو ئه‌پرواته‌وه گونده. کاکه حه‌مه‌ و پیرای ئه‌وه‌ی شاعیریکی پایه‌به‌رز و به‌ توانا بووه، له

زانستى بە لاغە و بىر كارى (رياضى) شدا شارەزايى تەواۋى ھەبوو. سالى ۱۹۴۲ لە تەمەنى ھەفتا سالىدا مائىناۋايى لە ژيان ئەكات و ديوانە شىئەرىك بە يادگار بۆ گەلە كەى بە ئىتوى «ديوانى نارى» بە جى ئەھىلەت.

نەفەس سەمتورە، سىنەم ساز و دل نەى

ھكايەت خوانى دوورى تۆن پەياپەى

بە زكرى تۆو ھە كو سۆفى ھەمىشە

مەقاماتى فەنافى اللە ئەكەم تەى

چ شىرىنە لە گەل شەھدى حوزورا

لە من خەندە و لە تۆ ئاۋازى ئۆخەى

ئەگەر سايەى سەرى تۆبى بە تاجم

چ موحتاجم بە تاج و ئەفسەرى كەى

غەزەل قەت نابرى ھەرگىز بە بالات

ئەزانم بۆ كەوا مايل بە تاقەى

ھەواپەيمايى ئەوجى فىراقت

بە تەييارەى سەبوورى كەى ئەبى تەى؟

لە مەيخانەى خەيالى شەوقى تۆدا

بە نەشئەى يادى تۆ دل مەستە بى مەى

لە وشكى دانەمامى باخى نەزمم

بە پووشى پىشى سۆفى بوو شكۆفەى

بەسەرچوو دوور لە تۆ باخى خەيالەت

نەبوونى ما، نەبۆنى ما، نە غونچەى

مەلا ھەبدوللا مەريوانى^۱

كوپى مەلا مەرووفى كوپى سۆفى قادرى كوپى مەلا ئەحمەدى كوپى

سليمان و دايكى خاتوو «زوبەيدە»ى كچى شىخ مەھمەدى «ھەرگىنە»يە.

سالى ۱۸۷۱ى زايىنى لە گوندى «ولەژىر» چاۋى بە ژيان ھەلئىناۋە. مەلا ھەبدوللا

۱. "بوژاندەھى مېژوۋى زانايانى كورد"، مەھمەد ھەلى قەرەداغى، بەرگى ھەتەم، ل ۲۱۰ تا ۲۲۲.

پیاوړېکی شاره‌زا و نه‌دهب د دوست و مه‌لایه کی چالاک و خهت خوش بووه. گولچتیکې به‌زه‌وق و هه‌ست و بیر ناسکی نه‌دهبی کوردی بووه و زانیویه‌تی چی ده‌کا و چ گولیک نه‌چیتته‌وه و خاوه‌ن که‌شکولیکه که به‌ره‌می پره‌نجی سی و سی سالییه‌تی. له‌گونه‌کانی «چوپ»، «قه‌لاتی»، «ته‌ویلّه» و «قه‌لای هه‌ولیر» نووسیویه. به واتی ماموستا عه‌لا‌ئه‌ددین سه‌جادی «ماموستا مه‌لا عه‌بدوللای مهربوانی» مه‌وله‌وی تاوه‌گوزی به‌ولاتی سلیمانی ناساند و تا‌ئو نه‌هاتبووه سلیمانی نه‌دیب و شاعیرانی سلیمانی نه‌وه‌نده ناگیان له‌مه‌وله‌وی نه‌بووه. نه‌م ماموستایه سالی ۱۹۳۸ له‌شاری سلیمانی کوچی دواپی نه‌کات.

ماموستا محهمه‌د ره‌شید موده‌پرسی

سالی ۱۸۷۵ ی زاینی له‌گونه‌دی «نه‌چی» چاوی به‌ژیان هه‌لیناوه. باوکی سمایل به‌گ له‌به‌گزاذه‌کانی ناوچه‌ی مهربوان بووه که‌خولیای پره‌پیدانی زانست و نه‌دهب بووه و له‌گونه‌دی نه‌چی قوتابخانه‌یه کی دامه‌زراندووه. محهمه‌د ره‌شید لای باوکی خویندن به‌قورثانی پیروز و گولستانی سه‌عديه‌وه ده‌ست پیته‌کات. به‌پی نه‌ریتی نه‌و سه‌رده‌مه «ئاغازاده» و محهمه‌د ره‌شید به‌گیان پی گوتووه و نه‌ویش پی ناخوش بووه. له‌سه‌ر ئیجازه‌ی باوکی نه‌چی به‌جیدللیت و پروو له‌قوتابخانه‌ی گونه‌دی «چوپ» نه‌کات. لای زانای پایه‌به‌رز سه‌ید حه‌سه‌نی چوپری دریژه به‌خویندن نه‌دات. سالی ۱۸۹۰ کتیبی عه‌واملی جورجانی نه‌نووسیته‌وه. یه‌که‌مین ده‌ستووسی به‌جیماو له‌ناوبراو نه‌م کتیبه‌یه. به‌شوین فیربوون و زانستدا زور شوینی تری ناوچه‌ی مهربوان و پینجوین و دواتریش سه‌قز و سنه‌نه‌گه‌پریت. له‌خهرمانی زانستی زانایانی نه‌و سه‌رده‌مه گول زانست نه‌چیت. دواتر نه‌گه‌پرته‌وه چوپ و لای سه‌ید حه‌سه‌نی چوپری ئیجازه‌ی ماموستایه‌تی پیته‌دریت. بۆ تیراو کردنی بیر و هزری له‌کانیای زانست نه‌پرواته سنه و لای مه‌لا عه‌بدوللای ده‌شتی، موفتی کوردستان، له‌قوتابخانه‌ی دارولئیحسان دیسان ئیجازه‌ی ماموستایی وهرنه‌گریت. تینوویه‌تی زانست ئارامی لیته‌پریت و پروو له‌کوردستانی ئیراق نه‌کات و لای نه‌سعه‌د نه‌فنده‌ی پره‌واندزی ئیجازه‌ی فتوای پیته‌دریت. سالی ۱۹۰۰ نه‌پرواته سنه و سه‌رده‌مانیک زور له‌قوتابخانه‌ی دارولئیحساندا خهریکی ته‌دریس و وانه و تنه‌وه نه‌بیت. نه‌م زانایه له‌نه‌ده‌بیات و بیرکاری (ریاضیات)

و فله کيياتدا شاره‌زا و پسپور بووه. مه‌لا محهممه‌د په‌شيد يه کي له شوين که‌وتوواني پيازي نه‌قشبه‌ندی بووه. سالي ۱۹۲۸ مالټاوايي له ژيان کردووه و له سهر ته‌پوله‌ی شيخ محهممه‌د سادق له سنه به خاک نه‌سپه‌رده کراوه.^۱

عبداللّاه به‌گي ههورامي

نهم هونه‌ره‌مان ناوي عبداللّاه و کورپي حه‌مه‌شه‌فيع به‌گ و له بنه‌ماله‌ی به‌گ زاده‌کاني حه‌سهن ساني ههوراماني ته‌خته و سالي ۱۸۷۸ ي زاييني له ههوراماني ته‌خت له دايک بووه و له‌ويش پيگه‌يشتووه. ههر له منداليه‌وه خه‌ريکي خويندن بووه و له پاشا باوکي ميرزاي تاييه‌تي بو گرتووه و فيري خه‌ت خو‌شي و ويژه‌ی فارسي کردووه. پاشان ماوه‌يه کيش چووه بو سنه و ده‌رسی ثايني خويندووه. دواي گه‌رانه‌وه‌ی بو زيد و مه‌لّه‌نده‌که‌ی خوي سالي ۱۹۷۱ به تاواني نازاديخوازي له لايهن هيزه‌کاني ره‌زا شاره‌ له گه‌ل چهند هاوپريه‌کي ده‌سگير نه‌کړين و ماوه‌ی ده سال له زينداني «ئيسفه‌هان» دا به‌ند نه‌کړيت. پاشماوه‌ی ژياني به پشوودان و په‌راو و هونيه‌وه‌ی هونراوه و وريا کردنه‌وه‌ی خه‌لک بردووه ته‌سهر. سالي ۱۹۴۳ به ده‌ستي نه‌سه‌قچياني پريمي پاشايه‌تي کوتايي به ژياني هاتووه و ته‌رمه‌که‌ی له ههوراماني ته‌خت نيژراوه.^۲

عبداللّاه به‌گ يه کيک له شاعيراني پايه به‌رزي ههورامان له سهرده‌مي مه‌لاي حه‌سه‌ني دزليدا بووه و زوربه‌ی هونراوه‌کاني له زينداني ئيسفه‌هاندا هونيه‌ته‌وه.

ياران هامسه‌ران ئيمشه‌و خاوي ديم

جه زيندان تاره‌جه‌و خاوي ديم

نـازادي وه‌تن ههورامانم دي

ئيلاخـان چـول کـوسـالانـم دي

وه‌نه‌وشه‌ی وه‌شبو، چنور جه ههردان

نامانه خاوم په‌ی بارو دهردان

۱. دانشمندان کرد در خدمت علم و دين، مه‌لا عبدالکريمي موده‌ريس، وه‌گپراوي نه‌حمده‌حواري نه‌سب، ل ۵۸۶.

۲. "ميژووي ويژه‌ی کوردي"، سديق پوره‌که‌بي (صفي زاده)، به‌رگي دووه‌م، ل ۲۹۵.

پړيخان پهلش ديز، شه ست په ر جه باخان
 سو سهن و نه سرين شه و يو ي ټيلا خان
 به رزه لنگ جه كو، چنوور جه كاوان
 سهوزي و ميړغوزار، هاژه ي به فراوان
 چهنی هامسهران نيشته بيم وه شاد
 به كه يف و ټاهه ننگ غم مه دام وه باد
 گوش به سه دای ساز، چه م به نيگاو
 ليو به پيالهي عه قيق رهن گه وه
 گاهي پر به شه وق گا به خهنده وه
 گانيگای كو سار به رزي ټيلا خان
 گانيگای خه زان، گانيگای زهردان
 جه ي عه يش و نشات، جه ي خه وي به تال
 زيندانم نه سلنه نامان وه خه يال
 هر پاسه م زانان وي م شه هريارم
 چه رخ كه چ كردار نه دان ټازارم
 پاسه م مه زانا شای خاوه ن به ختم
 نه زانام مه زلووم، چه پسي به دب ختم
 وختيو بيدار بيم، ته ماشا كه رد م
 ټازان و زيندان نه زه ر ټاوه رد م
 چهنده مه دهوش بيم ته واسامه وه
 عه قل و فام و هوش نه من لاهه وه
 سه د مقابل بي باري خه مانم
 وه سو ټاماهه سوته ي زامانم
 غه ير جه نيش و نيش جه فاي پوزگار
 هيچ سوودي و جه فانه ديم جه پرووي كار
 زام كو نه و نو م تازه كه رده وه
 زار زار مه نالْم وه دم دهرده وه

يا پەب ھەر كەسپو كە پۇش نەھات بۆ
 زام زەدەي تەقدیر پووی سەر بسات بۆ
 كەشتى نگینش ھەر سەرنگونەن
 نەگیجاو گىچ پوود جەیحوونەن
 مۆرەي ئىقبالش دووشەش ناوەرەن
 چەنى بەدبەختى مامەلەش كەرەن
 خوردو خوراكش ژاراو زەرەن
 خاوشیرینش ھەر ئیش و دەرەن
 يا پەب بە حاجەت پەسوول حەیبب
 خاك غەرییم نە كەرى نە سەیب
 دواي كوژرانی عەبدوللا بەگ، دايكى لاواندوویە تەوہ و مەلا حەسەنى دزلى ئەو
 لاواندەوہ یەي بەم جوړە ھۆنیوہ تەوہ^۱:

دنیای بى بە قابى شەرت و بى قەول
 جای حیرس و تەمەع جای تەقەلا و حەول
 جای ناتەمامى، بەدى و بەد نامى
 ھەر پۆ بەویئەنى فووتە حەمامى
 ویرانە خوازى و یئەنى بايەقوش
 عەجووزەي دەوران كوۆنە فەرادی كوژ
 ئاخەر چى فەرزەند جە دایە كەردى
 چى نەوجەوانان نە توى گل بەردى
 چەن خانەدانست شىونا وەھەم
 جە كەيقوباد و جە جەم شیدى جەم
 چەن دەم و دەسگا جە بیخ ھور كەندى
 گردت کیانا و تو ویت ھەر مەندى
 ئاخەر تو مەگەر گلاراوتەن
 يا چون باخەوان نۆبە ئاوتەن

۱. دېوانى مەلا حەسەنى دزلى، نەحمەد نەزىرى، ل ۲۲ و ۲۳ و ۲۴.

نە ونە مامە کە ی تە کـیە ی باهوا

سەردەستە ی پەشتە ی دیە ئاهوا

من پیرۆزە بـیم پە ی تـۆ نـگـینـم

فەرزەندی ئازیز پۆلە ی شیرینم

هەزار و سیسەد شەست و چوار بـی

پۆحش وە «پزوان» بەهەشتی یاربـی

مە لا مەحموود جوانپۆیی

(۱۰ پۆز بەر لە کۆچی دوا یی)

مە لا مەحموود جوانپۆیی، سالی ۱۸۷۹ ی زاینی

چاوی بە ژیان هەڵناوه. ئەو زانا پایە بەرزە پسپۆری

بوازی بیرکاری (ریاضیات)، هندسە و فەلەکیات بوو

و لە خزمەتی مامۆستای گەورە سەید عەلی حیکمەت

ئەفەندیدا لە شاری کەرکوک پێگەشتوو. سالی ۱۹۰۹

ئێجازە ی مامۆستایەتی وەرئەگریت و ئەچیتە هەورامان،

دواتر ئەگەر پێتەو بو زێدە کە ی خۆی «مەریوان» و یانزە

سال لە گوندی «بالک» خەریکی مامۆستایی و

تەدریس ئەبێ و زۆر لە مامۆستایانی پایە بەرز لە سەردەستی ئێجازە وەرئەگرن. دوا

هەواری تەدریس و ژبانی ئەبێ بە گوندی «دەرەتفی» و سالی ۱۹۴۲ کۆچی دوا یی ئەکات.

مە لا عەبدولقادی جەلالی

کۆری مە لا جەلالەددین کۆری مە لا عەبدولپەحمانی «نۆدشی» سالی ۱۸۷۹ ی

زاینی لە نۆدشە چاوی بە ژیان هەڵناوه. بە شوینی زانستدا زۆر شوین وە ک

دەورو بەری نۆدشە، سنە و بیارە گەراوه و هەر لە بیارە ئێجازە ی مامۆستایەتی

وەرئەگریت. بۆ مامۆستایی و خزمەت کردن بە ئایین و زانست دیتە گوندی

«دەگاگا»^۱.

۱. گوندیکە لە نزیک «سەولوا».

ماموستا جه لالی پیاویکی شاره‌زا و لیها توو له زانستی پوژ و زانستی عه‌ری (صرف و نحو) و ئەدییککی گه‌وره بووه^۱. چەندین سال دهرسی به فەقی و تووه و سالی ۱۹۴۴ چرای ژبانی کوزاوه‌ته‌وه و له گۆرستانی گوندی «ده‌گاگا» به خاک ئەسپه‌رده کراوه.

فهرج و لّلا زه‌کی مه‌ریوانی

کورپی عه‌بدول‌په‌حیم نزیک سالی ۱۸۷۹ی زاینی له گوندی «گله»ی مه‌ریوان چاوی به ژبان هه‌لّناوه. ئەم پیاوه زانا و چالاکه له شوینه جیا‌جیا‌کانی کوردستانی ئێران و ئێراق دهرس ئەخوینیت و بو‌فیر‌بوونی زیاتر پینگای ولاتانی عه‌ربی ئەگریته به‌ر و له ولاتی میسر ئەگیرسیته‌وه. به‌هاو‌کاری چەند ماموستا و خویند‌کاری کورد ناوه‌ندیکی خیرۆمه‌ندی داته‌م‌زینن. پاشان له قاهره، چاپخانه‌یه‌ک به‌تیوی «چاپخانه‌ی کوردستان» دانه‌نیت و به‌هاو‌کاری زانایانی کوردی نیشته‌جی له قاهره چەندین کتیب و په‌رتوو‌ک بلّاو ئەکەنه‌وه. ئەم به‌ره‌مانه له لایەن ئەم کەسایه‌تیه‌وه بلّاو کراوه‌ته‌وه: «شروح شمسیه»، «شروح عقاید»، «المحاکمات فی ماجری بین علماء مصر و العراق من الاستعارات»، «میژوو‌ی شهر‌نامه‌ی به‌دلّیسی» و... ئەم نووسه‌ره له کۆتایی سالی ۱۹۲۹یان ۱۹۳۰ م‌لّئاوایی له ژبان ئەکات.

حاجی سه‌ید باب‌ه‌شیخی ئەلمانه

کورپی شیخ عه‌بدولّلا کورپی شیخ محهمه‌د کاژاوی له بنه‌مالّی سه‌ید خالّدی کاژاوی بانه‌یه. ده‌وروبه‌ری سالی ۱۸۸۱ی زاینی چاوی به ژبان هه‌لّناوه. به‌شوین زانست و فیر‌بووندا زۆر شوینی کوردستانی ئێران و ئێراق گه‌پاوه و دواتر چووه‌ته گوندی «بارام‌ئاوا» و دوای دوو سال مانه‌وه له به‌ر گرانی و هه‌ژاری خه‌لّک و ده‌س پیکردنی شه‌ری جیهانی، ئەپرواته گوندی «ئەلمانه» و دوای ته‌مه‌تی‌ک خزمه‌ت به‌ئاین و ئەده‌ب سالی ۱۹۵۴ بو‌سه‌فه‌ره‌یککی بی‌پ‌رانه‌وه ئەچیت و ئیتر نه‌گه‌پیته‌وه.

۱ خه‌لّکی گوندی «ده‌گاگا»ش باسی شیعر و هۆنراوه‌یان بو‌کردم، به‌لام به‌داخه‌وه هه‌یج کام له شیعره‌کانیم ده‌س نه‌که‌وت.

مه لا عه بدولواحدى سه مه دى

كوړې مه لا عه بدوالسه مه د سالى ۱۸۸۲ى زايښى له گوندې «بالک» چاوى به ژيان هه ليناوه. له خزمه تې باوکيدا قورثان و کتيبه سهره تاييه کان نه خوښت و بو تيراو کردنى بير و هزرى له زانست پوښه کاته «بياره» و له خزمه تې مه لا عه بدولقادري موده پيس چوکى فقهيه تې داداوه. سالى ۱۹۳۱ له گوندې «ساوجى» مالئاوايى له ژيان نه کات.

شيخ محه ممد (مه لا ئابى)

كوړې شيخ سه عدوللا كورې شيخ عه بدولكه ريمى ده گاشيخان، له بنه ماللى مه ردوخيه كانه. به گوږه ناسنامه كهى سالى ۱۸۴۴ى زايښى له گوندې هه پگينه كوردستانى بن ده ستى تيراو چاوى به ژيان هه ليناوه. شيخ محه ممد له هونينه وهى شيعردا ده ستىكى بالاي هه بووه و ناز ناوى شيعرى «ئابى» بو خوى هه لباردووه. مه لا ئابى يه كى له خه ليفه كانى شيخ حيسامه دين بووه و هه ر بهو بوښه وه له ناسنامه كهيدا خوى به «حيسامى» نووسيوه. هم شاعيره قه سه يده يه كى كوردى له سهر كيشى قه سه يده ي بوردى هه يه كه له بوښه نايينه كاندا نه خوښتېته وه.

ئابى له وه زى پايزى سالى ۱۹۶۷ مالئاوايى له ژيان نه کات و گوږستانى گوندى دادانه ي كه وانگه ر ئه بې به دوا هه وارى^۱.

هه ورامان ماوا ته په توو وهره	فهره نجى نه كولل ميزره سهره
نوستادى دانا ناگاه به نه سرار	عالمى عامل عارفى نه حرار
ناخواسته وهلى ناكه رده مراد	مايه ي يفتخار نه حفاد و نه جداد
گه وره ييت كه رده ن په رسانت په ريم	هوش نه شيه نا مزانى من كيم
نوهى مه ردوخ و سولاله ي پاك	پوله ي په روه رده ي پيرى هه ورامان
فهرماوات مه ردوخ نيسارش كه رده ن	گيانى وئش فيداي نه سللى وئش
راست فهرماوا نه ربابى ئيخلاص	ده خيله ن نه وزيم نه بابى قياس

۱. ژيان و به سهره تې هم زانايه له «كاك ئيراهيم مه ردوخى» وه رگرتووه كه جنگاى پښتو و پښتانه.

من ھەدم چىشا قابلم چكۆن
تەقرىر و تەحرىر، فتوا و ئىفادە
كەي واتم مەلا يا شىخى ئىرشاد
كام شىخى و كەسئ مورشىد و پىرى
بابا مەردۇخە ھەزار ئافەرىن
كوتىوش شانا ھەزار ماشاللاھ
گەراش چون ماسا و بەھرى بى پايان
قوتابى و شاگرد يا ئامۇزايى
بەش خوا عومرم بدو تا پايز
يا خوا نەرىزۆ پەنجە و خامە كەت
شەرتەن نامە كەت بگىرۆ نە بەرگ

عيلم و مەعرفەت ھەر لايىق وە تۆن
ھەر لايەقو تۆن جە ئىمە لادە
كەي بە من گنۆ فتوا و ئىجتھاد
كام عيلم و عىرفان، دانايى و ژىرى
پەھمەت جە پۇخش ھەتا يەوم دىن
ئەھسەنول كوت بى لا ھەولە وە لا
نەھەنگ ھورگنۆ نە توولى زەمان
پەي تۆ بى فەرقا شىخى و مەلايى
جارى تەر وىنو و دىدارى ئازىز
«ئابى» وەفىدائى ئامى نامە كەت
بىئەوش نە سىنە تا وەساتى مەرگ

حاجى شىخ عەبدوللاى نىزىل

كۆپى حاجى شىخ شەمسەدىن كۆپى شىخ عوسمانى سىپرا جەدىنى بىيارەيە. لە
گوندى تىزىل ژياو و دەستى لە ھۆنىنەوھى شىعدا ھەبوو. نازناوى «دانا» يە و لە سالى
۱۹۵۵ى زايىنى مائىئاوايى لە ژيان ئەكات.

خاتو خورشىد مەريوانى

كچى شىخ مەرووفى كەولۇس و لە سەيدەكانى «تەپراتەوھەن»ە. باوكى بە ھۆي
نالەبارى ژيان لە مەريوانەوھە بۆ سەنە ئەرۋات و خاتو خورشىد لە مىندالدا لە مالى
سالارەئىكى ئەردەلاندا ئەزى و بارى خويندىنى بۆ ئەرەخسىن. خاتو خورشىد بە
زمانى فارسى كىتتىك سەبارەت بە مال و مىندالدارى و بارھىتەنى مىندال ئەنووسىت و
دىوانە شىعەرىكىش دائەئىت. بە داخەوھە ھىچ كام لەو بەرھەمانە چاپ و بلاو
نەبوونەتەوھە. لە سەدەي بىستەمدا مائىئاوايى لە ژيان ئەكات. خاتو خورشىد دايكى
شاعىرى نىشتەمان پەرۋەرى كورد «قانع مەريوانى» يە.

ئەم پارچە ھۇنراۋەيەى بۇ ئامۇژگارى عادىلەى كچى داناوہ:
 كچىم! پۇلەى كزۇلەى بوردەبارىم
 چراى پووناكى بى دەستى و ھەژارىم
 كچىم! پارچەى نەژاكاۋى زەمانەم
 نەتتىجەى ئىھتەمامى خوتىندەۋارىم
 ۋەرە گوى پراگرە بۇ پەندى دايكت
 فەرەح بەخشى دەروونى بىقەرارىم
 نەخۇى ھەرگىز فەرىبى سادەپويان
 نەبىتە ھۇى زىادى شىن و زارىم
 كچىم! ھۇشى ھەيا و نامووسى خۇت بى
 نەكەيت كارى زىادكەى دەردى كارىم
 كچىم! ھۇشيارى خۇت بە تاكوو مردن
 ۋەكوو من، بە زرەنگى و ھۇشيارىم
 كچىم! ۋەللا ھەموو داخى كچانە
 نەخۇشىن و كزەى بى ئىختىارىم
 نەتەنھا ۋەسىيەتم بۇ تۇيە پۇلە
 ھەۋادارى كچانى كوردەۋارىم

مەلا محەممەد ئەمىن چىچوپانى

مەلا محەممەد ئەمىن چىچوپانى، سالى ۱۸۵۹ى زايىنى لە گوندى «چىچوپان» لە ناۋچەى بانە چاۋى بە ژيان ھەلتىناۋە. لاي ەلامەى ئەو سەردەمە مەلا ەبدولپەرھمانى پىنجوئىنى ئىجازەى مامۇستايەتى ۋەرئەگرىت و لە گوندى «چىچەقەلا» لە كوردستانى ئىراق كارى تەدرىس دەست پىتەكات. پاش گەپانەۋە بۇ زىدەكەى و ماۋەيەك تەدرىس و وانەۋتەنەۋە، سالى ۱۹۲۴ ھەۋارى ژيانى بۇ گوندى «پەشەدەى» مەريوان ئەگۈيزىتەۋە. دۋاى ۱۰سال مامۇستايەتى و تەدرىس لەم گوندەدا، سالى ۱۹۳۴ مالتاۋايى لە ژيان ئەكات و گۇرپستانى «مەلامحەممەد ئەمىن»ى پەشەدەى ئەبى بە مالى ھەتا ھەتايى.

مه لا محه ممه دی په شه دینی

کورپی شیخ قادر کورپی مه لا مه حمودی «نه چی» یه، ده ورو به ری سالی ۱۸۸۲ ی زاینی له گوندی «په شه دی» چاوی به ژیان هه لیتاوه. ثم زانا پایه به رزه له وهرزی به هاری سالی ۱۹۴۲ مالتاواپی له ژیان کردووه و گورستانی گوندی «په شه دی» بووه به دوا هه واری.

شیخ عوسمان سیپراجه ددینی «دوورپو»

شیخ عوسمان کورپی شیخ عه لانه ددینی بیاره، سالی ۱۸۹۳ ی زاینی له گوندی «سه فیاوا» ی جوانرپو چاوی به ژیان هه لیتاوه. سالی ۱۹۵۷ به هوی بارودوخی ئالوزی تیران و کوردستان گوندی «دوورپو» به جی دلیت و نه پواته بیاره و پاشان به غداد، تا نه وهی وه ک دوا هه وار له تورکیه نه گیر سیتته وه. سالی ۱۹۹۶ مالتاواپی له ژیان و شوینکه وتوانی

پریازی نه قشبه ندی نه کات. شیخ عوسمان له بواری پزشکیا پسپور و لیزاتیکی گه وره بووه و له نووسین و شیعریشدا دهستی هه بووه. دیوانی شیعری به زمانی کوردی (سورانی و هه ورامی) و فارسی له ژیر ناوی «چه پکه گولئی له گولزاری عوسمانی» لی بلاو بوته وه.

یارم دیارن مه یلش کم به یه ن

ئه لبه ت شهرته که ی وه لین کم به یه ن

چون جاران وه ناز نه دیا وه لاوه

پوحم وه سارای عه ده م لواوه

هه رچه ند مدراییم ده س وه دوعاوه

یارم ئاماو شی، نه دیا وه لاوه

گرپه ی بلتیه ی کووره ی ده روونم

ویه رد جه نه فلاک ناله ی زه بوونم

ئازیز! جه داخست ئاخم پر داخه ن

پوحم چون نه فیه س سوبی چراخه ن

ۋە جەف— ۋە جەۋرە ۋە تەرزو تەۋرە
 شەش دەرم بېنىان، نمارۆ مۆرە
 ئىنە پەۋىيە شەرت ھامپرازی نىنە
 جە مېھەر ۋە ۋە فایىزارى نىنە
 كى پەى تۆ چون من ۋە زام زەلىلەن
 ۋەى خەيالى خام ۋە بى دەلىلەن
 پەنجەى پەنجە كەت جە دل كەردەن بەند
 بىنج ۋە بىچىنەى ھەياتم ھۆركەند
 گۆش دەر ۋە زىلەى زاىەلەى دەرۋون
 گۆش دەر ۋە بولبول نەغمە خوانى زوون
 لەىل دەلىلى مەىل پەنەش نەمەندەن
 ھەۋاسى خەمسە جە دەستم سەندەن
 گاهى ۋە خەيال بۆ مەنىام نە بۆش
 ۋە مەستى پەستى دل مەبى مەدھۆش
 يا پەب! ۋە خاتر سەىدى ئە كەرەم
 ھەشقى ھەقىقى پەنەم كەى كەرەم
 ھەشقى ھەششاقان، مەستانى پاي ھەق
 مەخمور ۋە مەستى وارگەى (انا الحق)
 مەستىتى وارگەى فەنای ئەتەم تەم
 ۋە ھەۋاى نەۋاى (الست) م مەتەم

شىيخ مەممەد ھەسەن مەزھەرى^۱

مەممەد ھەسەن مەزھەرى كوپرى شىيخ مەزھەر لە نەۋەكانى
 «شىيخ عوسمانى تەۋىللە» يە. دايكى «ھەنىفە خاتون» لە ساداتى
 «عەبابەىلى» يە. سالى ۱۸۹۴ زايىنى لە «تەۋىللە» چاۋى بە ژيان
 ھەلئناۋە. خويئندى لە خزمەت مامۇستايانى ئەۋناۋچە يەدا دەست

۱. ئەم زانبارىيەنەم لە لاىەن كاك «ھەفان مەزھەرى» كوپەزاي ئەم شاعىرەۋە دەست كەتۋون كە جىگەى پىز و پىزانىنە.

پېته كات و له بهر نه وهى مووچه و مه زرايان له گوندى «گوشخانى» ته بې نه پړونه وه
 نه و گونده و كشت و كال ده گرنه بهر. «مه زهه رى» هر له تمه نى لاويدا شه يداى
 عير فان و ته سه و ف نه بې و لاي «شيخ عه لى حيسامه دين» كه مامه ي بووه،
 ته مه سسووك نه كا و نه و يش پړى تايهت له برازا كه ي نه گرى. له سهر بانگه يشتى
 ناغاواتى «ئيلخانى بۆكان» ماوه يه ك به ماله وه بۆ گوندى «عيلم ئاباد» له تيان مه هاباد
 و بۆكان كۆچ نه كات و ده ست نه كا به پړنو و پتى و ئيرشادى خه لك و ناوبانگ
 ده رنه كات. له وى «تحفه خاتوون» ي خيزانى كۆچى دوايى نه كات و نه و يش
 نه گه پړته وه زيده كه ي خوى. سالى ۱۹۴۵ له گوندى «گوشخانى» مائاوايى له زيان
 نه كات و هر له و گونده له گۆرستانى تايه تى بنه ماله كه ي له ته نيشت باوكى به
 خاك نه سپه رده نه كړت.

شيخ محه ممد خولياى شيعرى شاعيرانى كورد و فارس وه ك: نالى، مه حوى،
 مه وله وى، نارى، حافظ، سه عدى، كه ليمى و ئيراقى و... بووه. هم كه سايه تيه
 شاعيريكى به توانا و قه لهم پهنگين و هه ست ناسكه. ده ستى له هؤنينه وهى شيعردا
 هه بووه و به زمانى كوردى و فارسى شيعرى هه يه و نازناوى «مه زهه رى» و برى
 جارش «حه سن» ي بۆ خوى داناوه. زۆربه ي شيعره كانى وه ك نامه گۆرپنه وه له گه ل
 دۆستانى به تايهت «مامؤستا سادقى نكللى» بووه. به داخه وه زۆربه ي شيعره كانى
 فه وتاون و كۆ نه كراونه ته وه.

يا پره سول الله به قوربان زۆر پهرى شانم مه ده ده
 زۆر له كردارى خراپى خۆم په شيمانم مه ده ده
 وا به ئاخى هات هه موو عومرم له گه ل نه عمالى به ده
 خۆت ده زانى من نه سىرى نه فس و شه يتانم مه ده ده
 پروو سيا و پروو پرهش منم ده سگيرى عاسى خوا نه توى
 كه وتووى بارى گرانى جهور و عوسيانم مه ده ده
 دهر د و عوسيان و گونا هم زۆره چاره ي ناكړى
 په حمه تى تو، مه ره هم و دهرمانى زامانم مه ده ده
 تو بيتو په حمى خودا و شاهى شه هيدى كه ربه لا
 لابه زوو كيوى به لا شاها له سهر شانم مه ده ده

بی کهس و ماته م زده و مه غموم و بیچاره و غریب
کئی ده پرسی غیری تو قربان له گریانم، مه ده
«مه زهري» ماته م زده به خوا په ناهیکی نیه
غیری تو، هر تو پنهاهی دین و ایمانم مه ده

محهمه د کهریمی (ماموستا قازی)^۱

محهمه د کورپی عېدولعه زیم کورپی قازی عېدوللای
شهیدا و «نهما» خاتون له بهرې سیده کانی بلبره. سالی
۱۸۹۵ی زاینی له گوندی توتمر چاوی به زیان هیلناوه. له
دوای کوچی باوکی نه پراوه چور. «ناغاحسین»^۲ی چورپی
وه ک باوکیکی دلسوز و ماموستایه کی لیها توو نه رکي
به خپو کردن و وانه پپوته ووهی وه نه ستو نه گریت. دوای چپو
وهر گرتن له زانستی نه و زانایه، دواتر بو دریژدان به
خویندن پروو له بهر ده پشه نه کات و چند سالیک له خزمه تی شیخ فتاحی حسنی،
باوکی شاعیری مهربوانی، شیخ حه مه مارفی حه سیدنا، وه ک قوتابی نه مینته ووه. سالی
۱۹۳۴ نه گه پشته ووه چور و له سهر دهستی ماموستای زانا و پایه بهرزی چور ئیجازه ی
ماموستایه تی وهر نه گریت. نه چپته دزلی و نه بی به نووسر و کاتبی مه حمود خانی
دزلی. نه م ماموستایه بو خزمه ت کردن به خه لک له کاروباری ثابیندا نه گه پشته ووه
زیده کی زانای پایه بهرزی قازی عېدوللای شهیدا، و ماوه ی ۲۰ سال نه و نه رکي
به پپوه نه بات. له دوای سووتاندنی کتبخانه کی باوه گوره ی^۳، هه واری زیان بو

۱. نه م زانایه کاک «مادنج روسته می» دهستی خستم که جیگی پیز و پزانیه.

۲. نه م ماموستا پایه بهرزی کورپی «حاجی سید حه سن»ی چور ناسراو به «چورپی» به. سالی ۱۸۵۶ی زاینی له چور له
بنه مالیه کی ناینی و زانست په روه چاوی به زیان هیلناوه و له ساداتی چور. له سهرده می ژبانی پر پزیدنا نه رکي به
خپو کردن و پپگه باندنی زور که سایه تی وه ک ماموستا قانع، ماموستای سیاناو و ماموستا قازی وه نه ستو گرتووه. سالی
۱۹۳۸مالتا وایی له زیان نه کات و هر له مزگوته کی خوی نه سپرده کراوه.

۳. نه و کتبخانه، بهری پهنج و تیکو شانی چندین سالی زانای بلیمه ت و میژوو نووسی گوره، قازی عېدوللای
شهیدا بووه. له دوای ناکوکیه ک که له نیوان بنه مالیه ماموستا قازی و خانه کانی نه و ناوچه به دروست نه ییت، سالی
۱۹۴۵ خانه کان هیرش نه که نه سهر گوندی توتمر و نه و کتبخانه نایابه نه سویتین و هیچ شوبته واریکی لی به جی نامینت.

گوندی دارسه یران نه گوژیژته وه. به دروست بوونی مزگه وتی گه په کی «ته کیه» ی شاری مەریوان ئه بیج به پیش نویژی ئه و مزگه وته و تا دواساته کانی ژبانی له و شوینه نه مینته وه. سالی ۱۹۹۷ مالتاواپی له ژبان نه کات و گۆرستانی دارسه یران ئه بیج به دوا هه واری ژبانی.

ئهم مامۆستایه و پرای خزمەت به ئاین، له بواری شیعر و ههلبهستیشدا دهستیکی بالای هه بووه، به دوو زمانی کوردی و فارسی، ژان و ئازاره کانی کۆمه لگای کورده واری و ههستی نه ته وایه تی و بیرى ئایینی هۆنیوه ته وه. به ری په نجی چەند ساله ی له و بواره دا ده فته ریک شیعره که هیشتا چاپ و بلاو نه بوته وه.

«به شی له شیعرى کورده به قوربانتم»

کورده قوربانی ناو دار و به ردت
 کورده قوربانی هه ناسه ی سه ردت
 کورده قوربانی مه ردی مه ی دانت
 قوربان که له پاو که یفی هه ردانت
 قوربان پێگه که ی گاهه که چت بم
 قوربان پێی مه رس مل به که چت بم
 قوربان دۆله ناو نه و هه وارت بم
 قوربان ..... بێ زه وارت بم
 قوربان شاخه کان شاهۆو زه په وهت
 قوربان قه له به رد سه نه نگر نه په وهت
 کورپه ی میانه و ته خت هه زارانی
 لوتکه که ی مه دی جیگه ی به رزانی
 شاخی سان نه حمه د شاخی مه له خورد
 ته و او شاخه کان سه نه نگر گاکه ی کورد
 شاخه که ی ته ته و شاخی دالانی
 شاخی گولججه و شاخی سه ردانی
 قوربان ده ست و برد هه لمه ت غه زاییت
 قوربان قانعی و نه فسی په زاییت

قوربان مالّه که ی چوّل و هوّلّت بـم
 قوربان کوچ کردن بار و کوّلّت بـم
 کورده قوربانی شاره و شارت بـم
 قوربان ناو غار و خار و مارت بـم
 قوربان شاخه و شاخ سهر کوستان بـم
 قوربان خان نه حمه د تهختی سانت بـم
 قوربان هه وار گه ی هه وشوو بارانیت
 قوربان زیاره ت باوه حه یرانیت
 قوربان دوعای خیر پیرشالیارت بـم
 قوربان ناشنا و دوسی پارت بـم
 کورده توّم سپارد بهو عهوالانه
 نه وه دونو پیر نهو هه ورامانه
 قورئانی که ریم که مه بازوی تو
 کوردی هه ل خولی به ئاره زوی تو
 وه عده ی خودایه نه دا دل خوشی
 بو دلته نگه کان دوا ی مه دهوشی
 وه عده ی سادقان نه دا خوش پهنگی
 بو هه موو عه بدی دوا ی هه ر تهنگی
 قوربان نه شکه وتی سه خته کانت بـم
 قوربان سهر سینی به رده کانت بـم
 قوربان فهرشه که ی خاکی ژیر پیّت بـم
 قوربان ئاسمانی لیقه ی سهرت بـم
 قوربان هه سپره ی چرای شهوت بـم
 قوربان قاسپه قاسپ پهنگی کهوت بـم
 قوربان توخله دار سفره ی شامت بـم
 قوربان خواردنی گیای خامت بـم
 قوربان دوشه که ی خاکی بوژت بـم
 قوربان پهنقی شهو و پروژت بـم

قوربان مالّه کهى مه جنوون ئاسات بم
 قوربان نه عره ته و دهنګى په سات بم
 قوربان نه تر سى و هم نوسره ت بم
 قوربان بى باکى و هم غيره ت بم
 پروو کهره خو دا خو ت پرسينه رو
 لهم ته نگ و چه لم خو ت گرسينه رو
 «قازى» حازره قه زای تو بگرى
 ئالا که ت بينى و نه و وه خسته بمرى

ماموستا مه لا باقرى بالک^۱

محهمه د باقرى كورپى حسين خان ناسراو به ناغا گه وړه كورپى
 مه نوو چپهر خان كورپى حسين خان كورپى خوسره و خان كورپى
 نه حمه د خان له بنه مالّى نه رده لانيه كانن. فاطمه خاتونى دايكى
 كچى مه لا عه بدوللا له بنه مالّى شېخه لئى سلاميه كانى سنه يه.
 سالى ۱۸۹۵ زايىنى له گوندى «نزار»ى سنه چاوى به زيان
 هه ليناوه. هم زانا پايه به رزه شش سال له گوندى «چور» و چل ونو سال له گوندى
 «بالک» خهريكى تى گهيانندن و پى گهيانندن و دهرس و تنه ووه بووه و مه درسه و
 حوجره ي بالک سهرچاوه ي عيلم و زانست بووه و زور كهس له كانياوى زانستى
 ماموستاى بالک چيزيان بردووه و سى سه د فقهى ئيجازه ي ماموستاىيان له سهر دهستى
 وهر گرتووه. هاوكات له گهل ته دريس و ماموستاى سى سه د پهرتووكى له بواره
 جوړ و جوړه كانى زانستدا نووسيوه كه به داخوه بيچكه له نيكاح و ته لاق
 «مه حموديه» هيچكاميان له چاپ نه دراون. له بوارى شير و ويزه دا دهستىكى بالاي
 هه بووه و نازناوى «غهرىق» ه. ديوانىكى شيرى به يادگار به سى زمانى كوردى،
 عه ربى و فارسى بو گه له كهى به نپوى «ديوان مدرس كردستانى» به جيپشتووه. سالى
 ۱۹۷۲ له گوندى «بالک» بو هه ميشه مالئاوايى له حوجره و مزگهوت و وانه كردووه و

۱. ديوانى موده پيس كردستانى، مه لا محهمه د باقرى بالكى مهربوانى.

گورستانی گوندی بالک بووه به دوا هه واری.

دیاروی پولا هیچ وهخت نابې لهق   حه قیش به ټینکار نابې به ناحق
چاوی هه سودان کویر و نابیناس   به چاوی تهوان پاس نابې ناپاس

محهممهدی کورې شیخ عهلی مه ریوانی دهره ریدی

سالی ۱۹۰۵ز کتیبی «الحواشی الجالیه» ی نووسیوه. به لام شوین و سالی له دایک
بوون و کوچی دواپی نادیاره.

مه لا حه مه سه عید ساده وا

کورې مه لا عه بدوللا کورې خودامراد له گوندی «بالک» چاوی به زیان
هه لټناوه. سالی ۱۹۷۹ی زایینی مالئاوایی له زیان نه کات و له گورستانی حاجی شیخ
له پینجوین نه سپرده کراوه. ثم زانا پایه به رزه دهستی له هوینه وهی شیعرده هه بووه و
به داخه وه ته نیا ثم شیعره ی له فووتان پزگار بووه. ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی
موده ریس له کتیبی «علماونا فی الخدمه علم و الدین» به تیر و ته سه لی باسی
گه وره یی و زانستی ثم که سایه تیه نه کات.

سه بارت به گلهی له نیوه و ناته واو سه رفیره دانی خه لک و توویه تی:

ته گهر عه قلست بیی ثم به نیکه

شهرتی کهر دوو مهن، هی خوت مه نیکه

جیگای ئامازه به که ثم که سایه تیه باوکی «ماموستا محهممهد یوسفی

په هنمون» ه.

شاعیران و نووسه رانی سه دهی ۲۰ی زایینی

شیخ محهممهد خه لووزه (حه سرهت)

کورې سه ید عهلی کورې سه ید فه تاح کورې شیخ محهممهد کورې شیخ په زای
هه نگه زالی کورې شیخ نه حمده کورې شیخ عهلی دولپه مووه. له گوندی «بیلووو»

چاۋى بەرگان ھەلپىناۋە. لەخىزمەت كاكەھەمەي بىللوودا ئىجازەي مامۇستايى
 ۱. ۋەرگرتوۋە. يەكۋىنىو دانگى بىللوو مىلكى خۇيان بوۋە كە دۋاي كۆچى براكەي،
 ناكۆكى لەنىۋان ھەسەرەت ۋە يەككى لەخانەكانى «بىللو» پەيدا ئەبى ۋە لەبىللو
 دەرئەكەۋىت ۋە ئەچىتە گوندى «خەلۋوزە». بەھۋى گۇرپانكارىيى سىياسىيەۋە خەلۋوزە
 بەجى دىلن ۋە ئەرۋنە «گۇخلان». ۋەك مامۇستاي ئەۋ گوندە تا كۆتايى زىيانى
 ئەمىيىتەۋە. لەسەدەي بىستى زايىنى دا مالتاۋايى لەزىيان كىردوۋە. ۲. دەستىكى بالاي لە
 ھۆنىنەۋەي شىئەردا ھەبوۋە ۋە نازناۋى «ھەسەرەت»ى بۆخۇي ھەلبىزاردوۋە. شىخ
 مەھموودى «مىرگەدرىژ» كە خوشكەزاي مامۇستا ھەسەرەت ۋە پىاۋىكى بەتەمەن ۋە
 نەخويندەۋارە ۋە شىئەرى زۆربەي شاعىرانى سەردەمى خۇي لەبەرە، بۆي گىپرامەۋە.
 خۆم لەخالۋم بىست كەۋتى: «شەۋى نەخۇش كەۋتم، ئەۋەندە ئىش ۋە ئازارم بوۋ،
 ھۆشم لاي خۆم نەمابوۋ، چوارسەد شىئەر لە شىئەرەكانى خۆم سووتاند ۋە دۋايى بۆم
 دەر كەۋت چەسارىكەم لەخۆم داۋە». بەداخەۋە شىئەرەكانى مامۇستا ھەسەرەت لە
 ناۋچوۋن ۋە تەنيا ئەم شىئەرەي ماۋەتەۋە كە ناۋى «بەردناش»ە.

«داۋا ۋە پارانەۋە»^۳

ياپەب موحىتام ياپەب موحىتام
 ياپەب بەتۋىيە چار ۋە ەلاجىم
 ياپەب سفىد كەي پوۋى ۋە كو ساجىم
 پەۋاج بەي سىكەي زۆر ناپەۋاجىم
 بۆنىشانەي خەم ھەر ۋەك ئاماجىم
 بى مال ۋە دەۋلەت بى خەرج ۋە باجىم
 بەتۋ موحىتام يا شاھى شاھان.
 يا «مالك الملك» كار بەدەس ئاسان

۱. بەپىئى ئەم ئىجازە ۋەرگرتەي لەسەدەي بىستەمى زايىنى دا لەدايك بوۋە.

۲. ئەم زانبارانە كاك «حىيىنى نەردەۋانى» لە شىخ ەبدوللا كوپرى شىخ ەسەن خەلكى گوندى «پاۋگان» لە پىنجوڭىن دەستى خىستەم كە جىگاي پىژ ۋە پىزانىنە.

۳. ئەم شىئەرە «كاك مېھدى مۋاردى پەزاۋى» لە شىرەتەۋە بۆي دابەزانەم، جىگاي پىژ ۋە پىزانىنە.

يا پرېب به خاتر ته وليا و خاسان
 گوشاد که ی موشکل جومله ی حق ناسان
 داماو و ماتل بـی پزق و پژوی
 وام له خه یالا بو پژوی سؤزی
 پژق و بهراتم نیووه ناشیکه
 ئومیـدی خه لیل .....^۱
 بهرد ئاش حازره ناشم بی ئاوه
 ناشیشم ئیحسان به پژای خواوه
 خهیری ساحیب خیر بی ئاوه ستاوه
 بوړه حمه تی تـو تاوی سهد تاوه
 مال و منالم چاوه پپی مزه
 بی نان و بی دؤ بی پړون و چزنه
 ئه مه چ وه خسته نیووه ی زستانه
 عالهم وشک و پهق به بی بارانه
 ئه ر له بهر منه باران ناباری
 بانه گبه تی بهم برپوم بو شاری
 مه یلـت وا به لای ده ولـه مه نـده وه
 به دارای ئه سباب چای و قه نـده وه
 مه شغولی کاری ئیمه ی بهد بهخت به
 موشکل گوشای کار ئیمه ی سهر سهخت
 به جاری ئه و اـمـردین له برسا
 به فـر و بارانی یـینه وه کـه ئه و سا
 یارېب به ئیعجاز سی جزمه ی قورئان
 خه له هه رزان که ی به عیشقی خاسان

باران باریتی، لافاو سهر واز کا
 به هرد و دهشتا وه ک تهیر پهرواز کا
 لافاو دهشت و دهر تهواو داپوشی
 بی دهنگی تا کهی، فهله ک خروشی
 تا کهی ئیتیزار به فر و باران بم
 له ناؤمی دی گهستهی ماران بم
 بو مزه ی گالی تاله داماوین
 فره ئیتیزار پووکه و ماساوین
 یارهب نامهوی بنگری پلاو
 نهوه بو مه تبهخ ..... 'خاو
 گوشتی فرووجت لی تهله ب ناکهم
 خوا بمگری نه گهر داوا کهم
 که بایم ناوی گوشتی مه پ ناخوم
 کوردم به کوردی فیری نان و دوم
 جلی گاگرانی ناکهم بهرم
 پهشتی و جامانهم ناوی بو سهرم
 ماییم ناوی بو سهر و سواری
 نامهوی په عیهت خهرج و بیگاری
 لاکیش و قالیم ناوی بو دیوان
 چیمه له بگره و بهردهی دیوه خان
 فکری بهخت و تهخت خوسره وان ناکهم
 داوای گهنج و مال مه حموود خان ناکهم
 خاو و میراوام ناوی تاباشماخ
 نامهوی حو کمی گه پرووس و له یلاخ

بۆ چيمه به زم و ده بده بهى تيران
 سه فاتي بۆ كه يف خانى مهريوان
 لولو لهى نه قراوى جگه رهى سامسون
 نامه وي له گه ل قرحه ي پياز و پون
 موخلىسى كو كه ي گال و دو كه شكم
 دوژمنى چايى تالى بهد ته شكم
 هه تيو ئيزه بهى چاي تال نه كه م
 موحتاجى نانم داواى گال ناكه م
 ثاره زووى ماس و كو كه ي گال مه
 بى ناني نوخشه ي مانگ و سال مه
 پلاوى چه ور و هه ورامى و ساجى
 نه ويش بۆ ديوان ئاگاهه ي ساوجى
 نامه وي بوو كى تازو و به ناواز
 بۆ عه يشى شه وان بۆ راز و نياز
 نه وه بۆ مه حمود حه يد هرى نژاد
 «حه سره ت» بۆ چه تى بى نان وبى زاد
 سكه ي نه سكه ناس په زاي په هله وي
 ته لاي ده س ساز و لي ره ي خوسره وي
 نامه وي يارپ هيچ كام نه مانه
 مه قسوودم ئاو و به فرو و بارانه
 ئاو بيه گه ردش مزه هه رزان كا
 يايى^۱ ته به كمان بۆ پر له نان كا
 مه شكه پر له ماس كه ره ي ديزه ي سوور
 نه ويش بۆ مه ولا پيرى مير گه سوور

۱. له موكریان به «خانم» ده لێن «يایی».

له ناو عالهماقوتبی تهواوه
 ساحیب بزگه‌ل و کووری خه‌ساوه
 حه‌سره‌ت دانیشی ئیتر بی دهنگ به
 له به‌حری غه‌مدا هه‌ر وه‌کوو سه‌نگ به
 یارب ناشه‌که‌م بیینی به‌گه‌ران
 به‌یادمان بکه‌ی به‌به‌فر و باران
 نه‌گه‌ر ناشه‌که‌م بگه‌پی به‌سمه
 عه‌به‌ی برایم خو‌فریاد په‌سمه
 زور به‌ئیخلاسه‌ته‌واو حه‌ق ناسه
 نه‌زانسی له‌مال چ‌ده‌نگ و باسه
 گه‌ر خودا بکا‌گه‌پی ناشکه‌م
 له‌سایه‌ی شیخو‌ته‌رک پ‌پ‌باز نه‌که‌م

قادر سه‌له‌سییه‌یی

کوپی شیخ سه‌مه‌دی سه‌له‌سی بووه و سالی له‌دایک بوون و کوچی دواپی نادیاره. هه‌ر نه‌وه‌نده که‌ماموستا محهمه‌د عه‌لی قه‌رده‌اغی له‌کتیپی «بووژاندنه‌وه‌ی میژووی زانایانی کورد» دا‌باسی نووسه‌ریکی لیها‌توو به‌تیوی قادر سه‌له‌سییه‌یی ده‌کات که‌خاوه‌نی که‌شکو‌لیکه. ئاماژه‌ی پ‌یکردوو که‌گوايه نه‌م نووسه‌ره به‌فارسی نووسیویه‌تی «به‌دست قادر فرزند شیخ صمد اهل روستای سلسی در روستای عصرآباد نوشته شده»^۱.

که‌خوسره‌وی مه‌ریوانی^۲

یه‌کێ له‌نووسه‌رانی مه‌ریوانی بووه که‌له‌نووسینه‌وه‌ی «که‌شکو‌لی نه‌حه‌مه‌دی براله» دا‌پو‌لیکی به‌رچاوی گ‌پ‌راوه. به‌لام شوین و سالی له‌دایک بوون و کوچی دواپی نادیاره.

۱. واته، به‌دهستی قادری کوپی شیخ سه‌مه‌د خه‌لکی گوندی سه‌له‌سی له‌ئاوایی ته‌سرئاو نووسراوه.

۲. ئالبۆمی که‌شکو‌ل، محهمه‌د عه‌لی قه‌رده‌اغی.

سەيد ئىبراھىم چۆرى و سەيد عەبدوللای چۆرى

دوو كەسايەتى ئەدەبى و زانای مەريوانىن كە شوین و سالى لە داىك بوون و كۆچى دوايان پوون نەبۆتەو.

مامۇستا قانع

شىخ محەممەد كورپى شىخ عەبدولقادرى كەولۆس كورپى شىخ سەيد كورپى شىخ محەممەدى دۆلەش، سالى ۱۸۹۷ى زايىنى لە گوندی «پیشین» چاوى بە ژيان هەلیناوه. لە چل پۆژەى تەمەنیدا باوك و لە چوارسالەشدا داىكى كۆچى دوايى ئەكات و قانع لە بۆن و برامەى باوك و داىك بى بەش ئەبێت. خوالیخۆشبو «سەيد حەسەنى چۆرى» وەك باوكىكى دلسۆز پەروەردەى ئەكات و ئەنیریتە مەكتەب. مامۇستا قانع بە كوردی و فارسى شیعەى ھۆنیووەتەو و زۆربەى شیعەكانى گەلە و گازەند لە بارودۆخى پۆژگار و پەخەنە لە دۆخى بى سامانى ژيانى خۆیەتى. قانع پیاویكى قسەخۆش و نوكتەزان و نەفس بەرز بوو و دەستى بۆ لاى كەس پانە كێشاو و بۆ بژێوى ژيانى ئەم كارانەى كردوو. نووسەرى، مامۇستای مزگەوت، مامۇستای مەكتەب، باخەوانى، فەلايى، وردەوالەفرۆشى، ئاشەوانى، دارفرۆشى و تەنانەت كارىگەرى. ھۆنراوێكانى ئەم شاعیرە لە پێنج كۆمەلدا بلاو بوونەتەو، وەك: گولالەى مەريوان، باخچەى كوردستان، چوارباخى پێنجوین، شاخى ھەورامان و دەشتى گەرمیان. مامۇستا قانع سالى ۱۹۶۴ لە گوندی «لەنگەدێ»ى كوردستانى ئىراق مائاوايى لە ژيان كردوو.

ئەم وێنەى وەمان بۆ دەرئەخات كە مامۇستا قانع شمشال ژەنىش بوویت.^۱

۱. ئەم وێنەىم لە كۆمەلە شیعەى «باخچەى كوردستان»، لاپەرەى ۶۹ وەرگرتوو.

قوربانی ئەم خاکە یە، ئەم پۆخە لە بەرما
 سۆزی دڵی پر دەر دە، که خولیا یە لە سەرما
 نامادەیی مەیدانم و ئەم بەرگە که پۆشیم
 کفنه، نەوہ کو چاکەت و پانتۆلە لە بەرما

«ستایشی مەریوان»

ئەم خاکی مەریوانە وە کوو جەنەتی خەزرا
 پەریە لە مەلەک، یە عینی خەجی و فاتم و عوزرا
 ئەم خاکی مەریوانە وە کوو جەنەتی خەزرا
 ئەم خاکی مەریوانە وە کوو عەرشی مو عە لا
 ئەم خاکی مەریوانە، برا، کانی سەفایە
 ئەم خاکی مەریوانە وە کوو زروەیی ئەعلا
 ئاو سارد و هەوا سووک و فەرەح بەخش و عەتەردار
 بۆخۆشترە دەرکی، لە دووسەد نەرگسی شەهلا
 پیاوانی هەموو ژیر و ژنانی هەموو ئاقل
 پیرانی هەموو پەند و منالی هەموو دانا
 مەستانە سیفەت سەف ئەبەسن گەورە کچانی
 زییەندەترن، کاکە لە سەد تاوسی زیبا

يا خود به مه سەل كەبكى دورى جيلوه فروشن
 بى باك له هەرتانە، وە كوو دايكى مەسيحا
 گولزاره هەموو دەشت و دەر و شەربەتە ئاوى
 گۆيا تۆ ئەلنى زەمزەمە، يا كەوسەرى ئەعلا
 كانى كەرەم و مەخزەنى ئەسرارى سەداقت
 يا وەك سەدەفى پەر لەدور و، دانەيى يەكتا
 بۆ زامى خەفت مەرھەمە سەيرانى مەريوان
 پەريە لە وەتەن خوا، وە كوو «قانى» دانا

تايەر بەهجەت مەريوانى^۱

يەكئەل شاعىرانى سەردەمى مامۇستا قانع بوو كە لە شىكاگۆ ژياو و چەندىن
 نامەيان لە گەل مامۇستا قانع بە شىعر ئالوگۆر کردوو. ئەمە بەشى لە يەكئەل
 شىعرە كانى «مامۇستا قانع» كە بۆ ئەوى نووسىو، بەلام شىعرە كانى ئەو ناديارن.
 ئەى موشفقى دىرینه لە هەر كار خەبەردار
 ئەى عاشقى ديوان و غەزەلبازى و ئەشعار
 ئەى مەرھەمى زامانى دللى خەستە و خەمبار
 داماو و سەراسىمە لە دەس گەردشى دەووار
 يادى وەتەنت لازەم، تاماو بەهار؟

مەلا عەبدوللای سەجادی بلبەر (سەيد بلبەرى)

مەلا عەبدوللای سەجادی بلبەر، ناسراو بە سەيد بلبەرى، كۆپى سەيد تالب
 كۆپى سەيد عەلى كۆپى سەيد عەبدولحەمىد لە بنەمالەى سەيدە كانى «كەلجى» يە.
 سەرەتای سەدەى بىستەمى زايىنى لە دايك بوو. خويىندى بە قورئانى پىرۆز و كىتەبە
 وردەكانەو دەست پىئەكات. بە شوپىن فېربوون و زانستدا كوردستانى ئىران و ئىراق
 گەپاوه. دواى تەواو كردنى خويىندن بۆ زىدە كەى خوى گوندى «كەلجى»

ئەگەر پېئووس دەۋى پېئووسنىڭ ژىيانى ھاۋىيەتلىك گوندى «بىلەر». لە تەمەنى ۹۲ سالىدا چىراي ژىيانى ئە كۆرۈپتەۋە.

ئەم نووسەرە خاۋەن بىست وھوت پەرتوۋوك بوۋە كە ھەر ھەموۋىيانى بە خەتى خۆى نووسىۋە بەلام پېئووسىيان فەوتاون (جېگىيە ئامازەيە كە لە نووسىنە كانىدا لە بىرى دەۋات و جەۋھەر لە دۆشاۋى ھەنار كەلگى ۋەر گرتوۋە). ئەم شاعىرە پاىيە بەرزە شىئەرە كانى بە زمانى كوردى (سۆرانى، ھەورامى) و فارسى ھۆنىۋەتەۋە. بەشى لە بەرھەمە كانى بىرىتىن لە:

- ۱- گلزار، (شىئەر بە زمانى فارسى). ۲- دىۋانى شىئەر (زۆرتەر لە پېنج ھەزار شىئەر بە ھەورامى). ۳- مېعراج نامە (شىئەر بە ھەورامى). ۴- ۋەرگىپراۋى «قصيدە بردى» (شىئەر بە زمانى فارسى). ۵- مشاعرنامە (شىئەر بە زمانى فارسى). ۶- اعتقادنامەى مولانا جامى (شىئەر بە زمانى فارسى). ۷- رسالە آداب الايمان (بە زمانى فارسى). ۸- كلام شىخ فرىدالدىن عطار (شىئەر بە زمانى فارسى). ۹- شىئەر بە كوردى (سۆرانى). ۱۰- كىتېي «قواعد النجمية» (شىئەر بە زمانى عەرەبى). ۱۱- كىتېي «كشف الغطا» (بە زمانى عەرەبى). ۱۲- گۆر و پۆژى قىامەت (شىئەر بە زمانى عەرەبى).

نەمۇنەى شىئەرى سەيد بىلەر:

فېدات بىم نازەننى خۆم، لە بەر چى لېم نەزەر ناكەى
بە تەئسىرى لەبى لەعلت لە جەرگ و دل نەزەر ناكەى
بە تېرى تېزى خويىن خوارت، بە چاۋى مەستى بىمارت
بە نوتقى شەكەرەين بارت، دللى زارم نە كىردت ھەى
دوۋ چاۋى نەرگسىن وارت، دوۋ زولفى عەنەرىن بارت
ئەگەر ئەم جارە بنوئىتى، دەلېم ئۆخەى، دەلېم ئۆخەى
دلەم بۇ خالى موشكىنت، لە بۇ دوۋ زولفى چىن چىنت
زەلىل و زارە بۇ دىنت، بىنايىم بۇ نەزەر ناكەى

سهید عهتای چۆری^۱

کۆری حاجی ئاغا ئەحمەد، کۆری سهید حەسەنی ناسراو «چۆری» یە و دایکی حەیمە خاتوون کچی مەلا قادری بیارە یە. سالی ۱۹۰۰ی زایینی لە گوندی چۆر چاوی بە ژیان هەڵناوە. هەر لە مندالیدا هەتیوی پێپراوە و ئەرکی بە خێوکردنی ئە کەوێتە ئە ستۆی «ئەنێسە» خاتوونی خوشکی. خۆیندنی لە چۆر دەست

پێتە کات. بۆ درێژەدان بە خۆیندن زۆر شوینی کوردستانی ئێراق و ئێران گەراوە. لە ئێراق ماوە یە ک لە عەبایە یلی ئە خوینیت دواتر ئە چیتە بیارە و لە خزمەت مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەپرسدا ئە مینیتەووە. دواتر ئە گەرپیتەووە مەریوان بەم شیعرە داوی جیگای خۆیندن، لە مامۆستا ناری ئە کات:

یتیم علم و ادب بیشتر به لطف سازست

یتیم بی ابوین بس است پاره ای نان

کاک حەمە ی بیلوش بەم شیعرە وەلامی ئە داتەووە و جیگای خۆیندنی پێ ئە دات:

لیک چو هنگام قضا باشد معین

نیست تقصیری از این پیر حزین

چون عطا پیوسته منظور خداست

از عطا قلب «محمد» کی جداست

دواتر ئە چیتە خزمەت مامۆستا مەلا مەحموودی دەرەتفی و داوی ماوە یکیش ئەوی بە جی دێلێت و ئە پروات بۆ بالک و لە خزمەت مامۆستا مەلا باقاری بالکدا ئیجازە ی مامۆستایە تی وەر ئە گریت. پاشان ئە گەرپیتەووە زیدە کە ی خۆی چۆر و وە ک مودەپرس و وانه پێژ خزمەت ئە کات. داوی دامەزراندنی قوتابخانە ی مزگەوتی گوندی دە گاشیخان، هەواری ژیان بۆ ئەو دێیە ئە گوێزیتەووە و تا کۆتایی ژیا نی لەوی ئە مینیتەووە. سالی ۱۹۹۱ مائاوا یی لە ژیان ئە کات و گۆرستانی گوندی چۆر ئە بی بە دوا هەواری ژیا نی.

۱. ئەم ژیا ننامە یە «سهید مەحموودی شیخە لێسلا می» دەستی خستم کە جیگای پێژ و پێزانینە.

«پارانه وه»

به قوربانی سهرت بم من نه سیری نه فس و شه یتانم
 ته وه جوه که به حالم من غه ریقی به حری عسیانم
 په شیمانم له حالم چوون تاله عم پوچ و بی نه فعه
 به پرووی په حم و لوتفت دائیما من دل په ریشانم
 شه فاعه ت گهر نه که ی بو من له لای په بی هه موو عالم
 به پیی قانونی ئیسلامی شه ریکی نه هلی نیرانم
 به لی غه فار و سه تاره له بو هر عه بدی مه یلی بی
 نه وه ی تویش نه که ی قوربان له لای من غه یبه نایزانم
 له هر کوئ دامبیتی خو شه به لام به و شه رته رازی بی
 جه هه نم بی چ جه ننه ت بی مویع و به نده فهرانم
 په نا به خوا نه گهر رازی نه بی جیگه م له هر کوئ بی
 چ دوزه خ بی چ جه ننه ت بی حه ریفی نه هلی خوسرانم
 «عه تا»! فهرانو یه حق من هام له زه ننسی عه بدما ئیتر
 مه یه ژه تو له مه ولا من له په حم و عه فوی حیرمانم

محهمه د سادق نه حمه دزاده

مه لا محهمه د سادق نه حمه دزاده نگلی، کوپی حسین کوپی مه حموود کوپی
 سالح کوپی مه حموود کوپی نه حمه ددین خانی که مانگه ره و دایکی «ناسیه» کچی
 مه لا عه بدوللای که مانگه ره. سالی ۱۹۰۲ ی زایینی له گوندی «نگل» چاوی به ژیان
 هه لیئاوه. خولیای فیروون و زانست هه واره و هه واری پیکردووه و له خزمه تی زور
 ماموستادا چو کی فقهیه تی داداوه: بو وینه له نگل لای مه لا قوتبه ددین و له
 نه وپه ننگ لای مه لا محهمه د سادق موده ریس دهرسی خویندووه. نه ماموستا
 شاعیره، پیاوړکی دل ناوه لا و پروخوش بووه و هاوینی سالی ۱۹۶۶ له گوندی «نگل»
 مالئاوایی له ژیان کردووه. دیوانیکی شیعری به یادگار به نیوی «دیوانی مه لا محهمه د
 سادق نگلی» لی به جیماوه. نازناوی نه م شاعیره «صادق» ه.

ناچمه ټیو خاکی غریبی عاجز و خه مبار ته بېم
 موبته لای دورد و دوو چاری وه سوه سیه ته غیار ته بېم
 من که رولای داویننی نازی وه تنه خاسی خو موم
 دوور له کوشی مناده ری، تووشی هزار نازار ته بېم
 حهرفی ینگانه به گوپی دل با به ناحق نه ژنوم
 بهد دل و بهد باتن و بهد خواه و بهد کردار ته بېم
 نان له مالی مهردوما ناخوم له خوانی مینه تا
 مه سومی زه هری هه لاهل، ژار و زه هری مار ته بېم
 نهی وه تنه جار و وکشی ئارا و بساتی پاکی توم
 خادهمی خاسی خیره دمنه د بو گولی بی خار ته بېم
 نهر به دلخوازیت وه تنه عومرم ته و او بی عاقیبه ت
 بلبلای باغی به هشت و سه رخوشی گولزار ته بېم
 نازهنی و نازکی، پاسی وه تنه من عاقیبه ت
 «سادق» م کوشته ی نیکاری نازکی و نازار ته بېم

ماموستا گوران

عه بدوللا به گ کورپی سلیمان به گی کورپی عه بدوللا
 به گه. گوران له ۱۹۰۴ یا له ۱۹۰۵ ی زایینی له «هه له بجه» له
 دایک بووه. بنه مالای باپیری له به گزاده ی میران به گی بوون له
 ناوچه ی مهربوان. گوران لای باوکی خویندنی به فیروونی
 قورئان دهست پیکردووه. پاشانیش له مزگه وتی پاشای
 هه له بجه بووه به فقهی و تنه ناته ماو هیه کیش به فقهی عه بدوللا ناسراوه. دهرس
 خویندنی گوران له قوتابخانه ی په سمیشدا پچر پچره و ژانی ته ژئ بووه له گرتن و
 زیندان و چنه د سالی ته مهنی له زینداندا بردو ته سهر.

ماموستا گوران هم ئیشانه ی وه ک پشه له ژیانیدا هه بووه: ماموستای قوتابخانه،
 نه شغال به شی کاروباری ریگا و بان، رادیو، بهرپرسی پوژنامه ی ژین، سهر

کریکاری، سهرپهرشتی گوډفاری شه فقه - که به نیوی (به بیان) وه دهری کردووه -
 نه ندای نه نجومه نی زانستی زانکوی به غدا و نه ندای ده سته ی نووسه رانی پوژنامه ی
 ژین. له «ماموستا گوران» دیوانیکی شیعر به نیوی «دیوانی گوران» چاپ و بلاو بوته وه
 و دواي خزمه تیکي بهرچاو به نه دهبی کوردی له پښکه وتی ۱۹۶۲/۱۱/۱۸ به نه خوښی
 شیر په نجه چاوی به یه کجاری ناو ته وه.

«له بهختی تار»

له بهختی تاري شه و نا که م شیکایهت
 شه بیهه چونکه به و زولفی سایهت!
 نی یه قابیل برپنی پراهی دووری
 وه کوو پرچت کشاوه بی نیهایهت!
 به هیچ خاکسته ری ناگه م، نه کا بوم
 له نه نجامی له هیبی خوب حیکایهت!
 که تیری نیو نیگات چه رخانه ینسان
 قه فهس خالی نه کا مورغی دیرایهت!
 له چاوی به د خوا عومری جوانی!
 قوبوول کالیم به پاداشی ویقایهت!
 خهوی مندا ل و سه هری عاشقی زار
 نه به خشی حوزنی نه غمه ی لایه لایهت!
 هوو هیدایه له پرهنگی ئالی ده ست
 که دائیم پیشه ته قه تل و جینایهت!
 هه تا که ی باده نوشی عه شقی تو بم
 هه تا که ی بی مه زه ی ماچی کیفایهت؟
 ده خیل ت بم هومای زولفه ینی دل بهر
 به سهر سهر ما بکیشه فه یزی سایهت!
 به «گوران» نا کرئ قه ت ته رکی سه ودا
 کلا نابم له سهر جاده ی هیدایهت!

مامۆستا عەبدولکەریمی مودەریس (نامی)

مامۆستا عەبدولکەریمی مودەریس، کورپی فەتاح کورپی سلیمان کورپی مستەفا کورپی محەممەد خەجی لە ھۆزی «قازی» یە. دایکی «خانم» ە لە ھۆزی «سورەجو».

لە سەر شوێن و سالی لە دایک بوونی مامۆستا «نامی» باس و بۆچوونی جیاواز ھەیە. بەلام بە پێی بەلگە

سەرلمێنراوە کان ئەمەم بۆ دەرکەوت کە مامۆستا سالی ۱۹۰۵ی زاینی چاوی بەژیان ھەڵناوە .

ئەم بەلگانە بۆ شوێنی لە دایک بوونی:

۱- بە پێی دیمانە یە کە لە گەڵ حاجی رەشید تەرخان ئاوا (ئەردەوانی) ئەنجامدا ئەمە ی بۆ باس کردم: «لە گەڵ باوکم لە ریگای ئیراقەو ە بۆ سەفەری حەج رۆشتین. لە حوجرە ی حەزرتی غەوس (ر) لە بەغدا چاومان بە مامۆستا نامی کەوت. کاتی مامۆستا زانی ئیمە مەریوانین بڕیک سەیری باوکمی کرد و فرمووی باشە ئەو ە تۆ حەمە ی دادە نایشم نیت؟! (کاتی مندالی لە گوێزە کوێرە پیکەو ە ببوون). دەستی باوکمی گرت و لە پەنای خۆی دایناین و فرمووی کە ئەمە ھاوشیرە ی خۆمە. ھەوالی یە ک بە یە کی مامە کانمی لە باوکم پرسی و گوێشی ئەمانە خزمی منن و لە زیدە کە ی خۆمەو ە ھاتوون. دواتر کە لە بابەت چلۆنا یە تی یە کتر ناسینیان پرسیارم لە باوکم کرد، تیی گە یاندم کە ھەر دوو کیان لە گوێزە کوێرە لە دایک بوون و دادە نایشی کچی کاکە عەبدوللای باشە بەخیوی کردوون».

۲- لە مامۆستا یوسف رەھنموونم بیست کە گوا یە مامۆستا نامی لە نووسراو ە کۆنە کانیدا «عەبدولکەریم المریوانی» ی ئەنوو سی.

۳- مامۆستا عەلی قەرداغی ئەم راستییە ی پشت راست کردۆتەو ە کە مامۆستا نامی لە یە کی لە گوندە کانی دەورو بەری مەریوان لە دایک بوو ە.

۴- ئە گەر لەو شوێنانە ی مامۆستا لە سەردەمی مندالییدا دەرسی تیدا خوێندو ە و ناوی لی بردوون وردبینەو ە، ئەو راستییە مان باشتەر بۆ دەرئە کەو یت: بە یە ل، ئەسراوا، کانی سانان، لەنج ئاوا و بالک.

جیگای ئاماژە یە ھۆی ئەو ە ی مامۆستا ئەو راستییە ی شار دو ە تەو ە، ئە گەر پیتەو ە بۆ

باری ئەمینیەتی و ئاسایشی خوۆی و مندالەکانی و بەس. مامۆستا دوای تەمەنیەک خزمەت بە ئاین و فەرھەنگ و ئەدەبی کوردی شەوی ۲۹ لە سەر ۲۰/۵/۳۰ مائاواپی لە ژیان کرد.

بەرھەمەکانی مامۆستا نامی:

بە زمانی کوردی:

- ۱- سەرچاوەی ئاین کە لە شەش نامیلکە پیکھاتوو. ئیمان و ئیسلام، ئەساسی سەعادت، ئای حەیات، چل چرای ئیسلام، نورو نەجات و ئیقبالنامە. ۲- مەولودنامە و میعراج نامە. ۳- دوو پرشتە. ۴- بەھار و گۆلزار. ۵- شەریعەتی ئیسلام. ۶- وتاری ئاینی بۆ پوژانی هەینی. ۷- بارانی پەحمەت. ۸- یادی مەردان. ۹- دیوانی مەولەوی. ۱۰- ڕاڤە شیعەرەکانی دیوانی نالی. ۱۱- ڕاڤە شیعەرەکانی دیوانی مەحووی. ۱۲- کۆمەڵە شیعەریکی فەقێ قادری ھەمەوھەندی. ۱۳- حەج نامە. ۱۴- ڕاڤە «عقیدە ی مرضیە» ی مەولەوی لە عیلم و کەلامدا. ۱۵- مەکتوباتی کاک ئەحمەدی شیخ. ۱۶- بنەمالە زانیاران. ۱۷- تەفسیری نامی. ۱۸- خۆڵاسە ی تەفسیری نامی. ۱۹- نوری قورئان. ۲۰- ڕینگای بەھەشت. ۲۱- نامە ی ھوشیار. ۲۲- شەرحی «فتح القریب». ۲۳- ڕینگای پەھبەر. ۲۴- بەدیع و ەروزی نامی. ۲۵- ڕاڤە و لیکۆڵینەوێ شیعەرەکانی سالم. ۲۶- ڕاڤە تەسریفی زەنجانی. ۲۷- سەنا و سکالاً.

بە زمانی ەره‌بی:

- ۱- جواهر الفتاوی. ۲- جواهر الکلام فی عقاید اهل الاسلام. ۳- صفوہ اللالی من مستصفی الغزالی. ۴- ارشاد السالک الی المناسک. ۵- المواهب الحمیدە فی الفریدە. ۶- نورالایمان. ۷- رسائل العرفان فی الصرف و النحو و الموضوع و البیان. ۸- ارشاد الانام الی ارکان الاسلام. ۹- الصرف الواضح للمبتدئین. ۱۰- مفتاح الاداب. ۱۱- رسائل الرحمه فی المنطق و الحکمه. ۱۲- المفتاح فی المنطق. ۱۳- الورقات فی المنطق. ۱۴- رساله العزیزه فی المنطق. ۱۵- الوجیهه المرضیه فی المواجهات. ۱۶- اعلام بالغیب الھام بلاریب. ۱۷- نور الاسلام. ۱۸- علمائنا فی الخدمۃ العلم و الدین. ۱۹- مواهب الرحمن فی تفسیر القرآن. ۲۰- خلاصه منظومه جواهر الکلام فی عقاید اهل الاسلام. ۲۱- الرساله و انوارھا. ۲۲- اسناد الاعلام الی حضره سەید الانام. ۲۳- المواهب

الحمیده. ۲۴- الوردہ العنبریه فی مدح خیر البریه. ۲۵- الانوار القدسیه فی الاحوال الشخصیه. ۲۶- الوسیلہ فی شرح الفضیلہ.

به زمانی فارسی:

۱- شمشیر کاری بر فرق نسیم رستگاری. ۲- فوائد الفوائج در شرح (منظومه الفوائج).

- ئەمانە دەستووسن و بە عەرەبی نووسراون:

۱- العلمان فی العلمین. ۲- شرح حدائق الصمدیه ۳- خلاصه التبیان.

- به زمانی کوردیش ئەم دەستووسانە ی نووسیوە:

۱- نامە ی حەقیقەت. ۲- پۆژگاری ژیانم. ۳- سۆسەنی کۆسار. ۴- وەنەوشە ی نازار.

۵- پە یڕەوان. ۶- باخچە ی مەعریفەت. ۷- ڕافە و لیکۆلینەوہ ی شێعرە کانی بیسارانی. ۸-

شەمامە ی بڕیندار. ۹- نامە ی بەختیار. ۱۰- باوەشینی دڵ بە چەند دەستە گۆل.

- به زمانی فارسیش ئەم دەستووسانە ی نووسیوە:

۱- شهاب سما در رجم جن جان نما. ۲- فیوضات خدای ذی من. ۳- گلزار

حکمت در رباعیات فارسی. ۴- هۆنراوہ یەکی فارسی لە زانستی تەجویددا.

محەممەد مורادی (کۆرەخات^۱)

محەممەد مורادی^۲، کۆرپی حەمە کەریم ناسراو بە «کۆرەخات» سالی ۱۹۰۷ ی زاینی لە گوندی «دەرەکی» چاوی بە ژیان هەڵناو. بۆ چارە سەری نەخۆشی ئەچیتە «بیارە» و دوا ی چاک بوونەوہ ی ئەبێ بە موریدی شێخانی بیارە و سەردەمانیکی زۆر لە بیارە و دوورۆ وە ک یەکی لە نزیکانی ئەو بنەمالە یە

ئەمینیتهوہ. ئەگەرچی نەخویندەوار بوو، بەلام هەر بەمندالی دەستی بە شێعر هۆنینەوہ کردووہ و هەست و سۆز و خۆشەویستی خۆی بۆمەلەبەند و نیشتمانە کە ی بەشیوہ ی شێعر دەرپرپوہ. دوا ی دەس پیکردنی شەری ئێراق و ئێران پوو ئەکاتە کوردستانی بنەدەستی ئێراق و ماوہ یەکی زۆر ئەمینیتهوہ. غەریبی و دوورە ولاتی هەستی شێعری

۱. دایکی ناوی خاتوون بوو.

۲. ئەم زانیاریانە لە لایەن کاک «غەفار» کۆرەزای ئەم شاعیرەوہ دەسم کەوتوون کە جیگای ڕێژ و پێژانینە.

زورتر ته بزويني و چندين پارچه شيعري دوور و دريژ وه كك قسه كردن له گهل دارو بهردى زښه كهي ته هوښتته وه كه خويتهر ته خاته وه بيرى چامه كهي نالي بو سالم.

له كاتي هوښنه وهى شيعري كتوو پر و له ناكاو دا، سهدان سه يرانگا و كانياو و شيو و دولي مه لبه نده كهي ناو لي ته بات و له گه ليان ته دوي. سهد مه خابن ته ژديهاي خهم ساردى و گوي نه دان، زور بهى شيعره كاني هه ل مژيوه و نه وه شى ماښته وه پرژ و بلاون. هم شاعيره له دواي گه پانه وه بو گونده كهي، دواي مل ملائيه كي زور له گهل نه خوشي، زستانى سالى ۲۰۰۲ مالاوايي له ژيان ته كات و گوپرستانى ته و گونده ته بهى به دوا هه وارى ژياني.

دهنگم نه ياوا، يه خه ي خوم دريم
وه شليم به قولي مه ديو پيره واس
داخي داخانم عومرم شى تالان
ثانه نشينگو و شاو سو سن خالان
خه ميم فريني گيرتينم كولى
چولي وه تهنى په ي ئيمه داخا
غهريبى گولا چارما ناچارا
من جه غهريبى، خوم دانم له مه
من جه غهريبى ئي شيعره م واتى
دوعا گو تانا تا كو و قيامت
په زاي خودا وه ند پښگاي راستيا

كه رد م ئا كه له تا تاوام چريم
دهروونم بيهن به سيا پلاس
جه نه قاره خان هه تا عه والان
پاينش پيره واس، به رزش عه والان
جه هانه تاله تالو و ته و دولي
چه مه و داودا تا پايين و باخا
جه باخچه و مروا تا هانه و مارا
هر جه مه خلگه تا باخچه دمه
مله گاو خه رمانى تا هانه و فاتى
روله خوا حافيز شمه سلامت
واته ي محممه د پير ته باسى يا

ماموستا سهد علي خالدي

سهد علي خالدي، كورپى سهد باباشيخ كورپى شيخ
عه بدوللا كورپى شيخ محممه دى كاژاوى، سالى ۱۹۰۸
زاييني له شارى بانه له بنه ماله يه كي ئاييني و زانست په روهر

چاوی به ژيان هه ليناوه. له تهمه نيكي زور خواردا (۱۵ سالان) زانسته نايينيه كان له خزمه تي باوكيدا ته واو نه كات و له سهر خواستي باوكي بوتاقيكاري نه پواته شاري سته و له سهر دهستي ماموستاياني پايه به رزي نه و سهر دمه وه ك: نايه توللا مه ردوخ، حه ببوللا موده پريس پړوحاني، عه بدولعه زيم موجه هيدى، شيخ نه حمه دى شيخه ليسانمى و محه ممه دى موده پريس گورجى، به كوى دهنك ئيجازه ي ماموستاى پيښه دريټ و ههره موويان ئيجازه نامه كه ي واژو نه كهن. دواتر له م شوينانه ماموستا يه تي كړدوه: پښجوين، باشماخ، بيلوو، نى و مزگه وتى چوارباخي شاري مهريوان. ئهم زانايه نزيك به شه ست سال خه ريكي تى گه ياندى و پى گه ياندى و دهرس و تنه وه بووه و زور كه سايه تي گه وړه ي په وړه رده كړدوه.

ماموستا خاوه به هره يه كى خودادى و بير و هو شيكى تايه ت بووه. له زور به ي زانسته كاندا، به تايه ت: بير كاري (رياضيات)، هه نده سه و جه بر شاره زا بووه. به چه شنيك كه ناوبانگي دهر كړدوه و نه و گري كويړانه ي له م بواره دا خه لكى بوى نه كراوه ته وه زور به ئاساني كړدويه ته وه. له گه ل ماموستاياني پايه به رزي نه و سهر دمه وه ك: شيخ محه ممه دى خال، نايه توللا مه ردوخ، ماموستا باقري بالك و ماموستا عه بدولكه ريمى موده پريس نامه يان گورپوه ته وه.

ماموستا سيد عالى كتيبيكي ده سنووسى له ژير ناوى «تسهيل المسائل» به يادگار به جى هيشته وه كه هيشته چاپ و بلاو نه بوته وه. ئهم زانا گه وړه يه سالى ۱۹۸۴ مائاوايى له ژيان كړد و گورپستاني «دارسه يران» بوو به هه واري هه تا هه تايى.

شيخ نه جمه دين مه ردوخى^۱

كوړى بابو شيخ كوړى شيخ ئيراهيمى به رقه لا كوړى شيخ عه بدولكه ريمى ده گاشيخانه. به پي ناسنامه كه ي سالى ۱۹۰۸ ي زايينى له گوندى به رقه لا چاوى به ژيان هه ليناوه. هيشته چل پړوژ له تهمه نى تيڼه په رپوه باوكي كوچى دوايى نه كات و باپيريشى نزيكه ي چل پړوژ پاش باوكي دنيای فاني جى

۱. ئهم زانباريه «كاك ئيراهيمى مه ردوخى» پتي دام، كه جيگای پتر و پترانيه.

ده ھېلىت. ئامىنى خاتونى دايكى به ھاو كارى ماله باو كى خوى (فه تاح به گى گويژه كويژه) به خيوى ئه كات. له سەر باو و نهرىتى ئه و سهردهمه ههر له گويژه كويژه ئه نرته بهر خويندن. پاش برىنى پلهى سهره تايى، ههر وه ك هه موو فەقيكانى سهردهمى خوى په پره وازهى حوجره و خويندنگاكانى كورده وارى ده ييت. به لام زور پروون نيه به كويى و لاي كى خويندوويه تى، ههر ئه و نده دياره له شارى سنه گير ساوه ته وه و له مزگهوتى دارالاحسان (مزگهوتى جاميعه)، له خزمه تى ماموستا مه لا عارفى بانى ده رسى خويندووه. له م گوندانه دا مه لايه تى كردووه: زونج، دادانه، گلي، دهره وهران و ميروا.

له پايزى سالى ۱۹۵۵ له تهمه نى ۴۸ سالىدا له گوندى زونج كوچى دوايى كردووه و له گورستانى حاجى باوادا به خاك ئه سپه رده كراوه. ماموستا نه جمه ددين ههر چه ند له خويندنى ئاسايدا كه مى خويندووه به هوى هه ل و مهرجى نه گونجاوى ژيانه وه نه يتوانيو وه ك ماموستايان و زانايانى سهردهمى خوى هه موو پله و پايه كانى زانباريى بپرئ، به لام به هوى زيره كى و ليها توويه وه بليمه ت و ناوازه بووه و له هونينه وهى شيعردا ده ستى بالاي هه بووه و نازناوى شيعرى «كه ريمى» بوخوى هه لباردووه و كور و كومهلئ به بابته تى ئه ديبانه و شاعيرانه رازاندو ته وه. سه د مه خابن وه ك زوربه ي زانايان و ئه ديبانى كورده وارى به ئاگرى نه دارى و هه ژارى هه لقرچاوه و به دهره دهرى و كويژه وه رى و كوچاو كوچ ژياوه. ماموستاى شاعيرمان له هه موو بواريكدا شيعرى هونيو ته وه و ويستويه تى به ده ست و په نجه ي ناسك و حه كيما نه زامى ناسورى گه ل و ولا ته كه ي ساپرئ بكات. به لام به داخه وه به ره مه كانى ئه ميش وه ك به ره مه مى زوربه ي ئه ديبان و شاعيرانى كورد له بهر بارودوخي ناله بارى ژيان له ناو چوون. ته نيا پارچه شيعريكى له ديوانه كه ي ماموستا سادقى نگليدا بو ئيمه به يادگار ماوه ته وه كه به يه كه وه دوستانه تى نزيك و شيعر گورپينه ويان بووه.

شيعرى خوالىخوشبوو ماموستا شيخ نه جمه دىنى مه ردوخي (كه ريمى)

«بوخه ليفه يه ك»

شيرزاده ي ئه هلى شه رعم كا كه ترسم لانيه

ئهم ته ريقه توده ئيى ههر چى ده پرسم وانيه

من مه ناقب ته وليام زور خوړندووه بپروا بکه
 باسی زهرگک و تیغ و بهرد و مار و ناری تیا نیه
 شرعه وه ک به حر و ته رېقه گه وه هری مه کنونی تهو
 ناگه یه بهو گه وه هره هره که س غه واسی شانیه
 خو ته رېقه چواره، مه شهوره له عالم، ناشکار
 سوهره وه ردی چه شتی و هم نه قشی و گه یلانیه
 سر به سر نادابی نه قشی سهر و حيلم و مه عریفه
 چون شیعیاری نه قشبه ند و حه زره تی په بیانیه
 قادری دووره له عیب و قه دح و زه مه لنگری
 نووری عینه، موحی دینه، بو شهریه ت بانیه
 تهو دوویی باقی یه قینت بی له وان تر چاکترن
 چونکه تهو وه ل فاروقی سانی ته لین عوسمانیه
 پیم بللی تهم چواره کامیان زیددی شهرعی تهنوه رن
 تو له دل دهر که به جاری جهلی تهم نادانیه
 گهر په فاعی تو به شاهدی دینی بو ته مودده عا
 په ددی تهو قه وله زه عیفه تو حفه یه و شیروانیه
 جامعی شهرع و ته رېقه پافعی هر موشکیله
 چون له تهو سادر ده بی فیعلی خیلانی شانیه
 پهس ده لیلی تو چییه ئیحزازی مه نقولت بکه
 یا بللی تهم داو و ته زویره له بهر بی نانیه
 بیخه بهر په ززاقی عالم کهس نیه غهیره زخودا
 ئیلتیجای ده رویش و سوفی ئیشی سهر گه ردانیه
 یا خه لیفه، له م خیلافه مه نعی ده رویش بکه
 مونتیجی ته کزیی شهرعت خوسری جاویدانیه
 مه زره عی ته هلی ته رېقه ت وشکه بی نه هاری شهرع
 مه سئه له مه شهوره قاتی ئیشی بی بارانیه

خۆحه ديسه ئه وليا نابى له جاهيل هه لکه وى
 چونکه ئه سرارى ئيلاهى مه حره مى حه مقانيه
 نه ک وه کو ده رويشى ئه م عه سره که پوکنى ئه عزه مى
 ئيرتيکابى مه نهيات و ئاره زوى شه هوانيه
 پرووى درژ و مويى گرژ و خويى به دبئس القرين
 يعرف المجرم بسماهم خه تى پيشانيه
 انما يخشى بختونه نه سسى فه زلى عاله مه
 کافره هه ر که س که مونکير ئايه تى قورئانيه
 گه ر بلئى خه شيه ت له بازي عالما ده س ناکه وى
 راسته بئى خوڤى له وازياتر له بئى عيرفانيه
 ئيعترافى تۆ سبووتى مودده عاي من بوو که چۆن
 مه عريفه ت هه رگيز له کۆلکه شيخ و ده رويشانيه
 گه ر له سه ر ئه م پيگه بى ناگه ي به بازي ئاره زوو
 چونکه ئه م ريگه دياره راهى تورکستانيه
 خۆم ده زانم مؤعيزه م ته ئسيري نابه خشى به که س
 چونکه بئى قه دره له عاله م هه ر شتئ مه ججانيه
 ئه ي (که ريمى) باسى کۆ تاکه، له سه ر مه تلّه ب مه پۆ
 عاقيه ت عيجزاوه ره هه ر مه بحه سئى تولانيه

حسين زاهيدى^۱

يه کئى له ئه ديواني شارى مەريوان که خاوه نى ديوانتيک شيعر بووه، به لام بيچگه
 له م شيعره ي که سالى ۱۹۳۴ له گۆفارى «نمکدان» دا بلآو بووه ته وه هيج شيعريکى
 ترى ديار نه. (زۆر هه وڵم دا و به دوايدا گه پام به لام به داخه وه هيج که سيک نه بوو
 که له سه ر ئه م شاعيره زانياريه کم پئى بدات).

۱. شاعران کرد پارسی گوی، سه يد عه بدولحه ميدحيره ت سه جادى، ل ۲۷۴.

برفت فصل بهار و گذشت موسم عید
 خموش بلبل شیدا ز ظلم وی گردید
 ز برف بهمن گردید کوهسار سفید
 ولی سیاهی غم در دل من است پدید
 که نه گل است به گلشن و نه کس خریدارش
 دلا به خاک مریوان بجای سبزه ی باغ
 بهر طرف نگری نیست جز سیاهی زاغ
 بیاض برف سفیدش شد از سواد کلاغ
 چنانکه اسب نظامی بتن بگیرد داغ
 تو سیم وار، ز یخها نگر زریوارش
 روی اگر بمریوان و بگذری سویش
 بغیر برف نیننی ز بر زن و کویش
 اثر نیابی از سنگریزه در جویش
 زبس که ریخته یخ قطعه قطعه بر رویش
 پدید نیست نه قلعه نه بام و دیوارش
 در این دیار دل بی غمی اگر باشد
 گمان مدار که از توده بشر باشد
 ز غم پدر نه خبردار از پسر باشد
 ز غصه «زاهد» بیچاره خون جگر باشد
 که دوست هم نشود شادمان به دیدارش

دوپی مہریوانی^۱

له کیتی «شاعران کرد پارسی گوی» دا باس له م شاعیره «مہریوانی» یه نه کریت که
 نه م شیعره ی خواره وهی له گوڤاری «نمکدان» دا بلاو بوته وه و خودی شاعیر بو
 گوڤاره که ی ناردوه.

امشب از حسرت رویت به دو صد فکر و خیال
 دل زغم لب به لب و دیده ز خون مالمال
 بی تو شب نیست که بر من نشود خواب حرام
 ناله‌ها بر من دلخسته حلال است حلال
 تو که از حال دل سوختگانی غافل
 به چه سان میگذرد هفته و روز و مه و سال
 ثلث شب، اول شب، نیمه ی شب، آخر شب
 میشود این دل خون گشته زغم حال بحال
 جگرم خون و دلم خون و دوچشمم پر خون
 سینه ام خسته و بشکسته بامید وصال
 حکم تقدیر چنین بود که بُد روز آزل
 مرغ دل ز آتش هجر تو بسوزد پر و بال
 خرم آنروز که از کوری چشم حاسد
 تو خرامی به گلستان و منت از دنیال
 دل غمدیده کجا طاقت دوری دارد
 زنده بودن به جهان بی تو محال است محال
 رحمت ایزد و آه جگر خسته من
 مگر این شام فراق تو رساند به زوال
 ضربت خنجر عشقت به دل کیست که نیست
 شاهد از عارض روی تو نمایان دو هلال
 طیلسان نبی الله و یا پرده ی غیب
 یا عماریت در آن نافه مشکین خلخال
 عشقبازان! حذر از فتنه ی ابروش کنید
 که کسی را نکند لشکر زلفش پامال
 غربت و عاشقی و مفلسی و هجر بس است
 چند گویی ز ره طعنه بما کیف الحال

قُمری روح پرید از غمت ای سرو سہی
 سوخت پروانہ دل ز آتش آن شمع جمال
 کرمی کن ز سر لطف و عطائی بنما
 تا بکی چشم بپوشی ز من کج اقبال
 لذت آنست کہ گر وصل توام ممکن نیست
 جان خود را کنم از شوق بہ قربان بلال
 منکرت کور شود تا کہ نیند رویت
 دشمنت شل شود از غصہ و بدگویت لال
 نکہت مشک کجا و ادویہ ی آن سر زلف
 نرگس مست کجا گردش آن چشم غزال
 وہ! لبث غنچہ و رویت گل و مویت سنبل
 جسدت جملہ برازنده ی آن عارض آل
 ہر طرف می نگرم غیر تو محبوبی نیست
 من بقربان قد و قامتت ای تازہ نہال
 لال گردم بزبان گر گذرد غیر توام
 کور بنشینم اگر جز تو گزینم خط و خال
 یار اگر لطف کند جانب «دری» نگرد
 وہ از این طالع فیروز و از این جاہ و جلال!

وہمی کوردستانی

وہمی لہ کۆتایی سہدہی بیستہ مدا لہ مہریوان ژیاوہ و یہ کئی لہ شاعیرانی ئہو
 سہردہمہ بووہ کہ بہ کوردی و فارسی شیعری ھۆنیوہ تہوہ.^۱
 ئہرئ ھہی قیبلہ کە ی دینم، ئہ تۆ پروانہ بتیینم
 کہ من مردم بکە ی شینم، کہ شینی تۆیہ یاسینم

۱. تاریخ مشاہیر کرد، بابا مہردۆخ پۆحانی، بەرگی دووہم، ۱۳۶.

مه كه ئيزهاري ييزاري هه تا ساتي به ييزاري
 ييي ئيمكاني ته سكيני دلي بيمار و خه مگيم
 چناري قه ددي توم دي، وا سووروشكم چاوه كم! بووبو
 به جوباري چناري چه م كه شايد بيته ته سكينم
 ته ماشاي چهند شيرينه ده ليكي جه يرانه بيينه
 سه راپا ئافه تي دينه كه وا بردي دل و دينم
 مه داري فه خره بو «وه همي» وه كوو سه عوه، به لي دائم
 گرفتار چه نكي بازم من، نه سيري نازي شاهينم

ماموستا محهمهد عارف عه لامى

محهمهد عارف عه لامى، كورپى مه لا عه زيز كورپى مه لا
 محهمهدى كورپى مه ليك ميرزا به گي «زه پين كفش» ه. سالي
 ۱۹۱۴ ي زاييني له گوندى وله ژير له بنه ماله يه كي ئاييني چاوى
 به ژيان هه ليئاوه. له بنه په تدا بنه ماله كه يان له دواى دروست بووني
 شارى سنه له لايهن ئه رده لانييه كانه وه، به هوى خزمایه تي له گهل ئه رده لانييه كاندا،
 بوونه ته كار به ده ست له حكومه تدا، به لام به هوى چهند ناكو كيه كي ناوخووه، واز له
 ده سه لات دين و پروو له مەريوان نه كه ن و چالاكانه له بواري ئاييندا خزمەت نه كه ن
 و تا ده گات به ماموستا عارف، هەر هه موويان ماموستاي ئاييني نه بن.

سه ره تاي خوئيندى به قورئان و كتیبه ورده كاني نه و سه رده مه وه له خزمه تي
 باوكيدا ده ست پيئه كات. به لام هەر له سه ره تاي نه وجه واني نه مدا، باوكي مالئاوايي له
 ژيان نه كات. وه ك فقه بو خوئيندن و زانست پروو له ناوچه كاني تری كوردستان
 نه كات. له سه ر ده ستي ماموستا شيخ حسيني نزاره ئيجازه ي ماموستايه تي وه رنه گريت
 و نه گه رپته وه زيده كه ي خوى (وله ژير). له سه ر ده ستي خوالیخوشبوو شيخ عه لاديني
 نه قشبه ندى پييازي ته سه وف هه ل نه بژيړت. وه ك مورید و شوين كه وتووى نه و
 پييازه تا دوا پوژي ژياني نه مي پيته وه. ماموستا عارف، عارفيكي گه وره و زانايه كي
 پايه به رز بووه كه له زور بواردا به ناوبانگ بووه، به تاييه ت: پروو خوشي، خەت

خۆشی، دەنگ خۆشی، چارهسەری نەخۆشی بە گژ و گیای خۆمالی و شێعر ھۆننەو. نازناوی شێعری «عەلامی» بۆ خۆی ھەڵبژاردوو. ئەم زانا گەورە یە سالی ۱۹۹۰ مائاوايي له ژيان ئەکات و گۆرستانی گوندی «ولە ژێر» ئەبێ بە مالی ھەتاهە تایی^۱.

بەرھەمەکانی بریتیه له:

۱- تەلقینی مردوو بە زمانی کوردی (له مەھاباد له چاپ دراوه). ۲- تەجويدی قورئان. ۳- مەناسیکی حەج. ۴- حەوت تەبەقی ئەرز و ئاسمان. ۵- تەفسیری چەند جزمیک له قورئان. (له شاری بەغداد مامۆستای ولەژێر له گەڤ مامۆستا عەبدولکەریمی مودەپس بە یەک ئەگەن و باسی تەفسیری قورئان ئەکەن. کاتیک بۆیان دەر ئەکەوێت کە ھەر دووکیان خەریکی تەفسیرن، مامۆستای ولەژێر واز له تەفسیرە کە ی خۆی دینیت).

۶- دیوانی شێعر کە ئامادە ی چاپ و بڵاو بوونەو یە.

«شێعری مەلا عارفی ولەژێر بۆ مامۆستا مەحمودی سیاناو»

بەناوی خودای خالق مەوجودات	سلاوات له سەر ئەشرف مەخلوقات
مامۆسای بەرپێز خواوێ عیرفان	بە وەزن سووک و بە قیمەت گران
عالم و عامل بە شەرع و قورئان	ئاشنا بە زات حەزەرەتسی یەزدان
بە گۆچانی عەون قادری مەننان	گۆی مەعریفەتت ڕفان له مەیدان
خۆش بەخت و ئیقبال له عالەم ئەزەل	لیس لحکم الاله بدل
تەحیبە و سەلام حەزەرەتسی مەعبود	فَضْلًا عَلَیْكَ أَيُّهَا الْمَحْمُود
شوکرانە ی بە شئ خودا داو یە پیّت	پەحم کە بەو ی ئەپارێتۆ لیّت
بەحری پەحمەتسی حەق بی کەنارە	زۆرتر شاملی حال خەتاکارە
لەو بەحرە ئیو یە دا ییم ئەنۆشن	دە ی بۆ تینوی وەک من تیکۆشن
چاکە له گەڤ باش زۆر ھونەرنییە	له گەڤ بەدکاران جوان و مەردییە

۱. ئەم ژبانامە یەم له «کاک مەعروفی عەلامی» کچەزای مامۆستای ولەژێر وەرگرت کە جینگای ڤێز و پێزانینە.

ناوی: ۱- کەلەپووری کوردی پەندی پێشینیان. ۲- بازی له کەشف و کەرەمەتەکانی

تکام نه ویه له یادت نه چین
شاید کوچ بکهه له دنیای فانی
نه کا له ناکاو له دهستت دهر چین
به گونه هباری و حالی ناکامی
حوسن خاتیمه، دا به عهلامی

ماموستا محممهده ئه مین عالی

کورپی مه لا محممهده سادق کورپی مه لا محممهده ئه مین
و «رابعه» خاتوونه. سالی ۱۹۱۵ زایینی له گوندی «شیخه
کویره» چاوی به ژيان هه لیتاوه.

له سه رده می مندالیدا، باوکی مال ئاواپی له ژيان ته کات و
ئه رکی به خپو کردنی مه لا مه حیه دینی برای و خاتوو
خورشیدی خوشکی ته که ویتته ئه ستوی مه لا محممهده دی برای
که وره یان.

خویندنی لای براگه وره که ی دهست پیته کات و درپژهی خویندنی له خزمهت
ماموستایان سهد بابیه شیخی ئه لمانه، حاجی سهد عابدینی چوپ و ماموستا باقری
بالکدا بووه. ههر له بالک ئیجازه ی ماموستایه تی وه ئه گریته. بو تیراو کردنی بیر و
هزری له کانیای زانست و فیروونی زانستی ئه ستیره ناسی و هه نده سه و بیرکاری
ئه چیتته خزمه تی ماموستا مه لا عه لی حه مامیان له بوکان. له دوا ی شاره زا بوون له و
زانسانه دا بو دووه مین جار ئیجازه ی ماموستایه تی وه ئه گریته و به ره و زیدی
خوی، مه ریوان، ئه گه رپیتته وه. ماوه ی یانزه سال وه ک وانه یتر و پیشنویر له گوندی
نژمار ئه میپیتته وه. له سه ر خواستی محممهده خانی کانی سانانی ئه پرواته گوندی کانی
سانان. ئه م ماموستا زانا و بلیمه ته، ۳۵ سال له و گونده ئه میپیتته وه و کانی سانان ئه بیت
به مه کو ی زانست و عیرفان. زوریک له ماموستایان و زانایانی کورده واری له باخی
زانستی چیژ وه ئه گرن.

ماموستای کانی سانان له سه ر دهستی خوالیخوشبوو شیخ عه لئه دینی بیاره
ته مه سووک وه ئه گریته و ئه پرواته سه ر رپیازی نه قشبه ندی.

سالی ۱۹۷۹ به هۆی شه‌ری ناوڤۆ و ئالۆزی ناوچه‌که له گه‌ڵ پیری پریازه‌که‌ی شیخ عوسمانی سپ‌راجه‌ددینی، هه‌واری ژیا‌نی بو کوردستانی ئیراق ته‌گۆیزیت‌ه‌وه و ماوه‌ی ۲۲ سال له سلیمانی و بیاره‌خزمه‌تی ئایین و زانست ته‌کات. سه‌ده‌مه‌خابن له‌کو‌تایی ژیا‌نی دا تووشی نه‌خۆشی شه‌که‌ره و فه‌رامۆشکاری ته‌بی‌ت و سالی ۲۰۰۱ ته‌گه‌پ‌یت‌ه‌وه مه‌ریوان. دوا‌ی چوار مانگ به‌ربه‌ره‌کانی له‌گه‌ڵ نه‌و نه‌خۆشیانه‌دا، مائاوا‌یی له‌مزگه‌وه‌ت و حو‌جره و کتیب ته‌کات و گۆرستانی گوندی «دوو پۆ» ته‌بی‌ت به‌دوا هه‌واری ژیا‌نی.

ئه‌م مامۆستا زانا‌یه له‌بواری نو‌سیندا ئه‌م چالاکیانه‌ی هه‌بووه:

۱- در رد وهابیت

۲- سه‌باره‌ت به‌عیرفان و ته‌سه‌وف

۳- چه‌ند وتاریک له‌فیقه‌دا

شیخ جه‌لال فاروقی

سالی ۱۹۱۹ی زایینی له‌گوندی «ده‌یمه‌یه‌و» چاوی به‌ژیا‌ن هه‌لتا‌وه. کو‌پی عارف و خواناسی گه‌وره «شیخ عه‌بدو‌للا» و له‌بنه‌ماله‌ی فاروقیه‌کانی ده‌یمه‌یه‌وه.

خویندنی به‌کتیبه‌سه‌ره‌تاییه‌کانی ته‌وسه‌رده‌مه‌وه له‌

خزمه‌تی باوکیدا ده‌ست پیننه‌کات. وه‌ک نه‌ریتی فه‌قیکانی کورده‌واری بو‌فیربوون له‌بواره‌کانی زانستی ته‌وسه‌رده‌مه، زۆر شوین گه‌راوه و له‌خزمه‌ت زۆر که‌سایه‌تی‌دا چۆکی فه‌قیه‌تی داداوه، وه‌ک: شیخ عه‌بدو‌للا‌ی ده‌مه‌یه‌و، مه‌لامحه‌مه‌د ته‌مین‌ی پایگه‌لان، مه‌لا عه‌بدو‌لعه‌زیم مو‌جته‌هید و مه‌لا عه‌بدو‌للا‌ی گورجی سنه‌یی، مه‌لا ته‌حمه‌دی وه‌یسه، مامۆستا سه‌ید عارفی خو‌رمال، مامۆستا شیخ حسینی نزاره، مامۆستا سه‌ید باوه شیخی ته‌لمانه، مامۆستا مه‌لا عه‌بدو‌لکه‌ریمی مو‌ده‌پرس. سالی ۱۹۵۰ له‌خزمه‌ت مامۆستا سه‌ید باوه شیخ ته‌لمانه ئیجازه‌ی مامۆستایه‌تی وه‌رته‌گریت. په‌نجا و دوو سال وه‌ک مامۆستای ئایینی و مو‌ده‌پرس له‌گونده‌کانی قه‌لاجی و نژمار خزمه‌تی کردوه.

ئه‌م مامۆستایه‌ په‌روا‌پزی له‌سه‌ر کتیب گه‌لی وه‌ک: «جمع الجوامع» و گه‌لبوی

بورهان نووسيوه و «فه له کيات» ی شهر کردوه. ههستی خو ی به شیعر دهرپړیوه و تهخمیسی له سهر شیعر ی حافظ داناوه. کتیبی «ئادابی حج» ی به کوردی چاپ و بلاو بوتهوه. ئیستا به هو ی پیری وازی له مه لایی هیناوه و دانیشتووی «کانی دینار» ی مهربوانه.

عبداللہ قدهسی

یه کی لهو کهله نووسهره بیناوانه ی کورد، میرزا عبداللہ قدهسیه که بیست و پینجی مه ی سالی ۱۹۱۹ ی زاینی له بناری کو سالان له گوندی «په زاو» له بنه ماله یه کی زانست پهروه چاوی به ژیان هه لیناوه. باو کی فه تحوللا ئاغا و دایکی زیبا خاتون، له بنه ماله ی خان به یگیه کانی په زاون. قوناعی

سهره تایی له قوتابخانه ی گوندی په زاو، که یه کهم قوتابخانه ی ناوچه ی ههورامان بووه، لای «مدیرمه حمودخانی هونه ر» دهست پی ئه کات. بو دریژهدان به خویندن پروو ئه کاته شاری سنه و قوناعی ناوهندی تهواو ئه کات. خویندنی ئاینیش له خزمه تی خوالیخو شبو و «نایه توللا مهر دوخ کوردستانی» و «ماموستاخالیدی موفتی» دا بووه. بو دریژهدان به خویندن چووه ته قوتابخانه ی سهر بازی. له کاتی هه لگیرسانی شه ری دووه می جیهانیدا واز لهو شوینه دیتت و دهست ئه داته کاری پامیاری و پیوهندی ده گری به «ژ.ک» و کو ماری کوردستانه وه و بو ماوه یه کیش ئه بی به شاره داری مهربوان و ...

میرزا عبداللہ پاش شهست و پینج سال ژیان، شهوی ۲۷ له سهر ۲۸ مه ی ۱۹۸۶ دلّه گه وره که ی له شاری سلیمانی له لیدان ئه که ویت و ئه بی به میوانی گردی سه یوان. لهم شاعیره چهند دیوان شیعر ی ده سنووس به جیم اووه که تا هه نوو که یه کی له به ره مه کانی به ناوی «گولزاری مهربوان» بلاو بوته وه. له کتیبی «تاریخ سلاطین ههورامان» دا ناماژه ی پیکراوه که دریژهدی ئه م میژوویه ی قازی عبداللہ شهیدا، به پینووسی میرزا عبداللہ قدهسی نووسراوه. مریه م خانی کچی میرزا عبداللہ قدهسی به تیروته سالی ئه وه ی بو باس کردم و شاهیدی له سهر ئه م راستیه دا.

ههروه ها سهرهت به به ره مه کانی تری ئه م نووسهره، چهند که سیکی په زاوی

بویان باس کردم که له دواى شوږشى گهلانى ئيران له سالى ۱۹۷۹ دا ميرزا عهبدوللا زور کتیبى دس نووسى خوى و کتیبى به نرخى تری به نامانته لای پیرژنیک دا نابوون. نهو پیرژنهش له نهشکهوتیکدا قایمیان نه کات و له دواى چهند سال وا دهزانى هممویان قورئانن! نهیخاته ناوړېبارى گوندی پهزاو. بهم چهشنه دس پهنجى نه نووسره نهدرى بهئاوا.

مه لا محهمه د کواماسی

کورې شوکرولا، سالى ۱۹۲۰ى زایینی له گوندی «ماموله» چاوی به ژيان ههلیناوه. پایویکی زانا و بیرمهند بووه. بو چیر وهرگرتن له کانیاوی زانست، زوریک له حوجرهکانی کوردستانی ئیران و تیراق گهراوه و دواى نهوې ئیجازه ی ماموستایه تی وهرگرتووه و تا کوتایى ژيانی له خزمه تی زانست و ئیسلامدا ماوه تهوه. دهروبه ری سالى ۱۹۷۸ له گوندی «وهینه ی ژووروو» چرای ژيانی کوژاوه تهوه.

سه عدوللا خه دیری

له بهره به یانیکى سالى ۱۹۲۳ى زایینی له گوندی «هه جیج» چاوی به ژيان ههلیناوه. باوکی سوفی حبیب و دایکی مینا بووه. له بهر بارودوخى ژيانی نهو سهردهمه، ئاواره ی ناوچه ی ژاوه رو

بوون و له دینى «فهقیکان» نه گیرسیتهوه. سه عدوللا مندال بوو کرا به قوتابى و لای «مه لا سه لاح» ناویک، پاشان لای مه لا «محمد شریفی» پیته کانى ناسی و یه ک دوو جزمى قورئانی پیروزی خویند. دواى دوو سال غه ربی و ئاواره یی نه گه پینه وه هه جیج و لای مه لا «نه حمه دی نه نساری» قورئان خه تم نه کات. پاشان له پاوه و نه نجا له نه سپه ریز هه ندی ورده کتیب و گولستان و بووستانی سه عدی نه خوینیت. دواى گه رانه وه ی بو هه جیج لای مه لا محهمه د په شید پیشه کی سهر ف و نه حوو نه خوینیت و سهر که وتوانه خه ریکی خویندن نه بیت. به داخه وه چاره نووسی نه م فقیه جوریکتر نه گوردریت. پوژیک شیکى نه ناسراو نه دوزیته وه و هلی نه گری و له بهر خویه وه نه لی نه مه وه ک پښووس که لکی لی وهر نه گرم! دواى دهسکاری کردنی نه م چاشنی دینامیه نه ته قیته وه و سی په نجه ی دهستی چه پ و چاوی چه پیشی پیشکهش به

بارەگای نووسین ئەکات. خەزان پوو لە داری خویندنی ئەکات. دواى ماوہ یەک دووری لە پینووس و تینووس، دەستەوئەرتۆبى وە لا ئەنیت و بۆرەواندنی خەمەکانى ئەچیتە نێو دنیای شیعرەوہ. بۆ یەکەم جار کەم ئەندام بوونی خۆى بە شیعرىکى فارسى ئەھۆنیتەوہ.

بۆ بۆرتۆى ژيانى دەس ئەکات بە کاروانچىيەتى، تەنە کەسازى و باخەوانى. پاشان بۆ ھەمیشە زیدە کەى خۆى « ھەجىج » بە جى دىللیت و لە گوندی « کانى حسین بەگ » نیشتە جى ئەبى.

بە درێژایى ئەم ژيانە قەلەم و کاغەز و شیعر و نووسین ھاوہلى ھەمیشەیی بووہ. شیعرەکانى بە دوو زمانى فارسى و کوردی (ھەورامى و سۆرانى) بە شىواى کلاسیک لە قالبى مەسنەوى، قەسیدە، غەزەل و چوارنەدا ھۆنیوہ تەوہ.

میرزا سەعدوللا لە شیعرى ھەورامیدا زۆر سەرکەوتووہ و ئەتوانین بلىین لە شۆرپە سوارانى ئەم بەشەى ئەدەبى کوردی نزیک ئەبیتەوہ. بەلام ئەم سەرکەوتنەى لە شیعرە سۆرانىيەکانیدا تا پادەيەک کەم ئەبیتەوہ و لە شیعرە فارسىيەکانیشدا کەمترە. بابەتى شیعرەکانى میرزا زۆر بەیان ئەوینە و لە قالبى غەزەلدايە و بەشیکی تری بابەتى تەوس و پلار و گالته و چەمەرى و نیشتمان پەرورەيە.

ئىستا میرزا بى چاویلکە ئەخوینیتەوہ، بەلام گوێچکەى نایىستى و لە پىگای نووسینەوہ پێوہندى پێوہ دەگرن. نازناوى «سەعدى» لە شیعرەکانیدا بۆ خۆى ھەلبژاردووہ. سەرچەمى شیعرەکانى بە ھەول و تیکۆشانى «جەمیل فاروقى» ئامادەى چاپ و بلاو کردنەوہ يە.

«خەستەخانە»

ئازىز نە پەرسای حالى پەشىوم

ھاوہختە کە گيان بەیۆ وەلىوم

تیرى مەھجورىت جەرگم پارە کەرد

ئەرواح نەوہ تەن تەن ئاوارە کەرد

پەردەى دل درپان سا کیش ورازۆ

بە تاي زولفى تۆ بەخىيە مەوازۆ

سرۆم عارەق سیمی خالی تۆن
 بەندی شکەستەم بە دەسمالی تۆن
 تەختی بەستەریم ئوتاقی مەیلەت
 رازیم بە مەردەن گیان بە توفەیلەت
 خاری هیجرانت، تەزریقێ بآلم
 ییماریم پە ی تۆن خەیلێ وەشحالم
 دەرەجە ی ھوونم وەفاو مەیلێ تۆن
 ئەرمەیلەت نەبۆ من ھوونم جە کۆن؟
 ئازیز حەیاتم قەیلەدی وەفاتەن
 بێ وەفات، حەیات پە ی من مەماتەن
 شەربەتم، شیشە ی مینای بێ گەردت
 کەرەم فەرماوای تۆ بە من وەردت
 خۆ شەربەت نیەن ئاوی حەیاتەن
 سەرچەمە ی حەیات نەپای زولماتەن

حەمە عەلی رەحیم پوور

حەمە عەلی کورپی سۆفی سألحە و سالی ۱۹۲۶ ی زاینی لە
 گوندی «بلجە سوور» ی کۆماسیی مەریوان چاوی بە دیمەن و
 سروشتی جوانی کوردستان هەڵبژێناوە و نازناوی شیعری «خەم
 فروش» ی بۆ خۆی هەڵبژاردووە. ئەم شاعیرە نەخوێندەوارە بۆ
 تەنیا پۆزیکیش لای هیچ مامۆستایە ک وانهی نەخوێندووە و
 لە گەڵ دنیای پیتەکاندا نامۆ بووە. لە دواى کۆچی ھاوسەرە کە ی وە ک ئەحمەد بە گى
 کۆماسی لە سەر گلکۆی لە یلی دائەنیشی و کانیای هەستی ئەجۆشیت و سۆز و
 پەژارە ی بە شیعەر و ھۆنراوە دەرئەبڕیت و قوتاییە کانی بلجە سوور وشە پازاوە کانی
 خالۆی خەم فروش دەنوسنەووە. بەرھەمى ئەم شاعیرە لە ژێر ناوی «دیوانی خەم
 فروش» بە ھەول و تیکۆشانى مامۆستا یوسف پەنموون و دوو کاک مەحمود ناو
 لە ھەوتان پزگاری ئەبیت و پێشکەش بە کتیبخانە ی کوردی ئەکریت. لەم ماوە بەدا

کە خەریکی کۆکردنەوە و نووسینی ئەم بەرھەمە بووم (۲۰۰۷) بە داخێکی زۆرەو
خاڵۆی خەم فروش بار و بنە ی پێچایەو. مائاواپی لە شێعر و ئەدەب کرد و نەمتوانی
بە خزمەتی بگەیه.

مامۆستا عارف مودەپرسی

عارف مودەپرسی، سالی ۱۹۲۶ ی زاینی لە گوندی «بالک»
زید و لانکە ی عیرفان و زانستە ئاینیەکان لە بنەمالە ی کی ئاینی
و زانست پەرورەر لە دایک بوو. هەر ئەو خانوو کە ئەستێرە ی
عیرفان و زاینی ئەو سەردەمە مامۆستا مە لا باقری مودەپرسی
کوردستانی تیدا بوو؛ دایکی خەدیجە خاتونە کە بە پەچەلک

ئەچنەو سەر مۆسەننەفی چۆری. لە تەمەنی شەش سالیدا خۆتندن لە قورئان و کتێبە
سەرەتاییەکانی ئەو سەردەمە کە بریتی بوون لە سەرف و نەحوی عەرەبی لای باوکی
و فەقیحانی باوکی دەست پێکەات و لە درێژی خۆتندیدا لە خزمەت ئەم بەرپێزاندەدا
بیر و هزری بە تیشکی زانیان زاخاو ئەدات:

مامۆستا مە لا باقری بالک، مامۆستا سەید عەتای چۆری، حاجی سەید بابا شیخی
ئەلمانە، مامۆستا مە لا مەحموودی جوانپۆیی و مامۆستا شیخ حسین، مامۆستا
مە لا عەبدولکەریمی مودەپرس، مامۆستا سەید عارف هانەسووری و ...

ئێجازە ی مامۆستایی لە لایەن شیخ عەلانەددینی نەقشبەندی و شیخ عوسمانی
کۆپەووە بۆ ئەنوو سەریت و دواتر مامۆستای بالک ئەو ئێجازە یە ی پێ ئەدات. مامۆستا
عارف وە ک هەموو مامۆستایەکی ئاینی کورد بۆ پیش نوێژی و وانە گوتنەو زۆر
گوند و شاری کوردستان گەراو. ناو براو لە بواری فەرھەنگیشدا هەولێکی یە کجار
زۆری داو و جێگای دەست و پەنجە ی لە کتێبخانە ی کوردیدا دیاریە.

باوکی ئەم قەلم بە دەستە لە سەردەمانی خۆیدا یە کێ بوو لە کە لە زانیانی
ناوچە کە و زۆر نووسراو و پەرتووکی بە دیاری وە ک دەسنووس لێ بە جێماو، کە
بە هەول و تیکۆشانی مامۆستا عارف تا هەنووکە دوانزە بەرگیان چاپ بوو و شەش
بەرگی دیکەیان نامادە ی چاپ کردوو، هەر وەها خۆیشی چوار پەرتووکی لە ژێر
ناوی: ۱- کە لە پووری کوردی پەندی پێشینان. ۲- بازی لە کەشف و کەرەمە تەکانی

باوک و باوه گه وره ی. ۳- ئیسباتی شه فاعهت به نه سسی قورئان. ۴- پښ و پره سسی
پرخستنی مردوو بو گور، چاپ و بلاو کردوته وه.

په رتوو کی تریشی له ژیر ناوی «راز و نیاز» له ژیر چاپدایه و کتیبکی له ژیر ناوی
«ئیسباتی ته ریهت» که نوو سراوه ی باو کیه تی له عه ریه وه کردوو به فارسی.
ماموستا مه لا عارف له دواي کوچی هاوسه ره که ی مهربوانی به جی هیشتوو و
نیشته جی شاری سنه بووه.

شیخ حه مه مارف حه سه نی

شیخ حه مه مارف حه سه نی کور ی «ماموستا شیخ فه تاح» و
خاتوو «ئامینی» یه. سالی ۱۹۲۷ ی زایینی له گوندی «به رده رده شه» ی
مهربوان چاوی به ژیان ه لئاوه. سه ره تاي خویندنی به قورئان و
کتیبه سه ره تايه کانی نه وسه رده مه له خزمه تی باو کیدا دس
پښه کات و بو چیر بردن له کانیای زانست، بیاره و که رکوک و

سلیمانی نه گه پښت. ماوه یه ک له خویندن دوور نه که ویتته وه و دیسان هه ست به
پښویتی فیر بوون و زانست هانی نه دات که چاکتر و دلگه رم تر له پښوو خویندن
دهس پښکاته وه. نه جار نه پواته خزمهت «ماموستای کانی سانان» و دواتر له شاری
«پنجوین» نه گیر سیتته وه و هه ر له و شاره دا ئیجازه ی ماموستایه تی پی نه دریت. دواي
گه رانه وه ی بو مهربوان، چن سالی ک ماموستای مزگه وتی «به رده رده شه» نه بی و دواتر
واز له ماموستایه تی دینیت و پیشه ی به رگ دووری (خیاطی) دس پښه کات. دواتر له
پادیو و ته له فزیونی تاران وه ک وه ر گپری زمانی عه ربه ی دانه مه زری و تا دس
پیکردنی شوپشی گه لانی ئیران دژ به پرژیمی پاشایه تی نه مینیتته وه. دواي شوپش
وه ک ماموستای کاتی (حق التدريس) له قوتابخانه ناوه نندیه کانی مهربواندا وانه
نه لیتته وه. دواي ته واو بوونی نه و ماوه یه نه بی به ماموستا و وانه بیژی شوای پوحنیه تی
شاری مهربوان.

ماموستا شیخ حه مه مارف، له بواي فره ه ننگ و نه دهبدا یه کی له شاعیرانی
پایه به رزی مهربوانه که زور شیعری هو نیوه ته وه. به لام سه د مه خابن شیعره کانی هیشتا
له لاپه رهی ده فته ره دس نووسه کانیدا پرهنگی هه تاویان نه بینوه.

ماموستا پیاویکی قسه خوش و نوکته زان بوو که قسه خوشه کانی ئیستاش
 شه و چهره ی مالان و بنیشته خوشه ی سهر زاری خه لکیه. ۱۱ جولای سالی ۱۹۹۸
 بزهی سهر لیوی کپ و ده فته ری قسه خوشه کانی ته و او و چرای ژیانی کورایه وه و
 گورستانی گوندی «به رده پشه» بوو به هه واری حه وانه وهی.

«خوالامان داله کهر»

مه رجانهی جادو بی به هاوسه رت   لباسی گونی بکه یته به رت
 خه رجی خیزانی که ویته سهرت   ناهومید مایی له دهشت و ده رت
 بو شیوی شه وی ئه م ده رو ده ر بی
 چاکتره له وهی که تووشی کهر بی
 پیر بی ته مه نت بجیته هه شتا   بووک بو چوپری ئاو بجی به گژ تا
 کوپ بتکا به شوان له ده ر و ده شتا   هه لت خولین له خوشی و وه شتا
 نه ویش بی جی وپری، بی ژوره سهر بی
 چاکتره له وهی که تووشی کهر بی
 گه دایی و فه قر بتکا به فاقه   له قه رزا چه قیو تا یینه قاقه
 خیزان بو کراس بتکا فه لاقه   دوو بللی شیته و یه ک بللی ساقه
 کزو ناهومید هه ناسه سارد بی
 چاکتره له وهی که تووشی کهر بی
 سیل باریکت کا هه ر وه کوو سووزن   به گولی و ئیسقابی به پمووزن
 به فیتی فیتنه و دروی دروژن   شار به ده رت که ن به دار بت گوزن
 به م حاله نه گه ر خاوه ن نه زه ر بی
 چاکتره له وهی که تووشی کهر بی
 ده رکی زیندانت له سهر دابخری   بی تاوان حوکی کوشنت بدری
 تاقانه کوپرت به لاوی بمری   مال و سامانت به تالان بیرری
 پیته نه لیم هه تا تو با خه به ر بی
 چاکتره له وهی که تووشی کهر بی

ماجد مه زهر پوور (ٺاواره)

شيخ ماجد مه زهر پوور ڪوڙي شيخ مه زهري «گوشخاني» به. دايڪي «پروڙه خاتون» ڪچي سيد «ته ها» له ساداتي «سه ولاوا» به. سالي ۱۹۲۷ ي زائيني له گوندي «گوشخاني» چاوي به ڙيان هه ٿيئاوه. چوار مانگ له دواي ٿيهر بووني ته مهنئي، له بون و بهرامه ي دايڪ بي بهش ٿه بي و

دايه گهوه ي به خيو ڪردني وه ٿه سٿو ٿه گري. له ته مهنئي هه ڙده ساليڊا به هو ي ناڪو ڪي خيرانيه وه، سهري خو ي هه ٿه گري و پروو له ناوچه ي «له يلاخ» ٿه ڪات. وه ڪ مير مندا لئي ڪي بيڪه س و ٺاواره له گوندي «سرينجانه» له خزمهت مه لا محه ممد ناويڪ خويندني قورٿان و ڪتيه ورده ڪاني ٿه و سهرده مه دهست پيٽه ڪات و دواتر ٿه چيٽه گوندي «ميره ڪي» و لاي ماموستا محه ممد ٿه مين دريڙه به خويندن ٿه دات. به دواي عيلم و زانستدا پروو ٿه ڪاته ولا تي ٿي راق و له شاري «هه له بجه» له مالي «شيخ ٿه حمده» ناويڪ ٿه گيرسي ٿه وه و دواي سي سال مانه وه به ئيشي «به نياي و دارتاشي» به وه خهريڪ ٿه بي و «ٿايشي خاتون ي» خوشڪي «مه لا حه سهني قازي» ماره ٿه ڪات و له بهر بي مندالي دواي شانزه سال ڙياني هاوبه ش، له يه ڪ جيا ٿه بنه وه. سهده مه خابن گشت شيهره ڪاني تا ٿم سهرده مه له هه له بجه له ناو ٿه چن و سالي ۱۹۷۴ به دهستي خالي بو ٿي ران ٿه گهري ٿه وه و له شاري سنه له دايهري ٺاو (امور آب) دائه مه زريت. له گه ل ٺامو زايه ڪي خو ي به ٿيوي «عوزرا خاتون» ي ڪچي «شيخ عه بدو لاي نگل» ڙياني هاوبه ش پيڪ ديني. شيخ ماجد له وه رزي پاييزي سالي ۲۰۰۰ به هو ي نه خوشي وه ستاني دل بو هه ميشه چاوي له يه ڪ دهن ي و له شاري «سنه» به خاڪ ٿه سپهرده ٿه ڪريٽ.

شيخ ماجد ههزي له شيهر و ٿه دهيات بووه و شيهر ي زوري هو نيوه ته وه ڪه به داخه وه زوريان فهوتاون و ٿه ويشي ڪه مابي چاپ و بلاو نه بووه ته و نازناوي «ٺاواره» و بري جاريش «ماجد» ي بو خو ي هه لڙاردوه.

ٺه زانم يه ڪ جار ڪه زاتي يه زدان

پياله ي پر له مه ي خه يامي پڙان

كردى به گالە به بى چەن و چوون
 نەفرىنى ئەنارد بۆ چەرخى گەردوون
 لە كوردستانا داد بەرىن بۆ كى؟
 پەز و خاوەن پەز وەك يەك ئەسووتى
 ئىمە گەر پاك و گەر پىس و بەد خۆين
 ھەرچى ھەين پاستى خۆ ئۆمەتى تۆين!
 بۆ چەرخى پەحمى گەردوون سواوہ؟
 مىللەتى كوردى لە بىر نەماوہ!

«بۆ شۆخە كچىكى سەيدزادە بە تىوى «نابغە»ى ھۆنىوہ تەوہ»
 نالەى دەردى دل بۆلۈلە سەر چل
 دىدارى دل بەر، چرەكە چركى دل
 بادەى ياقووتى لە ناوى بلوور
 تاسەى دىدارى يارانى زۆر دوور
 غونچەى پشكوتو لە پۆزى نەورۆز
 موژدەى سەربەرزى كامەرانى ھۆز
 ھەوارى خالى كە پىر بى لە گول
 سروشى جوانە، شەكراوہ بۆ دل
 بەلام نىم نىگەى نابغەى دەوران
 ئەمانەى ھەموو خستۆتە زىندان
 وشەى سەر زارى دەنگە نەرمەكەى
 شمشادى بالا و خويئە گەرمەكەى
 دوو شمشىر لە سەر ھەردوو چاوەكەى
 دوو مارى قەتران زولفە خاوەكەى
 ھەتاو لىتى ئەدا بە شانەى شەمال
 پەخشانى ئەكا بە جووت و بە تال

په لکه زیږینه ی ئاسمانی به هار
 له لای بازار ی کزه به یه ک جار
 دوو لټوی قهیتان، ئال وه ک پهږه ی گول
 قرچه و بلیسه ی ئاگری سهر دل
 دوندان سپی و ورد ههر وه کوو کافوور
 مرواری ئاساله ناوی بلوور
 دوو لیموی شیرین له سهری سینه
 قوبه ی میحرابی ریجالی دینه
 دوو کوڼمی ئالی وه ک مینای بی گهرد
 دوو دهوای زامی دلانی پږدهرد
 په نجه ی وه ک قه لهم سرووشتی جوانی
 پی نووسی دهستی زاتی یهزدانی
 پاژنه ی خرپ وینه ی قوبه ی سهری ئاو
 خوینی دلدار ی به سه را پړاو
 یه ک گهرده نی بهرز جوان و پی که وتوو
 وه ک یاقوت له ناو ئاوا نه سره وتوو
 له په نجه ی پی دا هه تا ته وقی سهر
 زه مان نه یدیه تا پوژی مه حشر
 «ماجید» نه زانم فکرت گوږاوه
 نابغه تیری له جهر گت داوه

ماموستا شیخ نه حمده فاروقی (که له یمی شاعیر)

شیخ نه حمده فاروقی، کوږی مه لا شیخ محمده دی کوږی
 شیخ عه بدوللای «ده یمه یو» یه و به ناوی ماموستا شیخ نه حمده دی
 نه حمده ئاوا ناسراوه. سالی ۱۹۲۸ ی زاینی له گوندی «ده یمه یو»

۱. هم زانباریه «کاک عه بدوللای» ی کوږی ماموستا پندام، که جنگی پږ و پترینه.

چاوی به ژیان هه لێناوه.

کە لە یم لە ساڵی ۱۹۸۲ دەستی کردوووە بە خۆپێدانی ئایینی و لە پیناوی زانست و زانیاریدا تیکۆشاوه و لە زۆریک لە شار و ناوچه کانی کوردستان ژیاوه، وه ک: ههولیر، ههله بجه، کهر کوک، په واندوز، سلیمانی، خوشناو، پینجوین، دزهیی، مه‌ریوان، قه‌راج، شاربازپ، ژاوه‌رو، شاره‌زوور، گاه‌ه‌رو، هه‌ورامان، کۆیه، سنه، مه‌نگۆراپه‌تی، شامیان، پشده‌ر، برادۆست، مه‌رگه و قه‌رده‌اغ و زۆر شوینی تریش. ته‌مه‌نیکی زۆری له‌ خزمه‌ت ئیسلامدا سه‌رف کردوو. له‌ ساڵی ۱۹۵۶ له‌ سلیمانی له‌ لایه‌ن حاجی مامۆستا ملا مه‌عروفی خاوییه‌وه ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رگرتوو و پێگای فه‌توای شه‌رعی پێدراوه.

کە لە یم به‌ فه‌رمانی مامۆستایانی ئایینی کراوه به‌ موده‌پرسی مزگه‌وتی «شیخ عه‌بدولکه‌ریمی کوپی شیخ عه‌بدولقادر» (شیخی ته‌ریقه‌ی قادری) له‌ گوندی «کریچنه» له‌ ناوچه‌ی سه‌نگاو له‌ لیوای که‌ر کوک. پاش ئه‌مه‌ بووه‌ ته‌ مه‌لای گوندی «گریزه»ی سه‌ر به‌ ناحیه‌ی سه‌یدسادق. پاش ئه‌مه‌ش له‌ به‌ر ناباری باری ژیا‌نی له‌ ساڵی ۱۹۵۹ ناچار په‌نای بردۆته‌ به‌ر کاربه‌ده‌ستانی میری و بووه‌ ته‌ مووچه‌خۆری میری. له‌ ساڵی ۱۹۸۸ دا ئاواره‌ی ئێران بووه‌ ته‌ وه‌ و ساڵی ۱۹۹۱ گه‌راوه‌ ته‌ وه‌ کوردستانی ئێراق و کراوه‌ ته‌ قازی شه‌رعی هه‌له‌ بجه‌ی شه‌هید تا ساڵی ۱۹۹۴. مامۆستاو به‌ر هه‌مه‌ کانی: - به‌ زمانی کوردی:

۱- کتیی پشها‌تی مه‌رگ. ۲- پشته‌ی پیغه‌مه‌به‌ر. ۳- دیوانی شیعر.

مامۆستا له‌ زۆر باب‌ه‌ تدا شیعی نووسیه‌. به‌ داخه‌وه‌ دوو به‌رگی شیعه‌ کانی له‌ کاتی کیمیا بارانی هه‌له‌ بجه‌ دا به‌ کتیبخانه‌ که‌یه‌ وه‌ و چه‌نده‌ ها نووسراوه‌ی خۆیه‌ وه‌ سووتاون و ئیستاکه‌ ته‌ نها به‌رگنکیان ماوه. که‌لیمی له‌ شیعه‌ کانیدا نازناوگه‌لی عه‌بدال و مه‌لای هه‌ورامیشی به‌ کار هێناوه.

مامۆستای خواناس پاش به‌ سه‌ر بردنی شه‌ست و سێ سال ته‌مه‌ن له‌ ئێواره‌ی پوژی ۱۹۹۶/۱۲/۹ له‌ ئه‌حمه‌د ئاوا‌ی کوردستانی ئێراق کۆچی دوا‌یی کردوه.

«پارپانهوه»

ئەونە زۆرە چاگەيى تۆ ئەى بە تەنيای ئەى وەدوود
 سەر بەسەر پۆشیوتە عالەم تاكو گاور ھەم یەھوود
 پەحمەت و چاکەت تەواوی دابەشە بۆ ما سیوا
 چۆن لە ئیستا من ئەمىنم ھەر لە جیدا بى ئەوا
 یارمەتى ھەرکەس ئەدەى تۆ پەر بەرە مەيلت بىي
 بى وتە کەيلى ئەکەى گەر ئارەزوو کەيفت بىي
 تۆ «کريم العفو» ی باری، خاوەنى لوتف و عەتا
 من «کثير الذنب» و گومرا و بەدنەوا و پەر خەتا
 سەد دريغ لەم عومرە پوچەم والە دەم کەل پۆی بەسال
 وا کە گرتى پړی بەتالی و وابوو ئیمپړ پایەمال
 چەندە جار کردوومە تۆبە ھەر لە سەر کردارى بەد
 عاقیەت یەك یەك شکاندم «یا کریم» و «یاسەمەد»
 ھەر بەزارە و باز ئەلیمە و ئەى غفووری دادگەر
 وەك نەسووحت یاوەرەم بە چون پړنگاکەم ھەس خەتەر
 ھەققى گیانی پاکی «ئەحمەد» خۆت بە «موختار» داوتە باز
 تۆ پەنامدە پۆژی مەحشەر ھەم بەدە پړیم پړی نیاز
 تا بىم یارت وە یا کوو یاوەرى یارى «سەدیق»
 دوور لە غەیر بىم، پړ گوزەر کەم تا بە قاپیت بىم پەفیع
 ھەققى پاکی سألحانت تۆ بکە ئیرشادی من
 لەم جیھان و پاشە پۆزیش تۆ بگە فریادی من
 خۆ بریندارە کە لاشەم ناگەمى بىمە حوزوور
 تۆ بىەخشە گشت گوناھم تا بىي بۆم پړی عوبوور
 داک و بابم ھەروەھایە تۆ بە پەحمەت شاد بکە
 لەو عەزابى پاشە پۆژە یە کسەرى ئازاد بکە

كۆمەلى ئەولادە كانم لەم جىھانەى پېر زەبوون
 دوورىان خەيتۆ لە نەفس و ناپرەوايى ھەردوو دوون
 خۆم لە چاكە دوور بووم و بەس ئومىدم ھەس بە گيان
 تەريىەت ئارا بكەى بۆم ئال و بەيتم گشتيان
 بۆ پرەشت و خووى شەفاگەر بۆ گەلى كۆرى بەشەر
 تابزانن دلّ بە غيرەت بۆ خودا بن كارگەر
 من ھىوادارم بە لوتفت «ياكريم المستعان»
 ھەقىقى شاھى (احمدى) ھەق، خاتمى پېغەمبەران
 يەك بە يەك گشتيان نەواكە بۆ بەندەيى و رېگەى نىدا
 بۆ دەرى قاپى شوناسيت ئەى كەرىم و ئەى خودا
 تانە كەونە تافى گىژاۋ ھەم مەلالى رېى خەبىس
 گيان و دليان تۆ پەنادە لە ھەموو رېيازى پىس
 يەك بە يەك گشتيان پرەواكە بۆ دەرى «خير البشر»
 ھەم لە زنجيرەى كەرەمەتا تۆ بدە بە شيان كەرەم
 چوونكە سوودى چاكەيان خۆ بۆ دەرون و شانى من
 ھۆى نەجات و سوودە يەكسەر بۆ نزوولەى گيانى من
 وانەبى من قەتەى پرەھىم كەردبى، ئەى «ذوالجلال»
 ئەمرە داۋا، بۆ ئىجابەيش واتەتە ئايەى كەمال
 «حافيا» پۇژى دوسەد جار بۆ «كەلەيم» ھەق ھەس تەۋاۋ
 بۆت بىئىرى پرەھىمەتى پاك چون وتارت ھاتە ناۋ

دوكتور عەبدوللا

ناسراۋ بە مەلا عەبدوللاى ميانە، كورپى ۋەسا پرەسوۋلى نەجاپ، سالى ۱۹۲۹ى
 زاينىنى لە گوندى «ميانە» چاۋى بە ژيان ھەلئىناۋە. لە زانكۆى «الازھر»ى مىسر
 بە كالورىيۇس ۋەرئە گرېت. خولىيى زانين و فير بوون بەرەۋ ۋلاتى ئالمان ئەببات و لە
 زانستگاي «ئاپل» ئەگىرسىتەۋە و سالى ۱۹۷۵ لە پرشتەى زمانناسەيدا برۋانامەى

دو کتورا وەرته گریټ. هەر له و زانستگایه دا ماوه ی هه ژده سال وه ک ماموستا نه مییته وه و نه بی به نه دما می کوپری زانستی زانستگا و به «پروفیسوری کورد» نه ناسریت. دیسان پله یه کی تری زانست نه بریت و دو کتورای دووهه می له فه لسه فه دا وەرته گریټ.

دوای نه وه ی خانه نشین نه بی، هه لی بو نه په خسی و چه ندین کتیب، که یه کتیکان سه باره ت به مافی مروف و ژیا نی خو ی و کورده واریه نه نو سیټ. پروفیسوری کی! ئالمانی لپی نه دزیت و به ناوی خو یه وه له چاپی نه دات. دوای شه ست سال غه ربیی و دووری، خو شه ویستی نیشتمان هانی نه دات که بگه رپته وه، به لام به و ئا واته ناگات و سالی ۲۰۰۳ به هو ی نه خو شی دل وه چرای ژیا نی نه کوژپته وه.

سه ید محه ممه د موسه ننیفی

شه وی دا گیر کردنی گوندی دزلی له لایه ن ده ول ته تی ناوه ندیی ئیران و ده ر کردنی مه حموود خانی دزلی، سالی ۱۹۲۹ ی زایینی له گوندی «چۆر» مه لبه ندی زانا یان و زانست په روه ران چاوی به ژیا ن هه لئا وه. باو کی سه ید مه حموود و دایکی خاتو و زوبه یده ی کچی خواناسی گه و ره «با وه په حمانی چۆر» که له بنه ماله ی سه یده کانی «چۆر» ی مه ربوان.

سه ره تای خو یندنی به قورئانی پیرۆز و ورده کتیه کانی نه و سه رده مه وه ده ست پی نه کات و بو په ره پیدان به زانست و پاراو کردنی بیر و هزری له کانیای زانین زۆر گوند و شاری نه م کوردستانه زانا خیزه گه را وه و له خزمه تی نه م ماموستایانه دا چۆکی فه قیه تی دادا وه و وانه ی ئایینی و خواناسی و نه ته وه دوستی خو یندو وه: مه لامحه ممه د حه یده ری چۆری، مه لا مه حیه ددینی شیخه کویره، ماموستا و زانای گه و ره مه لا محه ممه د نه مینی عالی، ماموستا مه لا عه بدولکه ربمی موده رپس و ماموستا محه ممه د به هاددین له بیاره، ماموستا سه ید عارفی چۆری له خورمال، ئاغا حیسامی مو جته هیدی له سنه، حاجی سه ید بابه شیخ و ماموستا شیخ حسینی نه لمانه، ماموستا سه عیدی

۱. به کئ له خواناسانی گه و ره و بیا و ماقولانی چۆر بو وه. له ده و ربه ری سالی ۱۹۵۱ د، مالتا وایی له ژیا ن کردو وه.

لهۆنی، مامۆستا سهید عهتای چۆری، مامۆستا مهحموودی سیاناو، مهلا محهممهدی کۆماسی، مامۆستا باقری بالک و... دواتر لهسهردهستی مامۆستای کانی سانان ئیجازهی مامۆستایهتی پێئهدریت و بۆ خزمهت له بواری ئاییندا ئهچیته گونده کانی: «ههلوژان» و «زه کریان»، تا ئهوهی له گوندی «کانی سپیکه» ئهگیرسیتهوه و ژیانی مامۆستایهتی مزگهوت لهم گوندهدا تهواو ئهکات. ئیستاش دانیشتووی مهریوانه.

ئهم پیاوه نوکتهزان و قسهخۆشه سهردهمانیکی زۆره ههولیکی چرو پری خستۆته گهر بۆ دۆزینهوه و له چاپ دانی نووسراوه کانی فیلسووف و خواناس پایه بهرزی کورد «مهلا ئه بوبه کری موسه نینفی چۆری». له تیکۆشان لهم بوارهدا نه سهروتهوه و توانیویهتی بڕیکیان به ئه نجام بگهیهنیت و رچهی بڕیکی تریان ههلابکات. ژیان و شیعهر و قسه خۆشه کانی ئهم مامۆستایه له کتیییکدا به نیوی «ئارده بهره» چاپ و بلاوبۆتهوه.

ئاخۆ ده مزانی جیگای تو کو یه؟!

خوایه ئه زانم جیگات بێ جیه

خاوهن دنیا بێ خوی بێ جیگا بێ!!

نه مدیوه هیچ کهس وه کوو تو وابی

شیخ رهشید حسینی

شیخ رهشید حسینی، کوری بابا تایهر، شاعیر و چالاکێ فهرههنگی، له زمانی خۆیهوه بناسین: «سالی ۱۹۳۱ی زاینی له گوندی «دۆلاش» چاووم به ژیان هه لێناوه. هیشتا کۆر په به ک بووم له باوهشی دایکمد، باوکم له ئیران هه لات. له سهردهمی دهسهلاتی مهلیک غازیدا چوینه ته

پنجوین. ههر لهوێ خویندنی سهردهتاییم له قوتابخانهیه کدا که شهست تا ههفتا قوتابی لێ بوو و به سێ زمانی کوردی، ئینگلیزی و عهرهبی ده رسمان ئه خویند. تا تهواو کردنی پۆلی شهشه می سهرتایی هه موو سالی به پلهی یه کهمه وه دهر ئه چووم، له پنجوین مایه نه وه. دوا ئازاد بوونی به گزاده کان له زیندانی رهزا شا، باوکم بۆ به خیر هاتنه وه یان هات بۆ مهریوان و دواتریش رۆیشتبوو بۆ سنه، ههر له سنه ده سگیر و بێ سهرو شوینان کرد. باری ناله باری ژیان تهنگی پێهه لچنین. منیش ناچار بووم واز

له خویندن بێنم. له پینجوین وهك نووسه‌ری دوكاندارێك به مانگانه‌ی پینج یان شه‌ش دیناره‌وه كارم نه‌كرد. پۆژی «شیخ له‌تیفی كورپی شیخ مه‌حمود» كه‌یه‌كی له‌ دوستانی باوكم بوو، به‌پێكه‌وت هات بۆ پینجوین و شیوه‌ی ژبانمی بینی. له‌ گه‌ل خۆی برده‌می بۆ مائی خۆیان له‌ سلیمانی. به‌ هۆی مه‌عروف جاوگ كه‌ ناشانیان بوو له‌ شاره‌داری سلیمانی وه‌ك موراقب دامه‌زرام. ساڵی ۱۹۴۶ بوومه‌له‌رزه‌ شاری پینجوینی ویرانكرد. ده‌وله‌ت به‌ تێكرا شاری چۆل كرد و مائی تێمه‌ش پۆیشه‌ سلیمانی و من هه‌ر له‌ شاره‌داری مامه‌وه. ته‌مه‌نم كه‌ گه‌یشه‌ شازده‌ ساڵ كه‌وته‌م تێو كاروباری سیاسیه‌وه.

پۆژیك توشی هاوپییه‌ كم بوم، وتی په‌شید حكومه‌تی كورد له‌ مه‌هاباد دامه‌زراوه، چه‌ند كه‌س لێره‌ حیزبێكمان پێك هیناوه‌ به‌ تێوی «پارتی دیموكراتی كوردستانی ئێراق»، پێمان خۆشه‌ تۆیش ببی به‌ ئەندامی ئەو پارتیه‌. ئەو كاته‌ بارزانی له‌ مه‌هاباد بوو، منیش قبوولم كرد. له‌ كۆبوونه‌وه‌یه‌ كدا بڕیار درا كتیبخانه‌یه‌ك دانرێ بۆ ئەندامه‌كان. من كرام به‌ به‌رپرس، ناومان لێنا كتیبخانه‌ی پووناکی سلیمانی. خه‌لك مانگانه‌یان ئەدا به‌ كتیبخانه‌ و حیزب. منیش به‌ سه‌ركتیبخانه‌ كه‌وه‌ بووم. زۆر كه‌س وه‌ك حه‌مه‌ سالح دیلان، حه‌مه‌ی ئەحمه‌دی تاها، كامران موكری، په‌ئوف مه‌عرووف خاوه‌نی كتیبخانه‌ی گه‌لاویژ له‌ سلیمانی، محه‌په‌م محه‌مه‌د ئەمینێ چیرۆك نووس، نوری شاوه‌یس ... سه‌ردانی كتیبخانه‌ كه‌یان نه‌كرد و یارمه‌تیان ئەدا. دوا‌ی تێكشانی كۆماری كوردستان له‌ مه‌هاباد، حكومه‌ت هاته‌ سه‌ركتیبخانه‌ كه‌ و فه‌رمانی داخستیان پێدام، وتم ئەمه‌ هۆی بژیومه‌، كا‌برایه‌ك به‌ تێوی معاون مه‌زه‌ه‌ر كه‌ كوردیكی خه‌لكی سلیمانی بوو، وتی ئەبێ دا‌یخه‌ی! منیش دام نه‌خست. ئەیان گرتم دوو پۆژ سی پۆژ به‌ند ئەكرام، دوا‌ی ئازادیان نه‌كردم. تا به‌هاری ساڵی دوا‌ی گیرام و وتیان ئەبێ زامینك بێنی و له‌ سلیمانی نه‌مینی و بپۆی. خوا عه‌فوی كا‌مه‌لا عه‌بدو‌لای تووتنچی له‌ سلیمانی بوو به‌زامنم.

هاته‌مه‌وه‌ بۆ پینجوین و دوا‌ی ماوه‌یه‌ك بپۆی له‌ هاوپیكانم گیران. هه‌ولیان دامی منیش نه‌گیریم. ئێتر هاته‌مه‌وه‌ بۆ مه‌ریوان. لێره‌ش وازم نه‌هێنا. تاكوو ساڵی ۱۹۵۳ و له‌ سه‌رده‌می دوكتور موسه‌ددیق هاتن ماله‌ كه‌میان پشكاند و بپۆی كتیپی كوردی و پۆژنامه‌ی كوردیم بوو، بردیان. شیخ حه‌مه‌ مارف و مه‌لامحه‌مه‌د جوانپۆی و

شاره‌زای په‌وتی تازه و گۆرپانکارییه‌کانی دنیای ئەده‌ییات ئەبێت. چاوه شیخه‌لیسلامی هاوڕێ له گه‌ڵ سواره‌ی ئیلخانی زاده و عه‌لی حه‌سه‌نیانی هه‌وه‌لین هه‌نگاوه‌کانی بزافی نوێکردنه‌وه‌ی شیعری کوردی له کوردستانی ئێران هه‌ڵده‌گرن. دواتر ئەبێ به مامۆستا له قوتابخانه‌کانی شاری مهربوان و دوا‌ی چهند سال مامۆستایه‌تی دیسانه‌وه ده‌سته‌سه‌ر ئەکریت - تا بێ به‌ش کردنی له مافی کۆمه‌لایه‌تی - له زیندانی «قه‌سری قه‌جه‌ر»ی تاران ئەیهێلنه‌وه. پاش ئازاد بوونی له زیندان، به ده‌س فروشی له گونده‌کانی ناوچه‌ی مهربوان بژیوی ژیا‌نی خۆی دابین ئەکات. دوا‌ی شو‌رشی گه‌لانی ئێران ئەبرێته‌وه سه‌ر کار و دواتریش له سه‌رکار لائەهریت به‌یه‌کجاری مهربوان به‌جێده‌هێلت. چاوه له‌ سالی ۱۹۷۹وه له ولاتی سوید ئەژیت.

«ئاسمان دوور و زه‌وی سه‌خت»

له‌ پ‌واله‌تیک‌ی خه‌شیمان‌ه‌زیره‌ی چ‌ نابین‌ی

له‌ عه‌س‌ریکا

که‌ د‌یوی زالی ع‌یلم‌ی به‌شه‌ر می‌شی مانگ‌ ئەقاپ‌ین‌ی

له‌ پ‌واله‌تیک‌ی خه‌شیمان‌ه‌زیره‌ی چ‌ نابین‌ی

له‌ کاتیک‌ا

هه‌ر دوو ده‌سی هه‌تا‌کوو ئەنیشکی له‌ قور‌ ناوه

نه‌ ک‌ بۆ کار

نه‌ ک‌ بۆ قور‌ ش‌یلان

به‌ل‌کوو به‌ په‌م‌زی

ته‌م‌ی و په‌شیمان‌ی

په‌شیمان‌ی

له‌وان مه‌جالان

وابه‌رد و ئاسنی ش‌یلا و

خه‌نجه‌ری خو‌لقاند

بۆ ده‌ستی ئەو که‌سانه

که‌ ده‌ستی پ‌ی ئەنێنه‌ سه‌ر سین‌ه

«نیشتمان و بهار»

نیشتمان وهرزى به هاره و کاتى چوون بۆ شاخته
 کاتى سه يرانى گولالّه و لاله زارى باخته
 کاتى هه لپه رکى و سه مايه بۆ هه رزه کار و کيژ و لاو
 کاتى سه يرى قه لبه زى به فراوى شاخ و داخه
 بۆى خو شتر، گهر له بۆنى عه ترى پارىست ئه وى
 بۆى وه نه شه و نه رگس و لولو په پ و گولباخته
 نیشتمان له ندهن به قوربانى نه سيمى بهر به يان
 خانه باخى ژاوه رۆ، قه سر و ته لار و کاخه
 مه عدهن و کانى ده رامه د بۆ هه ژار و بى نه و
 پيچک و قه نر و مه نه و ريواسى کويستاناته
 دهنگى موسيقاي پيانو يا که مانچه و عود و تار
 دهنگى بلويز و نه وای شمشالى ده ستي شوانته
 بۆ نيگادارى سنوورت لاوه کانت وه ک پلنگ
 وان له مه يدانى خه باتا و کۆچه کهى قوربانته
 نیشتمان بۆ قه ومى کورد تا کوو له خه و راپجله کى
 شيعر و په خشان و وتهى خه مگين ده واد و ده رماتته

مه لا که ريم سه ردۆش (په ژار)

مه لا که ريم مه کى پوور، کوپى محه مه مه د عه زيز، مانگى
 ئۆکتۆبرى سالى ۱۹۳۲ى زايىنى له بنه ماله يه کى ثانيى و هه ژار
 له گوندى «سه ردۆش» چاوى به ژيان هه لئاوه. مامۆستا
 پياوئىکى بويز و نیشتمان په روهر و شاعيرىکى توانا بووه.
 نازناوى «په ژار»ى بۆ خوئى هه لبژاردووه. سه د مه خابن
 شيعره کانى وه ک شيعرى زۆربه ي شاعيرانى کورد به هۆى

بارودۇخى ناۋچە و دەربەدەرى و شەپ و كۆچاۋكۆچ كىردن فەوتاون. سالى ۱۹۸۸ يىلى
زايىنى بە ھۆى تۆپبارانى گوندى «سەردۆش» لە لايەن پېژىمى سەدام حىيىنەۋە، چىراي
ژىنى ئە كۆژىتەۋە.

«پەژار و مەريوان»^۱

مەريوان تۆ ھەريمى گول عوزارى
مەقامى پىر ئەدىيى پۇزگارى
بەدىمەن ۋەك بەھەشتى سەرزەمىنى
ھەموو فەسلى ئەللى فەسلى بەھارى
زىيارت ۋەكوو كەوسەر ۋەھايە
گىزنگى خور كە ھەل دىتە دىارى
لە قەلبى مېژوو نووسدا بوى بە عوقدە
كە چەن قەپنە بە خوشى پاىەدارى
پەقىيت شاھىدى حالە مەريوان
جىنانى خورىانى چاۋ خومارى
گولالەى زەرد و سوورى تۆيە شەۋنم
ۋەكوو مەرجان دلۇپ ئەتكى لە زارى
بە شىرىنى پەۋشەتى پياۋەكانت
لە عالەمدانگىنى يادگارى
تەمەددون ياسەقافە ئىرسى تۆيە
لە پۇژىكۆۋ كە ھەيتوو نامدارى
پىرە سىنەت لە زانستى بە ناۋ بانگ
ۋەكوو «چۆرى» ۋەيان ۋەك چەشنى
بە گۆرى كابلا دىارە مەريوان
كە تۆ جىگەى لە بۆ قوتى مەدارى

۱. ئەم شىئەرە كاك «عەبدوللاى نىازى باشماخى» دەسى خستەم كە جىگەى پىر و پىزانىنە.

دوورپو ئیجازه‌ی مامۆستایه‌تی وه‌رته‌گریت. ماوه‌ی ۱۳سال وه‌ک وانه‌بیژ له قوتابخانه‌ی دوورپو خزمه‌ت به‌ئاین ئه‌کات و له‌به‌ر زانایی و لێهاتووایی له‌زانست و وانه‌وتنه‌وه‌دا به «مودرپسی دوورپو» ئه‌ناسریت. جیگای وه‌بیر هێناوه‌یه‌ پێش چوونی بۆ دوورپو به‌هۆی بیرى نه‌ته‌وايه‌تیه‌وه، له‌لایه‌ن پرژیمی پاشایه‌تیه‌وه‌ ماوه‌یه‌ک قاچاخ ئه‌ییت.

موده‌رپسی دوورپو، سالی ۱۹۷۸ له‌به‌ر بارى ئالۆزی ناوچه‌که، له‌گه‌ڵ پیری رېیازه‌که‌ی «شیخ عوسمانی سێراجه‌ددینی» هه‌واری ژيان بۆ کوردستانی ئێراق ئه‌گوێزێته‌وه‌ و دواى ماوه‌یه‌ک مانه‌وه‌ له‌ بیاره، له‌ مزگه‌وتى مه‌ولانا خالیدی شارۆچکه‌ی سه‌ید سادق وه‌ک پێش نوێژ و وانه‌بیژ خزمه‌ت ده‌کات. دواتر ئه‌رواته‌ مزگه‌وتى حاجی عه‌لى به‌گ له‌ سلیمانی. له‌ دواى ده‌ستپێکردنی راپه‌رپه‌نه‌ گشتیه‌که‌ دژ به‌ ده‌سه‌لاتی به‌عس، بۆ زیده‌که‌ی خۆی مه‌ریوان ئه‌گه‌رپێته‌وه‌. له‌و سه‌رده‌مه‌وه‌ پێش نوێژ و وانه‌بیژی مزگه‌وتى گوندی «نگل»ه. ئه‌م مامۆستایه‌ له‌ هه‌ر مزگه‌وت و شوێنیکدا، قوتابخانه‌یه‌کی ئایینی رازاندۆته‌وه‌ و زۆر مامۆستا و زانای پایه‌ به‌رزى پێگه‌یاندووه‌. ئه‌م له‌ نووسینی شێعردا ده‌ستیکى توانای هه‌یه‌. خاوه‌نى چوار کۆمه‌له‌ شێعره‌، به‌ دوو زمانى کوردی و فارسی و به‌ شیوه‌ی کلاسیک له‌ بابه‌تگه‌لی ئایینی، کۆمه‌لایه‌تی و منداڵان.

«ئه‌ی مناله‌ کاله‌ کان»

نگینی ناو ماله‌ کان	ئه‌ی مناله‌ کاله‌ کان
جی نشینی ئه‌م چینه‌ن	بێ توکل و بێ کینه‌ن
نه‌مامی تازه‌ی باخن	دلپاک و بێ ته‌ماعن
که‌ پێی بگه‌ن به‌ په‌له‌	ئێوه‌ن هی‌وای ئه‌م گه‌له‌
باخی ئه‌م سه‌رزه‌می‌نه‌	ئێوه‌ن هی‌وای ئه‌م چینه‌
که‌ دل قایم وه‌ک کی‌وه‌	دایکی دل‌سۆزی ئێ‌وه‌
به‌ شیرى پاک و جوانی	به‌ لای لایه‌ و گۆرانی
په‌روه‌رده‌ کرد به‌ جوانی	ئێ‌وه‌ی به‌ می‌هره‌بانى

نه مجا خستنه مه کته ب
 چوونه ژېر دهرس موعه لليم
 به شکم شتی ډیر بېن
 ټیوه ش خوټ و غیره تان
 پهنجی دایکی میهره بان
 پوښن که نو و جاخی
 پهنجی به هه دهر مه دهن
 به لکوو نه مرن پی بگن
 هه رگیز نه خلّه تیښ بؤ که س
 یه ک دل و یه ک جه هت بن
 نه خلاق له دهرس به رنه دهن
 دوور بن له دوودی تریاق
 خوټان پارېزن له شه پ
 سه عی بکه ن تا به هار
 نه وهی دهرستان پی ټیژی
 ټیوه ډیر خویندن نه کا
 له قسه یان دهر مه چن
 به نه دهب بن له گه لیان
 که هاتنه ده شته وه
 موعه لليم گه وره تانه
 نه دهب بؤ خوټان خاصه
 پی نه دهب به شخوراوه
 ئاخر وه سیه تم وایه
 گشت نومېد و هیوايه
 دهرس له خـوا به رمه دهن
 له گه ل نه و نه خوینن
 زانینی سوودی هه یه

بؤ که سبی عیلم و نه دهب
 له بؤ ته رییه و ته علیم
 له نه زانی دهر بچن
 ته لاش بکه ن پی وچان
 مه خه نه ناو نه شغالان
 بېن به گولی باخی
 گولی هیوا یسیس مه که ن
 له م دنیا یه تی بگن
 نامووس به رنه دهن له دهرس
 خواوونی به سیره ت بن
 به نه دهب په فتار بکه ن
 له سوچه تی به د نه خلاق
 له شه پ خوټان بکه ن که پ
 شه ویش بکه ن به نه هار
 خراپتان پی نایه ژی
 له جه هل دهرتان نه کا
 ئیحترا میان رابگرن
 قیام بکه ن له به ریان
 له بیرتان نه چیه ته وه
 وه کوو تاجی سه رتانه
 ده ستان نایته کاسه
 به سووک ناوی براوه
 ټیژم دنیا کا و بایه
 هه مووی به دهرس خوايه
 ئیتاعه ی نه مری بکه ن
 فهرمانی به جی یینن
 بؤن دار به وینه ی به یه...

ئەسپی تەبعی من به بن داری خەمۆ به سەراوہ تۆ
 وەر نه پوژئی سەد دەر و دەشت و بیابان تە ی ئە کا
 گەر «شەپۆل» ی بی نهوا جارئی له باخت پئی کەوئ
 یا دزی یە ک دانە سیو، یا دزی دوو بە ی ئە کا

سەید رەئووف حسینی

کۆتاییه کانی سالی ۱۹۳۳ ی زاینی له گوندی «نوین»
 چاوی به ژیان هەلیناوه.

خویندنی به ئایە تە کانی قورئانەو له خزمە تی باوکیدا
 دەست پینە کات. هەر له مندالیدا به تامە زرۆیی بو فیربوون شار
 به شار و گوند به گوند له باشوور و پوژهه لاتی کوردستان هە گبە ی زانستی خو ی
 رەنگاو رەنگ دە کات.

سالی ۱۹۵۹ ژانی هاوبەش پیک دینیت. بو بژیوی ژانی خو ی و مالی باوکی زۆر
 کویره وەری و ناسۆر ئە چێژیت.

هەژاری و دەر بە دەری به رەو پانتای شیعر هانی ئە دات. خەم و پەژارە و ئاوارە یی
 خو ی به شیوە ی هۆنراو دەر ئە بریت. له سالی ۱۹۵۹ به دواو، سەید رەئووف به پئی
 بارو دۆخی کورد له ئاوارە یی و سەر لی شیواوی کورد له کوردستانی ئێراق و ستم و
 سەرە پۆیی میرە کانی ئێراق به شیعر دواو. بابە تگە لی جیا جیا وە ک : کۆمە لایە تی،
 نایینی، نیشتمانی و هتد... بوونە تە هەوینی هۆنراو کانی.

ئەم شاعیرە له حوجرە و قوتابخانە کە ی مامۆستا نامی و فاتحی کوریدا چۆکی
 فیربوونی داداوه. مامۆستا مە لا عەبدولکەریمی مودەریس زۆر کتیی خو ی به دیاری
 پئی به خشیوه.

ناو براو له سالی ۱۹۶۰ به دواو له گەل مامۆستا عە لایە ددین سە جادیشدا
 پیوە ندیە کی دۆستانە و شاعیرانە ی هە بوو. (ئە گەر چی له سەر رە چە لکیان کیشە له
 نێوانیاندا درووست ئە بی) ئەم بە ریزە له سالی ۱۹۷۷ وە له گەل مامۆستا محە ممە د
 ئە مین کاردۆخیدا هاتو چۆوی گەرمی هە بوو. یارمە تی چاکی کاردۆخی داوہ بو
 کۆ کردنە وە و نووسینی دیوانی سە یدی هە ورامی. بریاریش بوو کە خوالیخۆشبوو

كاردوځى ديوانى ماموستا سديد په ثووفيش كۆبكاته وه كه نه جمل مهوداى پي نادات. ماموستا په ثووف خولياى نووسينى ميژووى ناوداران و پياو ماقوولاني كورده و له دهه زار بهيت شيعردا نهو چهزهى خوځى دهرپريوه. ديوانى شيعريشى له ژير ناوى «بههشتى هورامان» چاپ و بلاو كردوتهوه.

ماموستا په ثووف نه گهرچى خوځى بي منداله بهلام زور مندالي هه تيوو بي كهسى پيگه ياندوه. ئيستاكه ماموستاى ثاينى مزگهوتى گوندى «هوويه» يه و ژيانى ئاسايى و شاعيرانى خوځى له گهل هاوسه ره كهيدا تيپر نه كات.

محهمد معرووفى

محهمد كورپى شيخ جهميل كورپى شيخ معرووفه كه به په چهله ك نه گهنه وه به شيخه كانى ده گاشيخان و داىكى ناوى فاطمه خاتونوه. سالى ۱۹۳۳ى زاينى له بنه ماله يه كى ثاينى له گوندى «باقلاوا»ى كه لاتهرزان چاوى به ژيان هه ليناوه.

له خزمهت شيخ موختارى مامى دا خويندنى دهست پيكردووه و پاشان كتيبه ورده كانى نهو سهردهمه ي له

خزمهتى مهلا محهمدهى كؤماسى خويندووه. به دواى فير بوون و خويندن زور شويى كوردستانى نه م ديو و نهو ديو گهراوه و له خزمهتى زانايانى وه ك: سديد مهحمود شيخه ئيسلامى (چورپ)، ماموستا سديد جهلال (سونه ته)، ماموستا سديد عهتاي چور چيژى زانستى وه رگرتووه. دواتر له سهر دهستى ماموستاى پايه بهرز مهلا باقرى بالكدا ئيجازه ي ماموستايه تى وه رگرتووه. بهلام ماموستايه تى نه كردووه. سالى ۱۹۷۳ ههوارى ژيان بو شارى ميريوان نه گويزيته وه له دايه رى په روه رده دانه مزريت و دواتر ديلوم وه رنه گريت. دواى ۲۶ سال ماموستايه تى له ميريوان و گونده كانى دهوربه رى، خانه نشين نه كريت.

نه م ماموستايه له پهناى نهر كى ماموستايه تيدا، له بوارى شيعريشدا چالاكى نواندووه و نازناوى شيعرى «هاوپي»ى بو خوځى هه لياردووه.

شيعره كانى ماموستا قانع و كاكه همه ي بيلو و نه بي به هه وينيك بو چوونه ناو دياى شيعر و هه لبه سته وه. له بوارى راميارى، كؤمه لايه تى، ثاينى، نهوين و خوشه ويستى و

دیسان سهلامی گهرم و به تینم
 ههلقولاو له ناخ دلای ههزینم
 پیشکەش به ته ک ته ک مال و خیزانت
 پهروه ردهی فکری بهرز و لیزانت
 یا خوا پینووست ههر وا له پپی حهق
 برپا هه تاکوو نه گابه شه بهق
 له لووتکهی بهرزی ئاسوی ئازادی
 کۆتایی بینیی به نامۆرادی
 «ئه نهوهر» موخلیسه هه تاکوو ماوه
 نساوت له په پهی دلا نووسراوه
 یه ک وینه له ناو بیل بیه له ی چاوه
 ههر چی ئه پروانم شیوهی جیماوه
 هه زدهی گولانی سالی هه شتا و نو
 پیروژ بایم هات بو خزمه تی تو
 سوپاسی خوایه ئاخر که لامم
 هاته کۆتایی عهرز و سه لامم

حه میده خالدى

حه میده خالدى کچی خوالیخو شبوو حاجی باوه شیخی
 ئه لمانه یه. سالی ۱۹۴۴ له گوندی «ئه لمانه» له بنه ماله یه کی
 ئایینی و نیشتمان پهروه ر چاوی به ژیان هه لێناوه. به هوی نزم
 بوونی ئاستی هوشیاری کۆمه لایه تی و داب و نه ریتی ئه و
 سه رده مه ی کۆمه لگای کورده واری له ئاست ژنان و کچاندا، ئه مێش وه ک ژنان و
 کچانی سه رده می خووی، له خویندن و فیر بوون بی به ش بوو و نه یوانی چیژ له
 به هره ی خوا پێداوی خووی وه ربگری.
 له ساله کانی ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ به که لک وه رگرتن له که لاسه کانی (نهضت
 سواد آموزی) توانی تا راده یه ک خویندن و نووسین فیر بی. چه رمه سه ری ژیان و

پەرستارى كردن له دايكى خۆى كه نهخۆش بوو و ههست و سۆزى دايكى، واى
لځ كرد كه دهست بۆ پېنۋوس ببات و ئەزموونى شیعري خۆى بخاته بهردهست خزمان
و دۆستانى. ئیستا خەرمانى له كچ و كۆر و مالى دنیا، ژيانى كۆمهلى شاعر و ههلبهسته.
ئاواته خوازه كه رۆژى دهفتهره شیعره كهى چاپ بكریت و بكهوئته بهردهست
خوئنه ران.

«بى وه فایى پیاوی خراب»

چەند سال له مال میرد ژن پەنج ئە کیشیت
خوین و موخی خۆى هه موو ئە بیژیت
له دهستی ئەدات قۆناغى جوانى
ئەییست به فیدای مال و میوانى
ئەو له شه جوانه هه مووی تیکه شه کیت
له زهت و خوشى له دهستی ئە چیت
قەدرى نازانیت پیاوی بى وه فا
پى ئەلى برپۆ خوا په کم ناخا
ژن عومری گەشت به چل و پەنجە
پیاو بۆ ژن تر ئینجا هه ول ئەدا
پیش و سەمىلى به دهواو دەرمان
هه مووی پەش ئە کات پیاوی فرەزان
لیاسى تازە ئە کاتە بهرى
کهوشى قاوه یی، بۆیه بۆ سەرى
خۆى بۆن خوش ئە کات به عەتر و گولاو
سەرو زبان خوش له گەل ژن و پیاو
به خاتەر ئەوه ژنتەر بهییت
بۆ ژنى کۆنه ی گۆر هه لئه کهیت
هیاوی ژن هینان که لاله ی ئەدات جوش
له لای نامیت عەقل و فام و هوش
به جیگه ی به حس و ته کیر له ناو مال
جوین و هه را بوو له گەل قسه ی تال

مه لا محه ممدى جه وانړوودى^١

مه لا محه ممدى كورې زانای پایه بهرز مه لا محه ممدى
جه وانړوودى سالى ١٩٣٦ ى زاینی له گوندی «دهره تقي» چاوی
به ژيان هه ليناوه. له خزمه تی باوکیدا خویندن دهست پینه کات و
بو تیراو بوون له کانیای زانست پروو له کوردستانی عیراق
ته کات. زوربه ی شار و گونده کان ته گهړیت و به خزمه تی

ماموستا ناودار و پایه بهرزه کانی سلیمانی و دهو روبه ری ته گه یهت. دواى چند سال
ته گهړیته وه دهره تقي و لای باوکیدا درېزه به خویندن ته دات و پاشان نه پواته
خزمه تی ماموستا مه لا محه ممدى ته مینی کانی سانان. هر له و سالانه وه، له تمه نی
حرفده سالییه وه چالاکیه سیاسیه کانی دهست پیده کات و چالاکی سیاسیه نه و تا
دواین ساه کانی ژیانی بریتی بووه له وهستان له بهرانبه ر زور و نابه رابه ری چ له
بهرانبه ر ئه ربایکی زوردار و چ دهوله تیکی سهره پړو وه ک دهوله تی پاشیه تی.

دواى نه وه ی چند سال له خزمه تی ماموستا مه لا باقری بالک - دواتر نه بی به
خه زووره ی - خویندوویه تی. دیسانه وه به ره و سلیمانی ته گهړیته وه و سهره نجام له
خزمهت خه تبیی سلیمانی (شیخ محه ممدى خه تبیی گه وره) ئیجازه ی زانستی
وهر ته گریت. به هو ی نه خوشی و کوچی دواى باوکییه وه ته گهړیته وه زیده که ی
خوی. به لام دواى ماوه یه ک به هو ی ناگا کردنه وه ی خه لکی چه وساوه و ژیردهستی
گونده کانی دهو روبه ر، بی وچان له ژیر هه پشه و ئازاری ئه رباب و زهوی داره کان دا
ته بییت. هه روه ها ساله کانی ١٩٦١ و ١٩٦٢ له لایه ن ده زگای دهوله تییه وه حوکمی
دهسبه سهری بو دهر ته چیت و چندین جار په لاماری کوشتنی ته دهن. هر له بهر نه وه
دهست له مه لایه تی هه ل ته گری و به میکانیکی، خه یاتی، دوکانداری، جو شکاری،
شو فیری و ... ژیانی به سهر نه بات.

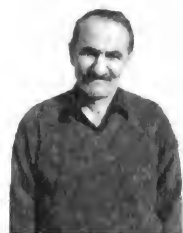
هر له مندالییه وه نیشانی داوه که هو گری فیر بوونه. له سهرده می مندالیدا که
باوکی دهرسی وتووه ته وه نه م نووسه ره له دووره وه گوئیستی وانه کان بووه و کاتی

١. نه م زاناریه کاک «سه لاحی کورې» دهسی خستم که جیگای پړ و پترانه.

فهيکاني باو کي نه يانتوانيوه وه لامي پرسياره کان بدهنه وه، زور چالاکانه وه لامي داوه ته وه. هم ماموستايه له سهر زورپک له کتيبه کاني فلهسف و مهنتق په راويزي نووسيوه. ناميلکه به کي له سهر فلهسف ه ناماده به که هيشتا له چاپ نه دراوه. کتيبيکي سهارهت به جوغرافيا و ميژووي ميريوان و زاناياني ناوچه نووسيوه که به داخه وه مهرگ دهر فته تي ته واو کردني پينه داوه. زور هوگري خويندنه وه و نووسيني شيعر بووه و نهو شيعرانه ي به خه تي خو ي له سهر زوربه ي دهر فته ر و کتيبه کاني له کاتي خويندنه ويان نووسيو ني، نه گهر کو بکرينه وه دهر فته ره شيعريکي ته واوه.

دواي چهنه مانگ نه خو شين و شيمي دهرماني له مانگي مارسي سالي ۱۹۹۳ مال ناوايي له ژيان نه کات و وهسيهت نامه که ي چهن وشه و دوو پارچه هوئراوه ي خو ي بووه که له سهر چه سپيکي کاغه زي لکاندويه تي به بن دهستيه وه.

نه حمده محه مده ي

سالي ۱۹۳۸ ي زاييني له جهر گه ي هي رشي هيژه کاني شاي ئيران بو سهر گوندي «دزلي» که بووه هو ي ناواري ي و دهر چووني خه لک بو بناري شاره زوور، له لووتکه ي به رزي کيوه کاني ههورامان له سهر سنوور «مله وهر د» له دايک بووه.

قوناغي سهره تايي له ميريوان و دواناوهنديشي له به شي

نه ده بي له کرماشان ته واو کردووه. له ته مه ني بيست و يه ک سالاندا وه ک دهر جه دار له سپاي نهو کاته ي ئيراندا وهر گيراوه.

سالي ۱۹۶۰ له ته مه ني بيست و دوو سالاندا له ناوهندي توپخانه ي ئيسفه هانه وه بو ناوهندي سپاي چواري پورژناوای ئيران له شاري کرماشان نه گويزرته وه و هره له ويش وه ک وهر گيږي بلاڅو که کورديه کاني سپاي پورژناوای ئيران دائه مه زريت. له نيوان ساله کاني ۱۹۶۰ تا ۱۹۶۳ وه ک وهر گيږي ستادي سپاي ئيران نهو نه ر که بهرپوه نه بات.

له داوي سي سال خزمهت کردن له سپاي ئيراندا و جيگا گوږکيه کي زور له سالي ۱۹۸۸ خانه نشين نه ييت.

برې وړهنگ کاري. له گهڼ پښکھانې پښکخراوې «پیکار با بیسوادې» دواي سهرکهوتن له تاقیکاریدا نه بې به ماموستای قوتابخانه ی «ژریزه» و دواتریش «دیوه زناو». له دریزه ی خزمه تی ماموستاییدا، له دایه رې په روه رده و بارهینانی مه ریوان بهرپر سیاریه تی وه نه ستو نه گریټ. دواتر یو سنه نه گوږزریته وه و له قوتابخانه کانی شاری سنه دا وانه نه لیته وه. سالی ۱۹۸۸ له تاقیکاری پله ی سیی ماموستایانی ثابینی دا به شداری نه کات و له لایهن «وه زاره تی زانست و فیرکاری بالآ» دوکتورای پی نه به خشریت.

ماموستا قانع کاریگه ریه کی په کجار زوری له سهر داناوه و بهره و نووسین هانی داوه. هه نوو که ش دانیشتووی شاری سنه یه و خه ریکی خوښنده وه و نووسین و لیکوځینه وه یه.

کارنامه ی فهرهنگی نه حمده نه زیری:

بلاو کراوه کان:

۱- زایه لای زیریار. ۲- کو کردنه وه ی «دیوانی مه لاحه سنی دزلی». ۳- ساخ کردنه وه و له چاپ دانی «تاریخ سلاطین هورامان». بلاو نه کراوه کان:

۱- کتیبی «هورامان ناسی» له هشت بهرگ و شش هزار لاپه رده. (له بهر زور بوونی هیشتا چاپ نه بووه، به لام کورته یه ک له باسه کانی نه م کتیبه به ناوی «بهرکولیک له هورامان ناسی» له ژیر چاپدایه. ۲- بهرهمی بلاو نه کراوه ی «ماموستا مه لا سالحی نه سپه ریزی» ناسراو به «موحریق».

۳- کتیبی «گه نجینه ی وشه ی کوردی».

۴- کو کردنه وه و ناماده کردنی «دیوانی فهریقی».

۵- کتیبی «قسه خو شه کوردیه کان و گولبژریک له رشته ی مرواری».

۱. «پیکار با بیسوادې» واته بهرنگاری له گهڼ نه خوښنده واری، له ده به ی شهستی زابینی دا له تیران دهستی به چالاکی کرد و نه رکه سهره کیه کی خوښنده وار کردنی گه وړه سالانی نه خوښنده وار بوو.

۶- كىتېبى «كايە كوردىيە كان» كە دووسەدو چوار گەمەي كوردى ئەگرىتە بەر.
۷- نووسىن و كۆكردنەوەي قسەخۆشە كوردىيە كانى ناوچەي مەريوان و دەوا و دەرمانى زووى ئەم ناوچەيە.

هاو كاري كردن بە شيۆەي نووسىن و وتار لە گەل زۆربەي پۆژنامە و حەوتوونامە كانى كوردستانى پۆژەلەت و باشوور، بەشدارى كردن لە كۆنگرە كانى ناوخۆ و دەرەوەدا، وەك: ھەورامانناسى، كۆنگرەي مەولەوى، كۆنگرەي مەولانا خاليد نەقشەبەندى، كۆنگرەي مەشاهيرى كورد و... نووسىن و ئامادە كردنى بەرنامە گەلى جيا جيا بۆ ميديا كوردىيە كان و بەشدارى راستەوخۆ لە بەرنامە كانياندا.

محەممەد پرووستايى (مامۇستا حافز)

مامۇستا حافز، مانگى سىي سالى ۱۹۴۷ى زايىنى لە گوندى «باشماخ» لە بنەمالەيە كى مام ناوەندى چاوى بە ژيان ھەليناو. باوكى «حاجى ئەحمەد» و دايكى «ئامينه» خاتوونە. مامۇستا لە خزمەتى مامۇستايان: مامۇستا عارفى بيبەرە لە باشماخ، مامۇستا مەلا ئەحمەد گەرميانى لە سليمانى، مامۇستا

مەلا عەبدوڵلا زەرەوايى لە سليمانى و مامۇستا مەلا محەممەدى خوداجو لە باشماخ، چۆكى فەقيەتى داداوە. سالى ۱۹۷۲ ژيانى ھاوبەشى پىكھيناو و باخى ژيانى بى گولە و لە گەل «زەرين» خاتوونى خيزانى بى مندال ئەژين و دنياي پان و بەرىنى بە دوو چاوى سەر نەبينو. ئەم پياو نەفس بەرز و قسەخۆشە، لە ژيانيدا بۆ جاريكيش دەستى بۆ لاي كەس رانە كيشاو و وەك كاسيكي ليهاوتوو، زۆر لە خزمەتى ھەژاران و نەداران دايە. لە مالە خنجيلانە كەي وەك قوتابخانەيەك كەلك وەرئەگرىت و بى چاوەروانىي مالى دنيا وانەي قورئان ئەلئەو.

وەرگيرانى كىتېبى «جوهرالنصيد»ى شىخ مەرووفى نۆدھى (لە سەر زانستى تەجويد) لە عەرەبىيەو بۆ كوردى يەكيك لە چالاكىيە كانى مامۇستا لە بوارى نووسيندايە كە وەك سى. دى. كەوتۆتە بەر دەست ھۆگرانى. مامۇستا حافىز ئىستا (۲۰۱۱) دانىشتووى مەريوانە.

مەعرووف بەرزەنجى، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۸- سى كۈچكەي ھەرەس، لە نىو بەردناشى پۆم و عەجەمدا، نووسىنى سەلام خۇشناۋ، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۹- كارۋانىك لە شەھىدانى حىزبى دىمۆكراتى كوردستانى ئىران لە دەۋرەي پەھلەويدا، نووسىنى ھەسەن قىزلىجى، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۱۰- بە سەرھات و ژيانى پروفىسور ئەمىن زەكى، نووسىنى مەعرووف جياۋك، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۱۱- بىرەۋەرە كانى جنرال (سپاھبۇد ئەمانۇللا جىھانبانى و ئۆردۈكىشى و ھىرش ھىنانى ئەرتەشى ئىران دژ بە سىمكۆ).

۱۲- بزۈوتنەۋەي پزگارىخۋازى گەلى كورد لە كوردستانى توركيە، نووسىنى جنرال ئىحسان نوورى بدلىسى، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۱۳- لاپەرەيەك لە مېژۋوى گەلى كورد.

۱۴- بارزانى لە مەھابادەۋە بۇ لىۋارە كانى ئاراز، نووسىنى نەجەف قولى پسيان، ۋەرگىپرانى بۇ سەر زمانى فارسى.

۱۵- بۇ ئاگادارى بەپژان، تائىستا چۈاردە بابەت و پىسالە و نامىلكە و بە سەرھات و ژيانى پېبەران و كەلە پىاۋانى گەلى كوردم نووسىۋە و لە بەرھەمە چاپ كراۋە كانمدا بە نىۋى «تعلقات» لە چاپ دراۋۋە كە ئەمانەن:

۱۶- بە سەرھات و ژيانى پىشەۋاى سەر بەرز و گەۋرەي كورد، شەھىد قازى محەممەد سەرۆك كۆمارى كوردستان.

۱۷- شىخ مەحمۇدى نەمر دانەرى بەردى بناغەي بزۈوتنەۋەي پزگارىخۋازى گەلى كورد.

۱۸- مستەفا بارزانى نەمر دانەرى بەردى بناغەي بزۈوتنەۋەي پزگارىخۋازى گەلى كورد.

۱۹- شىخ سەئىدى پىران، شەھىدى پىگەي ئازادى گەلى كورد و پېبەرى شۆرپى ئاگرى داخ (ئارارات) ۱۹۲۵.

۲۰- شەھىد سەمىل ئاغەي سىمكۆ، پېبەرى بزۈوتنەۋەي پزگارىخۋازى گەلى كورد.

۲۱- بە سەرھات و ژيانى مېژۋو نووس، شاعىر و ۋەرگىپرە بلىمەتى كورد،

عه بدولپه حمان شه ره فكه ندى (هه ژار).

۲۲- به سهرهاتى عه لانه ددين سه جادى، ميژوونوس و نه ديبى پايه به رزى كورد.

۲۳- بنه مالهى به درخانيه كان و بزووتنه وهى رزگار يخوازي نه و بنه ماله بو به ده سهيتاني مافى په وای گهلى كورد.

۲۴- جاسووسى كردنى جنرال ميچرسون له كوردستان.

۲۵- رېكه و تننامهى به ناوبانگى ۱۹۲۷ له نيوان به ريتانيا و شيخ مه محمودى نه مردا.

۲۶- نازاد كردنى شيخ مه محمودى نه مر له زينداني «قه له به ندى» به غدا به هوى دهرويش حسيني سنه يى.

۲۷- دوايين شه ره كانى مه محمود خانى دزلى دژ به بریتانيا.

۲۸- به سهرهات و ژياني مسته فا بارزاني نه مر.

۲۹- ناميلكه يه ك سه بارهت به شوپشه كانى شيخ مه محمودى نه مر، له كوڅنگره ي بالاي سليمانى خويندرايه وه و مه دالى زيپى پى به خشرا.

ئىبراهيم غه ريبى

سالى ۱۹۴۱ى زايىنى له. گوندى «كانى پان» سه ره ناوچه ي له يلاخ هاتووه ته دنيا. پيشه و كارى بنه ماله كه ي كشت و كال بووه و به و شيوه ژيانان بردووه ته سه ر. به هوى ناكوكيه ك كه نه كه ويته نيوان بنه ماله كه ي و بنه ماله يه كى تر زيدي خويان به جى ديلن و پروو له گونديكى تر به نيوى «كه رگ ناوا» نه كه ن و له وى نه نيردرېته حوجره ي مزگه وت و جزوى عه ممه نه خوښت. له به ر بارى لاوازي ژيان پروو نه كه نه سنه و پاشان مەريوان و له و يشه وه به ره و ئسراق نه پرون تا له كه ركووك نه گيرسيته وه. پاش دوو سال به هوى ئيراني بگيره وه ديسان بارو بنه يان به ره و هم ديو نه پېچنه وه و مەريوان نه بى به مال و زيديان.

خويندنى سه ره تايى له مەريوان ده ست پېته كات. سالى ۱۹۶۰ له «دانشسرای مقدماتى تربيت معلم» له سنه بو ماموستايه تى وه ره گيرت. دواى ته واو كردنى خولى فيركارى نه گه پېته وه مەريوان وجل و به رگى ماموستايه تى له به ر نه كات و به بير و هزرى روزه وه سى و چوار سالى په به ق ده ستى له رزو كى قوتاياني قوناغى سه ره تايى

و چاپه مەنښانە وە گەشتوو و تە بەر دەرنگی خوځیان: پراډیووی سنه و پراډیووی کرماشان؛
حهو ته نامه و گوڅاره کانی: بانگی حەق، ناسو (گوڅاری زانکوی سەنعەتی ئیسفەهان)،
پوانگه (گوڅاری زانکوی کوردستان)، و هاوار.

و ه کوو کتیب ئە توانین ئاماژە بە وەر گیرانی قورنایی پیروژ بکەین که ئامادهی
چاپه. ئیستاش خەریکه کار له سەر کتیبیک ئە کات له مەر میژووی شار و ناوچهی مەریوان.

ناسر حەیدەری کانی سانانی

کورپی حەمەخان کورپی مەحمود خانی کانی سانان و
دایکی «تاووس» خاتون کچی سلیمان خانی جافە. سالی
۱۹۴۸ی زاینی له گوندی «شەیان»^۱ له ناوچهی شلیر له
کوردستانی ئێراق چاوی بە ژیان هەڵناوه.

ئەم نووسەرە ئەلیت^۲: «هەر له کانی سانان چومە مەدرەسە.
له بیرمە بەشیکیک له ماله کە ی خۆمان بو مەدرەسە و مالی

مامۆستا تەرخان کەردبوو. ئەو شوێنە له میژووە مەدرەسە ی تیدا بوو^۳. یە کەم مامۆستام
پیاویکی قسەخۆشی خاوەن هەستی شیعی سنهیی بوو بە ئیوی ئاغای «هوشیار». من
که کورپی سەرۆک عەشیرە ی حەیدەری بووم، وە ک قوتابیه کانی تر سەیری

۱. له دواي کۆچی دوايی خوالێخۆشبوو مەحمود خانی کانی سانان له سالی ۱۹۴۱ له زیندانی «قەسری قاجار» ی
تاراندا، حەمەخان کورپی ئە کەوتە ژێر زەبر و زەنگ و مۆلک و مالی لێزەوت ئە کریت. حەمەخان که خوێنەواری
ناکادمیای نێزماي له تاران بوو، له گەل پتر له ۷۰ کەس له هاوڕێیانی له مەریوان، له سەر بانگەشێتی قازی محەممەد
ئەرواته مەهاباد و تیکەل بەو شوێنە ئەبیت و پلە ی سەرەنگی یێ ئەبە خشریت. پێش له هاتی سوپای نێزماي و هەرەس
هێنای کۆماری کوردستان، له سەر پێشباری پێشەوا قازی، مەهاباد بە جێدێلێت. ئەجێتە «میشیاو» بە هۆی راوهدونانی
دەوڵەتی ئێراقو، ئەویش بە جێدێلێت و ئەرواته «شەیان» و پەنا ئەبا بو شیخ مەحمودی نەمر و لای شیخ دائەنیشیت. بە
تاوانی بەشداری چالاکانە له کۆماری کوردستاندا، بە شیوێ غیابی بریاری له سێدارەدانی له لایەن حکومەتی ئێرانەو
بو دەر ئەجیت. پاش سالیکیک له لایەن «سەهەبۆد پزم ئارا»و ئەو بریارە هەڵئەوشتەو و بەم جۆرە ئەگەریتەو زینە کە ی
خۆی کانی سانان.

۲. وت و وێر له گەل نووسەر.

۳. یە کەم خوێندنگا له مەریوان له سالی ۱۹۲۶ لهو شوێنەدا، له سەر خواست و ویستی خوالێخۆشبوو مەحمود خانی
کانی سانان دائەمەزريت. پاش گرتن و دوورخستنهو ی سەرۆک عەشیرە کانی کوردستان له سالی ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ له
لایەن حکومەتی رەزاشاو، ئەو قوتابخانەش دائەخريت. سالی ۱۹۵۴ دیسان دائەمەزريتەو.

شاره‌زای په‌وتی تازه و گۆپانکاریه‌کانی دنیای ئه‌ده‌بیات ئه‌بیّت. چاوه شیخه‌ئیسلامی هاوپی له گه‌ل سواره‌ی ئیلخانی زاده و عه‌لی خه‌سه‌نیانی هه‌وه‌لین هه‌نگاوه‌کانی بزافی نوێکردنه‌وه‌ی شیعی کوردی له کوردستانی ئێران هه‌لده‌گرن. دواتر ئه‌بێ به مامۆستا له قوتابخانه‌کانی شاری مهربوان و دوا‌ی چهند سال مامۆستایه‌تی دیسانه‌وه ده‌سته‌سه‌ر ئه‌کریت - تا بێ به‌ش کردنی له مافی کۆمه‌لایه‌تی - له زیندانی «قه‌سری قه‌جهر»ی تاران ئه‌یهێلنه‌وه. پاش ئازاد بوونی له زیندان، به ده‌س فروشی له گونده‌کانی ناوچه‌ی مهربوان بزێوی ژبانی خۆی دابین ئه‌کات. دوا‌ی شۆپشی گه‌لانی ئێران ئه‌بریته‌وه سه‌ر کار و دواتریش له سه‌رکار لائیه‌بریت و به‌یه‌کجاری مهربوان به جێده‌هێلت. چاوه له سالێ ۱۹۷۹وه له ولاتی سوید ئه‌ژیت.

«ئاسمان دوور و زه‌وی سه‌خت»

له‌ پ‌واله‌ تیکێ خه‌شیمان زه‌یره‌ی چ نابینێ

له‌ عه‌سرێکا

که‌ دیوی زالی عیلمی به‌شه‌ر می‌شی مانگ ئه‌قاپینێ

له‌ پ‌واله‌ تیکێ خه‌شیمان زه‌یره‌ی چ نابینێ

له‌ کاتیکا

هه‌ر دوو ده‌سی هه‌تا کوو ئه‌نیشکی له‌ قور ناوه

نه‌ک بۆ کار

نه‌ک بۆ قور شیلان

به‌لکوو به‌ په‌مزی

ته‌می و په‌شیمانی

په‌شیمانی

له‌وان مه‌جالان

وابه‌رد و ئاسنی شیلان

خه‌نجه‌ری خوێلقاند

بۆ ده‌ستی ئه‌و که‌سانه‌

که‌ ده‌ستی پێ ئه‌نینه‌ سه‌ر سینه

له وان مه جالان
 واهه رزی هه لدری
 به چنگه پنی
 تا مشکی هه ماری مالی ئاغا
 به خه له ی سوور
 گورپن بی و خرپن بی
 مناله کانی ئه ویش بینه بوو که دارینه
 له پوآله تیکی خه شیما نه زیره ی چ نابینی
 له کاتیکا
 خه نجه ر و ده سه که وشه ی نه ماوه
 بو دهستی بهر پشتین
 له پوآله تیکی خه شیما نه زیره ی چ نابینی
 له کاتیکا
 هاتوته گوئسه بان
 سه ر گوئسه بانی مالی پروو خاوی
 هاوار نه کا:
 گه لی براده رینه!
 زه وی سه خته ئاسمان دووره.
 (پاییزی ۱۹۶۵)

«بو مه هاباد»

لای گه لاویژ چله ی هاوینه
 رپۆژه وه ک پروومه تی یار پر تینه
 که لکه له ی گه شت و گه پم که وته وه سه ر
 به م گر و کلپه سه رم نایه سه فهر
 بو مه هابادی هه ژار و هیمن
 تاسه پر گیان و دلی به سویمن

تاقه‌داری کزی پیری عه‌ودال
 دیمه‌نی «هیمن»ی هینامه خه‌یال
 وه‌کوو ئه‌و تاک و ته‌ریک له‌م لیژا
 غه‌یری سویرای گپ‌او نه‌یچیزا
 (۱۹۶۶)

«شه‌و»

شه‌وم برده‌سه‌ر به‌ئاواتی خه‌و
 خه‌و نه‌بوو له‌به‌رخه‌یالا‌تی شه‌و
 تاریکی شه‌وان خه‌یال ئه‌هینی
 دریزی خه‌یال خه‌و ئه‌ره‌ویتی
 (۱۹۶۳)

مامۆستا مه‌حموود ده‌ستووره‌(موده‌پیس)

مامۆستا مه‌حموود کورپی «مه‌مه» و «ئامین» خاتوونه.
 سالی ۱۹۴۱ی زاینی له‌گوندی «کال» چاوی به‌ژیان
 هه‌لیناهه. سه‌رتای خویندنی به‌قورئانه‌وه له‌لای
 خوالیخۆشبوو «شیخ عابدی کال» ده‌ست پێته‌کات. بو

دریژه‌دان به‌خویندن زۆر شوینی کوردستانی ئێران و ئێراق گه‌راوه و له‌خزمه‌ت ئه‌م
 زانایانه‌دا چێژی وه‌رگر تووه؛ مامۆستا شیخ جه‌لال فاروقی (نژمار)، مامۆستا عارف
 وه‌سنه‌یی (سه‌ردۆش)، مامۆستا سه‌ید عه‌لی خالیدی (نی)، مامۆستا عارف
 عه‌لامی (وله‌ژێر)، مامۆستا فایه‌ق ئه‌لمانه‌یی و مامۆستا که‌ریم سه‌ردۆش (وه‌یسه)،
 مامۆستا ئیسماعیل (پنجوین)، مامۆستا هه‌سه‌ن (عه‌بابه‌یلی)، مامۆستا شیخ حسین
 (نزاره)، مامۆستا مه‌مه‌دی مل چه‌ور (به‌رده‌ره‌شه)، مامۆستا مه‌مه‌د ئه‌مین
 عالی (کانی سانان). سالی ۱۹۶۵ له‌سه‌رده‌ستی مامۆستای کانی سانان له‌خانه‌قای

دوورپو ئيجازهی مامؤستايه تی وەرته گریټ. ماوهی ۱۳سال و هک وانه بیژ له قوتابخانهی دوورپو خزمهت به ثابین نه کات و له بهر زانایی و لیها تووی له زانست و وانه و تنه و هدا به «مودرپسی دوورپو» نه ناسریت. جیگای وه بیر هینانه و هیه پیش چوونی بو دوورپو به هوئی بیرى نه ته وایه تیه وه، له لایه ن پرژیمی پاشایه تیه وه ماوه یه ک قاچاخ نه بیټ.

موده پرپسی دوورپو، سالی ۱۹۷۸ له بهر بارى ئالۆزی ناوچه که، له گه ل پیری رپباز ه که ی «شیخ عوسمانی سپراجه ددینی» هه واری ژیان بو کوردستانی ئیراق نه گو یژیته وه و دواى ماوه یه ک مانه وه له بیاره، له مزگه وتی مه ولانا خالیدی شاروچکه ی سهد سادق وه ک پیش نویژ و وانه بیژ خزمهت ده کات. دواتر نه پرواته مزگه وتی حاجی عه لی به گک له سلیمانی. له دواى ده ستپیکردنی راپه رینه گشتیه که دژ به ده سه لاتی به عس، بو زیده که ی خوئی مه ریوان نه گه ریته وه. له و سه رده مه وه پیش نویژ و وانه بیژی مزگه وتی گوندی «نگل» ه. ئه م مامؤستایه له هه ر مزگه وت و شویتیکدا، قوتابخانه یه کی ئابینی رازاندو ته وه و زور مامؤستا و زانای پایه به رزی پیگه یاندو وه. ئه م له نووسینی شتیردا ده ستیکی توانای هه یه. خاوه نی چوار کۆمه له شتیره، به دوو زمانی کوردی و فارسی و به شیوه ی کلاسیک له بابه تگه لی ئابینی، کۆمه لایه تی و مندا لان.

«ئهی مناله کاله کان»

ئهی مناله کاله کان	نگینی ناو ماله کان
بی توکل و بی کینه	جی نشینی ئه م چینه
دلپاک و بی ته مان	نه مامی تازه ی باخن
تیوهن هیوای ئه م گه له	که پی بی بگه ن به په له
تیوهن هیوای ئه م چینه	باخی ئه م سه رزه مینه
دایکی دل سوژی تیوه	که دل قایم وه ک کیوه
به لای لایه و گورانی	به شیر ی پاک و جوانی
تیوهی به میهره بانی	په روه رده کرد به جوانی

ٺهه مڃا خستيه مه ڪتب
 چوونه ڙير دهرس موعه لليم
 به شڪم شتي فير ببن
 ٿيوهش خوت و غيره تان
 رهنجي دايڪي ميهه بان
 پوشن ڪه نؤ و جاخي
 رهنجي به هه دهر مه دهن
 به لڪو و نه مرن پي بگن
 هه رگيز نه خله تيڻ بؤ ڪه س
 يه ڪ دل و يه ڪ جهههت بن
 نه خلاق له دهرس به رنه دهن
 دوور بن له دوودي ترياق
 خوتان پاريزن له شهر
 سه عي بڪن تا به هار
 نه وهی دهرستان پي ٿيڙي
 ٿيوه فير خويندن نه ڪا
 له قسه يان دهر مه چن
 به نه دهب بن له گهليان
 ڪه هاتنه دهشته وه
 موعه لليم گه وره تانه
 نه دهب بؤ خوتان خاصه
 بي نه دهب به شخوراوه
 ٺاخر وه سهيه تم وايه
 گشت ٺوميد و هيوايه
 دهرس له خـوا به رمه دهن
 له گه ل نه وا نه خوئينن
 زانين پي سوودي هه يه

بؤ ڪه سبي عيلم و نه دهب
 له بؤ ته رييه و ته عليم
 له نه زانسي دهر بچن
 ته لاش بڪن بي و چان
 مه خه نه ناو نه شغال دان
 ببن به گولي باخي
 گولي هيواي سيس مه ڪن
 له م دنيا يه تي بگن
 نامووس به رنه دهن له دهرس
 خواهني به سيرهت بن
 به نه دهب رهنفتار بڪن
 له سو حبه تي به نه خلاق
 له شهر خوتان بڪن ڪه ر
 شهو يش بڪن به نه هار
 خراپتان پي نايه ڙي
 له جههل دهرتان نه ڪا
 ٺي حتراميان رابگرن
 قيام بڪن له بهريان
 له بيرتان نه چي ته وه
 وه ڪو و تاجي سه رتانه
 دهستان نانته ڪاسه
 به سو وڪ ناوي براوه
 ٿيڙم دنيا ڪا و بايه
 هه مووي به دهرس خوايه
 ٺياعه ي نه مري بڪن
 فهرمان ي به جي يينن
 بؤ ندار به وي نه ي به يه...

ئەنوەر لەھۆنیان

سالی ۱۹۴۳ی زاینی لە گوندی «کیکن» لە ناوچەی خا و میراوی مەریوان لە دایک بوو. باوکی محەممەد سەعید، ناسراو بە گرووبان سەعید بوو، کە لە تەمەنی شەش سالی کاک ئەنوەردا لە شەری نیوان «لەھۆن و جوانپو» ئە کوژریت. نەجیبە خانمی دایکی ئەرکی بەخێوکردن و پەروەردەکردنی لە گەڵ ھاوسەرە کە ی عەبدوڵلا بە گێ قامیشلە وەستۆ ئە گری. باوەپیارە کەش وە ک کوری خۆی پەروەردە ی ئە کات.

سالی ۱۹۷۳ ئە بێ بە چریک و شەش مانگی ئاخری لە گوندی ھەنجیران ئە مینتەو. سەید محەممەد ئە مین ناویک کە پیاویکی ژیر و لیھاتوو بوو، ھەموو رۆژیک لە مالا کە ی خۆیدا دەرسی پینتەلێت و تا فیری خویندن و نووسینی ئە کات. دەست لە چریکی ھەلئە گریت و بو ژیری ژیان لای دۆستیک ی فیری پیشە ی بەر گدووری ئە بیت.

سالی ۱۹۷۵ ئە ئیمتیحانی پۆلی پینچ سەرئە کەوێت و بو پاراستنی دار و دەوہنی زێد و نیشتمانە کە ی ئە چیتە ئیدارە ی «جنگلانی»، کە لە دوا ی سی سال خزمەت کردن خانە نشین ئە بیت.

شەری ھەشت سالە ی نیوان ئیراق و ئێران کاک ئەنوەر ناچار ئە کات کە سی و ھەوت جار بە مال و مندالەو ئە ھەوار و ئەو ھەوار بکات. بو گەشە پیدان بە زانین و توانایی خۆی زۆر ھەولێ داو. تا ئەو جێی کە دەست لە ملی پینووس ئە کات و ھەز و ویستی خۆی وە ک شیعر دەرئە بریت. بەو تە ی خۆی: «جوانی ولانە کە م و گێروگرفتی ژیان و کوێرەوہری زۆر، دەستیان دا بە دەستی یە کەوہ تا توانیم ئەوہی لە دلما یە باشتر بیخە مە سەر پانتای کاغەزەوہ».^۱ کاک ئەنوەر خاوەنی چەند دەفتەر شیعرە کە نامادە ی چاپن.

«پیرۆز بایی جه ژنی نه وروز له جیماو»^۱

ههول به ناوی خودای داد گهر
 له پاشان سلاو له گیانی پێبهر
 برای به پێزم زانا و با هونهر
 یا خوا به خوشی دنیا به یته سهر
 دلسۆزی گهلی به ناسۆر خنکاو
 چاو ساقی هه ژار مه شهوور به جیماو
 سالی تازه به سهوزه کهش و کۆ
 دل بۆ سهیری شاخ داخه وه ک پشکۆ
 موباره ک بایی عهرز ته کهم پیتان
 به هار، جه ژنی گول پیرۆز بی لیتان
 له تۆ و له هه موو پینووس به دهستان
 له گهلی کورد و خاکی کوردستان
 خودای بانی سهر ئاگای له حاله
 سال و مانگ و پۆژ تۆم له خه یاله
 له ئاوینه ی دل شیوه ی جه نابست
 دیاره ئاکار و په سم و ئادابست
 به چه کی پینووس خه ریک خه باتی
 له فکری مافی گهل و ولاتی
 له خوا ته خوازم هه ست پته و بی
 بۆ خزمهت به گهل فکرت پێشپه و بی
 لای من به پێزی گولی چوار وهرزی
 وه ک سیازاخ و شاهۆ سهر بهرزی
 مامۆستای زانا ته دیب و دلسۆز
 چرای پووناکی خاک و گهل و هۆز

دیسان سهلامی گهرم و به تیمنم
 ههلقولاو له ناخ دلای حهزیم
 پیشکesh به تهك تهك مال و خیزانت
 پهروهدهی فکری بهرز و لیزانت
 یا خوا پینوست ههر وا له پئی حهق
 بپروا ههتاكوو نه گابه شه بهق
 له لووتکهی بهرزی ئاسۆی ئازادی
 کۆتایی ییتی به نامۆرادی
 «نهوهر» موخلیسه ههتاكوو ماوه
 نساوت له پهپهی دلآ نووسراوه
 یهك وینه له ناو بیل بیهلهی چاوه
 ههر چی ئهپروانم شیوهی جیماوه
 ههژدهی گولانی سالی ههشتا و نو
 پیروژ بایم هات بو خزمهتی تو
 سوپاسی خوایه ئاخهر کهلامم
 هاته کۆتایی عهرز و سهلامم

حهمیده خالدي

حهمیده خالدي کچی خوالیخۆشبوو حاجی باوه شیخی
 ئهلمانیه. سالی ۱۹۴۴ له گوندی «ئهلمانه» له بنه ماله یهکی
 ئایینی و نیشتمان پهروهه چاوی به ژیان ههلتاوه. به هۆی نزم
 بوونی ئاستی هۆشیاری کۆمه لایهتی و داب و نه ریتی نهو
 سهردهمه ی کۆمه لگای کورده واری له ئاست ژنان و کچاندا، ئه میش وه ک ژنان و
 کچانی سهردهمی خۆی، له خویندن و فیر بوون بی بهش بوو و نهیتوانی چیر له
 بههره ی خواپیداوی خۆی وه ر بگری.

له ساله کانی ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ به که لک وه ر گرتن له که لاسه کانی (نهضت
 سوادآموزی) توانی تا راده یه ک خویندن و نووسین فیر بی. چه رمه سه رپی ژیان و

پەرستارى کردن له دايكى خۆى كه نهخۆش بوو و ههست و سۆزى دايكى، واى
لێ کرد كه دهست بۆ پېنوس ببات و ئەزموونى شیعری خۆى بخاته بەردەست خزمان
و دۆستانی. ئیستا خەرمانى له کچ و کور و مالى دنیا، ژيانى کۆمه‌لێ شێعر و هه‌لبه‌سته.
ئاواته خوازه كه رۆژى ده‌فته‌ره شێعره‌كه‌ى چاپ بکړیت و بکه‌وێته بەردەست
خوێنه‌ران.

«بێ وه‌فایی پیاوی خراپ»

چەند سال له مال می‌رد ژن پەنج ئە کیشیت
خوین و مۆخی خۆی هه‌موو ئە بیژیت
له ده‌ستی ئەدات قۆناغی جوانی
ئەبیت به‌ فیدای مال و میوانی
ئەو له‌شه‌ جوانه‌ هه‌مووی تیکه‌شکیت
له‌زه‌ت و خووشی له‌ ده‌ستی ئە چیت
قه‌دری نازانیت پیاوی بێ وه‌فا
پیی ئەلێ برۆ خوا په‌ کم ناخا
ژن عومری گه‌یشته‌ به‌ چل و په‌نجا
پیاو بۆ ژنتر ئینجا هه‌ول ئەدا
ریش و سـمـیـلـی به‌ ده‌واو ده‌رمان
هه‌مووی پەش ئە کات پیاوی فره‌زان
لیاسی تـاـزه‌ ئە کـاـته‌ به‌ری
که‌وشی قاوه‌یی، بۆیه‌ بۆ سه‌ری
خۆی بۆن خو‌ش ئە کات به‌ عه‌تر و گولاو
سه‌رو زبان خو‌ش له‌ گه‌ل ژن و پیاو
به‌ خـاـتر ئەوه‌ ژنتر به‌یـت
بۆ ژنی کۆنه‌ی گۆر هه‌لته‌ که‌تیت
هیواى ژن هێنان که‌له‌ی ئەدات جو‌ش
له‌ لای نامیت عه‌قل و فام و هۆش
به‌ جیگه‌ی به‌حس و ته‌ کبیر له‌ ناو مال
جوین و هه‌را بوو له‌ گه‌ل قسه‌ی تال

ئەو پیاو وەھا فکری ئەشیوئیت
 مال و منداڵ و زنده گی ناوئیت
 فکری ژن هینان وەهای لی ئەکات
 خۆراک و خەوی لی حەرام ئەکات
 ئەم جارە ئەپوات بو خواستگاری
 زوو ماری بیری و تەواوکا کاری
 چەند پیاوی ماقوول سمیل چەخماخی
 سەر و پەشتی زل، قەیم گەلباخی
 ئەحمەد و مەحمود لە گەل کا مووسا
 ئەکەونە پەشت سەر حاجی و ماموسا
 چەند ژنی گوستاخ بو کار و فرمان
 مەجبوب و مەعسووم، شلیر و جیران
 لیاس و کەوش و میخەکی خوش بو
 گۆشت و برنج و قەن و چایی و پۆن
 ئاویڤنە و سابوون، عەتەر و گولای
 نوقل و شیرینی، کەلە بو چاوی
 ماریان بیری بی قەرە و هەرا
 بو گوێزانەوێ تەکییری کرا
 خۆیشی ئەزانسی کاری و شیرین
 هیچ کەس نەیکردوو لە سەر پووی زەمین
 کچیش و دایک هەردوو نەزانن
 هەر دوو مەغروری دەورو زەمان
 ئەم فکەرە کۆنە کاری نەزانە
 ژن بە سەر ژن دان دوژمنی گیانە
 دوژمنی درۆ زۆر ناشکرایە
 دوژمنی ناو مال ماری پەنایە
 بە پیکەنینی جەرگت ئەکا کون
 درەختی عومرت دەردینیت لە بن

تو به چهن پوژئی ئابرووی خوٚت ئه بهی
 بو پوول و پاره خوٚت ریسوا ئه کهی
 پیاو چۆنه بو ئه، بو توش ههروایه
 پهنجی گه لسی ژن ئه چیی به زایه
 خوشکانی ئازیز کیزانی چاو کال
 ئیتیر به سیه تی ئازاوهی ناو مال
 ئه م په سیمه قوڤه لابه ن له ناوا
 که م خوٚتان گوم که ن له ناو قورپاوا
 پیاو ئه گهر عوزر و به هانهی بییت
 یا بی منداڵ و یا ژن خراب بییت
 ئه و پیاوه حه قی ژن هیتانی ههس
 پهنجی چهن ساله ی بهر نادا له دهس

ئهحمه د نه زیری

ئهم نووسهره كورپی مه لا عه لی له بنه ماله ی حاجی مه لا
 نه زیری ته ویل هیه. سالی ۱۹۴۷ ی زایینی له گوندی «ده گاگا»
 چاوی به ژیان هه لئاوه.

بنه ماله که یان به هوگه لی تاییه ته وه، زور شوین گه پاون و ئهم
 دیو و ئه و دیویان کردوه. دوا ی شوڤشی عه بدولکه یم قاسم، بو هه میشه ئیراق به جی
 دیلن و بو مه ریوان ئه گه پینه وه و باو کی ده بیته مه لای «پرخه لان».
 ئهم نووسهره خویندنی به قورنانی پیروزه وه و له لای باو کی دهست پینه کات. بو
 درێزه دان به خویندن ئه چیته ئاوا یه کانی سیاناو، وه یسه، کانی سانان، بالک، نژمار و بهر قه لا.
 له ته مه نی شانزه سالی دا، باو کی مالتاوا یی له ژیان ئه کات و ئه میش به خپو کردنی
 سی خوشک و براهه ک ئه که ویته ئه ستوی و هاوکات ئه بی به جیگری باو کی له
 مزگه وت. دوا ی ماوه یه ک مه لایه تی، پرخه لان به جی دیلیت و ده چیته «مازین» و
 دواتریش ده بیته مه لای «ژریزه». له پال مه لایه تیدا دهست ئه کات به دار تاشی و شیشه

برې وړه ننگ کارې. له گهڼ پېکهاټنی پېکخراوی «پیکار با بیسوادۍ»^۱ دواى سهرکه وټن له تاقیکاریدا نه بې به ماموستای قوتابخانه ی «ژریزه» و دواتریش «دیوه زناو». له دریژه ی خزمه تی ماموستاییدا، له دایه رهی په روه رده و باره ټنانی مهربوان بهرپرسیاریه تی وه نه ستو نه گریټ. دواتر بؤ سنه نه گوټر ټته وه و له قوتابخانه کانی شاری سنه دا وانه نه ټته وه. سالی ۱۹۸۸ له تاقیکاری پله ی سی ماموستایانی ټایینی دا به شداری نه کات و له لایه ن «و هزاره تی زانست و فیرکاری بالا» دوکتورای پې نه به خشریت.

ماموستا قانع کاریگه ریه کی یه کجار زوری له سهر داناوه و بهره و نووسین هانی داوه. هه نوو که ش دانیش تووی شاری سنه یه و خه ریکی خوټندنه وه و نووسین و لیکوټینه وه یه.

کارنامه ی فهره نگی نه حمده نه زیری:

بلاو کراوه کان:

۱- زایه له ی زیریار. ۲- کوټو کړدنه وه ی «دیوانی مه لاحه سنی دزلی». ۳- ساخ کړدنه وه و له چاپ دانی «تاریخ سلاطین هورامان». بلاو نه کراوه کان:

۱- کټیبی «ههورامان ناسی» له هه شت بهرگ و شهش هزار لاپه رده دا. (له بهر زور بوونی هیشتا چاپ نه بووه، به لام کورته یه ک له باسه کانی نه م کټیبه به ناوی «بهر کوټیک له ههورامان ناسی» له ژیر چاپدا یه.

۲- بهرهمی بلاو نه کراوه ی «ماموستا مه لا سالحی نه سپه ریژی» ناسراو به «مو حریق».

۳- کټیبی «گه نجینه ی وشه ی کوردی».

۴- کوټو کړدنه وه و ټاماده کړدنی «دیوانی فهریقی».

۵- کټیبی «قسه خو شه کوردیه کان و گوټر ټر ټک له پرشته ی مرواری».

۱. «پیکار با بیسوادۍ» واته بهرنگاری له گهڼ نه خوټنده واری، له ده یه ی شهستی زایینی دا له ټیران دهستی به چالاکی کړد و ټهرکه سهره کیبه کی خوټنده وار کړدنی گه وړه سالانی نه خوټنده وار بوو.

- ۶- كىتپى «كايە كوردىيە كان» كە دووسەدو چوار گەمەي كوردى ئەگرىتە بەر.
۷- نووسىن و كۆكردنەوئى قسەخۆشە كوردىيە كانى ناوچەي مەريوان و دەوا و دەرمانى زووى ئەم ناوچەيە.

هاوكارى كردن بە شپۆەي نووسىن و وتار لە گەل زۆربەي پۆژنامە و ھەوتوونامە كانى كوردستانى پۆژھەلات و باشوور، بەشداری كردن لە كۆنگرە كانى ناوخۆ و دەرەوەدا، وەك: ھەورامانناسى، كۆنگرەي مەولەوي، كۆنگرەي مەولانا خالىد نەقشبەندى، كۆنگرەي مەشاھىرى كورد و... نووسىن و ئامادە كردنى بەرنامە گەلى جيا جيا بۆ ميديا كوردىيە كان و بەشداری راستەوخۆ لە بەرنامە كانپاندا.

محەممەد پرووستايى(مامۆستا حافز)

مامۆستا حافز، مانگى سێى سالى ۱۹۴۷ى زايىنى لە گوندى «باشماخ» لە بنەمالەيە كى مام ناوەندى چاوى بە ژيان ھەلپناو. باوكى «حاجى ئەحمەد» و دايكى «ئامىنە» خاتوونە. مامۆستا لە خزمەتى مامۆستايان: مامۆستا عارفى بېيەرە لە باشماخ، مامۆستا مەلا ئەحمەد گەرمياني لە سلێمانى، مامۆستا

مەلا عەبدوللّا زەرەواوى لە سلێمانى و مامۆستا مەلا محەممەدى خوداجو لە باشماخ، چۆكى فەقيەتى داداوە. سالى ۱۹۷۲ ژيانى ھاوبەشى پێكھێناو و باخى ژيانى بى گولە و لە گەل «زەرپىن» خاتوونى خيزانى بى منداڵ ئەژىن و دنياى پان و بەرىنى بە دوو چاوى سەر نەبىنۆ. ئەم پياو نەفس بەرز و قسەخۆشە، لە ژياندا بۆ جاريكيش دەستى بۆ لاى كەس پانە كيشاوە و وەك كاسىكى لپھاتوو، زۆر لە خزمەتى ھەژاران و نەداران دايە. لە مالە خنجىلانە كەي وەك قوتابخانەيەك كەلك وەرئەگرىت و بى چاوەروانى مالى دنيا وانەى قورئان ئەلپتەو.

وەرگيرانى كىتپى «جوهرالنضيد»ى شىخ مەرووفى نۆدھى (لە سەر زانستى تەجويد) لە عەرەبىيەو بۆ كوردى يەكيك لە چالاكىيەكانى مامۆستا لە بوارى نووسىنداىە كە وەك سى. دى. كەوتۆتە بەر دەست ھۆگرانى. مامۆستا حافىز ئىستا(۲۰۱۱) دانىشتووى مەريوانە.

موسلیح شیخه لئیسلامی (پییوار)

سالی ۱۹۴۷ی زاینی له مەریوان چاوی به ژیان هه‌ئیناوه. باوکی سەید ئەحمەد و دایکی فەهیمە خاتوونە و لە بنەمالە‌ی شیخەکانی «وشکین»ە. خۆبەدنی سەرەتایی لە مەریوان دەست پێئەکات. بۆ درێژەدان بە خۆبەدنی ئەچیتە تاران و بڕوانامە‌ی بە کالۆریۆسی ئابووری له زانکۆ‌ی تاران وەرئەگریت. دواتر ئەگەرپێتەوه سنه و له دایەرە‌ی بەرنامە و بودجەدا داتەمەزیت. له سەر داوای خۆ‌ی ئەچیتە شاری زەنجان. دواتر ئەگەرپێتە بهر شالالوی له سەر کار لابردن و سالی ۱۹۷۹ مەریوان به جێدێلێت. هه‌واری ژیا‌نی بۆ ولاتی سوید ئەگەرپێتەوه. پییوار به دوو زمانی کوردی و سویدی به‌ره‌می ئەدەبی هه‌یه.

به‌ره‌مه چاپکراوه‌کانی نووسەر:

- ۱- گەشتیک له کوردستان (کۆمه‌له‌ شیعر).
- ۲- سروودی ئالای ئازادی (کۆمه‌له‌ شیعر).
- ۳- دەنگ هه‌لبه‌ (کۆمه‌له‌ شیعر).
- ۴- چه‌پکیک چیرۆکی جوان بۆ منداڵان.
- ۵- «تریسی چاپمەن» شاعیر و گۆرانی بیژی ئەمریکای لاتین (به‌ زمانی فارسی).

ئێبراهیم مەردۆخی

بنەمالە‌ی ئێبراهیم مەردۆخی له بنه‌رپه‌تدا خه‌لکی گوندی به‌رقه‌لای مەریوانن. شیخ نه‌جمه‌دینی باوکی، له ده‌ورو به‌ری سالی ۱۹۲۱ی زاینی که‌وتوووه‌ گوندی «زونجی» سەر به‌ ناوچه‌ی که‌لاته‌رزان. به‌رچه‌له‌ک ئەگەرپێتەوه سەر مەردۆخیه‌کانی ده‌گاشێخان.

سالی ۱۹۴۸ی زاینی له گوندی زونج چاوی به دنیا هه‌ئیناوه. هەر له سەرده‌می منداڵیدا خراوه‌ته‌ به‌رخوێندن؛ له سالی ۱۹۶۰ بۆ درێژەدان به‌ خۆبەدنی هاتوووه‌ته‌کانی سنان چالاکیه‌کانی نووسەر:

سەرەتای چالاکیه‌کانی ئێبراهیم مەردۆخی بۆ سالی ۱۹۶۰ ئەگەرپێتەوه. له وانه‌شه‌

نهم بابه ته هندی جیگای سهرنج و گومان بیت و به قسه یه کی زل بدریته قه لَم و له قهواره ی مندالیکی ده دوازه سالانه دا نه گونجی. به لَم له راستیدا هه ویسی میَشک و بیرى به هوی برای له خوی گه ورت، شیخ عوسمانی مهردوخی، شیخ نه حمده ی مهردوخی کانی میرانی شاعیر، ناسراو به شه پؤل و ماموستا مه لا عه لی لیوی (بیاره) گیرسا. هه ر له و چر که ساته وه خو شه ویستی گهل و نیشتمان و زمانه زگماکیه که ی و نووسین و خویندنه وه ی کوردی، ناویتی بیر و هو شی بوو. هه ر نهم دیارده یه ش بوو دوا ی چهند سال مانه وه له حو جره کانی مه ریواندا، به ره و سلیمانی هه لینا و له سالی ۱۹۶۸ له «مهعه ددی ئیسلامی مزگه وتی گه ورت» گیرسا وه؛ دریژه ی به خویندن دا و هه ر له ویش دیپلومی عه ره بی وه رگرت. به هاری سالی ۱۹۷۶ به ره و ئیران گه راپیه وه. سالی ۱۹۷۷ به کی بوو له دامه زرینه ران و به ریوه به رانی مه دره سه ی قورئانی مه ریوان. له و کاته وه چالاکی خوی دژی پژی می پاشایه تی ئیران ده ست پیکرد. به شداری کردن له خویشاندان و مانگرتن و کؤبوونه وه کان هه ندیک له م چالاکیانه ن. به شوین سهر که وتی شوړشی ۱۹۷۹ ئیبراهیم مهردوخی به نوینه رایه تی مه دره سه ی قورئان، نه بیته نه دما می شواری گشتی شاری مه ریوان. له نووتی ۱۹۸۲ دا له شاری سنه گیراوه.

خوی نه لیت: «پاش سی چوار مانگ کوناو کون پی کردن و هه په شه و گوپه شه لی کردن، چوار سال زیندانیان به سهردا سه پاندم. له گهل هندی له هاویرانمدا به ره و به ندیخانه ی ته ورپز راپیچ کراین. پاش سی سال و سی مانگ و دوازه پوژ، قاپیه گه ورت که ی به ندیخانه کرایه وه و جاریکی دی به زیدی خو شه ویستی خو مان شاد بوینه وه. کورد وته نی نه خو شینه کونه که وه ک په گی گولی لی هه لدامه وه و سهر له نوی که وتمه وه و توویره...»

ئیراهیم مهردوخی له سالی ۱۹۷۹ وه دهستی به نووسین کردوه. هه وه لین به ره می له گوډاری «زریار» و هه ر له م ساله دا بلاو کرایه وه. له ماوه ی نهم سی ساله دا زیاتر له سی وتاری له پوژنامه و گوډار و نه تهرنیتدا بلاو کردوته وه. له کوپ و کؤبوونه وه کاندا چالاکانه به شداری کردوه. به ره مه کانی ناو براو له پی نهم ده زگا

و چاپه مەنیانەو ه گەشتوو ه تە بەردەنگی خۆیان: رادیۆی سنە و رادیۆی کرماشان؛
 حەوتە نامە و گۆڤارە کانئە: بانگی حق، ئاسۆ (گۆڤاری زانکۆی سەنەتی ئیسفەهان)،
 رەوانگە (گۆڤاری زانکۆی کوردستان)، و ھاوار.

و ه کوو کتیب ئەتوانین ئاماژە بە وەرگیرانی قورئانی پیرۆز بکەین که ئامادهی
 چاپه. ئیستاش خەریکه کار له سەر کتیبک ئەکات له مەر میژووی شار و ناوچهی مەریوان.

ناسر حەیدەری کانئە سانانی

کۆپی حەمەخان کۆپی مەحموود خانی کانئە سانان و
 دایکی «تاووس» خاتوون کچی سلیمان خانی جافە. سالی
 ۱۹۴۸ی زاینی له گوندی «شەیان»^۱ له ناوچهی شلیر له
 کوردستانی ئێراق چاوی بە ژیان هەڵیناوه.

ئەم نووسەرە ئەلێت^۲: «هەر له کانئە سانان چومە مەدرەسە.
 له بیرمە بەشییک له ماله کە ی خۆمان بو مەدرەسە و مالی

مامۆستا تەرخان کردبوو. ئەو شۆینە له میژوو مەدرەسە ی تیدا بوو.^۳ یە کەم مامۆستام
 پیاویکی قسەخۆشی خاوەن هەستی شیعری سەنەیی بوو بە نیوی ئاغای «هوشیار». من
 کە کۆپی سەرۆک عەشیرە ی حەیدەری بووم، وە ک قوتایە کانئە تر سەیری

۱. له دوا ی کۆچی دوا یی خوالێخۆشبوو مەحموودخانی کانئە سانان له سالی ۱۹۴۱ له زیندانی «قەسری قاجار» ی
 تاراندا، حەمەخان کۆپی ئە کەوێتە ژێر زەبر و زەنگ و مۆلک و مالی لێزەوت ئە کرێت. حەمەخان کە خوێنەواری
 ئاکادیمیای نێزامی له تاران بوو، له گەل پتر له ۷۰ کەس له ھاوڕێانی له مەریوان، له سەر بانگهێشتی قازی محەممەد
 ئەرواته مەهاباد و تیکەل بەو شۆرشە ئەبێت و پلە ی سەرەنگی پێ ئەخەشێت. پێش له هاتی سوپای نێزامی و هەرەس
 هێنانی کۆماری کوردستان، له سەر پێشنیاری پێشەوا قازی، مەهاباد بە جێدێلێت. ئەجێتە «میشاو» و بە هۆی ڕاوەدونانی
 دەوڵەتی ئێراقەوه، ئەویش بە جێدێلێت و ئەرواته «شەیان» و پەنا ئەبا بو شێخ مەحمودی نەمر و لای شێخ دانەنیشیت. بە
 تاوانی بەشداری چالاکانە له کۆماری کوردستاندا، بە شیوە ی غیابی پریاری له سیدارەدانی له لایەن حکومەتی ئێرانەوه
 بو دەر ئەچێت. پاش سالتیک له لایەن «سەهەود پزم ئارا» وە ئەو پریارە هەلەوشیتەوه و بەم جۆرە ئەگەریتەوه زیندە کە ی
 خۆی کانئە سانان.

۲. وت و وێژ له گەل نووسەر.

۳. یە کەم خۆبێندنگا له مەریوان له سالی ۱۹۲۶ لهو شۆینەدا، له سەر خواست و ویستی خوالێخۆشبوو مەحموودخانی
 کانئە سانان دانەمەزرێت. پاش گرتن و دوورخستەوه ی سەرۆک عەشیرە کانئە کوردستان له سالی ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ له
 لایەن حکومەتی پەزاشاوه، ئەو قوتابخانەش دانەخړیت. سالی ۱۹۵۴ دیسان دانەمەزریتەوه.

ئە كىردىم. باۋكىم خويئەوار بوۋ و بايەخى بە زانست ئەدا. لەو سەردەمەدا كىتېخانە يە كى بچكۆلەمان ھەبوو، مەن و دوو خوشكە كەمى بۆ خويئەندەن ھان ئەدا و لېرسىنەوھى لېئە كىردىن. دۋاى تاقىكارىيە كى گىشتى كە لە شارى مەريوان بەرپۆھ چوۋ، خويئەندى سەردە تايىم تەواۋ كىرد و چۈينە قۇناغى دۋاترى خويئەندەن كە لەو كاتەدا (۱۹۶۰) پېيان ئەوت «سىكىلى ئەوھلى دەبىرستان» لە دەبىرستانى فەرپۇخى مەريوان. مەن سەرجەم سى سال لە مەريوان دەرسم خويئەند و سالى ۱۹۶۳ پەلەي يە كەمى ناوھندىم تەواۋ كىرد. لە پايسى ئەو سالەدا بۆ درېژەدا بە خويئەندەن چۈمە شارى سەنە و لە دەبىرستان پازى لە «رشتەي طبعى» دىپلۇم ۋەرگىرت. سالى ۱۹۶۶ لە بوارى زانستە كۆمەلەيە تېھەكان لە «زانكۆي مىللى تاران» درېژەم بە خويئەندەن دا. سالى ۱۹۷۱ بە كالورىۇسم ۋەرگىرت. پاش تەواۋ كىردى سەربازى، لە پادىۋ و تەلەفزيۇن كە ئەبويست لە مەريواندا ئىزگەيەك بىكاتەوھ، دامەزرام. لە بەھارى سالى ۱۹۷۴ دا لە سەنە دەستم بە كار كىرد. دۋاتر پەوانەي مەريوان كرامەوھە و كارى ئىدارىم تا سالى ۱۹۸۰ بەردەوام بوو. دۋاى ماوھەك لە سەركارلابرام و دۋاتر بانگھېشت كرامەوھە سالى ۱۹۹۷ خانە نشىن بووم».

ئەم نووسەردە، نووسراۋەكانى كە برىتىن لە بابەتى كۆمەلەيەتى و پامىارى و مېژووېي، لە پۇژنامە و گۇفار و سايتەكاندا بىلاۋ ئەكاتەوھ. لە بوارى شىئەر ۋە ھەلەستدا چالاكى ئەنۋىتت و بەرھەمى پەنجى لەم بواردەدا كۆمەلە شىئەرىكە. نازناۋى شىئەرى «غەرىب»ى بۆ خۆي ھەلېژاردوۋە. خۆي ئەلئىت: «سى ھاندەرى سەردەكىم بۆ چۈونە ناو بوارى نووسىن ھەبوو. يەكەم ھاندانى خۆلىخۇشبوۋى باۋكىم، دووھەم بوۋنى كىتېخانەكەي مالى خۇمان لەكانى سانان، سېھەم لە سەردەمى مىندالىيەوھە شىئەرىكم پىچى جوان بىۋايەت لە دەفتەرىكدا ئەم نووسىيەوھە و لاي خۇن ھەلم ئەگىرت. ئەو دەفتەرە كۆكرەوھە، لە گەل ھەز و ويستى خۇمدا بوۋ بە ھەۋىتەك بۆ دەربىرىنى ھەستى شىئەرىم».

«دۇنيای خىيال»

ئازىز خالىيە، ئازىز خالىيە

دۇنيام ۋە بى تۆ، ئازىز خالىيە

سهر به سه وداى توم، وهيلان و په شيو
 بو هه رلا نه چم، بى تو خاليه
 شهوان تا سه حهر، هه زاره نه کم
 هه ر کوى نه گه پيم، له تو خاليه
 به پوژ چوون مه جنوون، هه رده گيلم من
 گيليانم بى خير، جيگهت خاليه
 ميريوان بى پهنک له سه وزه ي بالات
 هه روه ک يابان بو من خاليه
 سنه سه يرانگاي تو بوو نازيزم
 تپسته سه يرانگات بو من خاليه
 بى نه شئى نيشات له قاي سيماي تو
 زه وق بى په ونه ق له شه وق خاليه
 بى نيگاي پر هه ست نه له ستى مه ست
 مه يخانان بو من له مه ي خاليه
 بى جام جه مين جلوه ناراي تو
 مينام شکسته، جام خاليه
 بى تهنين سه داي، دل نشيني تو
 دونيام له نه غمه و نه وا خاليه
 بى نالاي بالاي مه ردانه که ي تو
 نالام په کالآ، مه يدان خاليه
 دات له شه قه ي بالآ بو مه وداى خه يالآ
 هه ي داد هه ي يداد هيلان خاليه
 ياران، ياوه ران په کيان گرته وه
 له ناو کوړپيانا، جيگهت خاليه
 خه يالآ وه خوليای تو خه ملاوه خه م
 خاتر پر ماته م له هه ست خاليه
 به فه سلت نه ي گول «غريب» غه رقى غه م
 چوار فه سلته ي حه زان، له گول خاليه

محهمهد یوسف رههنموون

ئەم شاعیره سالی ۱۹۵۰ی زاینی له گوندی «ساداوا»ی مەریوان له بنه مالهیه کی زانست پهروهه و ئاینی چاوی به ژیان هه‌لێناوه و نازناوی شیعری «کۆچەر»ی بۆ خۆی هه‌لێاردوو. دایکی زوبه‌یده خاتوون له سەیده کانی بیلوو و باوکی حاجی مه‌لا سه‌عهیده که مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌رپس له کتیی «علمائنا فی الخدمه‌ العلم و الدین» دا باسی زانایی و ئیها تووی ئەم به‌رپژه‌ی کردوو.

مامۆستا محهمهد یوسف له لای باوکی خویندن به‌ قورئانی پیرۆز و گۆلستان و بوستان و که‌لیله و دیمه‌وه و ... ده‌ست پێه‌ کات و بۆ درێژه‌دان به‌ خویندن و پاراو بوون له‌ کانیای زانست له‌ خزمه‌ت ئەم به‌رپژانه‌دا بووه: مامۆستا مه‌لا زاهیدی مووسکی، مه‌لا محهمهدی خوداجو باشماخ، مامۆستا سه‌ید مه‌جیدی شانهدهری، مامۆستا سه‌ید ئەحمه‌دی بانی بنۆک، مامۆستا مه‌لا عه‌بدوللای بایه‌وه، مامۆستا مه‌لا مه‌حمودی سیاناو، مامۆستا مه‌لا محهمهدی مل چه‌وری به‌رده‌په‌شه و مامۆستا مه‌لا محهمهد ئەمین کانی سانان که‌ زۆربه‌ی کتیبه‌ گرینگه‌ کانی له‌ خزمه‌ت ئەم زانایه‌دا خویندوو.

سالی ۱۹۷۰ی زاینی له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی مه‌عه‌ده‌ی هه‌ل‌بج‌ه‌دا به‌شداری ئە کات و پروانه‌ی به‌ کالۆریۆسی پێ ئەبه‌خشری و له‌ سالی ۲۰۰۶ له‌ ئێران به‌ کالۆریۆسی دووه‌می وه‌رته‌ گرت.

به‌ واتای مامۆستاره‌هنموون له‌ درێژه‌ی ژیانیدا ئەوه‌نده ئەم دیو و ئەو دیوی کوردستانی کردوو که‌ خۆیشی بۆی ساخ نایته‌وه‌ خه‌لکی کام لایه. خۆی ئەلێ: «ئوه‌نده ئەم شار و ئەو شار و ئەم گوند و ئەو گوندم کردوو که‌ تا چیشتی مجبۆری مامۆستا هه‌ژار و ئاله‌ کۆکی مام غه‌نیم نه‌خویندبووه‌، وام ئەزانی ته‌نیا من ده‌ربه‌ده‌ر بووم که‌ تا ئیستا چل و یه‌ک جار کۆچم کردوو.»

بۆ مه‌لایه‌تی ئەم شوێناه‌ گه‌راوه: قاینه‌جه‌ی شاره‌زوور، پینجۆین، سه‌ید سادق،

سليمانى، سەنە و مەريوان.

ھۆنراۋە كانى كەلە شاعىرانى نەتەۋەي كورد ۋەك قانع، مەۋلەۋى، نارى، نالى، مەھۋى و شەپۇل، كانىاۋى يىر و ھەستىيان تەقاندوۋە و بەرە و ساراي ئەدەب و ھۆنراۋە ھانىيانداۋە و بە واتاي خۇي خۇشتىر كات و سات بۇي، يىنىن و يىستى ھۆنراۋەي پېر ماناۋ و اتايە. ھۆنراۋەي بە زمانى كوردى و فارسى و عەرەبى لە بابەت گەلى ئەۋىندارى و كۆمەلەيەتى و نىشتاماندا ھۆنىۋەتەۋە كە ۋەك جگەرگۆشەي خۇشيانى ئەۋى و ئەلئ:

لە جگەرگۆشەي شىئەرم مەدە مەعنای خراب

بە سەبەب كەس نىە پازى كە لە ئەۋلادى درى^۱

ئەم زانا بەرپۇزە يىجگە لە نووسىن و ھۆنىۋەي شىئەرم و بوۋنى دەفتەرىكى شىئەرم نووسىنى ژيانى پىغەمبەرى ئىسلام (د.خ) بە كوردى و بە شىئەرم، چەند خزمەتى بەرچاۋ و گەۋرەي لە بوۋرى فەرھەنگ و ئەدەبدا بە گەلى كورد كردوۋە كە جىنگاي پۇر و پۇزانىنە: ۱- پاراستن و لە فەۋتان رزگار كردنى دىۋانى مامۇستا شەپۇل بەۋ شىۋەي كە خۇي باسى ئەكات^۲:

«مامۇستا شەپۇل (مامۇستا شىيخ ئەحمەدى كانى مىران) لە گەل دايكەم پىۋەندىيى بىنەمالە بىيان بوۋە و دراۋسى دىشمان بوۋە (كانى مىران و ساداۋا) زۇر ئاشنايەتەم لە خزمەتدا ھەبوۋ، خولىي شىئەرم و ھۆنراۋەي بوۋم. لە دۋاي كۆچى مامۇستا لە بالەك، بۇرۇزى كچە كانى - كە برايان نەبوۋ- كىتەپە كانى ھەپاج ئەكرى، مامۇستا عەزىزى «نەچى» كە لە كانى سانان فەقى بوۋىن دوو كىتەپى زۇر باشيان لى ئەكرى. يەكەم دىۋانە دەس نوۋسەكەي مامۇستا شەپۇل كە بە خەتتىكى زۇرجۋان و خۇش نوۋسرا بوۋ ئەۋىترىش باشتىر دىۋانى مامۇستا نارى بوۋ.

من زۇر خولىي شىئەرمە كانى مامۇستا شەپۇل بوۋم و ئەترسام شىئەرمە كانىم لى دوۋر كەۋىتەۋە، چۈنكە مامۇستا عەزىز نىزىكى تەۋاۋ بوۋنى دەرسى فەقىتەتى بوۋ بە فرسەتم زانى، بۇي دانىشتم و لە سەرەتاۋە تا دۋا دىپرى شىئەرمە كانم نوۋسىيەۋە.

۱. ئەم بەيتە لە نالى يە.

۲. و توۋپۇز لە گەل نوۋسەرم.

مامۆستا عەزیز خوێندنی لەوی تەواو بوو. کابرایە ک بە ئێوی سەید محەممەد ئەمین کە لە بەر فەر و قێل و لاری لە ناو خەڵکدا بە «ابن الشیطان» ناوی لێ ئەبرای، بە بیانوی لە چاپدانی بە بێ هیچ بەرانبەر و بەلگەیە ک دیوانە کە ئەبات و زۆر چەواشە کاری و تەحریفی تێدا درووست ئەکات. بۆ وێنە لە دیوانە کە ی مامۆستا ناریشدا چەندە «ناری» پرق و کینە ی لە شا و بنەمالە ی پەهلەوی بوو ئە یگۆرپیت و بە بنامەلە ی پەهلەویدا هەل ئە خوێتیت و زۆر ناپێک لە چاپی ئەدات و دیوانە کە ی شەبۆلیش ئەفەوتیت.

ئەو نوسخی کە نووسیوومەو لە لای من مایەو. وایزنام کاک عەلی پەحمەنیش فەقە کۆپییە کە لە نوسخە کە ی من گرتبوو. بەو جۆرە لە فەوتان پزگەرم کرد.

کاتێک لە کۆری پزگەرتیدا مامۆستا «مەلا محەممەدی جەوانپروودی» باسی چۆنیەتی فەوتانی دیوانە کە ی مامۆستا شەبۆلی لە وتاریکدا کرد، دوا ی ئەو منیش باسی چۆنیەتی نەفەوتانیم بۆ دانیشتان کرد. دیوانە کە بە هاوکاری کاک مەحموود مەحموودی ئامادە ی چاپ کرا. نازانم بۆ لای ئەو ماوەتەو و هێشتا لە چاپ نەدراو. ٢- کۆکردنەو و پێداچوونەو ی شیعەرەکانی «محەممەد عەلی خەم فروش» کە چەند جار لە گەل خەم فروشیشدا پێیدا ئەچێتەو و پێشە کە ی بۆ نووسیو.

بەشداری کردن لە چەندین کۆر و کۆبونەو ی گەورە و خوێندەو ی وتار وە ک: کۆنگرە ی مامۆستا قانع لە مەریوان، کۆری پزگەرتن لە مامۆستا ناری لە مەریوان، کۆری پزگەرتن لە مامۆستا شەبۆل لە مەریوان و ...

«نیگاری نازەنین هات»

بە حەمدی لانیگاری نازەنین هات

سەروری قەلبی زار و ماته مین هات

بە بالای هەروە کوو سەروی خەرمان

کە هات لام وام بوو عەینەن یەومی دین هات

بە داوی زولفی شەو پەنگی بە قینە

لە بۆ غارە تگەری ئەهلی زەمین هات

بە پەنگى تاووسى و دەنگى قومرى

بە شەوق و پىر تەوى نوورى جەبىن ھات

بە شىرى ئەبروان و تىرى برژانگ

دەلەن بۆقەتل و سىنە ھەلدېن ھات

بە كۆلمى ۋەك گۈلى نەرم و لەتيفۇ

بە خالى سوور و زەرد و سەوز و شىن ھات

بە غونچەى دەم نەداۋەى لىۋە كانى

بە عەينى كانى شەكر و ئەنگىبىن ھات

بە تىرى چاۋى لەت بوو جەرگ و سىنەم

بە ۋەش پاۋى نەبوو بۆسەلى دىن ھات

لە ھەسرەت باخى پوخسارى جوانى

خەزان كەۋتە گۈلان و ھەلۋەرىن ھات

نەۋەك شاد بىم تۈزى بە ۋەسلى

پەقىبى سەگ سەفەت بۆ ھەلۋەرىن ھات

كە زولف و پۈۋمەتى دەر كەۋت لە دوورۇ

عەجەب ماوم كە شەو بۆرۇز قەرىن ھات

نە تەنىاشىت و شەيداي تۆ ئەمن بووم

بە شىتتى سەد ھەزارى وردە بىن ھات

لە بۆ كەۋتن لە پىيازى ئەۋىنا

ۋە كوۋ زولفت سەرم بۆ سەرزەمىن ھات

ئەمەش ئىعجازى بالاي شەنگى تۆيە

كە عەقل و شىعر و ھەستەم زۆر بە تىن ھات

كە شانەى دا لە زولفى عەنبەرىنى

لە سەرزەرى بۆنى فېردەۋسى بەرىن ھات

ئەۋەن بارى خەمى زۆرە لە سەرشان

لە بۆدل خەم لە بۆ پىشتم چەمىن ھات

له سهر كويستانى خوشيدا كهوى دل
 كوت و پر تووشى شاباللى شهين هات
 پوخى تۆ و زوان و چاوم زۆر عه جيبه
 مه ليح هات و فه سيح هات و نمين هات
 كه سوڤى دى له تۆدا سړى قودره
 به شۆر و شهوق و وه جد و هه لپه پښ هات
 له حه سره ت ليو و كولمى تۆ و دللى خوځ
 له چاوم خوځين به هازه و هه لقولن هات
 به شهر بووم و به سهر هاتم به سيلمۆ
 به شه پرهاتى له گه لما كاتى شين هات
 له دهورى شه معى پوخسارى ئه بينى
 كه په روانه به فهوج و تپ و چين هات
 له گولزارى عوزارى بو گوللى زار
 هه زارى هه هوزارى دل خه مين هات
 له دهريايى ته بيعه دووړ و گه وهه
 گه لى بوو چووم نه هه ننگى خه م به قين هات
 له هه را «كوچهر» ي بېچاره ده كهوت
 ئه لښ مه جنوونه كهى سه حراى ئه وين هات

ئهمده پوښته مى

ماموستا مه لا ئه حمده، كورپى مه لاحه سڼ سالى ۱۹۵۱ى زايښى
 له گوندى «دهره كى» له دايك بووه. له تمه نى شش سالىدا
 ناردوويانه ته حوچره ي فه قيان و فيرى قورئان و كتيبې
 سه ره تاييه كانى ئه و سه رده مه بووه. بو به ده ست هينانى زانستى
 زورتر زيډى خوځى به جى هيشتووه و پرووى له گونده كانى
 ده ور به رى شارى ميريوان كړدووه و سالى ۱۹۷۶ له خزمه تى عالمى زانا و گه وړه،
 خوالى خوځېدو «ماموستا محه ممده ئه مينى عالى»، ئيجازه ي ماموستايى وه رگرتووه. بو

په ره پيدان به زانستی خوۍ سهرده ماتیکش له خر مه تی «شیخ عوسمانی سپر اجه ددینی» (موریدی پریازی نه قشبه ندی) و ماموستا «سید عه تای چوړی» دا چوکی فقهیه تی داداوه. له سهر داوای ماموستا و خه لکی گوندی ده گاشیخان و ئیجازه ی ماموستا محمده د ئه مین عالی، ئه بی به پیش نوژی مزگه وتی ئه و گونده. دواتر به هاوکاری خه لک کوو تابخانه یه کی ئایینی دائمه زریئن و به هاوکاری خوالیخو شبو و ماموستا «سید عه تای چوړی» ده ست به وانه و تنه وه ده کات. ئیجازه ی ماموستای به زور فقهی داوه. له دوا ی بیست سال نیشه جی بوون له ده گاشیخان هاتووه ته شاری مریوان.

به ره مه کانی ئه م نوو سهره:

- ۱- بورهانی لاوان. ۲- ته لاقی سه لاسه. ۳- ته وحید. ۴- مه حبه تی پیغه مبر (د.خ).
- ۵- پیا و سوو. ۶- ئادابی حه ج. ۷- وه سیه تنامه بو فقهیکان. ۸- پساله ی بینینی مانگ.

ماموستا له تیف ره حیمی

ماموستا له تیف کوړی مه لا عه لی کوړی عه بدوللای سه فاخانه ی هه وشاره. سالی ۱۹۵۱ ی زایینی له گوندی «بارام ئاوا» له بنه مالیه کی ئایینی چاوی به ژیان هه لئاوه.

دوا ی تیپه پ بوونی به هاریک به سهر ژیانیدا، وپرای بنه مالیه کی پوو له گوندی قه لاگا ئه کهن. خویندنی به قورئان و کتیه ورده کانی ئه و سهرده مه وه له لای باوکی ده ست

پیته کات. دواتر له خر مه تی ئه م ماموستایانه دا درېزه به خویندن ئه دات: ماموستا عه لی سه عاده تی (هه وشاری)، ماموستا مه حموودی موده پریس (کالی)، ماموستا سید عه لی خالیدی (نې)، ماموستا ره حیمی شریف (شارانه یی)، ماموستا ئه حمده (دهره مری) و سالی ۱۹۷۶ له گوندی چوړ له سهر ده ستی ماموستا سید عه تای چوړی ئیجازه ی ماموستایه تی وه رنه گریټ. له و سهرده مانه وه ئه گه ریته وه «قه لاگا» و وه ک وانه بیژ و پیش نوژی مزگه وتی ئه و گونده دائه نیشیت.

ئه م ماموستایه وپرای خر مه ت له بواری ئایین و زانستدا، خاوه نی به هره ی خه ت خوشیه و له بواری وېژه و ئه ده بیشتدا، ده ستیکی توانای هه یه. به دوو زمانی کوردی و

فارسی و به دوو شیوه‌ی کلاسیک و نوی شیعر ته‌هونته‌وه و به‌رهمی په‌نج و تیکو‌شانی دوو کومه‌له شیعره که له بهر باری ناله‌باری ژیان و دهست کورتی بو‌ی نه‌لواوه چاپ و بلاویان بکاته‌وه.

«له خه‌لوه‌ی ته‌شق»

له میژه من له ته‌کیه‌ی ته‌شقی تودا

له سهر به‌رمالی شه‌و

به‌ره‌و می‌حرابی ته‌بروی که‌عبه‌ی چاوت خه‌ریک سوجده‌م

ته‌وا به‌رماله‌ که‌ کوون بو‌و

واشوینی سوجده‌ گا شپ‌ بو‌و

ته‌زانی چی عه‌زیزی من؟!

له یه‌لدای پرچی سهر شانت

به‌ دریزایی «گرده‌لانی» ناخی من

بپ‌ه

هه‌تا بیکه‌م به‌ تارو پوی

ته‌حمده‌ قازی زاده

۱۱ی ژوئیه‌ی سالی ۱۹۵۲ی زایینی له بنه‌ماله‌یه‌ کی مام

ناوه‌ندی له گوندی په‌زاو چاوی به‌ ژیان هه‌لپناوه. قوتاغی

سهره‌تایی خویندن له زیده‌که‌ی خوی دهست پیته‌کات و بو

دریژه‌دان به‌ خویندن ته‌پرواته‌ شاری سنه و قوناغی دوا ناوه‌ندی له

و اشاره‌ ته‌واو ته‌کات. له‌و سهرده‌مه‌دا گو‌فاریکی بیرکاری –

زانستی به‌ نیوی «یکان» له‌ ئیراندا ده‌رته‌چیت که‌ به‌ هیانه‌ گو‌ری پرسیاری بیرکاری،

ته‌و که‌سانه‌ی که‌ ولامی دروستیان داوه‌ته‌وه نیویانی وه‌ک قوتابی چالاک باس

لیک‌ردوه‌و و چاپی کردون ههر ته‌مه‌ له‌ گه‌ل بوونی باو‌کینکی ژیر و تیگه‌یشتوو

ماموستایه‌ کی دلسوزی بیرکاریش به‌ نیوی ئاغای «موحسین حیسامه‌ ددینی» بو

خویندن و برینی پله‌کانی زانست هانی ته‌ده‌ن.

سالی ۱۹۶۶ بؤ به شی بیرکاری زانکوی تاران به پلهی چواره می ئیرانه وه قبولئ
 نه بیئت. هاوکات له گه لئ نه مه ش بؤ نه نذازیاری زانستاگای «ناریامیهر»ی نه و ده مه
 وهر نه گیرت که به هو ی زور بوونی پوولی خویندن (دوو هزار تمه ن) ناتوانی بجیت
 و وازی لیدیتیت. بؤ و ده ده ست هی نانی بژیوی خو ی له و کاته دا که له زانکوی تاران
 دهرسی خویندو وه هاوکاتیش له قوتا بخانه کانی تاراندا وانه ی وتو وه ته وه. سالی ۱۹۷۸
 ژیا نی هاو به شی پیک دیتیت.

له دوا ی وهر گرتنی به کالوریؤس، له سالی ۱۹۷۹ دا به پله ی دوو هه م بؤ زانکوی
 تاران بؤ ماس ته ر له به شی ژمیر کؤدا سه ر نه که ویت و نه بی به قوتا بی مامؤ ستای
 گه وره ی ژمیر کوی ئیران به پړز دو کتور «غولام حسینی مه ساحه ب» که یه کی بو وه له
 قوتا بییه کانی «بر تراند راسل»ی به ناو بانگ.

تینوویه تی زانست و فیر بوون دیسان به ره و کانیایو ی زانستگا کان هانی نه دات و
 ناسره وی تا نه وه ی که له سالی ۱۹۹۱ به پله ی سیهه مه وه بؤ قوناغی PHD (دو کتورا)ی
 «زانکوی برؤ کسل» له ولاتی بلژیک وهر نه گیریت. له دوا ی وهر گرتنی دو کتورا به
 بیریکی زانستی قووله وه نه گه پړته وه ئیران و وه ک مامؤ ستای ژمیر کؤ له زانستگا کاندا
 وانه نه لیته وه.

جیگای ناماژه یه نه م نوو سه ره یه که مین که سه که پله ی زانستی دانشیاری له
 زانکوی زانسته پزشکیه کانی کوردستان (دانشیار دانشگاه علوم پزشکی کردستان) به
 ده ست هی ناوه و هه نو و که ش دانیش تووی شاری س نه یه. نه م مامؤ ستا له گه لئ وانه و تنه وه
 و دهرس خویندن دا به گهر می خه ریکی نووسین و لیکولینه وه بو وه که کار نامه یه کی
 پر له چالاکی زانستی هه یه.

نه مانه ش به شیکن له چالاکیه فهره نگی و زانستیه کانی:

۱- جمعیت شناسی در پزشکی، یه که مین کتیب له م باب ته که له ئیران دا چاپ و
 بلاو بو وه ته وه.

۲- جمعیت شناسی تحلیلی و تنظیم خانواده، چاپ و بلاو بو وه ته وه.

۳- وهر گپړانی چواره کتیب و په رتووک بؤ سه ر زمانی فارسی له ینگلیزیه وه که
 به شیکیان چاپ کراون و به شیکی تریان ناماده ی چاپن.

۴- نووسین و بلاو کور دنه وه ی بیست و تار ی زانستی له گوڅاره زانستی و

پزشکيه کاني ناو خوی ټيراندا وه ک: «بهداشت ايران»، «تنظيم خانواده»، «اندیشه رفتار»، «علمی ترویجی» و «یکان».

۵- نووسين و بلاو کړدنه وهی پېنچ وتاری زانستی - تهنډروستی له گوڅاری ټیونه ته وهی پښکخواوهی بېهداشتی جیهانی (سازمان بهداشت جهانی). به شداری له سی کونگره ی ټیونه ته وهی و چوارده کونگره ی ناو خودا.

شه مسه د دین فه تاحی (دواکه وتوو)

سالی ۱۹۵۲ ی زایینی له گوندی «شیخ شهر به تی» مهربوان له بنه مالیه کی ټایینی چاوی به ژیان هه لېناوه. باوکی حاجی عه لی محه ممد و دایکی فاطمه خاتوونه.

له تمه منی هشت سالاندا نه نریته به رخویندن و سهره تای خویندنی به قورثانی پیروژ و کتبه ټایینی کانه وه ده ست پی نه کات. دوو سال پاش ده ست پښکړدن خویندنی، دوو کاره ساتی ناخوش په وتی خویندنی نه شیوینن و بو ماوه یه ک له خویندن دووری نه خه نه وه، کوچی دایکی و دوومانگ دواتر کوچی ماموستا که ی.

وه ک نهریتی فه قبی کورد بو خویندن و فیروون زور شوین گه پراوه: پیر خزران، قه ته ون، وه ټینه، بهر قه لا، بالک و کانی سانان و خورده لوکی.

له سهرده می خویندنی دله کانیای زانستی هم به پیزانه چیژی بردووه؛ مه لا مه محمودی پیر خزران، مه لا توفیق سالحی، مه لا محه ممد چالی سووری، مه لا محه ممد نه مین ده رویشانی، مه لا محه ممد کوماسی، مه لا په حیم بهر قه لا، ماموستا باقری بالک و ماموستا محه ممد نه مین عالی. سالی ۱۹۷۰ له سهرده ستی «مه لا عوبه یدوللای خورده لوکی» نیجازه ی ماموستایه تی پته دریت. سالی ۱۹۷۹ دیپلومی زانسته مرویه کان (علوم انسانی) له قوتا بخانه ی فره وخی مهربوان نه گریت. چهند سالیک وه ک ماموستای قوتا بخانه کانی دایه ری په روه رده و باره ټینانی مهربوان خزمه ت به مندالانی گه له کی نه کات. سالی ۱۹۸۵ هم شوینه به جی دیلیت و له دایه ری پوستی شاری مهربوان دانه مه زریت. دوا ی یازده سال خزمه ت له و شوینه ش دهر نه کریت. له پښگای دوو کانداریه وه بژیوی ژیانی دابین نه کات و سالی ۲۰۰۲

دە گەپ یتەووە زیندە کەى خۆى واتە شیخ شەربەتى.

سەرەتای نووسینی شیعیی ئە گەپ یتەووە بۆسە کانی ۵۰ و لە بواری ئایینی و کۆمەڵایەتی و پامیاریدا حەوت هەزار بەیت شیعیی ھۆنیووە تەووە و نازناوی «دواکەوتوو» ی بۆ خۆى ھەبژاردوووە. بە واتای خۆى: «لە سەردەمى ئەم نووسینانەدا زۆر جار دڵسارد و ناو میدیان کردووم بەلام کۆلم نەداوە و کۆلێش نادەم.»

بە ناوی خواى تەوانا و عادڵ

یـِـزار لە یـِـر و بۆچوونی باتـِـل

لەپەیب ئە حەد قەت نایبەت بە دوو

موبەپر لە عەیب ھەمیشە زیندوو

ناوت سەر لەو حە و تەکیە گای کەلام

لە سەر مو حەمەد سەلات و سەلام

ھەروەھا لە سەر گشت ئەو کەسانە

رێپەرەوی پێگای شاھى مەردانە

یاران موژدە یبەت جەژنى مەولوودە

جەژنى پیرۆزى سوپای مەحموودە

بانەلێب پیمان سەجانی عەرەب

لە کوردستانی پەر عەقل و ئەدەب

بە کوردی نایکەن مەدحی مو حەمەد

ھەزاران سەلوات بۆ پۆحی ئەحمەد

پەییـع دڵان پەییـعـول ئەوـل

شەوی ھاتنی موستەفای مورسەل

بەرزە لای یاران یادی ئەم لەیلە

دڵ بـپر واداران لە شادی کەیلە

پروژ بیټ مهولوود له ئیسلام دۆستان
 له سه رتا سه ری گه لی کوردستان
 سه لواتیک سافتر له تیشکی هه تاو
 له سه ر موحه ممه د عه زیز تر له چاو
 شه وی به نرخ ی دووا زده مه ولوو
 له خیر و په حمت سه رزه وی پر بوو
 پروا گولاله ی ئازادی و س روور
 سه لات و سه لام بی حه د و سنوور
 گه لی کورد هه موو دروشت و وردی
 پیشک هشت ئه که ن به زمانی کوردی
 هه زاران سه لام هه زاران سه لوات
 هه تا گه لی کورد ئه گات به ئاوات

محهممه د فه هیم

کورپی مامۆستا حه یده ری فه هیم، سالی ۱۹۵۲ی زایینی له
 ئاوی «ئه ویه نگ» سه ر به ناوچه ی ژاوه رو له بنه مال ه کی
 ئایینی دا هاتووه ته دنیا. له دوا ی قو ناغی سه ره تای ی له گوندی
 ئه ویه نگ، له خزمه تی باو کیدا ده رسی عه ربی ده ست

پی ئه کات و بو فی ر بوونی زیاتر ئه ینێر نه گوندی سه راو قامیشی سه نه بو چیژ وه گر تن
 له وانه کانی مامۆستای زانا و پایه به رز مه لا فه یزو ل لای بیساران ی. دواتریش ئه چیته
 مه دره سه ی زانسته ئایینییه کانی سه نه و تا سالی ۱۹۷۱ له و ی ئه میته وه.

له و سال ه دا له ئیز گه ی کوردی سه نه وه ک بیژر و وه ر گێری به شی هه ورامی که
 نیو کاتر می ر به رنامه بل او ئه کاته وه دانه مه زری. دوا ی دامه ز راندی رادیو مه ریوان له
 سالی ۱۹۷۳ دا کاک محهممه د بو مه ریوان رانه گوێز ری ت. له و ده مه دا رادیو مه ریوان
 روژانه دوو کاتر می ر به رنامه ی بل او کردووه ته وه.

سالی ۱۹۷۱ له گه ل «مریهم خانمی» کچی نوو سه ر و زانای گه وه خوالی خو ش بوو

ميرزا عەبدوللەي ئەقدەسى ژيانى ھاوبەش پىك دىئىت و بەرھەمى ئەو ژيانەش دوو كوپ و دوو كچە.

تا سالى ۱۹۷۹ ھەك نووسەر و يېزەر و ھەرگىچ ئەمىتتە ھە. پاشان بۇ ماوەى سالىك ئەينىر بۇ ئىزگەى كوردى رادىو تاران و لە گەل زاناي گەورە و بلىمەتى كورد «مامۇستا ھەزار» ئاشنا ئەبىت.

دىسانە ھە ئەينىر نە ھەريوان و ئەبى بە سەرپەرەستى رادىو. دواى سالىك ئەچىتە ھە دەنگ و پەنگى سەنە كە زور ناخايەتتە دەرئەكرىت و سالىكش ئەبى بە ميوانى گرتوو خانەى تەورپىز! پاش ئازاد بوونى بۇ چەند سالىك ئەبى بە تەلەفزيون ساز! دواى بە جى ھىشتى ئەم پىشەيش لە گەل كۆمپانيە كى فەرھەنگىدا دەست بە كار ئەكات و بە خوئندە ھەى ديوانى شاعىرانى ھەورامان بە شىوہى كاست و سى. دى. چالاكى فەرھەنگى خوى درىزە پى ئەدات. لە زوربەى كۆنگرەكان كە بۇ شاعىران و مەشاھىرى ھەورامان ئەبەسرىت بە وتار و ھۆنراو بە شدارى ئەكات. ھەنووكەش لە گەل چەند مامۇستايە كى ھەورامىدا لە پرووى بەلگە دەسنووسەكان خەرىكى پاست كەردنە ھەى شىعەرەكانى مەولەوين. بە مەبەستى ئەو كە بىخەنە سەر تۆپى ئىنتەرنىت. تازەترىن كارى ئەم بەرپىزە دوو سى. دى. بە كە ھەوتووە بەردەستى ھۆگرانى. ناو براو پياوئىكى قسەخوش و نوكتەزانە و دەفتەرىكى شىعەرى ئامادە چاپە. ئىستاكەش دانىشتووى سەنە.

«پياوى كزۆل»

ھەزار ئاخ و داخ پەى پياى كزۆلى

پەى ھەرچەم نەبىەى لالوى شەپۆلى

واتە و قانەى مامۇساي پىرم

شاعىرى زانا! ھەم ساحىب وىرم

«ھەر جە وىرمەن تا ھەپۆى مەردەن»

پەى مەرگى فەقىر كى شىووەن كەردەن

يا كى كۆرناشەو عەبىو دارايە

يا گۆشش دارا پەى پا خەراوہ»

ھەرچەن مەزانئۆ واتەو ھەژارین
 سۆمای بینایی گەرد کوردەوارین
 «کەسیو فەقیری بە پیاو مەزانئۆ
 دایم جە یانەش پەپوو موانئۆ
 فەقیر لوقمان بۆ عالم و دانا
 گێلو نەفامی بە گەوجش زانا»
 بەلام خو پەي من لالۆی دەس ھالی
 تۆ پەحمەتەنی و شەنەو شەمالی
 کەم کەس مەزانئۆ تۆ وەر و چۆشی
 بیەي گەمە جاپ ییگانە و خویشی
 خۆتۆیچ تاویتی ھەر بە وەس وەسە
 بە پیا بازی و درۆ و دەلەسە
 یا خەیر بە گێردای دەسە و ھەژاران
 یا بە نۆکەری پەي تاوان باران
 بە قلیچکە لەقی و بە چلکاو وەری
 سەر و سامانی پەي ویت وەش کەری
 تیکەي چەرب و نەرم بەدی کلفەتت
 ھەتا پارێزیو ئاوپوو حورمەتت
 نەك وەر و نەبیەي وینەي وەرگی ھار
 جە پۆزگارت بەر بارا دەمار
 عەینو ھەوریشی ھەر پەي ویت رەمای
 تانجی ئاسایی کەسی وەر نەدای
 تۆ نە کەوتی جەنگ چەنی ئانیشا
 نە تۆشا دیە و نە مژناسی—شا
 نەبیەي سەرواز و سپای تاریکی
 ھەرچەن ژیاوایچت کەوتەو باریکی

تو خاس تاوینی به سه هل و ئاسان
 پله و پایت بو جه لای ناکه سان
 به لام کی دیه نه جه کام ماواو کو
 پاک و ناپاکی ره فقیشا بو
 کاکه ی شیرینم دلت ته نگ نه بو
 هر چنه زه مانه گریان چنه ی تو
 سفره ی شهره فت په چ جه گه وه ره نه
 باوه کو زیواست جه بهد بهد تهره نه

ماموستا بورهان عالی

بورهان عالی کورې ماموستای پایه بهرز «محهمه دئ مین عالی»
 و دایکی مه لیخا خاتون کچی «باوه په حمانی چوپ» ه. به هاری
 سالی ۱۹۵۳ ی زاینی له گوندی کانی سانان چاوی به زیان
 هه لیئاوه. خویندنی به قورئان و کتبه سهرتایه کانی نه و سهرده مه
 له لای باوکیدا ده ست پیته کات. تا وهر گرتنی تیجازه ی

ماموستایه تی له سالی ۱۹۷۲ دا، هر له خزمه تی باوکیدا نه میښته وه و له باخچه ی
 زانستی چیژی پتویست وهر نه گریټ. دوا ی ته وواو بوونی شه پری تیوان تیوان و تیراق و
 ناوه دان بوونه وه ی شاری مهربوان، له پنه ای ماموستایه تی و خزمه ت له بواری دایندا،
 له دایه ری په روره ده و باره ینان دانه مه زریټ. سالی ۱۹۹۷ هه واری زیانی بو سنه
 پائه گوژیټ و وه ک پیش نوټ و وانه بیژی مزگه وتی ناغه زه مانی نه گیر سیته وه. سالی
 ۱۹۹۷ له تاقیکاری ماموستایانی ثاینی له زانکوی تاران به شداری نه کات و پروانامه ی
 به کالوریوس و سالی ۲۰۰۱ یش پروانامه ی ماستر وهر نه گریټ. سالی ۱۹۹۸ له سهر
 خواستی خه لک نه بی به ماموستای مزگه وتی نووری گه په کی به هاران و دواتر
 نه چیته مزگه وتی جامعی نه و گه په که و تا دواساته کانی زیانی له و مزگه وته
 نه میښته وه. سالی ۲۰۰۹ له لایه نه چنه د که سیکی نه ناسراوه وه نه که ویته بهر ده سترټ و
 مالئاوی له زیان نه کات. نه ماموستایه له بواری نووسین و شیعر د ده سټیکی کارای
 بوو و خاوه ن کارنامه یه کی فهره نگی په نگی نه.

بلاو کراوه:

۱- لیکځوآینه‌وه و وه‌رگټپانی کتیبی «لب الاصول». ۲- لیکځوآینه‌وه و پیداجوونه‌وهی کتیبی «المنطق المهدوی» ی ماموستا محمدهد باقر موده‌پرسی مہریوانی. ۳- ته‌لقین و یاسین و پړپړه‌سمی نویژی مردوو. ۴- کڅمه‌له وتاری سه‌بارت به پیغه‌مبه‌ری ئیسلام و سیستمی حکومته‌تی و پاره‌وه کرده‌وه‌ییه‌کان.
ناماده‌ی بلاو بوونه‌وه:

۱- دیوانی شیعی «عالی». ۲- مناسک حج و عمره. ۳- احکام ذبح و شکار. ۴- مناقب اهل بیت. ۵- شعر و موسیقی از دیدگاه اسلام. ۶- مولود نامه و میعراج نامه به کردی. ۷- فن خطابه و سخنوری به عربی. ۸- توسل و سفاعت و استمداد. ۹- ارث در اسلام. ۱۰- فضایل جمعه و جماعت.

«هؤنراوه‌یه‌ک له باره‌ی دیمه‌نی جوانی مہریوانه‌وه»

مہریوانه‌ مه‌کانی عیلمو دینه
مہریوانه‌ نه‌لپی باخی به‌رینه
له‌ ناو‌نهم ناوچه‌یه‌ گؤلی زریبار
وه‌ کوو پیروژه‌ په‌نگین و به‌شینہ
دوو چاوم شین نه‌کات وه‌ک هه‌وری «نه‌سحاب»
له‌ بو «میراجی» دل مات و حه‌زینہ
فیدای گول باخی سوور و شه‌ست‌په‌رت بم
وه‌نه‌وشه‌ت لاره‌مل هر وه‌ک خه‌مینہ
گولاله‌ی ده‌شتی «دؤلاشت» چه‌ جوانه
به‌ راستی مہرهمی زام و برینه
«پژاوت» وا پژاوه‌ ئاوی پاکی
له‌ بو «سیروان» نه‌چی هؤی سوود و ژینه
«قه‌له‌ به‌رد» هل نه‌دا بی شه‌ک لیواکه‌ی
له‌ فه‌سلې گول به‌ دیمه‌ن سه‌وز و شینہ
له‌ پای به‌فراو نه‌لین سووره‌هه‌لاله
نه‌خیزیست هر وه‌کوو چاوپر گرینه

له هارهی قهله بهزه و کانیاوی تازه
 دلی عالم نه بزوی و دوور له قینه
 له بهر سهیر و سه فای «گۆل بهن» به جاری
 هه موو نه ندامی لاشه م پر له تینه
 نه سیمی خوئی «سه رماوه» له سه رکهل
 هه ناسه ی بهردی «قاراوا» نهوینه
 له بهر لاله و چنوو و شنگ و پریشان
 نه بینم «بیسه ران» خولدی بهرینه
 هه رامی شی و شه یدایه له بو گول
 له «گاربان» یاسه مه ن لاو لاو به چینه
 هه وای سووک و نه سیمی سووچی سوورین
 مه ره سوور دیت و له نجه ی زور شیرینه
 قه تاره ی قاز و سوئه ش وه ک سوپایه ک
 شه مال له نوور له سه ر نه م سه ر زه مینه
 ته و او نابی «عالی» وه سفی مه ریوان
 که مه له بندی که مال، شیعر و نهوینه

سه ید عه بدوللا حسینی

نه م نووسه ره مانگی فه بریه ی سالی ۱۹۵۳ی زاینی له
 شاره دی «هه ورامان» له بنه مال له کی ئاینی که به پرچه لک
 نه چنه وه سه ر ساداتی چوپ چاوی به ژیان هه لئاوه. سه ره تای
 خویندنی به قورئانی پرۆزه وه لای حاجی «سه ید محه ممه د» ی
 باوکی ده ست پیته کات. بو تیر کردنی بیر و هزری له کانیاوی
 زانست زور شوین و مه له بند له کوردستانی ئیران و ئیراق گه رپاوه. لای «مه لا
 محه ممه دی بداقی» ئیجازه ی مامۆستایی وه رنه گریت. نه گه رپته وه مه ریوان و ژیان
 هاو به شی پیک دیتیت. بو بزوی ژیان خوی و مال و مندالی دوکانداری و مه لایه تی
 و وانه بیژی کردووه. وه ک مامۆستایانی تری ئاینی کورد بو خزمه ت به ئاین له م

شونانه‌دا مامۆستای ئایینی بووه: گوندی «پۆوه‌ری» له هه‌ورامان، گوندی به‌رقه‌لا و ... تا ئه‌وه‌ی له‌ مزگه‌وتی سه‌لاحه‌ددینی ئه‌ییوبی مه‌ریواندا گیرساوه‌ته‌وه و هه‌نووکه‌ش دانیشتووی مه‌ریوانه.

چالاکیی ئه‌م نووسه‌ره :

بلاوکراوه:

۱- ئارامی دلان. ۲- دیوانی شیعر به‌ دوو زاراوه‌ی سوورانی و هه‌ورامی به‌ نیوی دیوانی «مامۆستا سه‌ید عه‌بدوللا حسینی». ۳- خدا را چگونه بشناسیم؟ ئاماده‌ی بلاوکردنه‌وه:

۱- ژياننامه‌ی ئیمام شافعی (ره) و ئیمامی نه‌وه‌وی له‌ کتیی کۆن و نویدا.

۲- سی هێلی چه‌پ بناسه.

عه‌بدوللای نیکخا (سه‌فایی)

سالی ۱۹۵۳ی زایینی له‌ گوندی «ساوجی» مه‌ریوان له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی ئایینی چاوی به‌ ژبان هه‌لناوه. باوکی مامۆستا ئه‌حمه‌دی ساوجی و دایکی خاتو عالیه‌ کچی مه‌لا ئه‌حمه‌دی پیرسه‌فایه و نازناوی شیعی «سه‌فایی»یه.

سه‌ره‌تای خویندنی به‌ قورئانی پیرۆز و ورده‌ کتیبه‌کانی ئه‌و

سه‌رده‌مه‌وه‌ ده‌ست پێه‌کات و بۆ په‌ره‌پێدان به‌ زانست و تیراوکردنی بیر و هزری له‌ کانیای زانین، زۆر گوند و شاری ئه‌م کوردستانه‌ زاناخێزه‌ گه‌راوه و له‌ خزمه‌تی زۆربه‌ی زانیانی به‌ ناوبانگی کوردستانی ئه‌م دیوو ئه‌و دیو به‌ تایبه‌ت له‌ ناوچه‌ی مه‌ریوان که‌لکی وه‌رگرتوه و وانه‌ی ئایینی و خواناسی و نه‌ته‌وه‌ دۆستی خویندوووه، وه‌ک: مامۆستا ئه‌حمه‌دی ساوجی، مامۆستا مه‌حمودی سیاناو^۱، ئاغا عه‌تای چۆر، مامۆستا سه‌ید عه‌لی خالیدی نی، مامۆستا محه‌مه‌دی خورمال، مامۆستا زاهیدی پاوه

۱. به‌کۆ له‌ مامۆستایانی ئایینی و خواناسانی گه‌وره‌ی مه‌ریوان بووه، که‌ له‌ گوندی سیاناو دانه‌نیشت و سالی (۱۹۸۹ز). مال ناوایی له‌ ژبان کرد.

و مامۆستا محەممەد ئەمینی کانی سانان. تا ئەوەی کە، سالی ۱۹۷۵ لە خزمەتی مامۆستای کانی ساناندا ئیجازەى مەلایەتی وەرگرتوو.

ئەم شاعیرە وەك نەریتی مامۆستایانی ئایینی كورد كۆچاو كۆچ و مزگەوتا و مزگەوتی زۆری كردوو و خەلكی لە زانستی بەهرەمەند بوون. هاو کاتیش مامۆستای قوتابخانە کانی مەریوان بوو. سالی ۱۹۹۸ لە تاقیکردنەوێ مامۆستایانی ئایینی یدا بەشداری ئە کات و «فەوق دیپلۆم» وەرئەگریت.

«سەفایی» هەر لە سەرەتای خوێندن و فەقیه تیهو، تیکە لاوی دنیای شیعر و ئەدەبیات و وەرگێران ئەبیت و لە بواری ئامۆژگاری، زانست، گازە و پارێزەر، سەنا و سکالا، ژبانی خەلکی ناوچە و جوانی سروشت و نیشتمان، دیوانتیک شیعی ئامادەى چاپ و بلاو بوونەوێ. ئیستا ۵۸ سال تەمەنیەتی و دانیشتووی مەریوانە.

«کتیب»

کتیب مامۆستای جوان و دلسۆزم

مایەى سەر بەرزى بۆ گەل و هۆزم

دۆسه چاکە کەى شیرین کەلامم

گولشەنى رهزەى داروسەلامم

بینا و سەرچاوێ ئاوی ژبانم

گریکی دل و ئارامی گیانم

لابەرى تەم و خەم و خەيـلامم

خۆشەويستەرين سەرۆت و مالم

شەتاوی ئاوی جاری و زولالم

مایەى دەسکەوت و پۆزیى حەلالم

دۆستى بە وەفا و بە سەفا و حەيام

پـۆزت واجبە هەميشە لە لام

هاوەلى پاستى و پۆژ و شەوانم

فەرەحى دل و پۆحى پەوانم

هۆى تەندروستى و سەرمايەى هەستيم

هۆى شەوق و نیشات شادى و سەر بەستم

ږانومای دهشتی وهشتی مهینه تم
 به لگه ی نازادی و موژده ی خوشبه ختم
 نه نیسی شهو و کاتی ته نیایم
 گرینکی دل و نووری بینایم
 شنه ی شه مال و سروه ی به ربه یان
 نارامی به خشی دل مه خفی و عه یان
 «کاف» ت کاره با و کانی که رهمه
 سه ری که وسهر و که عبه ی که رهمه
 کار و که سابه ت، که و که به ی شایم
 که شف و که رامه ت، کاریز و کانیم
 «ت» ت هو ی تهره قی عامه ی تو ممه ته
 ته فسیر و ته علیم دوور له تو هممه ته
 «ی» ت یار و یاوهر یومن و یه مینه
 «ب» ت باره و باوهر ییر و بینینه
 کارنامه ی فته ح و پیروزی و خه بات
 هه رتو ی به به شه ر ته ده ی به خه لات
 نیکته و وهر گپران فله سه فه و هونه ر
 له تیفه و حیکمه ت ته ده ی به به شه ر
 په مز و فائیده و زانست و مایه
 بی حه د و حیساب هه و آل ت لایه
 ناده میزادی بی ناو و نیشان
 نه که ی به زانا و پادشای جیهان
 هه موو لاپه رت په رهی گوئی سوور
 جوان و به سوود و به عه تر و پر نوور
 بولبولم موژده ی به هاری هانی
 له سه ر لووتکه ی کپو گوئزاری و کانی
 سه لامت لی بی عیلم و حه یاتم
 نازیز گیان منیش به ره و پرووت هاتم

پېشوازيت ته كه م ده ست له سهر كه مهر
 دات نه نيم له سهر دل و چاو و سهر
 هه تا هه م به دل پړت له لاهه
 ناوت شيرين تر هه موو ته عامه
 ناكه م به بو و سندووق و ده فته ر
 يا كيف و ده وري و باوه شين بو سهر
 خوا له بهر خاتر كتيب «سه فاي»
 به خشي ته واو پوړي دوايي

فريشته عه له وي (دايكي سه لام)

له ١٩٥٣ ز كال زايښي له گوندې «بانيسار» له
 كوردستاني تيراق له دايك بووه. باوكي «سيد محمده» كه له
 ساداتي نوښ له ناوچه ي هه ورامانه و دايكيشي سارا خاتوونه كه
 كچي «مه لا محمده شهريني» شاعير له مهر دوخيه كاني
 ده گاشيخاني ميريوانه. يه كه م ماموستاي ته م خاتوونه باوكي بووه
 كه مه لاي مزگهوت بووه و به خوښندي قورثاني پيروز به ردي بناغهي يه كه مين
 وشي زانستي له ميشكيدا داته مه زري و دواتر ش تيقبال نامه ي مه لا خدري پروار
 دريژه پي ته دات.

دواي پيكه و نه ناني ژباني هاوسه ري له گه ل ناموزايه كي خو، نه ويش نه بي به
 هانده ريكي باش بوي و له هه موو كتييك به تاييه ت ديواني «سهيدي هه ورامي» و
 ديواني شاعيري تر كه لك وهر ته گريت.

فريشته خاتوون تواناي نووسينه وي زور كه مه و له پله يه كي زور نرمدايه به و
 بونه وه مندا له كاني يارمه تي ته دن و نه و شيعر ده ونيته وه و مندا له كانيش بوي
 نه نووسنه وه.

به تيكر ته توانين بلن كه باوكيكي دلسوز، ميرديكي تيگه يشتو و مندا لانيكي
 گويگر و خزميكي وه ك ماموستا «سهيدي ره نووفي حسيني» شاعير، ده س به ده ستي
 يه كه وه ته دن تا خاتوونتيكي شاعير دروست نه بيت. خاتووني شاعير ته ليت:

«کاتیک له ئیراق بووم بۆردومانی گونده کان فارس گوتهنی «عدو شود سبب خیر گر خدا خواهد.» و ئاوارهیی و سەر لیشیواویی خه‌لک و راپه‌رینه مه‌زنه‌که‌ی سالی ۱۹۹۱ی گه‌لی کورد دژ به‌رژیمی به‌عسی له‌ ناو چوو، وه‌ک پزيسک هه‌ستی شیعریان بزواندم.

ناو براو دیوانیکی شیعری له‌ ژیر ناوی «هۆنراوه‌کانی دایکی سه‌لام» چاپ و پيشکەش به‌ کتبخانه‌ی کوردی کردووه. ئەم شاعیره ئیستا دانیشتووی مه‌ریوانه.

ئه‌حمەد به‌هرامی

به‌هاری سالی ۱۹۵۴ی زایینی له‌ گوندی «سه‌عدناوا»ی ناوچه‌ی خاو و میرئاوای مه‌ریوان له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی ئایینی هاتۆته‌ دنیا. دوا‌ی سالیک دایکی کۆچی دوا‌یی ئە کات و یه‌که‌مین له‌مه‌ری ژیا‌نی شاعیری پ‌یی پ‌ینه‌گری‌ت. دایه‌ گه‌وره‌ی (دایکی باوکی) نه‌رکی گه‌وره‌کردنی به‌ نه‌ستۆ ده‌گری‌ت. قۆناغی سه‌ره‌تایی هه‌ر له‌ گونده‌که‌ی خۆی ته‌واو ئە کات. له‌ به‌ر نه‌بوونی و ته‌نیا با‌لی باوکی به‌ شیوه‌ی ئازاد (موته‌فه‌ریقه) در‌ژه‌ به‌ خو‌یندنی نه‌دات.

سالی ۱۹۷۵ وه‌ک مامۆستا له‌ دایه‌ره‌ی په‌روه‌رده و باره‌ینان دئه‌مه‌زری‌ت و نه‌رکی مامۆستایی ده‌ست پ‌ینه‌کات. له‌ دوا‌ی هه‌لگیرسانی شه‌ری ئیران و ئیراق، ئاواره‌یی و سه‌رلیشیواوی په‌په‌وازه‌ی زۆر جینگای ئە کات. له‌ گوندی کانی دینار نه‌گیرسی‌ته‌وه و ئیستاش دانیشتووی مه‌ریوانه. هاو‌پ‌یی مندا‌لانی خو‌ین گه‌رم و ئیسک سووک له‌ قوتابخانه‌کاندا هانیدا له‌ بواری نه‌ده‌بی مندا‌لندا هه‌نگاو هه‌لب‌گری‌ت. ئەم نووسه‌ره له‌م بواره‌دا زیاتر له‌ بیست به‌ره‌مه‌ی ناماده کردووه به‌لام بواری بلاو‌کردنه‌وه‌ی هه‌موویانی بۆ نه‌په‌خساوه.

به‌ره‌مه‌ی چاپ کراو:

- ۱- باخچه‌ی مندا‌لان. ۲- قالاوی تینوو. ۳- هه‌روه‌کوو خۆم. ۴- گولزاری په‌پوله.

سهید باباشیخ حسینی

سالی ۱۹۵۴ ی زاینی له بنه ماله یه کی ئاینی له گوندی «سهولآوا» له دایک بووه و کورپی خواناس و عارفی گه وره خوالیخویشوو حاجی کاکه شیخی سهولآوا یه.

قوناغی سه ره تایی هه ره له زیده که ی خوی، قوناغی ناوه نندی له مهربوان و قوناغی دواناوه نندیشی له سنه ته و او کردووه. خولی فیرکاری مامۆستایی له کرماشان ته و او ئه کات و جل و بهرگی مامۆستایی له بهرده کات. له دوای سه ره که وتنی گهلانی ئیران به سه ره پژی می پاشایه تیدا ئه ویش وه ک زور که سی تر ئه که ویتته بهر شالآوی له کار لابردن. سهید باباشیخ هه نوو که خه ریکی باخه وانی و کشتوکال و خوشی له باخه وانی میژو و زمانناسی، زمانی زگماکی نه بواردووه و به پیتی توانا، خوی به خزمه تکار و ئه مه گناسی گه له که ی ئه زانیته.

ئهم نووسه ره زور وتاری له چاپه مه نیه کاندایلا و کردۆتوه که ده توانین ئاماژه بکهین به: «پژوهشی پیرامون زبان اورامی و زبان های کهن باستانی»، «ژیاننامه ی مهولانا موسه ننیف چۆپی» و «مستوره ی اردلان و اردلانی ها».

چاپکراوه کانی نووسه ره:

۱- اسما در زبان کردی ۲- هامشی بر زبان شناسی

عیسا ئه حمه د زاده

سالی ۱۹۵۴ ی زاینی له گوندی «نگل» له دایک بووه. دایکی کابان و باوکی مامۆستای ئاینی بووه. له پینچ سالیدا دهستی به خویندنی قورئانی پیروژ و ورده پهراوه کوردی و فارسییه کانی باوی ئه و سه ره ده مه ی قوتابخانه ئاینیه کان کردووه.

سالی ۱۹۶۱ فیرگه ی سه ره تایی له زیده که ی دائه مه زریته،

به لآم به هو ی ته نگ و چه لمه ی جۆرا و جۆر، هه ل و مه رجی ژبانی پپی نه دراوه به شیوه ی فه رمی له فیرگه ی نو ی و وانه کانی که لک و هه ر بگریته. به و بۆنه وه پۆژان سه رقالی جیبه جی کردنی ئه رکی مال و به شهوان له پۆلی خویندنی چپا و و بپاوی

شewanهدا تا وهدهست هينانی بروانامه‌ی شه‌شهمی سهره‌تایی نه‌خوینتت، پله‌کانی تری خویندن به‌شیوه‌ی نازاد، تا وه‌گرتنی دیپلوم له‌سالی ۱۹۷۳ له‌سنه‌دریژه‌پس نه‌دات. سالی ۱۹۷۶ له‌نیمتیحانی زانکوډا به‌شداری نه‌کات. سی‌سال دواتر زانکوډا ته‌واو نه‌کات و وه‌ک ماموستای زمانی ټینگیزی له‌شاری مهربوان دانه‌مه‌زیت. دوا‌سی سال خزمه‌ت به‌مندالان له‌وهرزی پاییزی سالی ۲۰۰۶ خانه‌نشین نه‌بیت.

بیر و هزری باوکی نیشتمان پره‌ووری له‌سهری کاریگر بووه. له‌گهل شیعره‌کانی قانع‌ناشنا ده‌بیت و خواست و سکالای دهروونی به‌شیوه‌ی ده‌ق و چیروک و هه‌لبه‌ست بو‌هه‌فالانی نه‌نوسیت و نه‌هوینته‌وه. له‌گهل گوډاره‌کوردی و فارسیه‌کاندا به‌شیوه‌ی نووسین و وتار هاوکاری کردووه.

جیگای نامازیه‌که عیسا نه‌حمه‌دزاده‌کوری شاعیر «ماموستا سادقی نگلی» په‌که دیوانه‌شعریکی لی به‌جیماوه.

نه‌مانه به‌ره‌مه‌چاپ کراوه‌کانن:

۱- ژن و پیاوه‌هه‌لکه‌وتووه‌کان (وهر‌گیراو له‌ټینگیزییه‌وه). ۲- میژووی نگل.

۳- پیغه‌مبه‌ران له‌ناوینه‌ی میژوودا (وهر‌گیراو له‌عهره‌بییه‌وه).

ناماده‌ی چاپ:

۱- کو‌مه‌له‌شعریک. ۲- لذت مادی یا کرامت انسانی؟! (وهر‌گیراو له‌

ټینگیزییه‌وه). ۳- کو‌مه‌له‌چیروکی جوړاو‌جوړ. ۴- وهر‌گیرانی کو‌مه‌لی وتار و کورته‌چیروک له‌عهره‌بی و ټینگیزییه‌وه بو‌سهر زمانی کوردی و فارسی.

ټیسماعیل مه‌حموودی

ټیسماعیل کوری سوبحان کوری محه‌مه‌د نه‌مین (خیتله) و نه‌هیه‌خاتوونه. سالی ۱۹۵۵ی زاینی له‌گوندی «ده‌مه‌یه‌و» چاوی به‌ژیان هه‌لیناوه. نه‌م شاعیره‌نه‌خوینده‌واره، به‌لام له‌هه‌لبه‌ست و شیعردا ده‌ستی هه‌یه. سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که چو‌ن هاتو‌ته‌نیو شاعر و هه‌لبه‌سته‌وه نه‌ل‌یت: مندال بووم له‌گهل باو‌کم بو‌مزگه‌وت نه‌پړویشتم، ماموستای

گونه‌که‌مان (ماموستا شیخ‌جه‌لیل فاروقی) شعری «پوله‌بزانی مه‌لا‌خه‌در‌پووار»ی

بۆ ئوخوئندینه وه و ئیمهش له بهرمان ئه كرد. هه ر ئه و شیعرانه بوون به هه وینی
گیرساندنی ههستی شیعریم. به پیتی هه ل و دهرفه ته کان شیعرم بۆ دیت.^۱
سه د مه خابن شیعره کانی ئه م شاعیره له بهر خه م ساردی تا ئیستا تۆمارنه کراون و
نه نووسراوته وه. هه ر بۆیه زۆریک له شیعره کانی له بهر چوونه سه ره وهی ته مه ن
فه وتاون یان نیوه واته واو له بیرى ماون.

«گفتوگۆ چه نی دلی»^۲

ئى پارچه شیعره جه به حسوو دلی
جه به حسوو پاسی به حس و سه ر چلی
باکى من و دل که رمى گفتوگو
تو دل چه نی من، من دل چه نی تو
دلەى بى ئاگا و بى فکر و بى هوش
دلە گوftarم مه که فه رام—هوش
گوftarم ئینهن دلە به حالى
عه قل وه رگیره و سال چه نی سالى
گوftarم ئینهن دل مه به سه ر چل
دائیم پۆشن به وینهى ده سه ی گول
دل تو مه که ره زه نی نا حه قى
مه نیشه چل و عه ینوو له ق له قى
وینهى بایه قووش مه وانه سه ر که لک
تا خاسیت و اجا ئاوه دانى و خه لک
دل غه ره ز حه سوود سه نگ سیای په قا
چلاو چل که رو ئه جو له ق له قا

۱. وت ویز له گه ل نووسه ر.

۲. ئه م شیعره کاک مادح پۆسته مى بۆ دابه زاندووم جیگای پێز و پێزانیه.

ڀڳ زهر د و زه عيف جا بي ٿا زيزا
 دايمه وه هارش نه جو پايزا
 ڀڳ زهر د و زه عيف بي مال و منزل
 دل وينه ي قازانگ جا مهوهر و قوول
 وينه ي بوشڪه ي قير قولي مه شانو
 قولي غره زن سـياو مرمـانو
 نه ي دلي دلداد تو به من ساچه
 ٿيتر نورهت بو گو فتو گو ت و اچه
 دل تو مه عدنت غه زه ب يا نوورا
 چيش جه لات نزيڪ چيش جه لات دوورا
 په ي ما گيل نه وه و ڀرده ي سالت
 بز انمي چيشا حال و نه حوالـت
 جا دلش و اتش من به تو ساچو
 ده قيق مه زانو چيشت په ي و اچو
 چيشت په ي گيل نه وه و ڀرده ي سالم
 من نه شوم چيش بو حال و نه حوالـم
 داخيم فرتي چوون گه لاو باخا
 داخيو تو يچ بيه سه رباشقه و داخا
 ده قيق مه زانو تو ناميت چيشا
 په ي گو فتارو من تو کارت چيشا
 نه ي دلي پر داخ دل عاسه باني
 نه گهر گهره ڪتا تو ناميم زاني
 بابا يه فه قير خه لڪو و ٿي راني
 ٿي سماعيل نه ڪو ڀرو و سوبحاني
 بابام حه مهو مين پر عه قل و فام بي
 ٿا يچ شاعير بي و مه شهوور به عام بي

دلّه یا مه سنی یا شه وقت نیا
 یا قه دری میمان تو جه لات نیا
 دلّ وات ئیسماعیل کوپو سو بوحانی
 ئیسه هز که رو گوftarیم زانی
 گوftarم ئینهن ویه رده ی سالم
 ئیسه په ییت ماچوو حالّ و نه حوالّم
 پارچه گوشیتینا ئیتیر من دلّنا
 به یئی دره ینا جا به یئی گولّنا
 به یئی بایه قوش به یئی بولّولّنا
 به یئی شیرینا جا به یئی تالّنا
 کهم که سئی زانو به خه ییالاتم
 به یئی به شه و قم جا به یئی ماتم
 هه ر پویچ وانوو چوون که لی سهر کهش
 سه یادی کوشام گوشتم که را بهش
 هه ر پویچ که روو غه رز هه سادهدت
 ئارپوه نیام تا سهر ئیسراحت
 هامساو بهر هامسا چه نهم عه جزا
 ویره گاهه رق و مه نزلیم کزا
 ئیتسالیشا به رقی مه نزلّم
 غه رزی سوچنان باخه که ی گولّم
 وه سیه تم ئینهن په ی گوردوو دلّا
 غه رز هه سادهدت فره مشکلا
 غه رز هه سادهدت، فیتنه ی به خیلّی
 بو به سه ره تان په ی دلیو خیلّی
 غه رز هه سادهدت بو به سه ره تان
 هیچ دوکتوریوه مه کروش ده رمان

دلّ وات ئیسماعیل په فیق گوftarم
 چیش ماری سهوقات مهی پهی هوارم
 سهوقاتم ئینهن دلّه به حالّی
 دلّه بهش نه بی سه تلّه و نه شغالّی
 جا دلّ سه تلّه نه و غهره ز نه شغالّا
 دلّی غهره زن شایش به تالا
 سهوقاتم ئینهن دلّ مه به نه وهش
 جه په حمی خوا تا نه بی بی بهش
 نوورو قورئانی با وه زو دلّت
 ئیشه لا خاس بو مال و مه نزلّت
 سهوقاتم ئینهن دلّ ئینه خاسا
 ویت که ری په فیق خوا نه شناسا
 خوا نه شناس کین په سوولّی سه روهر
 پاسه که لیمه ی ته وحید که و تن وهر
 خوا نه شناس کین چوار یاری نه بی
 نه بو و به کر و عومهر عوسمان و علی
 جا ئیتر بلمی هوارو دلّی
 دلّی پاک وه نی عه یین و بولبولّی
 هوارو دلّی هه ر فره وهش بی
 دلّی غهره زن به لام نه وهش بی
 ئاسمان پو شن بی زه مین وهش په نگ بی
 دلّی غهره زن هه ر دائیم ته نگ بی
 تو خوا دلّه گیان خاسترین دلّ به
 بایه قووش مه به و عه ینی بولبولّ به
 تو دپه ی مه به هه ر ویننه ی گولّ به
 بو یادی خودا دائیم به قولّ به

عیادته کهره تـو هـه تا تاوی
 پېشته نه گه زو ماری زه هـراوی
 پېشه ی دل ویننه ی پېشه ی دره ختا
 دره ختیش زهر د بو جا یا گیش سه ختا
 دل مه که غهره ز ، غهره ز بو به سه خت
 چون دره خت زهر د بی نه ی دلّه ی به د به خت
 دلّه حـالّی به دلّه حـالّی به
 نه ر حالّی مه بی هـر نا حالّی به
 حالّی و نا حالّی گرد تیکه ل بیهن
 نا حالّی فره ن حالّی که م بیهن
 نه گهر حالّی بی په ی که سی خاسی
 کو مه کیست که رو نه گهر بـشناسی
 نه ر حالّی مه بیچ با هـر وینل بیهن
 هـر با سه ر گهر دان هـرده گیل بیهن
 دلّه یـاد که ره دلّه یـاد که ره
 وه شی قه دیمی ئیسه یـاد که ره
 نه ک وه شی ئیسه هـر زه هـره مارا
 ئاسمان گره وو زه مین غه مـارا
 با که رمی به حسی ویه رده ی سالان
 ده سکاری قه دیم گرد شی به تالان
 چونکی کز بیهن دین و دیانت
 هو ر گیران وه شی و شادی و ئیسه راحت
 جیـای په حمه تـسی غه زه ب مه وارو
 زه مین و با خات به ریات نما رو
 هـر جه پړوی نه زه ل تـسا پړوی
 هـر چی بهر مه یو جه پړوی سه ریسات

شهو و پڙڙ چهنی ده قیقه و ساعات
 هر ده قیقه به و سه د هزار مه رات
 هر مه رات یه سه د هزار زه رات
 به پرووی نازنین محمده سه لهوات
 شاعیر یسماعیل بی سه واد، عه وام
 عزیم نهمه نهن باقی و سه لام
 به شکووی شیعرایا گه گیرئ با
 بهی دهر د و دلی جوان و بیرئ با

سہید ئیسماعیل حسینی

سەيد ئىسماعىلى حسىنى كوپى سەيد ھەسەن لە سەيدە كانى
(ھەوتاش)ى لای (بانە)يە. سالى ۱۹۵۶ى زايىنى لە سەرشىوى
مەريوان لەدايک بوو. خویندنى سەرتايى لە لای باوکی دوايى
ھىناو و پاشان بۆ درېژەدان بە خویندن پووى کردووھتە
خویندگانىيىنە كانى مەريوان. بە ھەول و تىکۆشانىكى زۆر
توانىوھتە لە ھەموو زانستەکاندا سەركەوتتىكى باش وەدەست بە

هاوکات له گهل زانستی ئایینی، له فیرگه و قوتابخانه دهوله تییه کانیشدا دهرسی خویندوووه و تاپله ی به کالوریتوسی گیشتوووه. سالی ۱۹۷۸ له بهشی عهره بی و کوردی رادیو کرماشان دا دهستی به کار کردوووه و ئیستا به کیکه له نووسهران و وئژه رانی کارامه ی رادیو و ته له فزیون له هه موو به شه جور به جور کانیدا.

ههر به مندالی به هه لبه ست و هونراوه له زمانی فارسی و کوردیدا، چیرزی هونه ری خو ی یشان داوه.

ٲه مانه ٲ خواره وه به شٲك له به ره مه كانه ٲه ون:

۱- دوانزه سوارهی مہریوان. ۲- گروگال (سہرجہمی شیعرہ کانی بہ فارسی و کوردی). ۳- ژن لہ فہرہنگ و ئدہ بیاتی نہ تہوی کورددا. ۴- دایک لہ ویژہ و ئدہ بی کورددا. ۵- لیکۆلینہوہ لہ ژیان و بہرہم و ئندیشہی ماہ شہرہف خاتوون،

مهستوورهى كوردستانى. ۶- نه ندىشهى راميارى و ئاينى سهد قوتب (وهر گېران).
 ۷- پهندي پېشينيانى هاوبهش له زمانى كوردى و فارسى و عربى دا. ۸- بهستى
 فهرهنگى كوردستان له پته و كردنى يه كيه تى نه ته وه يى. ۹- وهر گېرانى كتيبى
 «يه زيديه كان ميژوو و بير وباوه ريان» له عهره بيه وه بو سهر زمانى فارسى. ۱۰- ذبيح
 محراب. ۱۱- هابيل در ميقات. ۱۲- سيمای پيامبر اعظم (ص) در آئينه شعر شاعران
 كورد. ۱۳- طلاق ثلاثه روايتى كه ناگفته ماند. ۱۴- رمضان در فرهنگ و عقايد مردم
 كردستان.

جگه له مانهش تا ئيستا سهدان ليكځولنه وه و وتارى زانستى له گوڅار و پوژنامه كانى
 ولات و ههروه ها له كوړ و كوڼگره كان و بيره وه ريه كاندا، بلاو كردو وه ته وه و
 پيشه كى و په راويزى له سهر بهرهمى زوړيځك له زانايان نووسيوه.

«بو ديمه نه جوانه كهى ميريوان»

«ميريوان»ى جوانى من! نمونهى شارى كوردانى
 مه كانى عالمانى دين، قهلاى ئازاده مهربانى
 نه گهر تاليب به جهننه ته هى، بچوړه سهيرى ههربانى
 وه ها خه مليوو و دلگيره كه دائيم شاد و خه ندانى
 سوپاهى خه نه تاريځى هه وار گهى خوښ و دلگيرت
 دلى كوردان نه بى حهيران له سهيرى ديمه نى خوشت
 نه بن سهرمه ست له بهر بوڼى گولالهى دهشتى سهوز پوشت
 «زريپار» ته وه كو ساوا به گهرمى ناو ته كوشت
 له ئاوى سهر چيا كانى نه گهر توژى بكهى نوشت
 نهوى وا مهرگ و تياچوونه مه حاله نايه ته بيرت
 نه تو دوورى له ئينسانى دهنائت پيشه وه رزه
 بوله ندى كيوى «ميراجى» ته نيشانهى سهد هه زار په مزه
 «ئيمام» يشت وه كو هيمه ت گهلى كورد مه حكه م و به رزه
 كه وا بو ميهرى تو بى شك له بو ئيمه هه موو فهرزه
 به گيان و دل هه تا مردن نه كه ين ته عريف و ته قديرت

له ناو جەرگه‌ی به‌هارانا بچو سهری دهر و ده‌شتی
 نه‌گه‌ر نه‌هلی سه‌فا و زه‌وق و گه‌ران و جه‌وله و گه‌شتی
 چ موحتاجی «پامسر»! نه‌ی بی‌خه‌به‌ر یا به‌نده‌ری «په‌شت»ی
 که‌ناری ئاوی «پوکنا‌باد» مه‌چو لاده له‌گول گه‌شتی

به‌هه‌شتی خوا له‌ئو دونیا له‌ویدا دیسته‌وه بیرت

له‌ناو جەرگه‌ی به‌هارانا دهر و ده‌شت و «زریار»ی
 وه‌کوو بوو کیکي پازاوه سه‌راسه‌ر خو‌شی لی باری
 له‌جیگه‌ی جه‌ننه‌ته بو‌مان ته‌ماشای باخ و گول‌زاری
 له‌«بیلوو»دا له‌خه‌ودایه که‌سیکی هه‌روه‌کو «ناری»

یه‌قینه نامرن هه‌رگیز «شه‌پۆل» و «قانع»ی ژیرت

به‌پوو‌خواوی نمایانه قه‌لا و ئاساری چه‌ند می‌ران
 له‌باوه‌شتایه چه‌ند مه‌رقه‌د گوممه‌ز و باره‌گای پیران
 «سه‌فاته‌ددین»ه، هه‌م «کابل»، له‌«یونس» پیری هه‌نجیران
 به‌ره‌ی ساداتی پیرخزری که‌دو‌عیان هه‌موو گیران

ئه‌تو خاکیکی پیروزی به‌بۆنه‌ی سه‌ید و پیرت

ئه‌وی دوژمن به‌زانسته، ژیاوه هه‌ر به‌سه‌ر شو‌پی
 هه‌زاران په‌حمه‌تی یه‌زدان بیارپته سه‌هری گو‌پی
 «عه‌لامه‌ی بالک» و قه‌بری «موسه‌ننیف» سه‌یدی چو‌پی
 به‌شو‌له‌ی عیلم و خواناسین دلانی تاربان گو‌پی

ئه‌سه‌ف ده‌رچوو له‌ده‌س ئیمه که‌زانای عیلم و ته‌فسیرت

مه‌ریوانم هه‌ریمیکه له‌پوخساری چیا و هه‌ردی
 نه‌باری په‌مزی سه‌ره‌رزی؛ سه‌ره‌فرازی و جه‌وانمه‌ردی
 له‌ناو جەرگه‌ی به‌هارانا بچو سهری «قه‌له‌به‌رد»ی
 بلی: ئاوی چیا و کو‌یستان، شیفای هه‌ر عیله‌ت و ده‌ردی

کله‌ی چاوانی هه‌رکورد به‌بی شک خاکی ئه‌کسیرت

هونه ر وه ختی نه بووژیتو که خه لکی لئی بکه نه ته جلیل
 نه گهر نه مړو که بازارې هونه ر بی پړونه قه و ته عتیل
 هه موو خه لکی له بو سامان گرفتارن، نه سیر و دیل
 به لام چون نه رکی سهر شانه ده خيله هه رگیز «ئیسماعیل»
 نه گوړی شوین و پړیازی به نرخي باب و باپیرت

عوسمان نه شکاوه ند (جیماو)

له وهرزی به هاری سالی ۱۹۵۶ ی زاینی له ئاوايي «نی» له
 بنه ماله یه کی جوتیاری چه وساو، پئی ناو ته گوړه پانی ژیان هه.
 باو کی ناوی سوفی علیه و دایکی ناوی مینایه.

نم شاعیره له تمه منی هوت سالاندا باو کی له ژیان مالئاوايي
 نه کات و به هه تیوی نه که ویته باوه شی دایکی کی فه قیر و

ده سکورت و دلسوژ، دایکی هه چنه نه خوینده وار بووه به لام بو پړه ورده و
 بارهیتان پړه واناسی کی لپها توو بووه. کاک عوسمان تا تمه منی چوارده سالان به هو ی
 نه بوونی و ناته واوی و لاواز بوونی بارودوخی ئابووری له خویندن بی بهش بووه و
 له بهر نه هو ی جل و بهرگی زور شری له بهر کردووه پپیان گوتووه «عوسی شیت».

سالی ۱۹۶۰ چوو ته قوتا بخانه ی سهره تایی گه وره سالانی شهوانه و خویندن تا
 پو لی سیه می ناوهندي به شیوه ی نازاد (موت هه ریه) دریژهی هه بووه. «زور جار
 خه لکی به سهر سووړمانه وه و تویانه عوسی شیتی سوفی علیه خه ریکه فی ری خویندن نه بی».
 له سالی ۱۹۷۷ په نجه کانی، به تاسه وه ده سیان کردووه ته مل پښووس و بهر و
 سارای سپی و پړونا کی تښووس، دوا ی کاروانی شاعیران و نووسه ران که وتووه و
 نازناوی «جیماو» ی بو خو ی هه لژاردووه.

سالی ۱۹۸۰ ژیانی هاو به شی دهس پښه کات و به ته واوی له کاری کشت و کال و
 وهرزی ری دهس هه لئ گری ت و له شاری مریوان نه بی به خه یات .

نم شاعیره خاوه نی شهش ده فتر شیره که به داخه وه له بهر ژیانی لاوازی
 ئابووری توانای له چاپ دانیانی نیه.

«شه پۆلی شهوق»

شەق بوو شیشەى شانازی شەو	شەر بوو شکلی شادەوارى
شەبەق شیوەى شۆمى شکاند	شەتاو شوردي شوینەوارى
شۆلەى شەم و شیعر و شانۆ	شە پۆلى شهوق، شنەى شەمال
شوانى شوجاع شیت و شیدای	شاخ و شیو و شینی شمشال
شان و شەو کەت و شالاولى	شابالى شیرانى شەرزه
شیواندى شەقلى شهرم و شوى	شارى شوغالى شپرزە

محەممەد ئەمین میرزایی

نازناوى ئەم شاعیرە «میرزای هەورامى» یە. سالى ۱۹۵۶ی زاینی له گوندی «کەماله»ی هەورامانی تەخت چاوی بە ژیان هەلهێتاو. هۆنینه وهی هەلبەست و شیعر بە زمانی عیرفان و خواپەرستانەى ئەو سەرده مانەى هەورامان، میرزای هەورامیش بو ئەو کەش و هەوايه پاده کیشی. بۆ یە کەم جار سالى ۱۹۷۵ شیعرێک له رادیۆ مەریوان

بە موسیقای ئەههورایی ئەخوینتتەوه. سەرده مانى شورشی گەلانى ئێران درى دەسەلاتى پاشایەتى وه ک کوردیكى تۆخ شیعرى شورشگێڕانه دانەنى. یە کەمین بەرهمى ناوبرا دیوانیکى شیعرە له ژیر ناوی «سەوزەى کۆسالان» چاپ ئەبیت و ئە کەویته بەردهست ئەویندارانى فەرهنگ و ئەدهبى کوردی. ناو براو بە نووسینی وتار و هەلبەست له گەل زۆربهی گۆفاره کوردیه کانداه وه ک ئامانج و سروه و... هاوکاری ئە کات و نووسەر و بیژهرى بهشی هەورامى رادیۆ سنهشی له ئەستویه.

کۆمهله شیعرى «زەردى خەزان» یشى ئامادهی چاپ و بلاو کردنه وهیه. ناوبراو ئیستاش مامۆستای ئایینی و دانیشتووی گوندی «سەراو قامیش» ی سنهیه.

سابیر سه عیدی

سالى ۱۹۵۷ی زاینی له گوندی «شەرەکان» ی ناوچهی هەورامانی لهۆن سەر بە شارى پاوه له دایک بووه. باوکی فەرەج و دایکی مهلیحه خاتوونه. به بۆنهى برێک گرفتى ئەو

سهرده مانوه واز له خویندنی مه کتېب د ټیټ، به لām وه ک دۆست و هه قال چاو له کتیب ده کات و له بوار گهلی ئایینی، کۆمه لایه تی، فهره نگی و نه ده بیدا موتالا نه کات. سایر له ته مه نی ۱۶-۱۷ سالیډا به که م شیعی خوی نه نو سیټ. دواتریش به دلگه رمیه وه درېزه به نو سین نه دات و یه که م به ره می خوی له سالی ۲۰۰۵ له ژیر ناوی «هه نگی پړوح» به دوو زاراوه ی هه ورامی و سورانی و به دوو شیوه ی شیعی کلاسیک و نوی چاپ و بلاو نه کاته وه. دوو هه م به ره می به ناوی «هاوار بی ده نگیم» له سالی ۲۰۱۰ چاپ و بلاو بوته وه. نابراو کاسبه و نیشته جی مریوانه.

عادل محه مده پوور

هه رکه س ته وه لود دوو باره ش نییه ن له بهت سه عاده ت ستاره ش نییه ن
(مه وه لوی تاوه گوژی)

عادل محه مده پوور له زمانی خویه وه بناسین:

له وه رزی پایزی سالی ۱۹۵۷ ی زایینی له گوندی «دزلی»
سه ر به هه ورامان له دایک بووم. باو کم یوسف ودایک
فهیمه یه. هه ر له و گونده پۆلی شه شه می سه ره تاییم ته واو کرد
و بو درېزه دانی خویندن، هاتمه شاری مریوان. پاش ته واو

کردنی قوناغی دوا ناوه ندی له تاقیکردنه وه ی زانستگادا، به شداریم کرد. له سه ر حه ز
و خواستی خۆم پرشته ی نه ده بیاتم له ته ربیه ت موعه لیمدا هه لېژارد. دوو سال له شاری
سه نه ده رسم خویند. له سه روو به ندی شوپشی گهلانی ئیراندا بوو که له و شاره ناشنای
هه ندیک چالاکی بواری نه ده بیات و ... بووم. بازاری سیاسه ت و خویندنه وه پر
په ونه ق بوو، به لām به شیوه ی پراکتیکی به قهری سیاسه تدا نه ده چووم. حه زم له
بازاری کتیب و خویندنه وه بوو. له م جموجوله دا بوو، چیژی نه ده بی من فراژوی کرد.
به شیوه ی فهرمی بووم به مامۆستا، له قوتاخانه ی مه لا ناواری نه وه دم له شاری
مریوان، ده ستم به وانه گوته وه کرد. له و ده مانده دا بوو که له زه مینه ی فهره ننگ و
نه ده بی کوردی که لکه له ی زورم هه بوو و حه زیشم نه کرد له زیده که م، گوندی
«دزلی»، خزمه ت بکه م، هه ر بویه زوو له سه ر داواکاری خۆم سالی ۱۹۷۹ نه قلی نه و

گونده بووم.

به لای نهخواراوی شه‌پی تیران و عیراق سالی ۱۹۸۰ دهستی پیکرد. به هوی بوردمانی گونده که، به شیوهی کاتبی قوتابخانه که مان گواسته‌وه بۆ شاری مهربوان، نه‌مانه‌پشت قوتابییه کان له وانه کان دوا بکه‌ون.

له مهربوانیش ده‌ر په‌پنیراین و ئاواره‌کراین. سالی ۱۹۸۷ سه‌ره‌پای ئاواره‌یی، خولیای زانین و فیر بوون دیسان به‌ره‌و زانکۆ هانی دام. دواي چوار سال به کالۆریۆسم و هرگرت و له زانکۆی ئازادی شاری سنه ماسته‌ری ئه‌ده‌بی فارسیم ته‌واو کرد و نامه‌که‌شم له سه‌ر «سبک شناسی شعرهای بیسارانی» لی وهر گیرا. گه‌پامه‌وه مهربوان و له‌وی ده‌ستم کرد به وانه و تنه‌وه له زانکۆی «په‌پیام نوور» که تازه‌ پیکه‌وتبوو. له مهربوان شویتیک نه‌بوو که شاعیران و نووسه‌ران و هوگرانی فه‌ره‌نگ و ئه‌ده‌ب کو بکاته‌وه؛ بۆیه هه‌ستمان به‌م بۆشاییه ده‌کرد. به‌هاوکاری دۆستان (جه‌لیل ئازادیخواه، نه‌نهر په‌وشه‌ن، محهمه‌د بانی و شیخ په‌شیدی حسینی و...) سالی ۱۹۹۰ ئه‌نجومه‌نی فه‌ره‌نگی — ئه‌ده‌بی مهربوانمان دامه‌زراند. هه‌ر له‌و سه‌رده‌مانه‌دا به‌هاویری ئه‌ندامانی ئه‌نجومه‌ن بیرۆکه‌ی بلاڤۆکی زیریارمان دا‌پشت و دواي پینج سال مۆله‌تی بلاو کردنه‌وه‌ی پندرا و له پاییزی سالی ۱۹۹۷ یه‌که‌م ژماره‌مان ده‌ر کرد و تا ئیستاش که ئه‌م و توویژه ئه‌نجام ئه‌ده‌م، هفتا ژماره‌ی لی ده‌رچوو. به‌خه‌یالی خاو له بزاقی دووه‌می خورداد^۱ پیشوازیم کرد و بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی هه‌ندی پتانسیه‌ل، له هه‌وه‌لین هه‌ل‌بازدنی شۆرای شاردا به‌شداریم کرد. به‌لام هه‌ر زوو سه‌رم دای له به‌ردی په‌شیمانی و پاشه‌کشیم کرد.

له‌م دوا‌یه‌دا به‌هوگه‌لی زۆر، وه‌ک کار و وانه‌گوتنه‌وه و کارو باری پۆژنامه‌وانی ماندوو‌یه‌ک له‌مندا سه‌ری هه‌ل‌دا، پاشان بوو به‌خوشینی رۆحی و جه‌سته‌یی، به‌ناوه‌خت ده‌ستم له‌مامۆستایی و وانه‌گوتنه‌وه‌هه‌لگرت و ئیستاش خانه‌نشین^۲. عادل محهمه‌دپوور له‌ماوه‌ی ئه‌و چهند سال هه‌ول و تیکۆشانه‌یدا، توانیویه‌ ئه‌م

۱. مه‌به‌ست دووی جۆزه‌ردانی ۱۳۷۶ی هه‌تاوییه که له‌م پۆژه‌دا محهمه‌دی خاته‌می به‌دروشمی چاکسازییه‌وه‌بوو به‌سه‌رۆک کۆماری تیران.

۲. وت و ویژ له‌گه‌ل نووسه‌ر.

بابەت و نووسراوانه پېشكەش به گهل و نيشتمان بكات:

- ۱- سرود خزان (تحليل سبك شناسانه بيساراني شاعر غنايي پەرداز) ناشر: زربار.
  - ۲- شەبەنگى زوانى كوردى ھۆرامى لە گاساكان تا... ناشر: چاپخانهى بابان.
  - ۳- سۆزى ليرىكا لە ئەزموونى شیعەرى كوردى، ناشر: ئىحسان، لە ژێر چاپ.
  - ۴- زمانەوانى كوردى، ناشر: مەلەبەندى پۆشنیرى ھەورامان، لە ژێر چاپ.
  - ۵- ترجمه به كوردى (ده ق و پاقه) ناشر لە ژێر چاپ.
  - ۶- كىتیبى «ادوار شعر كوردى ھورامى» ئامادەى چاپ.
- زۆرتەر لە چل وتار كە لەم گۆڤار و ھەوتە نامانەدا بڵاو بوونەتەو: سروە، ئاویە، ئاویەر، سىروان، پۆژھەلات، ناشتى، ئاسۆ، زربار، پامان، ئایندە، سەردەم.
- ئەم نووسەرە لە زۆریك لە كۆر و كۆبونەووەكانى ناوڤۆ دەرهو دە (وەك: كۆنگرەى بيسارانی، ناری، قانع، شەپۆل، ھورامانناسى، كۆنگرەى مەولەوى، كۆنگرەى مەستورە، فستیوالى گەلاوێژ و...) بەشداری کردووە.

باقى سەفارى

باقى سەفارى كۆپى وەستا عەباسى مەسگەر، لە شارى پاوه، لە مانگی فەبرییەى سالى ۱۹۵۸ى زاینی لە دایك بوو. تا پلەى شەشەمى دواناوەندى لەو شارە خویندوو و پاشان لە پاییزی سالى ۱۹۷۷ لە زانکۆى رازى شارى سنە لە بەشى كیمیا وەرگیرا. پاش كرانەوێ زانکۆكان لە دواى شۆرشى گەلانى ئێران، بۆ خویندن ڕوو لە شارى كرماشان ئەكات ھەر لەوێ زانکۆ تەواو ئەكات و لە پاییزی ۱۹۸۶ وەك مامۆستای قوتابخانەكانى مەریوان ئەركى مامۆستایەتى پێ ئەسپێدرێت.

ئەوینی فەرھەنگ و ئەدەبى كوردەوارى ھانى داوہ دەست بۆ پینھوس درێژكات. نازناوى شیعەرى «مەسگەر»ى بۆ ھۆى ھەلژاردوو. ئەو کارەیشى بە كۆکردنەوێ بە سەرھات و ھیکایەت و ھەر وەھا ئەفسانەكانى ناوچەى ھەورامانەو دەست پیکردووە كە سالى ۲۰۰۲ چاپ کراوە. دووھەم بەرھەمیشى سالى ۲۰۱۰ بڵاو بووتەو. نووسراوێ كانی لە گۆڤار و پۆژنامەكانى سىروان، زربار، ئاویەر و دەلاقەدا بڵاو

بوونه ته وه.

باقی سه فاری به دنیا به ک ئاواتی وه دی نه هاتو وه به هاری سالی ۲۰۱۰ دله
گه وړه که له لیدان که وت و مالاوایی له وپژهی کوردی کرد.

حسین فیداکار

له یه که م پوژی نه ورۆزی سالی ۱۹۵۸ ی زایینی له گوندی
«نی» له بنه ماله یه کی مام ناوهندی له دایک بووه. باوکی مهلا
محهممه د مین و دایکی فاطمه خاتوونه.

خویندنی سه ره تایی له زیده که دی ده ست پیته کات و له بهر
نه بوونی و هه ژاری بنه ماله که ی و بارودوخی ژبانی گوندنشینی
واز له خویندنی قووتابخانه دیتیت. له دوا ی ته واو کردنی سه ربازی و پیکه وه نانی
ژبانی هاو به شی، بژیوی له پیکگی کشت و کال و شۆفیرییه وه دابین ده کات.

بۆ یه که م جار و به پیکه وت دیوانی شاعیری گه وړه و نیشتمان په روه ری مهربوانی
مامۆستا قانعی ده ست نه که ویت و هه ر نه وه ش نه بی به هه وینی گیرساندنی حه ز و
خولیای شاعر له م شاعیره دا.

بییه ش بوون له نیعمه تی دایک و ناسینی دوانزه باوه ژن له دریژه ی ته مه نیدا، وای
لی نه کات یه که م بهر هه می خو ی له ته مه نی دوانزه سالی دا به نیوی «باوه ژن» بهۆنیته وه.
یه که م ده فته ری شیعری له دوا ی شۆپشی گهلانی ئیران و به هوی ئالۆزی
باردوخی نه و پوژه ی کوردستان نه شاریتیه وه و دواتر پی نابات ه سه ر و وه ک
نوو سراوه کانی زۆربه ی شاعیرانی کورد نه بیت به پیخۆری گل!

ئه م شاعیره ژبانی پوژانه ی خو ی و شیوه ژبانی شاریکی سه ر سنوور و
کوردنشینی وه ک مهربوان، وه ک شاعر و هه لبه ست و به شیوه ی تارۆز به نیوگه لی:
شله خه جی با هونه ر، باوک و بۆلدێزر، توی تای دوو هه زار و... هتد نه هۆنیته وه.

کاک حسین خاوه ن دوو ده فته ر شیعری کۆمه لایه تی و نه ته وایه تی و ئالوگۆری
نامه و نوو سراوه یه و جیگی ئاماژه یه که پیش نه وه ی عه بدوللا په شیو بناسی ماوه ی
سی و دوو ساله نازناوی «په شیو» ی بۆ شیعره کانی هه لبژاردووه. ناوبراو ئیستا

دانشتووی مهريوانه.

«ياران به نيکۀ»

ياران به نيکۀ فکرم مه شغوولۀ

هرچي ئه پيښوم گه زه کم کولۀ

سر لي شيو اوم وه کوو سرعي و شيت

نه پښوم به پيدا چه ي ليو م ديت

هنگاو هله گرم به ره و لوو تکه ي يال

تا ناو قه د نه پښوم به هزار نه حوال

پام هه ل نه که وي له به رد يال له دار

ديمؤ بو گو يي چه م بو جي ي به کم جار

خودا به خاتر نه و پيغه م به ره

نه جاتم بده ي له و دهردي سهره

هر چند که «په شيو» خه جالته باره

چاوه پي لوتفي په روه رد گاره

غه فوور (فهره ي دوون) به هرامی

غه فوور به هرامی سالی ۱۹۵۸ ی زایینی له گوندی «هانه

گه رمه له» چاوی به ژيان هه ليناوه. باوکی «که یخوسره و» و

دایکی «له یلا» خاتوونه. سهره تای خوتندنی تا ته و او کردنی

قوناغی ناوهندی له زیده که ی خوی نه می پته وه. بو دریژ ه دان به

خوتندن نه چته شاری پاوه و له وی دیلوم وهر نه گریت. دوی

سهر که وتن له تاقیکاری، له ناوهندی بارهینانی ماموستایان له شاناباد وهر نه گریت و له

سالی ۱۹۸۹ ه وه خه ریکی به جیهینانی نه رکی ماموستا به تیه.

سهره تای چوونه ناو سارای شیرین و فره اد، له یلی و مه جنوون، پو ستم و زو راب،

که خوتنده وه ی شیرعی شیرین و فره اد، له یلی و مه جنوون، پو ستم و زو راب،

وه فات نامه و میعراجنامه و ... شه و چه ره ی مالانی کورده واری بووه. به وته ی خوی:

«له دامه زرانندی نه نجوومه نی نه ده بی پاوه دا به شداری چالاکانه ی هه بووه و هی دی

هیدی ههستی خوئی به نووسینی شیعر ده برپوه». سالی ۱۹۹۴ هه واری ژبانی بو مریوان نه گوژیته وه و بارودوخی فرههنگی مریوان ده لاقه یه کی نوی به پرویدا نه کاته وه. ئه شاعیره یه کهم به رهه می شیعی خوئی به نیوی «هه وای محه ممه د» پیشکesh به کتبخانه ی کوردی نه کات.

فاتح وهیسی

سالی ۱۹۵۸ ی زاینی له گوندی «سه له سی» مریوان چاوی به ژبان هه لئاوه. باو کی مه لا حه سه ن و دایکی سویه خاتوونه. ته مه نی یه ک سال ئه بی که کوچ نه که نه گوندی شارانی. له شهش سالی دا نراوه ته بهر خویندن، له خزمهت باو کیدا قورئان نه خوینیت و هاوکات کتی پی پۆلی یه کیش ته و او نه کات. تا پۆلی شهش درێژه به خویندن قوتابخانه

ئه دات و له سه ر خواستی باو کی قوتابخانه به جی دیلیت و ئه پواته حو جره و له گونده کانی کانی سانان، سه رنژمار، باشماخ و ئه لمانه و دواتر سه نه وانه ی مه لایه تی نه خوینیت. هاوکات به شیوه ی شه وانه له قوتابخانهش درێژه به خویندن ئه دات.

سالی ۱۹۷۹ له ئیداره ی به ره بهر کانی له گه ل بیسوادی (پیکار با بیسوادی) دانه مه زری. پاش شوړشی گه لانی ئیران دژ به ده سه لاتی پاشایه تی، په یکار هه ل ئه وه شیته وه و ئه درێ به دایه ره ی په روه رده و باره یان. دوا ی چه ند سال مامۆستایه تی له گونده کان و له شاری مریوان، سالی ۱۹۸۴ له سه رکار وه لانه نریت.

ماوه یه ک مریوان به جی دیلیت و دوا ی هه لگیرسانی شه ری ئیراق و ئیران له سالی ۱۹۸۵ دا نه گه رپته وه مریوان و ئه بی به دو کانداری، ئاخه مانگی زستانی ئه و ساله مریوان بوړدوومان نه کری و زامدار نه بی.

وێرای هه بوونی مال و خیزان خولای فیر بوون هانی ئه دات که له کاتی ئاواره ییدا دیلۆم وه برگریت و له تاقیکاری کونکوری سالی ۱۹۹۴ له زانستگای عه لامه ی تاران له رشته ی علوم ارتباطات وه رته گیریت و ئه و قوناغهش سه رکه و تووانه نه بریت.

ئهم نووسه ره وێرای ئاواره یی و کهم ئه ندام بوون و چه ره سه ری زور، خه ریکی کاری فرههنگی بووه و وازی لی نه هیناوه و ئه مهش کارنامه ی فرههنگیه تی:

- ١- کوردستان و پوژنامه گهری، نامادهی چاپ.
- ٢- مەریوان لە روپه‌ری میژوودا، نامادهی چاپ.
- ٣- نووسینی سی شانو‌نامه به ناوه‌کانی: دز و بۆقله، دز و نوکەر و فریشتەکانی هیلال ئەحمەر.
- ٤- کوک‌کردنه‌وه‌ی فهره‌نگ‌یک‌کی کوردی پیکهاتوو له گشت زاراوه کوردیه‌کان (ه‌یشتا ته‌واو نه‌بووه).

سه‌ید ئەحمەد حسینی (د‌ل‌پ‌ر)

ئەم شاعیرە کو‌ری شیخ عەبدول کو‌ری شیخ عەلی کو‌ری شیخ عارفی دو‌ل‌اشە و دایکی مینا خاتون کچی حەمە سەعی کو‌ری سو‌فی حسینی دەرەت‌فییه.

سالی ١٩٥٩ی زایینی له گوندی «کانی سانان» چاوی به ژیان هە‌ڵ‌یناوه. دوا منداڵ له هه‌شته‌مین منداڵی بنه‌ماله‌که‌یه‌تی.

سالی ١٩٦٥ ناردویانه‌ته قوتابخانه و تا پۆلی شه‌شەمی سه‌ره‌تایی دهرسی له قوتابخانه و قورئانی له مزگه‌وت خویندووه. له به‌ر بارودۆخی لاوازی ئابووری بنه‌ماله‌که‌ی نه‌یتوانیوه درێژه به‌خویندن بدات.

له‌ دوای مائ‌ا‌وا‌یی له قوتابخانه‌شان به‌شانی باوکی ده‌ست به‌کاری کشت و کال و جووتیاری ئە‌کات و تا هه‌نووک‌ه‌ش که‌ په‌نجا و یه‌ک سال ته‌مه‌نییه‌تی هه‌ر خه‌ریکی ئە‌و ئیشه‌یه‌یه. به‌ واتای خۆی نانی سه‌ره‌به‌رزی و حه‌ل‌الی به‌ مال و منداڵی داوه. ئە‌و شه‌ش سال خویندنه‌ کاریگه‌رییه‌کی زۆری له‌سه‌ر دانه‌نی و به‌ واتای خۆی دنیا‌یه‌ک بایه‌خ و قیমে‌تی بۆی هه‌بووه. هه‌رچه‌ند له‌و سه‌رده‌مه‌دا کتیب و نووسراوه و مامۆستای پ‌ر‌ژمانی کوردی زۆر که‌م بووه و به‌ده‌گمه‌ن ده‌سکه‌وتوون، به‌لام مالی ئە‌مان خاوه‌نی کتیب‌خانه‌یه‌کی نایاب بووه و له‌ سه‌ر هه‌ز و خواست و لێ‌پ‌رانی خۆی فێری کوردی خویندن و نووسین ئە‌بێت. شی‌عه‌ر کانی شاعیری گه‌وره‌ی بنه‌ماله‌که‌ی «مامۆستا قانع» ئە‌بێ به‌هه‌ویتی گیرساندنی شی‌عه‌ر له‌ بیر و هه‌زیدا. سالی ١٩٧٤ بۆ کاریگه‌ری ئە‌چینه‌ باشووری ئێ‌ران و له‌ گه‌ل چه‌ند کوردی ئاواره‌ی هاو‌زمانی خۆی که‌ دوای په‌یمانه‌ نگه‌ریسه‌که‌ی ئە‌ل‌جه‌زایر له‌ ئێ‌راق‌ه‌وه‌ چوو بوونه‌ ئە‌و‌ی، ئاشنا ئە‌بێت و بیری نه‌ته‌وه‌یی و

خۆشەويستى گەل و نىشتمانە كەي لە دەروونىدا پىشە دائە كوتت. هەست بە خەم و ناسۆرە كانى گەل واى لى ئە كات لە گەل پېنوس بېتە هەڤال و زاخاوى دلى لە سەر پانتاى سېي و بېگەردى پەپراو هەلپىژت. ئەم شاعىرە خاوەنى سى دەفتەر شىعرە بە ناوە كانى «نە كەرۆز»، «گەر و گلپە»، «پىرە كچ» كە ئامادەى چاپن بەلام تا ئىستا بۆي نەلواو بەلاويان بكاتەو. هەروەها كورته باسكى لە سەر زيان و كەسايەتى مامۇستا قانع ئامادە كردو. ئەم بەرپىزە ئىستا دانىشتووى گوندى «كانى سانان»ە و سەرقالى كشت و كاله. بە وتەي خۆي پۆزانە هەواي هاوینە هەواری گويزە بەيخانى دۆلاش هەلئەمژت.

«ژينى مەردانە»

بە نانى وشكى و چۆرپ ئاوى كال
ژين بەرىتە سەر بە دريژايى سال
لەو بەشترە نۆكەرى مېر بى
بە سكى تير و بە دەمى بە تال
بژيت بە سەر بەرز با برسىشت بى
نەك پەت لە مل بى وەك تانجى و گەمال
نان خەنە بەرت تيرت كەن بو پراو
نەويش چ پراوېك پراو هاوسى و هاوما
مەردن باشترە لە ژينى وايە
ئاغە تاوى شەق تاوېك قسەى تال
بەرپۆ وەك هەلۆ بۆرى بە بەرزى
نەك بە وینەى قەل سەلوېنك و لاچال
قارەمانانە عومرت تى پەركە
پەلامار ببە وەك پۆستەمى زال
ورگت شۆر مەكە بۆچلەكەو خواردن
قەناعەت بكە بە كوليرەى گال

لە گەل ئەو شەدا بۆ مافی پەوات
 ھەممەت بەرئ بە، وەك ھەلۆی سەر یال
 تۆ خوا گەر ناشی بە گول بۆ كۆمەل
 مەشەبە بە چقل و ھەژگ و درك و دال

عەبدوللا پەحیمی

لە ۲۳ ی دیسەمبەری سالی ۱۹۵۹ ی زاینی لە گوندی
 «چەشمیەر» لە ناوچە ی ژاوەرۆ چاوی بە ژیان رووناك بوو.
 ژیانى مندالی لە سەردەمانى دەسەلاتى پڤرمى پاشایەتى دا
 تیپەپاندوو.

قۇناغى سەرەتایی لە لای ئەو مامۆستایانە بریووە كە لە تەوڤڤز
 و سنە و... ئەهاتن. ئەو سەردەمە خەلكى ناوچە كە نەخویندەوار بوون و لە شویتنگەلى
 ترەووە مامۆستایان بۆ ھاتوو. بە بۆنەى باو بوونى دار كاری و فەلاقە لە قوتابخانە كانی
 ئەو سەردەمەدا، خویندن بۆ قوتایی زۆر سەخت و دژوار بوو بە چەشنیك كە زۆر
 جار مندالان لە ترسى چوون بۆ قوتابخانە لە ناو كەنووە قوڤینەدا خوڤیان
 شاردوووەتەو.

یەكێ تر لەو شتانەى لەو سەردەمەدا كاریگەرى نیگەتیفى بووە مردنى خەلك بە
 ھۆى نەخۆشى سیل بوو. وەختی پیت گەلى «د.د.ت» یان لە سەر دەر كى ھەر مالىك
 ببینیایەت وایان ئەزانى كە ئەو بنەمالە یە بۆ باشوورى ئیران یان بۆ تەوہس
 ڤائەگوڤزڤڤڤڤ!!!

كۆچى دوایی باوكى لە مانگی ئۆكتۆڤر (یەكەم ڤۆژى دەسپێكردنى
 قوتابخانەكان)، ھاوكات بوو لە گەل خویندنە عەبدوللا لە قۇناغى ناوہندیدا. ھەر
 بۆیەش كۆسپێكى تری ھاتە سەر ڤینگە. لە بەر نەبوونى و ھەژارى بۆ كریكارى ڤوو
 لە شارى تاران ئەكات، ھاوكات لە گەل ئەوہش ھەر لە تاران بە شتۆہى ئازاد
 (موتەفەریقە) قۇناغى دوا ناوہندى ئەخوڤڤڤڤ و دیڤلۆم وەرئەگرت.

سالی ۱۹۸۷ وەك مامۆستا لە نێھزەتى فیركارى (نەھضت سواد آموزى)
 دایەمەزڤڤڤ و دڤڤڤرەش بە خویندن ئەدا و بە كالۆڤڤڤسى «پەروەردەى سەرەتایی»

(آموزش ابتدایی) وەرته گریت.

عبداللّاه کهم بهرهمی خوی له ژیر ناوی «گاو گورال» چاپ و بلّاو نه کاته وه. ههروه ها به هاوکاری چهند که سیکی تر دیوانی «مهلا عبداللّاه وهابی ئاریانی» به ناوی دیوانی «به دبخت» کۆ کردووه ته وه که ئه ویش ئاماده ی چاپ و بلّاو بوونه وه یه. ئیستاش مامۆستای قووتابخانه کانی مه ریوانه.

مه هین به هرامی که مانگر

پۆژی بیست و یه که ی ئاوریلی سالی ۱۹۵۹ ی زاینی له مه ریوان چاوی به ژیان هه لّیئاوه. له بهر ئه وه ی باوکی پیشه ی نزامی بووه هه ر پۆلیکی له شاریک و له مه لّبه ندیک خویندووه. قوناغه کانی خویندنی سه رکه وتوانه له سنه و مه ریوان و هه مه دان و بیجاپ پرپوه.

پوو له ناوه ندی بارهینانی مامۆستایان له شاری سنه نه کات. دوا ی دوو سال و نیو له سالی ۱۹۷۸ دا به بیریکی گه شاهه و زانستییه وه بهرگی مامۆستایی له بهرده کات و له زیده که ی خوی وانه هه لّیته وه. له گه ل نه خوشی شیر په نجه دهست به ئیه خه بووه و ژیان به خه بات ده زانیت.

خاتوو مه هینی که مانگر شان به شانی ئه رکی مامۆستایه تی توانیویه تی له بواری نووسیندا خزمه تی بهر چاو بکات.

کارنامه ی فهرهنگی ئه م ژنه نووسه ره:
بلّاو کراوه:

- ۱- تغذیه و تندرستی (له ژیر چاوه دیۆی پرۆفیسۆر و پسرۆری خۆراک) دوو جار له چاپ دراوه.
  - ۲- آشپزی مریوان، دوو جار له چاپ دراوه.
- بلّاونه کراوه:

- ۱- تاریخ مریوان. ۲- شاعران و نویسندگان مریوانی. ۳- لیکۆلّینه وه له سه ر (کانسر) شیر په نجه کان. ۴- به سه رهاتی ژنیک که هه رگیز نه حه ساوه ته وه.

ئەمین عەزیزی

لە سەرەتای بێ بەرگی و پوسووری باخ و پەرزەکانی کوردستان سالی ١٩٦١ی زاینی لە گەڕەکی هەژارە مەریوان چاوی بە دنیا هەڵناوە.

دەسپێکی بەهاری زانستی تاوەرگرتنی دیپلۆم هەر لە مەریوان بوو. لە سەرەدەمی شۆڕشی ١٩٧٩ی ئێران بە داخەوێ درێژە خۆیندنی پەکی کەوتوو.

تیکۆشانی فەرەهنگی و هونەری خۆی لە سالی ١٩٧٨ لە ناوەندی «قوتابی - خۆیندکاری» مەریوان، کە لە لایەن کۆمەڵێک خۆیندکار و قووتابیانی ئەو سەرەدەمە پیکهاتبوو، دەست پێتە کات. لە کۆمیتەکانی چاپ و بڵاوکردنەوە و شانۆ وەرگیرانی «ناوەندا» بەشداری چالاکانە هەبوو. لەو کاتەدا بۆ یەکەم جار کتیی «ماسیە پەشە بچکۆلە»ی سەمەدی پێهەنگی، بە زمانی کوردی چاپ و بڵاو ئەکاتەو. هەر وەها لە دامەزراندنی پۆلەکانی فێرکاری زمانی کوردیدا بەشداری کردوو. لە گرووپە شانۆییەکانی ئەو سەرەدەمەدا وەک؛ ئەکتەر، شانۆنووس و هاوکاری دەرھێنەر تیکۆشانی چالاکانە هەبوو.

خولی دووھەمی تیکۆشانی فەرەهنگی خۆی و ژيانندنەوی قەڵەمەکی بە بەشداری و هاوکاری لە گەڵ ئەنجوومەنی فەرەهنگی - ئەدەبی مەریوان دەست پێتە کاتەو. خولێکی دوو سالەش ئەندامی دەستە بەرپۆشەبەری ئەنجوومەن بوو. هاوکات خەریکی وەرگیران بوو و بەرھەمەکانی لە گۆڤاری ئاسۆ و پەوتدا بڵاو بوونەتەو.

ئەم پینووس بە دەستە ئێستا کە دانیشتووی مەریوانە و ئەندامی دەستە نووسەرانی «چیا»یە و پیشە و کاری ئازادی هەیە.

جەمال ئێرانی

سالی ١٩٦١ی زاینی لە گوندی «نیاوا» لە دایک بوو. قۆناغی سەرەتایی لە گوندەکی خۆی و قۆناغی ناوەندی تا دوا ناوەندیش لە سەولاًوا دەرسی خۆیندوو. سالی ١٩٨٤ لە سنە

دیپلومی وەرگرتوو و هەر له و ساله شدا له بهشی مامۆستای جۆغرافیا له زانکوی تاران وهرته گیریت. هاوکات له گهڵ درێژهی خوێندنه کیدا وهک مامۆستا له قوتابخانه کانی تاران وانه ئەلێتوه و وهک یاریدهری مامۆستای زانکۆش کار ئەکات. سالی ۱۹۸۸ به کالۆریۆس وهرته گیریت.

هەر له و ساله دا بۆ خوێندنی ماستەر له بهشی «جۆغرافیای سروشتیدا» قبول ئەیت. له سالی ۱۹۹۱ دا به دنیا یهک زانست و دلسۆزیه وه بۆ پارێزگای کوردستان نهگهڕێتوه و له مهربوان ئهرکی مامۆستایه تی وههستۆ ئەگیریت. دواتر وهک مامۆستای زانکۆ و ناوهندی بارهینانی مامۆستایانی شاری سنه درێژه به ئهرکه کهی ئەدات و هاوکاتیش چالاکیه فهرههنگی - زانستیه کانی خۆی دهست پێهکات. سالی ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶ به بۆنه ی چالاکیه کانییه وه وهک مامۆستای نموونه ی ولات ههڵ ئەبژێریهت. هه نوو کهش دانیشتوی سنه یه.

ئهم مامۆستایه ئهرکیکی زۆری بۆ ناساندنی شوێنه واره میژوویه کانی پارێزگای کوردستان و شوێنه تووریستیه کان و به تایهت گۆلی زیربار کیشاوه. ئەمانه ی خواره وه به شیکن له چالاکیه زانستی و فهرههنگیه کانی ئهم مامۆستایه :

- ۱- جغرافیای استان کردستان، ناشر: شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران.
- ۲- آزمونهای طبقه بندی شده ی هدفدار جغرافیا، انتشارات علوی، تهران.
- ۳- جغرافیای طبیعی کردستان.
- ۴- توریسم با تاکید بر جاذبه های گردشگری استان کردستان، ناشر، آماده چاپ.

۵- جغرافیای استان کردستان، کتاب درسی نهضت سواد آموزی، همکاری مولف، ۱۳۸۵.

۶- بهرپرسایه تی گۆفاری ژینگه. (ئهم گۆفاره شهش ساله له لایه ن مامۆستایانی جۆغرافیای کوردستانه وه دهرته چیت)

جیا له مانه بلاو کردنه وه ی چهندها وتار له گۆفار و حه وته نامه کانی، رشد آموزش جغرافیا، ژینگه، علوم زمین، فرهنگ کردستان، ئاویه ر، باران و ...

فاتح پھیمی

مانگی ئووتی سالی ۱۹۶۱ ی زاینی له گوندی «هانه گهرمه له» له بنه ماله یه کی هه ژار و کرێکار چاوی به ژیان هه لێناوه. سالی ۱۹۶۸ خویندنی سه ره تایی له گونده که ی خوی ده ست پێته کات. هه ره له قوناغی سه ره تاییدا ده بی که باوکی مالتاوی له ژیان نه کات و سه ره رشتی فاتح و پینج خوشک و برابچکۆله که ی نه که ویته نه ستۆی دایکیکی دلسۆز و زه حمتکیش و به خوری رستن و جاجم کردن بژیوی ژانیان بو دابین ده کات.

له قوناغی ناوه ندنی ده رس خویندنی نه م نو سه ره دا دایکیکی مالتاویان لی نه کات. نه رکی دابین کردنی ژیا نی خوشک و براکانی نه که ویته نه ستۆی می ر مندالکی قوتا بی و نه دار. له گه ل به خپو کردنی نه واندا درێژه به خویندن نه دات و سالی ۱۹۷۷ له تاقیکردنه وه ی مامۆستایه تی گونده کاندایه شدار ی نه کات و به پله ی به رزه وه وه ره نه گیریت. دوا ی دوو سال ده رس خویندن، له گونده کانی ناوچه ی نه وسود وانه به قوتاییانی ره ش و پرووت نه لیته وه.

خولیای فیر بوون هانی ده دات که له سالی ۱۹۸۸ دا له تاقیکردنه وه ی گشتی زانکۆدا به شدار ی بکات. له به شی زمان و نه ده بیاتی فارسی زانکۆی کوردستان له (سنه) وه ره نه گیریت. دوا ی ته واو کردنی خویندنی زانکۆ وه ک مامۆستای قوناغی دواناوه ندی له تۆدشه و باینگان درێژه به مامۆستایه تی نه دات و سالی ۱۹۹۵ خوی بو مه ریوان راگوێز نه کات. له دوا ی سی سال مامۆستایه تی و خزمه ت کردن به مندالانی گه له که مان له سالی ۲۰۰۸ دا خانه نشین نه بیت.

کارنامه ی فهره نگی نه م نو سه ره:

- ۱- دستور زبان کردی (هه ورامی). ۲- «فه ره ننگنامه ی هه ورامی - فارسی» ناماده ی چاپ.
- ۳- «بیان در شعر اورامی»، ناماده ی چاپ.
- ۴- «بدیع در شعر اورامی»، ناماده ی چاپ.
- ۵- لیکۆلێته وه و لیکدانه وه ی دیوانی مه وله وی و نه حمه ده به گی کۆماسی، پرۆژه ی به رده ست.

کویستان یه زدان په رست

له يه که م پوړی وهرزی پایزی سالی ۱۹۶۱ی زایینی له
شاروچکې «پنجوین» چاوی بهم دنیا هه لښاوه و کچی
مسته فابگی بانه یه.

له دواى دهست پیکردنی شهرى ناوخوی تیراق به هوى
کوودتای عه بدولکه یریم قاسمه وه تیراق بوو به کومار و کوردیش که پاپه پری و
داواى مافی خوی کرد، زوربه ی بهره و تیران پاونرا. بنه مالهی کویستان خان ئاواره
بوون و له مهربوان گیرسانه وه.

له تهمه نی هه شت سالاندا بوى دهر کهوت که نه توانیت هه سستی خوی به هوئراوه
دهربېړت. بهم چه شنه شاعر له دهروونیدا پرېشه دانه کوتیت. به لام له بهر دهمارگرزی
کوومه لایه تی له وسه رده مه دا ناتوانیت هوئراوه کانی دهربخت.

سالی ۱۹۸۶ بریار نه دا هوئراوه کانی بو بنه مالهی که بخوینیته وه که نه وانیش -
به تاییه ت باوک و براکى - له و په پری پزدا پی خوشحال نه بن و له و پوړه وه هاندهر
و پشتگیری نه بن.

جیگای ئامازه یه هم شاعیره به زگماکی که مهنه نام هاتوته دنیا. به لام به وته ی
خوی: «هه سستی شاعر هم که مهنه نامیه ی له بیر بردومه ته وه.» شاعر کانی هم شاعیره له
دوو توپی دهفته ره کانیدا ماونه ته وه و نه یتوانیوه له چاپیان بدات.

وه ک پهروینی ئیعتسامی ژبانى هاوبه شى ئه میش زوری نه خایاندووه و له بهر
نه خوشی و وشک بوونی لاقه کانی دواى به جی هیشتی مندالیک له گهل دایکیدا نه زی.

«مهربوان»

به هه ست و سوژ و گیانم
مه لبه ند و نیشتانم
هه وار گه ی میوانانه
خه م له بیر نه باته وه
هاژه و شه پوّل و دهنگی
چیا و شاخ و هه ردانه
ویښه ی به هه شت پازاوه

من پوله ی کوردستانم
خوشمه وئ مهربوانم
شارم نه خشین و جوانه
گومئ شین نه شینیته وه
دل رفینه ئاهاهنگی
له داوین کتوه کانه
زربار هه قولاوه

ئاشۇق و دل دارانه
ئەي پارېژم وەك چاوم

جىي سەيرانگاي يارانه
وہفادارم تاماوم

جەلیل عەباسى (قەقنەس)

جەلیل عەباسى ناسراو بە «قەقنەس» ھەوتى ژوئەنى سالى
۱۹۶۲ى زايىنى لە گوندى «كىمە»ى سەر بە ھەورامانى لەھۆن لە
دايەك بوو. خويئەندى سەرەتايى لەوئ دەست پىكر دووہ و لە
شارەكانى تاران و پاوہ و مەريوان تا قۇناغى دواناوەندى بپيوہ.
لە گەل تەوژمى ئاوارەيى بە ھۆى شەپى ئىراق و ئىرانەوہ
ھاتووہ تە شارى مەريوان و زۆرتەر لەم شارە ژياوہ. ژيانى تەژى بووہ لە ئاوارەيى و
پاوە دوونان و... لە سالى ۱۹۸۵ ژيانى ھاوبەشى پىكەوہ ناوہ و لە سالى ۱۹۹۹وہ لە
ھەولير گيرساوہ تەوہ و لەوئ ئەژى.

بەرھەم و چالاکیەکانى:

- ۱- بەرپرسي نووسين و ئامادە و پىشکەشکارى بەرنامەکانى رادىو و تەلەفزيون لە
سنە و مەريوان.
- ۲- لە دامەزرىنەرانى ئەنجوومەنى ئەدەبىي مەريوان.
- ۳- دامەزرىنەر و بەرپرسي کۆمىسيوني فەرھەنگى لە شۆراى شارى مەريوان.
- ۴- دامەزرىنەر و گوتهبيژى (کۆمەلەى پارېژەرانى کۆمەلگاي مەدەنى لە
کوردستان).
- ۵- دامەزرىنەر و ئەندامى دەستەى نووسەرانى ھەفتەنامەکانى (تیشک) و (ميراجى)
و (ئەنديشە) لە مەريوان.
- ۶- دامەزرىنەر و ئەندامى دەستەى نووسەرانى گۆڤارى زربار لە مەريوان.
- ۷- دامەزرىنەر و ئەندامى دەستەى کارگيرى «کانوونى نووسەرانى کوردستان»
بەنکە لە نۆروئ.
- ۸- ئەندامى پىکخراوى «pen»ى نۆروئ.
- ۹- ئەندامى سەندىکاي پوژنامەنووسانى کوردستان.
- ۱۰- ئەندامى فيدراسيوني پوژنامە نووسانى نۆدەولەتى.

- ۱۱- ئەندامى دەستەى نووسەران و بەرپرسى مەلەفى دەق لە گۆفارى كاروان.
- ۱۲- سەرنووسەرى پوژنامەى شارۆ.
- ۱۳- نووسەرى ستوونەكانى؛ فەرھەنگى يەسنا لە گۆفارى گولان و فەلسەفەى ئەشا لە پوژنامەى بەدرخان و ئاھوورامان لە پوژنامەى نوێ و ....
- پەرتووگە چاپ کراوەكان:
- ۱- ئاقىستا ميژينه ترين سروودى كورد، بەرگى يەكەم، گاتاكان/ پوژرەيەكى شەش بەرگى.
- ۲- ئاھورامان، بەرگى يەكەمى پوانگە/ پوژرەيەكى ھەشت بەرگى.
- ۳- يەلدای شووم، کو شيعر.
- ۴- ژوانى يەسنا: بەشى يەكەم.
- ۵- نامەيەك بۆ باوكم، فرانتس كافكا.
- ۶- دوايىن ژيڕ دەستە، كيشەى باكوورى كوردستان لە سەرەتاوە تا ئەمڕۆ.
- ۷- ئىستا لە نيوان دوو ھيچدا، ھەلپژاردەى شيعرەكانى نىچە.
- ۸- ھەورامان و ھونەر: بەرگى يەكەم/ پوژرەيەكى چواربەرگى.

عەلى مەحمودى

لە ۸ى ژانويەى سالى ۱۹۶۲ى زايىنى لە گوندى «گوشخانى»، لە بنارى كيو كورپەى ميانە، لە بنەمالەيەكى مام ناوەندى چاوى بەم دنيايەدا ھەلپناوە. قوناغەكانى خويندنى تا دواناوەندى دريژرە پيژنەدات. لە سەردەمى شەپى ناو خۆى كوردستاندا بە تاوانى ھاوكارى كردن لە گەل لايتىكى سياسى كورديدا بۆ ماوەى بيست مانگ زيندانى ئەكرێت و لە دريژرەى خويندنى و پيشەى حكومى بى بەش ئەيێت.

عەلى لە بواری فەرھەنگیدا يەكێكە لە چالاكانى شارى مەريوان و تا ھەنووكەش ئەم ئەرکە فەرھەنگيانەى وەئەستۆ گرتووە:

- ۱- «ھەلپەركى»، ئامادەى چاپ.
- ۲- «وتە بەنرخەكانى زانا گەورەكان»، ئامادەى چاپ.

٣- ئەندامی دەستەی بەرپۆهەبەری ئەنجومەنی فەرھەنگی ئەدەبی مەریوان.

فایەق باتەش

فایەق باتش کۆری عەبدولرەحمان و پەحمە خاتونە، یە کەم پۆژی وەرزی بەهاری ساڵی ١٩٦٣ ی زاینی لە گوندی «وشکین» لە بنەمالە یەکی هەزار لە دایک بوو. لە تەمەنی حەوت سالاندا نراوە تە بەرخویندن و قوناغی سەرەتایی هەر لە زیدی خۆی تەواو کردوو. بۆ درێژەدان بە خویندن نراوە تە شاری مەریوان و قوناغی ناوەندیش هەر لەم شارە تەواو ئەکات. بە داخەو لە بەر هەزاری و دەست کورتی بنەمالە کە، ناتوانیت درێژە بە خویندن بدات. هەست بەمە ئەکات کە ئەتوانیت، قسەکانی خۆی بۆ منداڵان بهۆنیتەو. دەست بۆ پینووس ئەبات و یە کەم بەرھەمی بۆ کۆرپە لەکان بە ناوی «پەپوولەکانی بەیان» بلأو ئەکاتەو.

ئەنوەر پەوشەن

مانگی سێتەمبەری ساڵی ١٩٦٤ ی زاینی لە بنەمالە یەکی مام ناوەندی لە شاری مەریوان لە دایک بوو. باوکی کەریم و دایکی فەھیمە خاتونە. بنەمالە یە کێک لەو بنەمالە قەدیمیانە بوون کە بنەچە ی شاری مەریوانیان دامەزراند. خویندنی سەرەتایی تا دەبیرستانی هەر لە قوتابخانەکانی مەریوان تەواو کردوو. بە کالتۆریۆسی ئەدەبیاتی فارسی لە سنە وەرگرتوو. ئیستا مامۆستای ئەدەبیاتی فارسی قوناغی دواناوەندیە لە مەریوان. هەر لە منداڵییەو خولیای ئەدەبیاتی نەتەو کە ی بوو. لە سالانی خویندنی ناوەندیەو جاروبار بە زمانی کوردی هەستی ساکاری دەورانی لاویەتی بە شیوەی شیعەر و پەخشان دەنووسی. لە گەڵ دامەزرانی گۆڤاری سروو بە نووسینی وتار ھاوکاری ئەکات و پاش تەواو بوونی شەری نیوان ئێران و ئێراق و گەڕانەوێ لە ئاوارەیی بۆ شاری مەریوان، لە گەڵ دەستە یە ک لە ھۆگرانی ئەدەبیاتی کوردی،

نه که وېته بیرى دامه زړاندې نه نجومه نى نه ده بى. نيزيکه ی ده سال وه ک بهر پرس يان
جنگري بهر پرسى نه نجومه ن خه ريكى چالاكى نه ده بى و پړوشنيرى بووه.
نه نوهر په وشه ن سى ژماره نه ندامى ده سته ی نووسه رانى گوڅارى زړييار بووه.
چند ژماره يه کيش کاره کاني حفته نامه ی تيشكى پړيک خستووه.
تيس تاش نه م نووسه ره وه گيرانى نووئليک، ده فته ره شيعريک و کومه له
چيرؤ کيکى ناماده ی چاپه. هه روه ها سى فيلمى دؤ کيو ميتتارى سه باره ت به زړييار و
قه لای ميژوويى مهربوان و بهرده بوو که کان ناماده کردووه.

«تاوانى بوون»

له و ساته وه زه وى خو ی ناسيوه ته وه
جه رگى هه ستم هه ل نه قرچى
شيرى شوڅار
پشتى يه کره نگيم هه ل نه درى
له و ساته وه زه وى خو ی ناسيوه ته وه
چروى نه شقى چلى حه زم
به کورپه بى شهيد نه کرى
زريان و په شه باى دريان
به گز گرى مومى نه نديشه ما نه چى
سالهاى ساله
خه مى نه زؤك بوونى چرو
چاوى سروه نه کاته خه و
پلنگى ياخى دارستانم، راو نه که ن شه و
سالهاى ساله
کراسى سوورى ميژوويى منيان

کردوه به بهرگی ئەندێشە

ئەم گۆی ئەرزە

سالهای ساله

بزه‌ی لیوم تەنیا تۆزێ، بالا ناکا و به بیخ خەندە

کە هەستیان کرد

هەستم قەت سوێی ناییتەو

بزه‌ی سەرلیو ناسپێتەو

چەرۆی ئەشقم

دیسانه‌و گۆپکە ئەکا

شۆلە‌ی بیرم هەلدێتەو

پەله‌ شەرمی

لە نێو چاوی میژووی زەوی درایەو

بۆ چاو ترسان

هەتاویکیان لە خوین گەوزاند

هەناسە‌ی شارێکیان تاساند

هەزار هەزار گۆلیان ژا کاند

بەلام دیسان

پەیکەرم بوو بە دارستان

پلنگی یاخی، دڕدڕ، دلپڕ

کەوتنەو خۆ حەشاردان

سالځ حه بيبى

سالى ۱۹۶۴ى زايښى له گوندى «مازين» له ناوچهى ژاوه روئى مەريوان له بنه ماله يه كى جووتياردا له دايك بووه. كورپى عهلى محهممه د و شيرين خاتوونه. باوكى خوئى به چاو نه ديوه. له تمه منى ههشت سالىدا له باوه شى گهرمى دايكيش بى بهش نه بىټ و به خيو كردنى نه كه ويته نه ستوى برا و براژن.

قوناغى سهره تايى له زيده كهى خوئى ته واو نه كات و سالى ۱۹۷۴ بو دريژه دان به خويندن روو له شارى مەريوان نه كات. سالى ۱۹۸۳ به مهبه ستى دريژه دان به خويندن بهر و سته، مەريوان به جئ دليټ. سالى ۱۹۸۴ ديپلوم و سالى ۱۹۸۶ يش فوق ديپلوم له به شى جوغرافيدا وه نه گريټ. نه بى به ماموستا و وانه گوته وه به قوتايانى رهش و پروت نه بى به شه و چهره ي ژيانى.

سالى ۱۹۷۴ برايه كى له شارى مه هاباد سهر باز نه بىټ. ديوانى كى مهوله وى تاوه گوزى له گهل خوئى به ديارى ديټته وه. نه و ديوانه نه بى به هه ويئى چه ز و خو شه ويستى به رانه ر به نه ده بى گه له كهى.

كارنامه ي فره ننگى نه م نوو سهره:

۱- وه رگيرانى كيتي «آهوى بخت من غزال» بو سهر زمانى كوردى.

۲- كومه له شيعر.

۳- وه رگيرانى برېك له شيعرى شاعيران وه ك: سواره ئيلخانى زاده، حه سه ن رهنجه ر، مهنيزه گولچين، جوبران خه ليل جوبران.

۴- هاو كارى كردن به وتار له گهل پوژنامه و گوټاره كانى: زريبار، باران، تيشك، سيروان و ...

نهرسه لان عه زيزى

سهره تاي مانگى نووتى سالى ۱۹۶۵ى زايښى له گه په كى مز گه وتى هه ژاره ي شارى مەريوان چاوى به ژيان هه ليناوه. دايكى ئامينه خاتوون و باوكى مام توفيقى ناوه و چوارمين مندالى بنه ماله كه به تى.

قۇناغە كانى خويۇندى ھەتتا ۋەرگرتى پىلەى دىپلۇم لە شارە كانى مەريوان و بەندەر
عەبباس دريژە پىداۋە.

ئەم نووسەرە لە ۋلامى ئەم پىسارەدا كە چ شىك يا چ كەسيك بۆتە ھاندەرى
ئەۋەى يىتە دىيائى ئەدەب و نووسىنەۋە، ئەلى: «ھەر كەسيك بۆ خۆى لە كاتى
مندالىيەۋە يان دواتر ھۇگرى بە شىكەۋە پەيدا دە كات، منىش ھەر لە مندالىيەۋە ھەزىم
لە خويۇندەۋە و نووسىن بوۋە و دواتر دەستىم داۋەتە نووسىن و بە بىر مەدا نايەت كەس
ھانىدەم و سەبارەت بە كارى فەرھەنگى ھەر لە پاستاى دىفاع لە پىشەى نووسىنى
نازاد و نازادىي پادەربىندا بوۋە. ئىستا دانىشتوۋى شارى «كولن»ە لە ئالمانيا.
چالاكىيە فەرھەنگىيە كانى ئەم نووسەرە:

ئەندامى كانونى موحەسلىن، ئەندامى بەشى فەرھەنگى دەفتەرى پىشگام لە
مەريوان، بەرپىسى كىتبخانەى قوتابخانە لە سەرەتاي شۆرپىدا، كار كەردن لە تىبى شانو
ۋە ك دەرىھتەر و ئەكتەر لە شانوگەلى «مامۇستاي قوتابخانە، دوكتور و مەلا و چەند
شانۆيە كى تر». ئەندامى دەستەى بەرپۆيەبەرى ئەنجومەنى ئەدەبى مەريوان كە دواتر
بوۋە «ئەنجومەنى فەرھەنگى ئەدەبى مەريوان» بۆ ماۋەى سى سال (۱۹۹۹-۲۰۰۱)
ئەندامى دەستەى نووسەرانى پەوت و مىراجى و ...

ئەم نووسەرە لە گەل ئەم پۇژنامە و گۇفارانەدا بە شىعر و چىرۆك و وتار و
نووسراۋە ھاۋكارى كەردوۋە: كەيھان، سەلام كوردستان، ئەخبارى كوردستان،
ئەبرار، سەرۋە، ئاۋىنە، ئاۋىر، پەوت، زىيار، تىشك، مىراجى و مالىپەرە ئىنتەرنىيە كان.

پەئووف مەحمۇد پوپور

سالى ۱۹۶۵ى زايىنى لە گوندى «دزلى» چاۋى بە دونيا
ھەلىنساۋە. ژيانى مندالى ھەر ۋەك باقى مندالانى گوند
تىپەراندەۋە. لەبەر ئەۋەى باۋكى خويۇندەۋار و مىرزاي ئاۋايى بوۋە،
ھەر لە سەرەتاي مندالىيەۋە بە داستان، ئەفسانە، چىكايەت، پەند و
مەتەل مىشكى گۆش كراۋە. لە گەل شىعرى شاعىران، بە تايەت
مەۋلەۋى تاۋە گۆزى، قانع، سەيدى، بىسارنى، مەلاھسەنى دزلى، سەعدى، حافىز
و ... ئاشنا بوۋە. بە ۋەھا تۆشەيە كەۋە چۈۋەتە قوتابخانە.

ژباني گوندی به تایه تمه ندییه کانییه وه تاقی کردۆته وه. به تایهت جوړی ژبان و کوښتان و هه وار که کان کاریگه ری زوړیان له سه ری داناوه. هیشتا پوښی یه که می ده بیرستانی ته او نه کرد بوو که ژبانی بنه مالله که ی بوویه دهسته چیلای ناگری شه پی ټیراق و ټیران. دایک و برا که ی ده بنه قوربانی و باوک و خوشکیکی بریندار ده بن. ثم کاره ساته کاریگه ری نیگه تیف و ویرانکه ر له سره پوچی په ئووف دانه نیست. پاش سالتیک باو کیشی مالشاوایی له ژبان نه کات و سه په رشتی دوو خوشکه که ی نه که وپته سه رسانی نه و. له گه ل نه و ه دا که ناچار نه ییت بو داین کردنی بژوی بنه مالله کار بکات، به پی و ه سیه تی باوک و هزی خوی واز له خویندن ناهیتیت و له ناوهندی خواره می شاری سنه به کالوړیوسی «به پووه به رایه تی فیر کاری» وه نه گریت.

په ئووف مه حمود پوور له دامه زرینه رانی نه نجومه نی نه ده بی مریوان بووه و بوو ده وره کیش وه که نه دمی ده سته ی به پووه به ری نه نجومه نی کاری کردوه. له و که سانه بووه که گوڅاری زیریاریان خستووه ته پږ و له ده وره ی یه که مدا وه که ده سته ی نوو سه رانی نه و گوڅاره کاری کردوه. یه که م به ره مه کانی له گوڅاری سر وه دا بلاو بوونه ته وه. پاشان له زور گوڅار و چاپه مه نیدا به ره می بلاو کراوه ته وه. به تایهت: زیریار، سروه، ئاویه ر، سیروان، پامان، کاروان، ئاسوی فولکلور، گولان، تیشک، میراجی، ئاسو، ئایه نده، هه نار، هه له بجه، باران، هه ژین ...

په رتو که چاپ کراوه کان:

۱- کولتووری کوردی ۱ (کاله به ی). ۲- زه پنه و ئاسوی. ۳- هورپرای گه چ و ته خته ی. ۴- خیز گه ی سه یدی و خه رمانه ی نه ده ب. ۵- جیژنیک بو پیر، بنه مایه ک بو ئوستووره ی کوردی.

ناماده ی چاپ:

۱- کولتووری کوردی ۲ (خروشی نه غمه). ۲- بنه ماکانی هزری نه ته وه یی و په هه ندی پووشنیری. ۳- ده فته ری سیه می شیعه ر کان.

عه بدولمه جید خۆرمیهر

کۆپی «دهرویش عه بدوللا»یه و سالی ۱۹۶۵ی زاینی له
بنه ماله یه کی هه ژار له گوندی «نژمار»ی مەریوان چاوی به
دنیا هه لیئاوه.

له ته مهنی شهش سالییدا له قوتابخانه ی ئاوايه که یان
دهستی به خویندن کردووه. دواى ته واو کردنی قوناغی سه ره تایى و ناوه ندی،
قوتابخانه به جی دلیلت و له حوجره ی نژمار دهست به خویندن قورئان و کتێبه
سه ره تاییه کانی حوجره ئه کات.

سالی ۱۹۸۶ زیدی خۆی به جی دلیلت و به دواى فیرووندا ئه چیت. له خزمه تی
خوالیخۆشبوو «مامۆستا سه ید عه تا»ی چۆریدا سالی ۱۹۹۱ ئیجازه ی مامۆستایه تی
وه ره گریت و تا دوا ساتی ژيانی پیش نوێژ و وانه بیژی مزگه وتی سه له سی بووه. ناو
براو له ته مهنی چل و دوو سالییدا به کاره ساتی هاتوچۆ گیانی له دهست دا.
ئه م به پرژه دیوانیکی شیعی له ژیر ناوی «ئاواتی دل» چاپ و بلاو کردۆته وه و
چه ند په رتوو کیکى تری ئاماده ی چاپ و بلاو بوونه وه.

ئه حمه د کۆنه پۆشی

سالی ۱۹۶۶ی زاینی له گوندی «بايه وه»ی مەریوان له دایک
بووه، له ته مهنی پینج سالاندا ئه نهریته به ر خویندن و دواى ته واو
کردنی قوناغی سه ره تایى بوۆ درێژه دان به خویندن ئه چیته
مه ریوان و له ژيانیکی زۆر دژواردا به وته ی خۆی: «برسییه تی و
نه بوونی ئارامی لی بری بووین و زۆر شه وان نانی وشکیش نه بوو
بیخۆین». دیلۆمی زانسته ته جروبییه کان وه ره گریت. بوۆ ماوه یه کی زۆر یه کی له
یاری زانه زۆر باشه کانی والیالی مەریوان بووه. له سالی ۱۹۸۴دا و له کاتی
بۆردوومانی شاری مەریوان، له لایه ن فرۆکه جه نگیه کانی به عسه وه به تووندى
بریندار ئه بێ و ئه مهش کۆسپیکى گه وره ی له پینگای خویندن و وه رزش دا بوۆ
دروست ئه کات.

سالى ۱۹۸۵ نه بې به ماموستاى قوتابخانه ي گوندى دهره وهران و هه نوو كesh له قوتابخانه كانى ميريوان نهركى ماموستايه تى دريژه پي نه دات. يه كه م كتيبي خوي له ريزر ناوي «تاثير نماز در زندگي فرد و پايداري اجتماعي» (شوينه واري نويز له ژياني مروف و سه قامگيري كوومه لايه تيدا) بلاو ده كاته وه.

محهمه د ناجى كانى سانانى

محهمه د ناجى كانى سانانى، كورپى نه حمه د خانى كورپى مه حموود خانى كانى سانان و دايكى ثافاق خاتون، كچى محهمه د سديق خانى جافه^۱. سالى ۱۹۶۶ ي زايينى له گوندى «كانى سانان» چاوى به ژيان هه ليناوه. خويندنى سه ره تايى له زيده كه ي ته واو نه كات و تا وه رگرتنى ديپلوم له شاره كانى سنه

و ميريوان دريژه ي به خويند نه دات. نه م نووسه ره هاو كات له گهل پيشه ي كشت و كال و ژياني گوندن شينى، وه ك يه كي له دلسوزانى زينگه له سالى ۱۹۹۹ وه له نه نجومه نى سه وزى چيا چالاكى نه نويت و نه ندامى ده سته ي نووسه رانى بلافو كى چيا به. كاك ناجى به نووسينى شير و وتار له گهل گزفار و پوزنامه كانى سوران، ميلله ت ما، كه ره فتو، پوانگه، چيا و... هاو كارى نه كات و دانىشتوى ئاوايى كانى سانانه.

تا ئيستا سالى (۲۰۱۱) دووه زار و جهوت سه د پهندي پيشينيانى راسته وخو له زمانى خه لكى ئاساييه وه قوستوته وه و كزى كردو وه نه ته وه. ناو براو هاو كات خه ريكي كو كردنه وه ي نه و وشه په سه نانه يه كه تا ئيستا له فهره ننگه كورديه كاندا له قه لم كه وتوون.

«به هار»

ديسان به هاره وه رزى شيناوهر د
ديسان به رگه كه ي ژينگه كه سك و سه وز
ديسان به بېر زم^۲ و سه رما و سه رد
ديسان دار و گيا هه ستان له وه نه وز

۱. محهمه د سديق خانى جاف، فرمانده ي هيزى ده گاگاي كزمارى كوردوستان له سالى ۱۳۴۶-۱۳۴۵ دا بووه.

۲. زم: زستان.

هاژەى بەفراو و شاخەى قەلبەزان
 ڕەنگى ڕۆبارى ئەرخەوانى کرد
 دەوێن و داران ژيانۆ يە کسەر
 ديسان چلاوچل بولبول و مەلان
 قومرى و مراوى شالوور چۆلە کە
 قاسپە و چريکە و سەماى بالندان
 هاو دەنگيە کى ليوانليو لە بەزم
 تيشكى خۆرە تاو تينى دا بە خاک
 هۆملکيى^۱ داران بە شەنە باوہ
 نيشانەى ژيان ديسان لە نۆوہ
 ئەمانە بنويں وەرزی بەهارن

نرکەى هەور زەوى هانيه لەرزەن
 ڕوومەتى شاخى سەوزەلانى کرد
 چرۆ پشکووتاو ڕوانۆ يە کسەر
 ديسان هومەومەى بالندەى کەلان
 کەوو و کۆتر و شەمقار و سويسکە
 شەنى نەسەم و خەشپەى باى هەردان
 بلویريکى کەيل لە هيمنى و نەزم
 بەرپۆژ و نزار بوورزانۆ سەرپاک
 کەرويشکەى گولان هەم بە سەماوہ
 گياندار و مەل و مۆران بە کۆوہ
 نەخشی پێدەشت و کەل و کۆسارن

ئىبراھىم ئەحمەدى نيا

سالى ١٩٦٨ى زايىنى لە گوندى «نيزل» لە ناوچهى
 كەلاتەرزەن چاوى بە ژيان هەڵناوہ. باوكى مام توفيق و دايكى
 سۆيە خاتوونە. لە سەرەتاى مەدەيەو و پراى بنەمالە كەى چۆتە
 سەنە و خويندەى لە سەرەتايەو تا دواناوەندى لەوێ تەواو
 كردوو، پاشان تا پەلەى ماستەر لە بواری كشت و كالا درێژەى
 بە خويندەى داو و ئىستاش كارمەندەى دائىرەى «جيهادى كەشاوهرزىيە». لە سەرەتاى
 لاويدا ماوہ يەك بە زمانى فارسى شيعرى نوسيوو. پاشان بە شانازىيەو خۆى بە
 پستەى پيرۆزى كوردى سپاردوو.

چالاكى فەرھەنگى:

- ١- سالى ١٩٨٨ لە دامەزرىتەرانى ئەنجومەنى ئەدەبىي «ئاوہەر»ى سەنە بوو.
- ٢- دەستەى دامەزرىتەرى ئەنجومەنى ئەدەبىي «ئەندىشە» لە سالى ١٩٦٦ لە مەريوان.
- ٣- سەرپەرشتى و بلاوکردنەوہى گۆفارى «كشت و كال»، وەك يەكەم گۆفارى

١. هۆملکى: شەکانەوہى لق و پۆى دار بە هۆى با، جۆرێ جۆلەى شان وەل لە هەلپە پکيدا.

زانستى تايىبەت بە بواری كشت و كالّ بە زمانى كوردى (پاش چواردە ژمارە بۆ
هەمىشە داخرا).

۴- ئەندامى دەستەى نووسەرانى گۆڧارى زرىبار لە ژمارەى شەشەوہ تا ژمارەى دە.

۵- بەشداری کردنى كۆپ و كۆبوونەوہ فەرھەنگى و ئەدەبىيە سەر بەخۆكان.

بەرھەمى چاپکراو:

۱- مەدارى زوقم، کۆمەلە شیعەر، سالى ۲۰۰۰.

۲- چاپى چەندىن شیعەر و چىرۆك و وتار لە چاپەمەنىيە كاندا بە تايىبەت لە
گۆڧارە كانى سروه و زرىباردا.

۳- خيانەتە كانى ئاو، كۆمەلە شیعەر، ئامادەى چاپ.

جەلال سەعیدزادە

سپتەمبىرى سالى ۱۹۶۸ لە گوندی «بايهوه»ى سەر بە ناوچەى

خاو و میرئاوى مەريوان لە دايك بووه. قۇناخی سەرەتايى ھەر

لەو گوندە تەواو کردوہ. ھىشتا پلەى يە کەمى دەورەى ناوہندى

تەواو نە کردبوو کە جم و جولێ شۆرشى دژى دەسەلاتى

پاشايەتى بە ئاشکرا سەرى ھەلدا. تەورژمى ئەو شۆرشە ھەر

ھەموو شار و گوندە كانى ولاتى ئەگریتە بەر. ديارە ئەويش وەك تازەلاوى

ئەوسەردەمە، لە گەل ئەو شەپۆلە پرى ئەکەوێت. لە گەل شەپى مال ويرانکەرى ناوخۆ

و ئاویتە بونى ئەو شەپە لە گەل شەپى ئىراق و ئىران و ئاوارەبى و پەنابردن بۆ گوند و

شارە كانى دیکەى ولات، لە قوتابخانە كانى مەريوان و سەنە قۇناخی ناوہندى تەواو

کردوہ. پاش گەرپانەوہيان لە سەنە (۱۹۸۵)، سالە كانى دواناوەندى لە بەشى بىرکارى

(رياضى - فيزيک) ھەر لە دەربەدەرى و ئاوارەبيدا دريژە پىئەدات. لە تاقىکارى

سەرکەوتن بەرە و خویندنى بالادا دوو بەشى فەرۆکەوانى و ئەندازيارى ئەھييتتەوہ. بە

ھوى ھەندى گرتى تايەتەوہ لە پۆلى چوارەمى دواناوەندى بەولاوہ ئىزنى دريژەدان

بە خویندنى پى نادريت. بەلام ھىچ ھەليک بۆ فېربوون بە فېرۆ نادات.

لە دەرهوى زانکۆ خۆى بەخویندنى زمان و ئەدەبى ئىنگليزى و ھىندىيەوہ سەرقال

ئەکات و سەرکەوتنى تيدا بە دەست دىتت.

هەر له سه‌ره‌تای دامه‌زرانی ئه‌نجومه‌نی فهره‌نگی - ئه‌ده‌بی مه‌ریوانه‌وه (۱۹۹۰) وه‌ك ئه‌ندامیكی هه‌لسووپ خۆی ده‌رئه‌خات و به‌رپرسایه‌تی «كومیته‌ی وه‌رگێران» ئه‌گریته‌ ئه‌ستۆ.

جه‌لال سه‌عیدزاده وه‌ك شارۆمه‌ندیكی خاوه‌ن هه‌لوێست، ناتوانیت له‌ ئاست به‌ره‌سه‌ندنی «ئیعیتاد به‌ ماده‌سپ كه‌ره‌كان» بیده‌نگی بنوێت. له‌ ده‌وره‌ی یه‌كه‌می شۆرای شاری مه‌ریواندا ئه‌بێته‌ به‌رپرسی كومیته‌ی به‌ره‌نگار بوونه‌وه له‌ گه‌ڵ ماده‌سپ كه‌ره‌كان. هه‌روه‌ها ناوبراو ئه‌ندامیكی هه‌لسووپری «ئه‌نجومه‌نی سه‌وزی چیا»یه. چالاکیه‌كانی ئه‌م ئه‌نجومه‌نه له‌ بواری «پاراستنی ژینگه‌»دایه.

به‌ره‌مه‌ه‌كانی نووسه‌ر:

۱- كۆمه‌له‌ شیعر.

۲- وه‌رگێرانی پۆمانی «ئۆلیفه‌ر توویست»ی چارلز دیکه‌نز به‌ زمانی کوردی.

۳- وه‌رگێرانی کتیی «خه‌باتی کورد (۱۹۲۰-۱۹۹۴)» له‌ نووسینی ئیدگار ئۆبالانس.

ئه‌م نووسه‌ره‌ چه‌ندین وتاریشی له‌ گۆفاره‌کاندا بلأو کردۆته‌وه. بۆ وێنه‌: «سه‌رنجێك بۆ پۆیستی وه‌رگێران له‌ زمانی کوردیدا»، «پاراستنی ئاسه‌واره‌ میژینه‌کانی گه‌لی کورد و ئه‌ركی نه‌ته‌وايه‌تی»، «به‌ره‌نگار بوونه‌وه له‌ گه‌ڵ ماده‌سپ كه‌ره‌كان و به‌رخۆدانی^۱ میلی» و «مین و ژینگه‌»و...

ئه‌م به‌رپۆزه‌ ئیستا پێشه‌ی دوو کاندارییه‌ و دانیشتووی مه‌ریوانه‌.

«کازیوه‌»

گه‌رده‌لولی چاوه‌كانت

ئه‌وه‌ گزینگه‌

زریان مالآویان لی ده‌كات.

ده‌تۆش...!!

زویر مه‌به‌

۱. به‌رخۆدان: خه‌بات، به‌رگری و خۆپاگری.

شهوۀ زهنگه قه تيس نابې!

بویه، نه گهرئتوارۀ ش بې ...

سبه پيټش ...

کازیوه دی

ماموستا سديق محه ممه دی

ماموستا سديق سالی ۱۹۶۸ ی زایینی له بنه مالۀ یه کی جوتیار له گوندی «هه جمه» چاوی به ژیان هه لټناوه. باوکی «عہلی» و دایکی «لاولاو» خاتونونه. له بهر نه بوونی و هه ژاری تا پولي سېی سهره تایي له قوتابخانه خویندوویه تی. دواتر پروو نه کات خویندنی ئایینی و به هوی کیشهی ئابووری بنه مه له که یوه نه ویش ناو به ناو بووه. تا نه وهی سالی ۱۹۸۴

شیلگیرانه له خزمهت ماموستایان مه لا خالد په جیمی (سنة)، مه لا که ریم (سووره نه زه)، مه لا حه یدر مسته فہوی (سنة) و ماموستا به هادین (ناره نان) درپژہی به خویندن داوه و سالی ۱۹۸۸ نیجازہی ماموستایه تی وەر گر تووه. ثم ماموستا نووسره ههستی خوئی وه ک شیعہ دهر بریوه و کتیبی «تہ وحید و ئیمان» ی به شیوهی هه لټه ست چاپ و بلاو کړدو ته وه. زور زوو نه جہل ده فته ری ژینی نه درپړ و سالی ۱۹۹۸ به هوی پیکدادانی ئوتومیئل مالئاوایی له ژیان نه کات. ثم نووسره دوو کتیبی تری به ناوہ کانی «میژووی ئیسلام» و «انیس المومنین» (وهر گپړان له عہره بیه وه) نامادهی چاپ کړدووه که هیشتا بلاو نه کراونه ته وه.

عومہر نه فسه ری

ثم شاعیره کورپی په حمانه و یه که م پوژری وهرزی پاییزی سالی ۱۹۶۸ ی زایینی له گوندی «نې» له بنه مالۀ یه کی ده سکورت و هه ژار چاوی به ژیان هه لټناوه.

خویندنی سهره تایي له زیده که ی خوئی ده ست پیته کات و قوناغه کانی تری خویندن له گه ل ناواریه ی و ئالوزی شه ری

نیوان تیران و تیراق و دهر به دهری خه لکی ناوچهی مریوان تا وه گرتنی دیلۆم درپژه پی ئه دات. دواى وهر گرتنی دیلۆم بۆ درپژه دان به خویندن له ناوه ندى بارهینانی مامۆستایانی شاری سنه وهر ته گیریت و دواى دوو سال دهرس خویندن له سالی ۱۹۹۳ دا بهرگی مامۆستایی له بهرته کات و له قوتابخانه کانی شار و دئی ناوچهی مریواندا سه رقالی مامۆستایه تیه.

سالی ۱۹۹۰ ژبانی هاو به شی پیک دینت. دواى دامه زانندی ئه نجومه نی ئه ده بیی مریوان وه ک ته نیا هه وار گهی زانست و ئه ده بی تازه پیکرتووی مریوان، پرووی تینه کات و ئه بی به هاندهری سه ره کی بۆ ئه وهی له گه ل پینووس دهس له ملان بیت. به وتهی خوئی ئه م نووسینهانی ته نیا دهر بپری ههستی خو به تی که له خیزان و کۆمه له وه وهری گرتوه.

ئه م شاعیره له گه ل زۆریک له گۆفار و حه وته نامه ئه ده بیه کوردیه کاندا وه ک : سروه، تیشک، زیریار و میراجی و ... به نووسینی شاعر هاوکاری ئه کات. کاک عومه ر ئیستا خاوه نی سی نامیلکه شیره به ناوه کانی: کسپه، قاشنه^۱ و قاسپه که هیشتا هه لی بۆ نه ره خساوه له چاپیان بدات. ئه م شاعیره هه نوو که دانیشتووی مریوانه.

«باوه»

باوه گیان ژینم به قوربانی تۆ	بوونم به فیدای بوون و مانى تۆ
ئهی بۆنی بوونت، ئارامی گیانم	ئهی هیزی دل و وره ی ژیانم
ئاره قی گهرمی له شی سواوت	ئاخی دهروونی به دهر دپاوت ^۲
زیره ی سه ره نهجه ی زیر و ژاکاوت	هه نسکی توندی له دل ناکاوت
باوه گیان عومری پپر له ناسۆرت	شهوی بی شادی و پۆزی ناجۆرت
هه ولێ پیاوانه و ژبانی مه ردیت	دهستی قلیشاو ئالای سه ره برزیت
پهروه ردهت کردم بگهم به پایه	بیم به درهخت بۆت بم به سایه
مایه ی سه ره برزی و سه ره فیرازی من	پاله وانه که ی هۆی شانازی من

۱. قاشنه: جۆری ماسیه که پووله که ی زهردی په قی هه یه.

۲. پاوا: پرتوو کاو.

موزه فەر یوسفی

سالی ۱۹۶۸ی زاینی له گوندی «باخان»ی مەریوان له بنه مالهیه کی هه ژار له دایک بووه. گۆرپه پانی فیربوونی تا وهر گرتنی دیپلۆمی (علوم تجربی) له قوتابخانه کانی شاری مەریواندا بووه. به بۆنه ی شه پری ئیران و ئیتراقه وه له ماوه ی دهرس خویندنی دا زۆر ئاواره یی و ئهم لاو ئه ولای دیوه و

ناچاریش بووه زۆر جار له ژێر دهوار و بن داره کاندایا پرای و شه و وانه بکات.

له دوا ی وهر گرتنی به کالۆریۆس له بواری فیزیکدا داری بهر ئه گریت وهه ژده سالی په بهق مندا لانی شار و گوند له سیبه ری زانستیدا وانه ی ژیری و ئازایه تی فیر ئه بن.

هۆی نزیککی و ئاوێته بوونی له گه ل زما نی زگما کیدا ده گه رپێته وه بۆ ههستی نه ته وه خوازی و سۆز و خۆشه ویستی به رامبه ر به گه له که ی. به ئاشنا بوون له گه ل شاعیران و نووسه رانی گه وه ری کورد و گۆرانی بیژه په سه نه کان، ههستی هونه ری ئه پشکویت و خولای که له پوور و ئه ده بی نه ته وه که ی ئه بیته. له سالی ۱۹۹۵ه وه دپته ناو دنا ی شیعر و ئه ده به وه و به نووسینی وتار و شیعی کوردی و وهر گپرا نی چه ند ده قی نوسه رته ی په حمانی و شاملوو له گه ل گۆفاره کانی سیروان، زریبار، سروه، ئاسۆ، پۆژه ه لآت، پۆژه ف و دید گاه دا هاو کاری کردووه.

هه ر وه ها ئهم نووسه ره له بواری توژی نه وه ی ده قه کلاسیک و نوێیه کانی ئه ده بی کوردیدا کاری کردووه. بۆ ماوه ی چه ند سالێک ده سته ی به پێوه به ری ئه نجومه نی فره هنگی - ئه ده بی مەریوان بووه. کۆی به ره مه کانی ئهم شاعیر و نووسه ره مان له سی بهر گدا کۆکرا وه ته وه. به لām به داخه وه تا ئیستا بواری بلاو بوونه و یان نه په خساوه. موزه فەر یوسفی پێکه وتی ۲۴ی مارس ی ۲۰۰۹ له ته مه نی چل سالیدا دلّه گه وه ره که ی له لێدان کهوت و مالاوایی له دنا ی ئه دب کرد.

ئه پویم، هه ناسه ی که سه کی باران... هه تا سۆزی وه ته ن

بئ سنوور ئه پزئی فرمیسی ساردی پاییز - له کچینی باخیکا

بسک به بسکه هه ناسه ی وه رزی له مندا - چ زهر د

هه ره سی هه ساره ... له تۆدا - چ شین

نهى پوله په پووله ي پاييزى
 وهرينتان به دهشتي داخا، شاباشي كام پهننگه؟
 له هه وړيكا ونمكه هه ناسه ي كه سكي باران به ره و
 خووسات^۱ بمبات
 هو هاوده مي هه ميشه يي!...
 هه ناسه ي بارپيزي كام وهري بي نه وينت پي چه پسه؟
 من چه شني تو له ميوه ي پيشيلا.. هه ناسه م هه پروونه^۲!
 هه پروون..
 بي تويي، هم وهريزه، تيواره ي ده مكه لي ته نيائي له
 گه رووم نه چيني
 نه چينم نه ويني سه ماييك
 تا... دلي نه رخواوان له خوډا عاشقيم چيكا
 نه پوي په نجه ي كه سكي هه ناسه م... به دووري وهشتي مه نفادا
 من كه ناري له تاوهر ده هه ژيم به پووي پووباري زاميكا- تا
 زه ريا...
 كه زامي- شه مالي شه نيني سهرداران
 دهنووسي به يادي هه ناسه ي هه پرووني باخيكا
 هو نازيز!... بهري هاوده ميت تا سهرشان كام ميوه م له باخا نه پويني؟
 با هه ناسه ي كه سكت دا گه پي به دهشتي قاقرما...
 با هه لكات هه سيړه ي نيگامان تا نه و پهر
 هه وري سهر به شيني ئالاي هاودلي
 تا... باران به عه شقي شينه وه بنووسيت هه يمه نه ي.

۱. خووسان: تهر بوون له ناو ئاودا.

۲. هه پروون: له ت له ت.

مهحمود مهحمودی

سالی ۱۹۶۸ ی زاینی له شاری مهربوان له بنه ماله یه کی مام ناوهندی (باو کی کارمه ندی بیمارستان و دایکی کابانی مال) له دایک بووه. یه که مین کتیبیک که خویندوویه ته وه و بهر وه لای نووسین و خویندنه وه هانی داوه «ماهی کوچولو» ی سهمه د بیهره نگی بووه، هر له قوناغی سهره تایي و له پۆلی چواره مه وه کتیب گه لیکي بچوو کی حکایه ت و به سهرهات به هان دانی ماموستا که ی نه نووسیت که له ناو هاوپۆله کانیدا دهست به دهست نه گه پرین.

له بهر شه ری ئیران و ئیراق قوناغی ناوهندی و دوا ناوهندیش له ژیا تیکی زور دژوار و ناخوشدا تیهر نه کات و ناتوانی ته و جوړی که پیویست بووه له توانایی خو ی که لک وه ربگریت. سالی ۱۹۸۲ خویندنه وه ی کتیب گه لی ناینی بهر وه لای زمانی عهره بی پراکشی نه کات و فیری ته و زمانه نه بیت.

سالی ۱۹۸۷ دوا ی ته واو کردنی قوناغی دوا ناوهندی له تاقیکاری زانستگادا له بهشی ته کنیسیه نی ژووری نه شته رگه ری، له کولژی زانسته پزشکیه کانی زانکو ی شیراز وه نه گیریت. دوا ی ته واو کردنی سهر بازی له وه زار تی بیهداشت و دهرماندا داته مه زری ت و زور به ی ساله کان وه ک په رستاری هه لکه وتوو ده سنی شان نه کری ت. بهر ه مه کانی نووسه ر:

۱- چاپ و بلاو کردنه وه ی «دیوانی خه م فروش» له هونرا وه کانی محهمه د عه لی ره حیم پوور.

۲- باز گشت به اسلام، له عهره بیه وه بو سهر زمانی فارسی.

۳- نشانه های راه، له عهره بیه وه بو سهر زمانی فارسی.

۴- راهی به سوی دلها، له عهره بیه وه بو سهر زمانی فارسی.

۵- شرح اربعین نووی، له عهره بیه وه بو سهر زمانی فارسی.

۶- «دیوانی شه پۆل» هونرا وه ی شیخ نه حمه دی مه ردوخی ناماده ی چاپ.

نووسین و بلاو کردنه وی چهن دین و تاری نه ده بی و ناینی له گو فار و پوژ نامه کان وه ک سروه و جه ماوهر و پوژ هه لاتدا.

سوبحان نه مینی

سوبحان نه مینی کورې جافر و ئامینه یه. سالی ۱۹۶۹ ی زاینی له گوندی «هانه گهرمه له» سر به هورامانی لهوڼ چاوی به دنیا هه لئناوه. با هم نووسره له زمان خوځیه وه باسین: «زور خولای نه وه بووم که پوڅی له دایک بوونی خوم بزائم، به لام هرکات پرسیارم نه کرد، ده یانگوت سالی

سووریزه که شهش مانگانه بووی! یان نه وه شه وه له دایک بووی که مه لا حهیب و براکه ی له بیاره به دهستی عهبدلوه هاب ئوترووشی تیرباران کران! دوی سی و پینج سال له زاری کورپه که ی مه لا حهیبیه وه که تا نه و کاته نه مینی بوو، بوم دهر کهوت که شهوی له دایک بوونم ۲۸ ی خهرمانانی سالی ۱۳۴۸ ی کوچی هه تاوی بووه! یه کهم بیره وه ریشم نه وه بوو که دهنگی ته بیاره و ناپالمی پڅیمی به عس گونده که مانی ده له رزاند.

تا پولی چواره می سهره تایي له زیده کهم خویندو و دوی سر کهوتی شوږشی گهلانی ئیران و دهست پیکردنی شهړی ئیران و ئیراق، جوږدانی سالی ۶۰ ی کوچی هه تاوی زیډ و نیستماني جوانمان به جی هیشت و ئاواره ی شاری مریوان بووین. پولی پینجه می سهره تایي و یه که می ناوه ندیم له شاری مریوان ته واو کرد. پاشان له خهرمانانی سالی ۶۲ به هو ی بومبارانی شاری مریوانه وه دیسان ئاواره بووین و هر پولیکم له شویتیک خویند تا نه وه ی له بهاری ۱۳۶۸ خویندنی دواناوه ندیشم ته واو کرد و بو په ورورده ی ماموستایان (تربیت معلم) له سنه وه رگیرام و هاوینی ۱۳۷۰ بووم به ماموستا. له گونده کان و له شاری مریوان خهریکی ماموستایه تیم.

سهره تای نووسینم له سالی ۱۳۸۰ دا به چهند وتار و بابته که هیندیکیان له حه و ته نامه ی «سیروان» ی نه و کات بلاو بوونه وه دهست پیکرد. نه وه بوو به هانده ریک

۱. عهبدلوه هاب یه کیک له و به عسیانه بووه که به ناو پشمه رگه یه کی سهر کرده، له ریزه کانی شوږشی بارزانیډا خوی دالده نه دات. له ناوچه ی هورامان گهلک که له پیاوی کورده نه کوږیت. بو نمونه له شاروچکه ی بیاره دوو برای بی تاوانی به ناوگلی مه لا حهیب و نه حمده که دواتر بی تاوانیان بو هم موولایه ک ناشکرا نه بی و ههروه ها نه حه پش ناویک و که مالی کورې که خوی سهر کرده یه کی لپها توو ببوو تیرباران نه کات. عهبدلوه هاب دوی هم خه یانه تانه پش له شوږش نه کات و نه چته وه تیر پیاوه کانی به عسه وه.

که له سهر نووسين بهرده وام بم. ئه و ته وهر و بهر هه مانه که تا ئیستا ته وام کردوون، به لام چاپ نه کروان، نه مانه ی خواره وودن:

۱- خهرمانی بی بن: بریتیه له ۳۵۰۰ په ند و قسه ی نه سه قی هه ورامی که وهر گپرائیکی سۆرانی و فارسی له سهر کراوه و پاشان به هه ورامی شی کراونه ته وه.
۲- قه لاو زلم و زۆری ئاخرش ورؤ: (رؤمان).

۳- زارا: وهر گپرائی چیرۆکی «زارا عشق چوپان»، نووسینی محهمه دی قازی.

۴- کئی په نیره کیش و لاوانانی: وهر گپرائی چیرۆکی «چه کسی پنیر من را برداشت؟» نووسینی دوکتور ئیسیپتسر جانسونی ئه مریکیه.

۵- سیاوله ماساوی: وهر گپرائی چیرۆکی «ماهی سیاه کوچولو» نووسینی سه مه د بیهره نگی.

۶- کۆ کردنه وه ی ۷۰۰ وشه ی دوانه ی هه ورامی و بووژانه و هیان له قه واره ی دیالوگدا.

۷- هانه گهرمه له بالا جامی په ی دیه ی هه ورامانی: باس له جوغرافیا، میژوو، داب و نه ریت، کهلتوور، مرقفه گه وره کان، قسه ی پیاوه نه ستقه و ژبه کان و ... هانه گهرمه له ده کات.

۸- به سه رهاتی خۆم وه کوو لاویکی چه وساوه ی ئه م گه له.

۹- هاوکاری له گه ل ئه نجومه نی بیسارانی و رۆجیار.

عابد عه لایی

له گیان که نشتی 'گهرما و وشاکانی و چاوه پوانی سروشت بۆ ته پ و نمى باران و سپای خهزان و فیتکایی سالی ۱۹۶۹ ی زاینی له بنه ماله یه کی مام ناوه ندى ئاینی دا چاوی به رپوی خیزائیکی چوار که سیدا هه لئناوه. بۆ ئه وه ی ئه مه ک ناسی په روه ردگاری خۆی بی ناویان نا عابد. به گوپ و تینی

خۆشه ویستی باوک و له باوه شی گهرم و پر ئه وینی دایکی که وته گه شه و داره داره.

به لّام دهستی قهدهر زور زوو له گوړ و تینی چراند و ناسوړی بی باوکی دهفته ری هیواکانی دراند. له پاش وهرزی، ههر دوو بالی گه شه و نه شهی هه لکیشران و به بی بال گه پراهه په نای باوه گه وزه و مامه کانی. نه وانیش به پیی توانا پیان گه یاند و باریان هینا. قوناغه کانی خویندنی سهره تایی تا دوا ناوهندی ههر له مهربوان تیپه پ کرد و بو خویندنی وانهی ماموستانه تی له سنه گیر سایه وه و پروانامه ی به کالوړیوسی له به شی بیر کاریدا^۱ ههر له وی وهر گرت. ئیستاش نه وه و نه وه کانی نه م شاره و پیگه یاندیان بو بیر کردنه وه له گرزی و ئالوژییه کانی زیان و شیتل و ته ته له کردنی هاو کیشه کانی جیهان له شارپی بیر کارییه وه.

له سالی ۱۹۹۰ هاوړی له گه ل کومه لیک له دوستان به ردی بناغی نه نجوومه نی نه ده بی مهربوانیان دانا و بو ماوهی چهند سال له خزمهت نه رکه کانی نه نجوومه ندا بو. له شانزه تا حه فده سالیدا دهستی فیری پینووس بو. له تنگه ژه ی شه پ و ئاواره یی و پرسپاره بی ولامه کانی زیان، شیعر بوو به هاوړپی و نه یوانی هزر و بیري گه نجی و لاوی خو ی پی بحاوینته وه.

تاریک و پروونی ماموستا هیمن یه که مین ماموستا وړی نیشاندهری شیعره کانی بوو. شاعیرانی تری کوردیش ههر یه که به ش به حالی خویمان شیعره کانی شاعیر لاویان خسته سهر پی. زور به ی نوسراوه کانی شیعرن. به لّام به داخه وه هیچ کتیبکی شیعری چاپ نه کراوه. چهند چیرۆکه شیعری کورت و وتاری نه ده بی له هه گبه ی نوسراوه کانیدا خویمان له په نای شیعره کانیدا حه شار داوه که پر پکیان له گو فاره کوردیه کاندا وه ک سیروان، سروه، زریبار، تیشک، میراجی، باران و کارواندا چاپ و بلاو کراونه ته وه.

به ره مه کانی نووسه ر:

۱- فرهنگ اصطلاحات ریاضی فارسی - کردی.

۲- بازگه، کومه له شیعر.

۳- «نهوین، ماسی و ده ریا»، چیرۆکه شیعر.

۴- «گیان له بهری ئیسک سووک، دوستی مندالی بچووک»، شیعر بو مندالان.

۵- خەلاتى رېبەندان، چىرۆك.

۶- آخرين دادگاه كميونست، شانۆ، سالى ۱۹۸۹ پيشاندراره.

۷- ميرات، شانۆ.

جىڭگاي ئامازەيە كە ئەم بەرپىزە خەرىكى وەرگىرپانى ديوانى مامۇستا قانع بۆ سەر
زمانى فارسىيە. ئىستاناۋ براۋ لە قوتابخانە كانى شارى مەريوان، ئەركى مامۇستايەتى لە ئەستۆيە.

كولسووم عوسمانپوور

سالى ۱۹۶۹ى زاينىنى لە زستانىكى پىر بەفرى بنارى
كوستانى ھەورامان لە گوندى «پەزاو» لە دايك بوو. باوكى
خوسرەو و دايكى ئايشى خاتونە. خويندى سەرەتايى و
ناوھندى و دواناۋەندى لە مەريوان تەواو كىردوۋە. بۆ درېژدان
بە خويندىن چۆتە سەنە و تا پەلە ماستەرى زمان و ئەدەبى
فارسى رۆيشتوۋە.

بۆ ماۋەى دە سال نووسەر و ويژەرى بەرنامە كانى كوردى رادوى سەنە بوو.
ماۋەى چەند سالىك ئەندامى دەستەى نووسەرانى ھەوتەنامە كوردىيە كانى سەنە بوو.
زۆرتر لە بىست وتار و ليكۆلنەۋەى ئەدەبى و كۆمەلەيەتى لە گۇڭار و پۇژنامە كاندا
چاپ كىردوۋە.

دوۋ كۆمەللە شىئەرى بە ناۋە كانى : ۱- گرى. ۲- ھەتۆل مەتۆل شەمامە. (تايەت بۆ
منداڤان) بلاۋ كىردۆتەۋە.

كولسووم خانم ليكۆلنەۋەى كى لە ژىرسەر دىپرى جوانكارىيە كانى ديوانى
مەۋەلەۋى كورد (زىباشناسى ديوان مولوى كىرد) ئەنجام داۋە كە چاپ وىلاۋەتەۋە.

موسليح ئەحمەدى

لە زمانى خۆيەۋە: «ناۋى تەواوم موسليح ئەحمەدى
نەقشەندى» يە، باوكم لە بنەمالەى نەقشەندى و دايكم لە
شىخە كانى سەلامىيە. لە چلە كانى كۆچىيەۋە ھەموو
بنەمالە كەمان لە مەريوان نىشتە جىين و سالى ۱۹۶۹ى زاينىنى

هاتومە دىناۋە و خوئىندى ئامادەيى و سەرەتايى تا دوا ناۋەندىم ھەر لە مەريوان تەواۋ
 كىردوۋە. دواي ۋەرگىرانم لە زانكۆي پزىشكى كوردستان لە سنە، ئىستاكە شانزە
 سائە فەرمانبەرى ناۋەندى بېھداشتى مەريوانم.

شەيخ بەشەيك لە شىۋناسى قوۋلى و دوۋرى بنەمالەي خۆم و ھەموو كوردەيكە. لە
 كەشكۆلى ئەم خانەدانەدا جگە لە پەسەنايەتى و پىنگاي خزمەت بە خاكە پىرۆز و
 پىرەشكەمان، ھەندى بەيت و دىۋانى ھەز و خۆشەويستى پىشكەش كراۋن. ئەو نوورە
 بەريە و لە قەلەمى ئەزەلىشدا ئەمىنىتەۋە. لە ۋانەيە زۆر بە زەحمەت بەلام بە تەئكىد
 كىسپەي زۆرى تريان بەپۆيەيە، بۆ ھاتنە ناۋ پەديفەكانى شاكارى ئەدەبى كوردى و بە
 پەنەقەر كەردنى داكىۋىنى ئازار و ئەنفال و جىنۆسايد. حاشا لە ھەموو كۆتايەكانى
 ئىمپىراتۆرەكانى تۆفان، سەردارەكانى كوشتار... لە چەسپاندنى ئازادىدا بەشدار ئەبن.
 مەن نە كەوتوۋمەتە ناۋ زەحمەتى ئەدەبىيەۋە بەلكى ۋا بزانم ھەر لە گەلەيدا و لەو
 كەش و ئەتموسفېرەدا ژياۋم. دركاندەم لە پۆژەكانى پىرۆزىيە كەم فەربوون بە پەيت و
 بزۆيەكانى نووسىنى كوردىيەۋە لە سەردەستى مامۇستايەكى بە تواناى ناۋ مالمەنەۋە
 دەستى پەكرد.

سەرەتا دەستم كەرد بە كۆكەردنەۋەي ھەندى ئەفسانە و چىرۆكى گوى زەلەكانى
 زىربار. دواتر و دواي ئاشنا بوون بە ئەدەبى قاچاخ و شەيخى ھاۋچەرخ، دواي چوونە
 ناۋ دىناي پەنگ و نىگار كىشان، ھەر پالەت^۱ بەدەست و پەنگاۋى ھاتمەۋە بۆلاي
 شەيخى داىك. يەكەم دەسپەيكى ھەشتاكەنەۋە و ھەر لە مەريوان لە گەل چەن
 ھەفائەيك كەوتىنە ھەول بۆ پەكخەستى مائەيكى ئەدەبى كە لە ئاكامدا و دواي سائەيك
 ھاتوۋچۆ، ناۋەندى ئەدەبى - فەرھەنگى مەريوانى لىكەوتەۋە.

دواي پەكخەستى ئەو ناۋەندە ماۋەيەكى دوور ئەندام بووم و لە ھەندى بۆنە و
 ئاھەنگ و كۆپ و كۆنگرەي گەۋرەي ئەدەبى و پۆشنىرىدا بەشدار بووم. ماۋەيەك
 نىشتەجى بوونم لە سنە بوو بە ھۆي بەشدارىي كەردنى جار بە جارم لە دانىشتەكانى
 ئەنجومەنى ئەدەبى ئەم شارە و ئاشنا بوونم لە گەل چەند ئەدىبەيكى بە تواناى ئەۋى. لە
 بەپۆيەچوونى دووسالانەي كۆنگرەي جىھانى «كوردستان ناسى» و ھەرۋەھا

۱. پالەت: تەختەي ۋەك (S) كە ۋىتە كىشان بۆ دانانى پەنگى پۆن و تەكەل كەردنى كەلكى لى ۋەرنەگرن.

کونگره‌ی جیهانی «فرزانگان کرد» وه کوو ده‌سته‌ی به‌پړوه به‌رایه‌تی به‌شداریم کردووه. هه‌روه‌ها له‌چندین کۆر و کۆبوونه‌وه‌ی خویندکاری له‌زانکۆکانی ئیران - به‌تایبه‌تی له‌بۆنه‌کانی هه‌له‌بجه‌دا - شیعرم پېشکەش کردووه.

له‌م سالانه‌ی دوایدا له‌به‌ر چەند هۆ، «ئەنفال» م وه‌ک پرۆژه‌یه‌ک بۆ هه‌وینی کاری ئەده‌بی هه‌لبژاردووه و توانیومه‌ زۆر به‌لگه‌ و دیکۆمینت سه‌باره‌ت به‌م ژینۆسایده‌ کۆ بکه‌مه‌وه.

به‌رهمه‌کانی نووسه‌ر:

- ۱- پڕژان (رۆمانی درێژ). ۲- هه‌له‌بجه‌کان (ده‌فته‌ری سه‌رجه‌م ئه‌و ده‌ق و شیعرانه‌ی به‌و بۆنه‌وه‌ خویندراونه‌ته‌وه). ۳- سالۆمه (وه‌رگێرانی شیعرێ له‌ ئسکاراویلد). ۴- کاروان (ده‌قی شیعرێ بۆ راپه‌رپین و کۆپه‌وی ۱۹۹۱). ۵- خۆل، زام، ئاواز (ده‌قی شیعرێ). ۶- پاییز و غه‌زه‌ل (نوڤیله‌ شیعر). ۷- تالان ۱ (پۆمانه‌ شیعر)، پرۆژه‌ی ئەنفال (۲۰۰۶-۲۰۰۷). ۸- تالان ۲ (پۆمانه‌ شیعر)، پرۆژه‌ی ئەنفال (۲۰۰۸-۲۰۰۹).

سه‌ید دارا حسینی

سالی ۱۹۷۰ ی زاینی له‌ گوندی «ده‌ره‌تفی» له‌ بنه‌ماله‌ی شاعیری گه‌وره‌ و نیشتمان په‌روه‌ر مامۆستا قانع‌ چاوی به‌ژبان هه‌لێناوه‌.

قوناغی سه‌ره‌تایی له‌ قوتابخانه‌ی گوندی ده‌ره‌تفی ته‌واو

ئه‌کات. به‌بۆنه‌ی هاوکات بوون له‌ گه‌ل شه‌پی مال و وێرانکه‌ری ئیراق و ئێرانه‌وه‌ ناچار بۆ قوناغی ناوه‌ندی و دوا ناوه‌ندی پۆده‌ کاته‌ شاره‌کانی مه‌ریوان و سه‌ولآوا و گونده‌کانی ده‌ورووبه‌ری مه‌ریوان. له‌ دوا‌ی وه‌رگرتنی دیپلۆم (۱۹۹۰) له‌ قوتابخانه‌ی ئیمام غه‌زالی (رح.) مه‌ریوان له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی سه‌راسه‌ری زانکۆ کاندایه‌شدارێ ئه‌کات و له‌ کۆلیژی فیرکاری سه‌ره‌تایی (آموزش ابتدایی) ناوه‌ندی باره‌یتانی مامۆستایانی سه‌نه‌ وه‌رته‌گیریت. سالی ۱۹۹۲ ئه‌بێ به‌ مامۆستا و بۆ ماوه‌ی سه‌ سال له‌ قوتابخانه‌ی ئوردوگای په‌نابه‌رانی کوردی ئیراق که‌ پاش ماوه‌ی کیمیابارانی هه‌لبجه‌ بوون، له‌ دزلی و بارام ناوا وانه‌ ئه‌لێته‌وه‌. خولیای فیر بوون و زانسته‌ هانی ئەدات، له‌ سالی ۱۹۹۴ دا دیسان له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی سه‌راسه‌ری زانکۆ کاندایه‌شدارێ بکات؛ پله‌ی

یه کهم وده دست دیتیت و کولژی و ورزش هه لده بژیریت. زور سر که وتوانه له سی سالدو و ک قوتابی پله ی کهم نه و قوناغش ته او نه کات و نه بی به ماموستای و ورزش له قوتابخانه کانی شاری مریواندا.

تینویه تی کانیاوی فیر بوون و زانست وازی لی نایه نیت و سالی ۲۰۰۰ به پله ی سیه مه وه له زانکوی بارهینانی ماموستایانی تاران له به شی فیزیولوژی و ورزش وهر نه گیریت و له قوناغش وه ک خویند کاری یه کهم دهر نه چیت.

له بواړی نووسین و لیکولینه وه ی وهرزشیدا یه کی له چالاکانی مریوانه. چندين خولی فیر کاری بو ماموستایان و قوتابیان و وهرزشوانانی شاری مریوان له قوتابخانه و زانکوی په ییامی نووری مریواندا به پړوه بردووه. خاوه نی پروانامه ی ماموستایه تی «پزیشکی وهرزشی» له فیدراسیونی پزشکی تیرانه. ئیستا دانیشتووی مریوان و ماموستای قوتابخانه کانی ئم شاره یه.

کارنامه ی فرههنگی - وهرزشی ئم نووسره بریتیه له:

- ۱- بلاو کردنه وه ی وتار له گوفاره کانی ناو خو و دهره وه ی ولاندا وه ک: وهرزنامه ی اولمپیک و ژورنالی تپونه ته وه ی World Journal of Sport Sciences
- ۲- نووسینی نامیلکه یه کی دهرسی له ژیر ناوی «بیهداشت و ورزش» که له زانکو کاندا که لکی لی وهر نه گیریت.
- ۳- نووسینی نامیلکه یه کی دهرسی له ژیر ناوی (اطلس کامل اسکلت بدن انسان تمام رنگی) که له زانکو کاندا که لکی لی وهر نه گیریت.
- ۴- ناماده کردنی CD که رهسته ی کاری ماموستای وهرزش و په سهند کردنی له لایه ن به شی لیکولینه وه ی سازمانی په روه رده و بارهینانه وه.
- ۵- به شداری کردن له کوپونه وه ی تپونه ته وه یی «زانستی وهرزشی».

په ئووف په همنموون

سالی ۱۹۷۰ ی زایینی له گوندی «ساداوا» ی سر به ناوچه ی مریوان له بنه مالیه کی ثایینی و زانست په روه ر چاوی بهم دنیا به رینه دا هه لپناوه.

ته مه نی له سالیک که متر بووه که باو کی له ده ست پړیمی

پاشايەتى ھەلاتوۋە ۋە بۆملەلەيتى پۈۋى لە ناۋچەى شارەزۈۋر كىردوۋە ۋە پاش چەند سال لە شارى پىنجوئىن گىرساۋەتەۋە. قۇناغى سەرەتايى تا پۇلى چوارەم لە پىنجوئىن ئەخوئىت، پاشان بە بۆنەى شەپى ئىراق ۋە ئىرانەۋە پۈۋ لە شارى سەيدىسادق ئەكەن ۋە خوئىندى سەرەتايى لەۋى تەۋاۋ ئەكات ۋە پاشترىش لە شارى سەلىمانى سالى تر ئەخوئىت.

سالى ۱۹۸۶ لە دەست پۇئىمى سەدام ھەلدەن. پۈۋ لە كوردستانى ئەم دىۋ ئەكەنەۋە ۋە لە شارى سە ئەگىرسىنەۋە. پۇلى دوۋى دەبىرستان لە سە ئەخوئىت ۋە پاش كۇتايى ھاتى شەپى ھەشت سال، لە مەريوان نىشتەجى ئەبن ۋە خوئىندى دواناۋەندى لە مەريوان تەۋاۋ ئەكات.

ھەر لە قۇناغى ناۋەندىيەۋە خوئىندى زانستە ئاينىيەكان ۋە زمان ۋە وئزەى عەرەبى ۋە فارسى لە خزمەتى باۋكىدا دەست پى كىردوۋە. ھەر بۆيە پاش ۋەر گرتى بىروانامەى دىپلومىش لە خزمەتى چەند زاناي ئاينىدا درئزەى بە ۋە خوئىندە داۋە.

لە سالى ۱۹۹۴ لە ئەزمۈنى دىارىكىردى ئاستى زانستى زانايانى ئەھلى سۈننەتدا، كە لە لاينە كۇلئزى زانستە ئاينىيەكانى زانكۇ تاران (دانىشكەدە ھىيات ۋە مەعارىف اسلامى دانىشگە تەران) ۋە بەرپۇە چۈۋە، بەشدارى ئەكات ۋە لە «ئاستى دوۋە» دا - كە ھاۋتاي بىروانامەى بە كالۇرئۇسە - دەرچۈۋە. پاش دوۋ سال سەربازى، سالى ۱۹۹۷ لە سە بوۋە مامۇستاي قوتابخانە ۋە پاشان لە سالى ۲۰۰۲ دا بىروانامەى «ئاستى سى» (ھاۋتاي بىروانامەى ماستەرە) لە ھەمان كۇلئز ۋەرئەگىرت. سالى ۲۰۰۵ لە بەشى «فىقھى شافىعى» ھەمان كۇلئزدا بۇ خوئىندى دوكتۇرا ۋەر گىراۋە كە ھىشتا خوئىندە كەى درئزەى ھەيە.

ھەر لە مندالىيەۋە لە ناۋ كەشكۇل ۋە دەسنۈس ۋە دىۋانى شىعر ۋە گۇفارە ئەدەبى ۋە پۇشنىبىرىيەكاندا ژياۋە. پىش تەۋاۋ كىردى قۇناغى ناۋەندى، دىۋانى زۇربەى شاعىرانى ۋەلەتە كەى خوئىندۇتەۋە. شاعىر بوۋنى باۋكى ۋە تەۋەخۋازى مامۇستايانى قوتابخانە ۋە خۇپشاندانە بەناۋبانگەكانى جەماۋەرى شارى پىنجوئىن ۋە سەيدىسادق ۋە سەلىمانى لە لاىەك ۋە سەمى بىسنۈۋرى پۇئىمى سەدام، بەس بوۋن بۇ ئەۋەى خۇشەۋىستى زمان ۋە خاك، ئاگر بەربداتە ھەناۋى. جىنگاى ئامازەيە كە ئەم بەرپزە كۇرى مامۇستا مەمەد يۇسفى پەھنمۈنە.

پاش گه پانه وه شیان بۆ ئەم دیو، هەمیشە خوینەریکی بە ئەمە ک و دەمارگیری گۆڤاره کوردیە کان بوو.

کارنامە ی فەرەهنگی ئەم نووسەرە:

١- دەیان نوسراو - کە بەشی هەرە زۆریان وەر گیران بوون - لە گۆڤار و حەوتە نامە گەلی پروانگە، پۆژەللات، ئاسۆ، ماف و... دا بلأو بوونەتەو.

٢- سەرنووسەری بەشی کوردی گۆڤاری ماف بوو، کە تەنیا دوو ژمارە ی لێ دەرچوو.

٣- پیاچوونەو و ئامادە کردنی کتیی «زەنگی نامە ی شیخ معروف نودە ی برزنجی»، نووسینی مامۆستا شیخ مو حەممە دی خال و وەر گیرانی خوالیخۆشبوو ئوستاد ئە حەممە دی حەواری نەسەب.

٤- پید اچوونەو ی «وەر گیراوی قورئانی پیروژ» کە نووسراوی مامۆستای ئیبراھیمی مەردۆخیە و هیشتا لە چاپ نە دراو.

٥- لیکۆلێنەو و ئامادە کردنی «فەرەهنگی مەردۆخ»، نووسینی زانای بلیمەت ئایە توللاً شیخ محەممەد مەردۆخی کوردستانی.

هەر وە ها چەند کتیب و نامیلکەشی وەر گیراوە تە سەر زمانی کوردی، کە هیشتا هەلی بلأو کردنەو یانی بۆ نەرە خساو. کاک پەئووف هەنووکە دانیشتووی - سەنە یە.

وہ فا قادری

وہ فا قادری، کورپی حاجی عوسمان و حەمیدە خاتوونە. سالی ١٩٧٠ لە گوندی جوان و دلپیننی «میانە» چاوی بە ژیان هەڵناو و لە تەمەنی شەش سالی دا بنەمالە کە یان واز لە ژیا نی گوندنشینی دین و پروو لە

شاری مەریوان ئە کەن. سەرەتای ئاشنا بوونی پەنجەکانی لە گەل پیتەکان و پینووس ئە گەر پیتەو و بۆ قوتابخانە ی «پەهلەوی» ئەو سەردەمە ی شاری مەریوان. تا قوناغی ناوەندی درێژە بە خویندن ئە دات. پاش تەواو کردنی سەربازی، ژیا نی ئاسایی خۆی لە شاری مەریوان دەست پیتە کات و سالی ١٩٩٣ ژیا نی هاو بەشی پیک دینیت. لە سەر حەز و خواستی خۆی پروو لە دیا ی کامیرا و کاری فەرەهنگی ئە کات و دوا ی بە شداری لە خولی فیروونی فیلم سازی و وەر گرتنی پروانامە لەو بواردە دا، چالاکی

فهره ننگی نه نوښت.

کارنامه ی فهره ننگی وه فاقادری:

- ۱- فیلمی دیکومیتتاری «قه لای مهربان» به هاوکاری نه نوهر په وشه.
- ۲- فیلمی دیکومیتتاری «کورپی میانه هه واری هه لؤ به رزه فپه کان» به هاوکاری نه نوهر په وشه وچند که سیکي تر.
- ۳- فیلمی دیکومیتتاری «زریار شوناسی دیرینی هم هه ریمه» به هاوکاری نه نوهر په وشه.
- ۴- فیلمی دیکومیتتاری «ژیانه وه» به هاوکاری نه نوهر په وشه و خاوه نی هم پښووسه.
- ۵- فیلمی «هاواره به ره» له سهر ژبانی قاله مه په و شمشال به هاوکاری نه نوهر په وشه و خاوه نی هم پښووسه.
- ۶- تومار کردنی زوربه ی کور و کوبوونه وه فهره ننگی کانی مهربان به کامیرای فیلم هه لگر.

بیژاد کوردستانی^۱

له راستیدا هم شاعیره بیرى نایه ت که ی هاتووه ته دنیاوه، به لام نه وشته ی که گه وره ترانی پښان وتووه «پوژی ۷ ی نووتی ۱۹۷۰ له شاری مهربان له دایک بووه». باوه پری کردووه و هه رخوشیان ناویان ناوه، پښان وتووه همه سهره تاي ژبانته. له واقعدا خوی وانا پوایتته ژبان. راسته که یه کم جار نووسی «ژبان» که ته نیا چوار پیتی په تی به کار هیئا. به لام که دیته ناوه روکی مانا کردنه وه یه کی ژبان وه، تیده گات ژبان به ژانی دیترووه واته به ژانی دایکه وه ده ست پی ده کات و به ژانیکى به رده وامه وه درېزه نه دریت. هه ره له سهره تاي هم نه خوشینه کوشنده وه بوو که زانی ناوی باوکی یونسه و یه ک خوشک و سی برای پیش خوی هاتوونه ته ناو نه خوشینه که هه بویه زور به خوی پیکه نی و که میکیش به زه یی به وانا هاتووه.

له سالانی ۱۹۷۱ و ۱۹۷۲ و ۱۹۷۳ و ۱۹۷۴ و ۱۹۷۵ تمه نی هیچیان بو نه گیراوه ته وه، خوشی هیچی له بیر نایه ت! که تمه نی ده گاته جهوت سالان به په له په لیکى باور نه کراو و خوش

۱. هم شپوه نووسینه به پښووسی خودی شاعیر و له سهر خواستی خوی نووسراوه.

بينانه په كې خوش باوه پانه بردوويانه بڼو مه كته بې سهره تايې له شاري ميريوان، ناو نووسيان كردووه تا ئهم كورپه نه زور خوښه ويسته يان نه بيت به شاعير و سهر كه وتوو بيت! ناخر گه وړه تران دوكتوريان پې خوشتر بووه، بگره زور خوشترش بووې. پنج سالي ته مېني له مه كته بڼو ماله وه و له ماله وه بڼو مه كته ب به بيانووي دهرس خوښنده وه تپه پ نه كات و ئهم جاره گه وړه ترانېش له بيريان نايه ت كه زورتر له سنه زياوه يان له ميريوان. له سنه خوښندنې دواناوه ندى ته واو نه كات.

له سالاني ۸۸ و ۸۹ و ۹۰ باوه پي كرد كه نه تواني شيعر بنووسي. سالاني ۹۲ و ۹۳ رويشتووه ته سهر بازي و له ناوايه كاني «ده ژن» سهر به شاري كامياران و «به لكه پ» سهر به ميريوان له باتي سهر بازي ماموستايي كردووه. پاش سهر بازي له زانكووي پزيشكي سنه «پاك و خاوپتي ژينگه» (به داشت محيط) نه خوښتت كه تا ئيستاش به و دوو سال و چهند مانگه ي ژياني پښده كه نې.

له سالي ۲۰۰۱ ديواني شيعري «غاره تي شه مامه» ي له چاپ داوه، به دريژايي ئهم چهن سالانه ي نوو سيني به رده وام شيعره كاني له گوڅاره كورديه كان دا له وانه: سروه، ناوينه، سيروان، ناويه ر، ناشتي، رامن، چاوډر و... بلاو كردووه ته وه.

دوو كومه له شيعر به ناوه كاني «هه فده ونيو» و «پيچه وانه په ننگي كه له گستان دي» ناماده ي چاپه. له كونجي شيعره كانيدا به ته نيابي نه ژي و ژياني هاو به شي پيك نه هيناوه.

محهمده مسته فازاده

محهمده مسته فازاده، كورپي «محهمده په شيد» و «كووفييه» خاتوونه. سالي ۱۹۷۰ ي زاييني له شاروچكه ي «نودشه» چاوي به ژيان هه ليناوه. قوناغي سهره تايي له نودشه خوښندووه. دواتر هه واري ژيان نه گوډزنه وه ميريوان و قوناغي ناوه ندى و دواناوه ندى له م شاره ته واو نه كات. سالي ۱۹۹۱ له زانكووي

«به هه شتي تاران» له پشته ي په رستاري وهر گيراوه و له سالي ۱۹۹۵ وه له نه خوښخانه كاني ميريوان خزمه ت نه كات. هاوكات وه ك نوو سهر پيك خه ريكي نوو سين بووه و توانيو بيه تي په رتو وكيك له ژير ناوي «زواني هورامي و دنياي مؤډپرن» پيشكه ش به كتيبخانه ي كوردي بكات و په رتو وكيجرتي له ژير ناوي «نامه

نويسته ی به زوانی هه ورامی» له ژیر چاپدايه.

نهم نووسره ئه لیت: «له پوژیکه وه ههستم به ناسینی خوم کردووه، خولای کتیب و تینوی تیگه یشتن بووم و هر لهو پوژوه نهم پرسیارانه ی خواره وه وه ک سهره کی ترین پرسیار له ناخ و میشکمد خویان نواندووه؛ ئامانچ له ژیان چییه؟ ئه رک چییه؟ خزمه ت چییه؟ پوئی زمان چییه؟ تا ئه و پوژهی که له گهل ناخ وههستم دا مامه له ی پووړاستم نه کرد، ئه و پرسیارانه م پوړوون نه بوویه وه. بهرده وام په رده کان و چاویلکه کانم لانه برد، کاتیک گه یستمه دوا په رده و دهستم برد بو پښووس، خودی راسته قینه م پئی ووتم: «بنویسه به زوانی هورامی، بوانه وه به زوانی هورامی، که ئالا و قه له می نه بریه یه ئالا و هیچ میلله تیره وه.»^۱

نازاد پوخته می

له دایک بووی ۲۳ی سپته مبه ری ۱۹۷۱ی زایینی مهربوانه. باوکی سه عید و دایکی نه هیه خاتوونه. له سهره تای خویندنه وه تا کو تایی قوناغی دواناوه ندی هر له مهربوان بووه. بو دریره دان به خویندن چووه ته شاری سنه و له زانکووی کوردستان کولیزی «پاک و خاوینی ژینگه» (بهداشت محیط) ی ته و او کردووه.

کاری نووسینی له کو تایی هه فتا کانه وه سهره تا به شاعر و پاشان شاتونامه و کورته چیروک و نوافلیت دهست پیکردووه. هاوکاری هه و ته نامه ی ئاویه ر و ئه ندامی شوری نووسه رانی گوفاری زریار بووه.

له چالاکانی دوو ئه نجومه نی فره هنگی - ئه ده بی مهربوان و مهوله وی سنه بووه و ئه نجومه نه کانی ئه ندیشه و «شانوی پوژ» ی مهربوان به هه ولی ئه دامه زراون. سالی ۱۹۹۷ له گهل کو مه لیک نووسه ری ناسراوی کوردستان پوژهی ئه ده بی هونه ری «داکار» یان راگه یاندووه. سالی ۲۰۰۳ به هاوکاری نووسه رانی پوژه ه لات «کانوونی

۱. واته: بنووسه به زمانی هه ورامی، بخوینه وه به زمانی هه ورامی، ئالا و پښووس به بالای هیچ نه ته وه به کدا نه پراوه.

نووسه رانی کوردستانی ئێران» یان پیکهیناوه. کۆمهڵیک بابەتی ئەدەبی و ھونەری لە گۆفاره کانی پۆژھەلات و باشووری کوردستان بلۆ کردۆتەو. گۆرینی کۆمهڵیک لە شیعەرە کانی شاملوو بە کوردی و «وەرزی سەھۆڵبەندان»ی رەفیع ساییر بە فارسی، لە چالاکییە کانی ناوبراو لە بواری وەرگیراندان. لە بەرھەمە شائۆییە کانی ئازاد پۆستەمی ئەتوانین ئاماژە بکەین بە: دوانزە سوارە، ئیستاش مرووف، دلەپراوکی کانی نووح، شەوہ کانی مالی پێواس و دوورگە ی شەو. ھەر وەھا نووسینی نزیک بە دە کۆمەڵە شیعەر و چیرۆک بەرھەمی قەلەمی ئەم نووسەرەن کە تا ئیستا بواری چاپی ھەموویان نەپەخساو. ئازاد پۆستەمی لە سالی ۲۰۰۴ ھەو دانیشتوی ولاتی تۆرویزە و خۆئیدکاری ماستەری «کولتور و کۆمەڵگا»ی زانکۆی ئۆسلۆیە.

بەرھەمە چاپکراوہ کان:

۱- کالیکە یە ک لە باران، سالی ۱۹۹۳ چاپ کراوہ (کۆمەڵە شیعەر).

۲- لە خەونێکی ئەبەدیدا (کۆمەڵە چیرۆک).

عەزیز ناسری

لە سالی ۱۹۷۹ ھەوہ وە ک مامۆستای دواناوەندی لە قوتابخانە کانی مەریوان، وانە ی زمان و ئەدەبی فارسی ئەلیتەو. ئەندامی ئەنجومەنی ئەدەبی مەریوان و کانونی قەژینە. لە گەل ھەوتەنامە و گۆفارە کاندایە نووسینی وتار ھاوکاری ھە یە و لە زۆر کۆر و کۆبوونەوہ کانی پێوەندیدار بە فەرھەنگ و ئەدەبەوہ بەشداری کردوہ. ماوہ یە ک ئەندامی دەستە ی نووسەرانی گوفاری زریبار بووہ و قوناغە کانی خۆئیدنی تا پلە ی ماستەر (لە زمان و ئەدەبی فارسیدا) بپوہ.

لە زمانی خۆیەوہ باشتەری بناسین: ئەمن لە شاری بۆکان لە دایک بووم. سەر لە نیوہ پۆی نۆز دە ی سێتە مەبر سالی ۱۹۷۰ زاینی. بەلام ھیشتا بە تەواوی ناوکیان ھەلنەپریووم، بەرەو ھەمیان لە بۆکانیان ھەلپریم. ئەویش پاش مانگی ک کە نە لاقم عەرز ی بۆکانی گرت و نە لە ئاوی «ھەوزە گەورە» شەم خواردوہ! دووسال دواتر بۆ ھەمیشە مال و کۆچمان لە مەھاباد خست.

که چاویځم به دهوری خوځمدا گپړا، دیوانه شیعرى زوربه‌ی شاعیرانى کورد
 سهرنجى پراکیشام. «مه لا حه‌سه‌ن» ی بابم کورپه‌مه‌لايه کی ده‌ست و پښ سپلکه‌بوو، به
 پیچه‌وانه‌ی سهرده‌می منداللی و میړمنداللی و سهره‌تای لاویتی، که هم به نازدارى
 گه‌وره‌بیوو، هم‌میش نه‌بوونی نه‌دیتبوو، پاش مالشاوایی باب‌ه‌گه‌وره‌م له‌دنيا، له‌به‌ر
 ده‌ست بللوی ههر ئه‌وه‌نده‌بوو ده‌ست کورت نه‌بوو. به‌لام ده‌ست و باللی ویک
 هاتبوونه‌وه و ته‌نیا سهری مال و منداللی پراگرتبوو. له‌لای باوکی قورئان و سهرف و
 نه‌حو و گولستان و بووستانی خویندبوو. شیعریشی دهنووسی. غزه‌لیکی بؤ «هاجر»
 خاتوونی دایکم نووسیوو، ئه‌گه‌ر توورپه‌نه‌بویه. وه‌ک واجبى شهرعی شه و پوژ
 پینج‌فهرزه‌توورپه‌یی له‌سهر‌بوو. جار‌جار له‌به‌ر خوځیه‌وه ده‌خوینده‌وه: «ناپرسی له
 نه‌حواللی بریندارى خه‌ده‌نگت/ شتواو و په‌ریشان و سهراسیمه‌م و شه‌یدات». له‌گه‌ل
 نه‌وه‌شدا کتیخانه‌یه‌کی بوو. وه‌ک بللی چو‌ن ناوکی به‌نایه‌ت و حه‌دیس برپا‌بوو، له
 په‌نا قورئان و ته‌فسیر و میژووی نیسلام و شیعرى که‌له‌شاعیرانى فارس - جگه‌له
 فیرده‌وسی ئه‌ویش له‌به‌ر نه‌وه‌ی ده‌یگوت: «شانامه‌همووی دروځیه» (!) - له‌ناللی و
 مه‌حوى و مه‌وله‌ویه‌وه بگره‌تاقانغ و هیمن و هه‌ژار، دیوانه‌شیعرى شاعیرانى
 کوردیشی بوون. هه‌وللی بابم له‌ناساندنی ناودارانى کورد به‌من، له‌و سهرده‌مه‌پرا
 شوپنه‌وار و کاریگه‌رى خوځی به‌چه‌شیتیک له‌سهر ژبانى من‌دانا، که‌ههر له‌سهره‌تاوه
 زور‌ناسوی به‌سهر‌دا کرده‌وه. له‌خه‌ياللی بچو‌وکی منداللی خوځمدا بؤم ده‌رکه‌وت که
 پاس‌ته‌قینه‌زور‌دووره‌له‌وه‌ی نه‌یاران هه‌ول ئه‌ده‌ن بؤمانی بنووسن و
 به‌خته‌وه‌رانه‌کوردیش بنیاده‌مه! له‌یادمه‌له‌پوژیکى جومعه‌ی به‌هارى ساللی ۱۹۷۹د،
 واته‌کاتیکى که‌من ته‌نیا نو‌سالم ته‌من‌بوو، له‌سهر ته‌گیرى بابم و له‌مزگه‌وتى
 سوورى مه‌هاباد، پاش نو‌ژوى جومعه‌(!) له‌سهر بلنگوی مزگه‌وت شیعره‌که‌ی
 «هه‌ر کوردم» ی ماموستا هیمنم خوینده‌وه...

جا‌باشه‌من بؤ ههر ده‌بئ شیعرى شاعیرانى تر‌بخوینمه‌وه؟! نه‌ی خو‌م چی؟ چهنده
 سال‌دواتر خو‌شم ده‌ستم پیکرد! نه‌مده‌وپرا شیعره‌کانم پیشان باو‌کم بده‌م. له
 سه‌فه‌ریکی بؤ‌کاندا ده‌فته‌ره‌سوورم نایه‌ژیر باخه‌ل - ده‌فته‌ره‌به‌رگ سووره‌که‌ی
 هیمنی مو‌کریانیم وه‌بیر دی‌تته‌وه، به‌لام ئه‌وکات نه‌م ده‌زانى شیعره‌کانیشی هه‌ر به
 ده‌ردی نه‌وده‌چن! - شیعره‌کانم بؤ مامم خوینده‌وه. خو‌م لام و ابو‌و خه‌ریکم شا‌کارى

ئەدەبی پیشکەش دەکەم، بۆیە مام ئاوەها بە چێژ و ھەوسەلەو ھە گۆی بۆ ڕاداشتووم. تمەز لە دلدا خەریکە گریانێ دیت بۆ ویژە کوردی کە من خۆم بە خاوەن و ھەقداری دەزانم. دەفتەرە کەم بۆ خەتم کرد، لێی وەرگرتم. ھەروا کە خەریک بوو لاپەرە ھەلئەداو، گوتی: «عەزیزگیان! خۆ شێعر ئەو ھەنێھ تۆ لاپەرە ڕەش بکە یەو ھەنێھێ قامکێک بەین بخە یە ناو ھەراستی دێرەکانی ...

جا بە پێی ئەم ڕێتۆئیکە ئەم ئیستا تەنیا لای ھەراستی لاپەرەکان دەنووسم و لای چەپ بە تەواوی سێ دێلمەو! کەچی مام ئەمەشی ھەرپێ شێعر نیە. دەلێم مامەگیان چۆنە ھەمووی ھەر بە سێتێ بێلمەو!...

ھەوێلێن بەرھەم سالی ۱۹۹۲ لە گۆڤاری سروەدا بڵاو بوو. ئەوکات من خۆتندکاری سالی دووھەمی کۆلیژی زمان و ئەدەبی فارسی بووم... بەرھەمە چاپ کرەوکان:

۱- مویە جەدایی (وەرگێڕانی گۆلپیریک لە شێعرەکانی مامۆستا ھێمن).

۲- دربند پروانە (وەرگێڕانی «دەربەندی پەپوولە» ی شیرکۆ بیکەس).

۳- آینەهای کوچک (وەرگێڕانی «ئاوێنە بچکۆلەکان» ی شیرکۆ بیکەس).

۴- دربار (وەرگێڕانی ڕۆمانی «دەربار» ی خوسرەو جاف).

بەرھەمی ئامادەیی چاپ:

۱- بالای داگیرسای دەنگ (کۆمەلە شێعر).

۲- پووکانەو ھە ئاوێرەکان (کۆمەلە شێعر).

۳- لاوک حلیجە (وەرگێڕانی «لاوکی ھەلەبجە» ی ڕەفیع سابیر).

شەھین محەممەدی

۲۲ی دیسەمبەری سالی ۱۹۷۱ ی زاینی لە مەریوان لە

بنەمالە یەکی مام ناوێندی چاوی بەژیان ھەلێناو.

سەرەتای خۆتندنی تا وەرگرنتی دیپلۆم لە سالی ۱۹۹۰ دا،

ھاوکات بوو لە گەڵ کۆچاو کۆچ و ئاوارەیی بە ھۆی شەری

نیوان ئیراق و ئێران. بەوتە ی خۆی: «لەمە دلتەزین تر خۆتندن لە

ناو [بازنه‌ی] بیر و باوه‌پری پیاو سالاران‌ه و دواکه و توودا بوو که له‌ودا کچ ئیزنی خویندنی پینه‌ته‌درا.

بۆدریژه‌دان به‌خویندن سالی ۱۹۹۰ له‌ناوه‌ندی بارهینانی مامۆستیانی سنه (مرکز تربیت معلم) وهرته‌گیریټ و دواى دوو سال خویندن وه‌ک مامۆستای زمان و نه‌ده‌بی فارسی له‌قوتابخانه‌کانی مەریواندا وانه‌ته‌لیته‌وه.

خولای فیر بوون هانی‌ته‌دات که دیسان شارپی خویندن بگریته به‌رو له‌کانیاوی زانست زۆرت‌ر به‌هرمه‌مند بیټ. هه‌ر بۆیه سالی ۱۹۹۸ له‌زانکۆی کرماشان، به‌کالۆریۆسی نه‌ده‌بی فارسی و سالی ۲۰۰۹ یش له‌«زانکۆی ئازادی» مەریوان «فوق دیپلۆم»‌ی زمان ئینگلیزی ته‌واو ته‌کات. سالی ۱۹۹۵ ژبانی هاوبه‌شی پټک هیناوه. ئەم نووسه‌ره له‌دامه‌زریته‌رانی «نه‌نجوومه‌نی ژنان»‌ی مەریوانه. کتییکی له‌ژیر ناوی «دریچه‌ای به‌دیار فریاد» (ده‌لاقیه‌ک به‌ره و ولاتی هاوار) ناماده‌ی چاپ و بلاو بوونه‌وه‌یه.

سه‌میره نه‌قشبه‌ندی

سالی ۱۹۷۱‌ی زاینی له‌شاری هه‌له‌بجه له‌بنه‌ماله‌یه‌کی مام‌ناوه‌ندی که له‌سیانزه ماله‌ی هه‌له‌بجه، چاوی به‌م دنیا هه‌لیناوه. باوکی حه‌مه‌توفیق و دایکی شه‌رافه‌ت حه‌مه‌ته‌مینه. خویندنی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی و دواناوه‌ندی هه‌ر له‌هه‌له‌بجه ته‌واو کردووه.

سالی ۱۹۸۸ له‌کاتی بۆردوومانی شاری هه‌له‌بجه‌دا بۆرژگار بوون له‌ده‌ست دیوه‌زمه‌ی دیکتاتۆری به‌ره و ئیران هه‌لدین. دواى سالی‌ک مانه‌وه له‌ئیران به‌ره و ئیراق ته‌گه‌رینه‌وه.

سالی ۱۹۹۱ له‌به‌شی بوونه‌وه‌رناسی زانکۆی سه‌لاحه‌دینی هه‌ولێر وهرته‌گیریټ. له‌کاتی راپه‌رینه‌گه‌شتیه‌که‌ی کوردستان، دووباره‌ئاواری کوردستانی ئەم دیو ته‌بیټ و

۱. مه‌به‌ست له‌سیانزه ماله‌ی هه‌له‌بجه، نه‌و سیانزه ماله‌جوله‌که‌ن که بنه‌په‌تی شاری هه‌له‌بجیان داناوه. (ن)

ژیانی هاو به شی له مەریوان پیکه وه دەنیت و بۆ هەمیشە لەم شارە ئە گیر سێته وه.
 دواى ماوه یەك دوور بوون له نووسین و خویندنه وهى كوردی به هاندانی
 مێرده كهی، یه كهه كاری فه رههنگی خۆی كتیبی «بیره وه ریه كانی شازاده
 خاتوونیک» له فارسییه وه وه رئه گیر پته سه ر زمانی كوردی و پیشكهش به كتیخانهی
 كوردی ئە كات.

مسته فاعه بدی

مسته فاعه بدی كۆری محهمهد عه لی له ٢٣ی فه بریه ی سالی
 ١٩٧١ی زایینی له گوندی بیساران و له بنه ماله یه کی هه ژار و
 نه خوینده وار چاوی به ژیان هه لێناوه. به لام دهستی قه ده ر زۆر
 زوو له گوڕ و تینی چراند. ناسۆری بی باو کی ده فته ری هیوا کانی
 درپاند و له بهر هه تیوی و هه ژاری نه توانیوه درپژه به خویندن
 بدات. هه ر له قوناغی سه ره تاییدا مالتاوا یی له قوتابخانه و هاو پۆله کانی ئە کات. ئەم
 نووسه ره خاوه نی زۆر به هره ی جوانه له بهاری بیر کاری و هونه ریدا. ئەو تواناییه ی
 كه زۆر سه رنج راكیش و جیگای تیرامانه، ئەوه یه كه زۆر به ئاسانی توانای
 دۆزینه وه ی سه ره تا و ئاخری مانگه كانی له پابردوو و داهاتوودا هه یه. پۆرمێرێکی
 ده ملیارد ساله شی خستوه ته به رده ستی خوینه ران! به لام سه د مه خابن وه ك زۆر به ی
 زانایان و پیاوانی گه وه ری كورد بی مال و مندال و ناواره هه ر شه و و پۆرێك میوانی
 خیر خوازێكه. زۆر هه ولّم دا له زمانی خۆیه وه ژيانامه كه ی بخرمه به رده ستی خوینه ران
 به لام به هۆی نه خو شی ده روونی هاو پێی نه كردین.

د. ئومید وه رزهنده

سالی ١٩٧١ی زایینی له مەریوان له دایك بووه. خویندنی
 سه ره تای و ناوه ندی خۆی له مەریوان ته واو ده كات و پاشان
 نیشته جیی سه نه ده ییت. سالی ١٩٩٤ له زانكۆی هه مه دان
 به كالۆریۆسی وه رگیرانی زمانی ئینگلیزی وه رده گریت. هه ر
 له هه مان ساله وه ده ست ده كات به به شداری كردن له كوړ و

کږمه له نه ده بيه کاندا. بږ ماوهى چوار سال ده بيه نه ندامى ده ستهى نوو سه رانى
حهو ته نامهى ناويه ر له سنه. هاوکات له گهل نه وه بږ پيښ خول له فستيقالې شانوى
کوردي مهربان ده بيه سهر نوو سه رى بږلته نى رږژانهى نهو فستيقاله. سالى ۱۹۹۹
هاوکارى خوى له گهل نه نستيوى کورد له تاران ده ست پيډه کات و ده بيه نه ندامى
کږپى زانستى زمانى کوردى. هر له م ساله دا يه که مين کتيى خوى «شايد جيهام
پر شود از برف» له چاپ ته دات که وهر گيپرانى هه لېژاردهى شيعرى شاعيرى تاراوگه
نشينى کورد «به رږژ ټاکره يى» يه بږ سهر زمانى فارسى.

سالى ۲۰۰۱ به هاوکارى به ختیار سه جادى پرږږه شيعرى ټينگيزى له دوو
به رگدا له چاپ ته دات که وهر گيپرانى شيعرى سه دهى بيسته مى به ريتانيا و نه مريکايه
به زمانى کوردى.

تا کوو ټيستا له زږبه ي رږژنامه و هه فته نامه کورديه کاندا وه کوو: زرييار،
سيروان، رږژ هه لات، رامن، گه لاويژ، سهردهم، کوردستانى نوى، برايه تى، زمانه وان،
کاروان و... به ره مه کاني بلاو بوونه ته وه. سالى ۲۰۰۳ ده روات بږ ولاتى هندوستان و
خويندنى خوى له «زانکوى پونا» تا پلهى دوکتورا له به شى نه ده بياتى ټينگيزى
ته واو ده کات. له ماوهى نهو چهند ساله دا له چهندين کوڤرانسى نيو نه ته وه ييدا به وتار
به شدارى ده کات و له چهند رږژنامهى ټينگيزى زمان وه کوو: «Times of India»
و «Maharashtra Herald» به ره مه کاني خوى بلاو ده کاته وه. سالى ۲۰۰۵ له دوو
نه تنولجياى شيعردا به زمانى ټينگيزى شيعرى شاعيرانى کورد بلاو ده کاته وه.
دوکتور نوميد وهر زنده ټيستا که ماموستاى زانکوى نازادى سنه يه.

سديق مه محمودى

کورپى محمده و ټامين، يه که م مانگى وهر زى به هارى
سالى ۱۹۷۲ ي زايينى له بنه مال هيه کى مام ناوه ندى له شاره دپى
«سه ولاوا» چاوى به ژيان هه ليناوه. سيه مين مندالى
بنه مال هيه تى. قوناغى سهرتابى و ناوه ندى هر له زيډه که ي
خوى و دواناوه نديشى له مهربان خويندووه. هر له و ساله دا به
سهر که وتن له تافیکارى له ناوه ندى بارهينانى ماموستايان وهر نه گيريت، به لام به

هڅو په کی نادیاره وه پيشی لی ته گرن. له دوی دوو سال سهر بازی له سوومار خولیاي دهرس و زانست هانی ته دات. دیسان له سالی ۱۹۹۶ له تاقیکاریدا به شداری ته کاته وه و له بهشی زانسته ئیسلامیه کانی زانکوی تاران وه نه گریټ. به پله ی به کالور یوسه وه له دوی به شداری کردن له ئیمتیحانی هه لېژاردنی ماموستانیان، که له لایه ن وه زاره تی په روه رده وه به پړوه نه چټ، نه پټه ماموستانی دواناوه ندی.

دوی هه ولېک بو درېژده دان به خویندن له بهشی کارناسی بالا (ماستر) برېک باس که پښویتی به باس و لیکولینه وه بووه سهرنجی پائه کیشن. هه ر نه وه نه بی به هه ولېک بو نه وه ی بنووسی.

دوی دوو سال یه که م به ره می خوی وه ک په رتووک له ژیر ناوی «جامعه، قوانین بشری یا قوانین الهی» پشکهش به هوگرانی ته کات. نه م نووسه ره کتیبکی تری له ژیر ناوی «چگونگی پیدایش جهان و پایان آن از دیدگاه علم و قرآن» ناماده ی چاپه. ناو براو ئیستا دانیشتوی مهربوانه.

سه عید نه کبه ری

نه م نووسه ره کور ی سو فی مسته فایه و سالی ۱۹۷۲ ی زاینی له گوندی «که مالا» له دایک بووه. سهره تای خویندن ی له ته مهنی پینج شهش سالیدا به قورئانی پیروزه وه دهست پټه کات و به کتبه ئاینیه کانه وه له خزمه تی حاجی محهمه دی باپیری و ماموستان مه لا سه عیدی که ره می درېژدی پټه دات.

تا پولی چواره م له قوتابخانه نه خوینت و سالی ۱۹۸۵ بو خویندن له بواری ئاینیدا، واز له قوتابخانه دینت. سالی ۱۹۹۲ له سهر ئیزنی خوالیخو شبوو ماموستان عه بدوللا مەردوخی و ماموستان حه سن ئوخره تی و ماموستان سهد علی حسینی، ئیجازه نامه ی ماموستانیه تی پی نه بخشریټ. سالی دواتر نه بی به ماموستانی مزگه وتی دهره وشکه له ناوچه ی که لاتهرزان و هه ر له وی ژیا نی هاو بهشی پیک دینت.

نه م نووسه ره بو ماموستانیه تی، گونده کانی پلووره و په یچوون و ناوچه ی له یلاخ و

سهولوا گه پراوه. بۇ بڅړوي ژيانى، كارگهلى وه ك نووسينى تابلؤ و پړهنگكارى مالان و خهت نووسين و ... كړدووه.

بهرههه كاني نووسه ر:

۱- حاشيه ملا عه بدوللا مه شهوړ به (عه بدوللا يه زدى)، له زانستى مه نتيق دا.

۲- هدايه، له زانستى «نه خو» دا.

جه مال ئيمانى

له ۲۳ى ئووتى سالى ۱۹۷۲ى زايينى له گوندى «بهرقپرو» چاوى به ژيان هه ليناوه. قوناغى سهره تابى له شارى ميريوان ته واو كړدووه. به بونهى شهري تيراق و تيران و ناواريه بوونى خه لكى شارى ميريوان، قوناغى ناوه ندى و دوا ناوه ندى له ميريوان و سهولوا تپه پ كړدووه. هه ر له تمه منى مندا ليه وه خولياى چيرؤك و شانؤ نه بيت و به وتهى خوئ: «لهو تمه نه دا له بهر نه بوونى و هه زارى دوو جار و هه ر جاره شانؤ نامه يه كى دزيوه».

مامؤ ستايه كى ئه مه كناس به نيؤى «كاك ئه حمه د پره وشن» ئه و توانا و به هره يه ي تيدا نه بينيت و ئه بى به هانده رى سهره كى و ده ستى ده گريت. له سالى ۱۹۸۳وه پيى ناوه ته دنياى شانؤ وه. سالى ۱۹۸۸ى به كه م شانؤى خوئ به نيوى «قوتيرين ها» (به هيز ترينه كان) نووسيوه و وه ك دهره ينه ر و ئه كتريش پؤلى تيدا بينيوه. به نووسينى وتار و شيعر و چيرؤك له گه ل حه و توونامه كاني ئاويه ر، سيروان، تيشك و نقاردا هاو كارى كړدووه. له زياتر له ده شانؤ دا ده وري گيپراوه و هه ر به م راده يه ش دهره ينه ر بووه.

كارى هونه رى و به رهه مى نووسه ر:

- ۱- چوار چيوه ي بئ تويى (كؤمه له چيرؤك، ناماده ي چاپ). ۲- په پوه له (شيعر بؤ مندا لان). ۳- به هيز ترينه كان (شانؤ نامه، فارسى). ۴- سئ كه سى (شانؤ نامه، فارسى).
- ۵- كووده تاي بئ ناكام (شانؤ نامه، فارسى). ۶- وه ره باران (شانؤ نامه بؤ مندا لان، فارسى).
- ۷- به شدارى له فستيقالى سهرانسه رى لاوانى ولات وه ك چيرؤك نووس.

۶- دەستەى ھەلسەنگىنەرى ئەنجوومەنى شائۆ لە چەند خولدا ۹- ئەندامى ئەنجومەنى ئەدەبى مەريوان. ۱۰- ميوانى (وەرگىران بۆ كوردى، شائۆنامە يەك لە نووسىنى بارام بەيزاىي).

فاتح بادپەرەوا

سالى ۱۹۷۲ ي زايىنى لە مەريوان و لە بنەمالە يەكى مام ناوەندى لە داىك بوو. سەر دەمى خوێندنى ھاو كات ئەبى لە گەل شەپى ناوخۆ و شەپى ئيران و ئىراق و ئاوارە يى و نە ھامە تى و كۆچاوكۆچى شارە و شار و گوند بە گوند. بەلام لە گەل ئەم دەربەدەريەدا كارى پۆشنيرى و چالاكى ھونەرى و فەرھەنگى درێژە پى داو.

پۆلى چواری سەرەتا يى لە گەل شائۆ ئاشنا بوو. سالى ۱۹۸۲ بۆ يەكەم جار وەك ئەكتەر لە شائۆ «داهۆل» دا بەشداری ئەكات.

لە ناوەرەستى دەيەى نەو دا وەك كارمەند (بە پىي گرىبەست) ئەچىتە دائىرەى «فەرھەنگ و ئىرشادى ئىسلامى». لە دامەزراندى ئەنجومەنى شائۆ مەريواندا دەورپكى بەرچاوى ئەبىت و ھاو كات لە گەل چەند شائۆ كارى تى مەريواندا «گروپى شائۆ باران» وەپى ئەخەن. پاش دە سال دەست لە كارمەنديەكەى ئەكىشەتەو و لە دەروەى ئەم دائىرەى درێژە بە كارى ھونەرى ئەدات.

يەكەك لە گەورە ترين دەسكەوتەكانى شائۆ كارانى مەريوان و كوردستانى ئيران «فستىقالى سالانەى شائۆ سەر شەقامى مەريوان» ە كە ئىستا خەرىكە بەرە و ئاستى ئىنەتەو يى ئەپرات. بەشى زۆرى ئەم دەسكەوتە مەعنەويە بەرھەمى ھەول و ماندووبى فاتح بادپەرەوايە. بەرپرسى ئەنجوومەنى شائۆ مەريوان بۆ ماوەى نزىك بە دە سال، دوو سال جىگىرى بەرپرسى ئەنجوومەنى شائۆ كوردستان، داوەرى چەندىن فستىقالى شائۆي و وەرگرتنى چەندە ھاخەلات بە بۆنەى سەر كەوتەكانى لە كارى شائۆدا و لە ئىواناندا دوو خەلاتى تايەتیی «مىھرەجانى ئىو دەولەتى فەجر» لە تاران، ھەموو دەر خەرى پىگەى ئەم ھونەرمەندە شائۆ كارەن.

فاتح بادپەرەوا لە ماوەى ژيانى ھونەرى خۆيدا، نزىكەى سى شائۆ وەك

د هر ښه پېشکېش کړدووه، له زياتر له پانزه شانؤدا وه ک نه کتر دهورى گيړاوه. ټم هونه رمنده شانؤ کاره ټنډامى ټنجوومه نى ټده بى مەريوانه و له پړزه چالا کييه کاني ناو براو له ټنجوومه نه دا ده توانين ټماژه بهم چەند درگه يه بکه يين: سهروکى دهسته ي به پړيوه به را يه تى کؤنگره ي مامؤستا نارى، ټنډامى دهسته ي به پړيوه به را يه تى کؤنگره ي مامؤستا بيساراني و سهروکى دهسته ي به پړيوه به را يه تى کؤنگره ي مامؤستا قانع.

به ره مه کاني هونه رمنده له بواري نووسيندا :

۱- خوا پړوزى ټدات نه ک خه ليفه، (شانؤنامه به فارسى، ۱۹۸۶). ۲- يه خسي رى چاره نووس، (شانؤنامه به فارسى، ۱۹۸۷). ۳- فرين، (شانؤنامه به فارسى، ۱۹۸۸). ۴- خوله پيزه، (شانؤنامه به کوردى، ۱۹۹۹). ۵- چەند کورته چيرؤکيک (ټاماده ي چاپ). فاتح ټيستا دانيشتووى شارى مەريوانه وهوى سه رکه وتنيشى به پشتگيري و دلگه رمى بنه مالله کى و سه ميرا خاتوونى خيژانى ده زانى.

قادر ټه حمده ي

پړوزى بيست و يه کى ټاوريلي سالى ۱۹۷۲ ي زايينى له گوندى «چاوگ» له بنه مالله يه کى مام ناوه ندى له دايک بووه. وه ک هه موو منډالکى تر پاش ټيه پ بوونى شەش سال له تهمەنى، وه بهر خو يندن نراوه. تا پؤلى دووه مى دوا ناوه ندى توانيو يه دهرس بخو يئى. له تهمەنى پانزه ساليه وه له گه ل زمان و ټده بياتى کوردى ټاشنا بووه، ټه ویش به هو ي خو يندنه وه ي گو فارى سروه که له و کاته دا ته نيا بلاؤ کى کوردى بووه. به رده وام هه ولى خو ينگه يانندن له بواري شيعر دا ټدات که دواى ماوه يه ک وازى لى دي ټيټ و پړو له ميژوو ټه کات.

پاييزى سالى ۱۹۹۹ ژيانى هاوبه شى دهست پټه کات. يه که م نووسراوه ي قادر ټه حمده ي وتاريک بووه له سه ر ميژووى پړؤنامه نووسى کوردى که له حه و ته نامه ي ناويه ردا بلاؤ ټه يته وه.

وه ک کيټب، يه که م بلاؤ کراوه ي کيټبى «کورد و ميژوو» بووه و سالى ۲۰۰۵ چاپ و بلاؤ بوه ته وه. هه ر وه ا کيټبيکى ترى له ژيړ ناوى «ژن له پړؤزه لاتى کؤندا»

ئاماده ی چاپه.

وتاره کانی له م پۆژنامه و گۆفارانهدا بلاو کراونه تهوه : ئاویهر، سیروان، ئاوینه، کشت و کال و...

کامیل سه فه ریان

له بیست ویه کی ئاوریلی سالی ۱۹۷۲ی زاینی له گوندی «نژمار» سه ره به شاری مهربوان له بنه ماله یه کی دهست کورت و هه ژار و نه خوینده وار چاوی به ژیان هه لێناوه. باوکی محهممه دایکی شه مسه خاتوونه. قوناغی سه ره تایی له نژمار و ناوه ندیشی له گونده کانی کانی دینار و نه نه تهواو کردووه.

قوناغی دواناوه ندیی خویندنی پر بووه له چه ره سه ره ی و هه ژاری و ئاواره یی، نه بوونی و دهست کورتی بنه ماله. نه بوونی شوینک بوو سه سانه وه ی شه وانه له ناو شارد، تۆپ بارانی مهربوان و بۆردمانی شیمیایی نژمار و....

سه ره رای ئه م دنیا یه، هه مووسالیک وه ک یه کێ له قووتاییه زۆر چالا که کانی قووتابخانه که ی ئه ناسریت و به م چه شنه پله کانی سه ره که وتن ئه بری. پاش تهواو کردنی قوناغی دواناوه ندی له زانکۆ کوردستان له سنه وهرده گیرئ و بوو یه که م جار له مهربوان پی ئه ئیتته ده ر.

هیدی هیدی له گه ل ئه ده بیاتی جیهان ئاشنا ئه بی، جان ئه شتاین به ک، بوریس پاسترناک و ههروه ها هه مینگۆی، سێ گه وه نووسه ر بوون که هه ست و علاقه ی ئه ویان بوو ئه ده بیات بزواندووه. نووسراوه کانی پاسترناک له دوکتور ژبوو گۆدا له گه ل جوان کاریه کانی ئه شتاین به ک پێخۆریک بوون بوو پۆچی ئه و.

سالی ۱۹۹۳ که چووه ته زانکۆ، له وی دهر فه تیکی چاکی بوو لیکۆلینه وه له میژو و ئه ده بیات بوو په خساوه. نووسراوه کانی سالی ۱۹۹۶ له دوا ی تهواو بوونی زانکۆ له دایک بوون. خۆی ئه لئ: «وا هه ست ئه که م پینووسه که م دێر خسته گه ر، به لام پێشتر جار جارێک چیرۆکیکی کورت م بوو خۆم ئه نووسی.»

سالی ۱۹۹۸ به ته‌واوی مآلئاوایی له نژمار ئە کات و له مەریوان نیشتەجێ ئەبێت. بەرگی مامۆستایی له بەر ئە کات و هاوکات له گەڵ وانه و تنه‌وه، چالاکی فەرهنه‌نگی ئەم نووسەرە گەشه ئە کات. مەولانا و تەنی شار هەلی بۆ نووسینی ڕەخساند، یە کەمین بەرهمەمی له گۆفاری زریبار بلۆ کرایه‌وه. هەنووکەش بەرده‌وامه له سەر نووسین سەبارەت بە میژووی ئەدەبیاتی کلاسیک و نوێی کوردی.

ناوبراو ئە‌لێ: «پێم وایه ئەدەبیاتی کوردی سفره‌یه‌کی پان و بەر بلۆه‌ که ئەتوانی میوانداری گشت هۆگرانی بیت. به داخه‌وه من دێر هاتمه سەر ئەم سفره‌یه‌ و چێژم لی وەرگرت.»

ئەم بەرهمانه‌ی به زمانی فارسی که‌وتۆتە بەرده‌ستی خوێنه‌ران: «یادداشت هایی پیرامون مهر پرستی در کردستان»، «سەیدی» و «دیۆه‌زناو». هاوکاری له گەڵ ئەم گۆفاره‌ی خواره‌وه بووه:

که‌ره‌فتوو، ناسۆ، پاسان، پیام کوردستان، ناشتی، زریبار، سیروان، تیشک، سروه و دیار کهن.

کتییی ناماده‌ی چاپ: شاکاره‌کانی شیعری هه‌ورامی، لێکۆڵینه‌وه له سەر شیعره‌کانی ناری.

که‌مال عەبدوللایی (مەریوانی)

ئەم نووسەرە سالی ۱۹۷۲ی زاینی له شاری مەریوان له دایک بووه. باوکی ناوی محەممەد و دایکیشی حەفسە خاتوونە. خوێندنی هەر له شاری مەریوان دەست پێکردووه بە‌لام بەر له‌وه‌ی قوناغی دواناوه‌ندی ته‌واو بکات دەستی لی کێشاهه‌ته‌وه. که‌مال مەریوانی له سالی ۱۹۷۶ه‌وه به شێعر و تار

له گەڵ حه‌وته‌نامه و گۆفاره کوردیه‌کان هاوکاری کردووه. ئەم نووسەرە له ئەندامانی ده‌سته‌ی دامه‌زرێنه‌ری ئەنجومەنی ئەندێشه‌ی مەریوان بووه. له سالی ۲۰۰۷ه‌وه له ولاتی سویس ئەزیت و له‌و نووسه‌رانه‌یه که له تاراوگه، له سەر کاری ئەدەبی و نووسین تا به ئەم‌ڕۆ چالاک و شێلگیره.

به ره مه چاپکراوه کان:

۱- توو کایه ک له قهفه زدا، (به ره مه می نیما یوشیج، وه گپرانسی به زمانی کوردی) ۱۹۹۸. ۲- چرۆی باران (کۆمهله شیعر) ۲۰۰۰.
که مال مەریوانی ئیستا دوو به ره مه (کۆمهله شیعریک و سی چاو پیکه وتن له گهل وه رگپه ناسراوه کان) ی ئاماده ی چاپه.

مه محمود موبارهک شایي

سالی ۱۹۷۲ ی زاینی له شارۆچکە ی «نۆدشه» له بنه ماله یه کی ئاینی چاوی به ژیان هه لێناوه. باو کی «مامۆستا محمه مه د» و دایکی «مه نێژه» خاتونه.

قۆناغه کانی خوێندنی سه ره تایی، ناوه ندی و دواناوه ندی له شارۆچکە ی نۆدشه ی سه ره به هه ورامانی لهۆن ته واه کردووه. سالی ۱۹۹۲ له زانکۆی ئیسفه هان وه رگپراوه وه و سالی ۱۹۹۶ به کالۆریۆسی له پرشته ی جۆگرافیا دا وه رگرتووه. له سالی ۱۹۹۶ وه وه ک مامۆستای جۆگرافیا ی قوتابخانه دواناوه ندیه کانی مەریوان خەریکی وانه وتنه وه یه.

سالی ۲۰۰۶ له تاقیکاری زانکۆی بارهێنانی مامۆستایان له پرشته ی «جۆگرافیا ی رامیا ری» دا سه ره ئه که ویت، به لام به هۆی کیشه یه که وه پیشی لێهه گریت. دوو سال دواتر درێژه به خوێندن ته دات و سالی ۲۰۱۰ خوێندنی له ئاستی ماسته ر ته واه کردووه و بپروانه که ی له ژێر ناوی «به ره به سه کانی گه رانه وه ی که رکوو ک بۆ سه ره هه ری می کوردستان» داناوه.

ئه م مامۆستا نووسه ره یه کی له چالا کانی فه ره هه نگی شاری مەریوانه که به پیشکه ش کردنی وتار له کۆبوونه وه کاندایه شداری هه بووه و له گهل بلاقۆ که کانی سیروان، ناشتی، ناسۆ، زیریار، تافگه و چیا دا وه ک نووسه ر هاو کاری کردووه. ئه م نووسه ره ئه لیت: «گپرو گرتی فه ره هه نگی، کۆمه لایه تی و ئابووری ولاته که م، هانده ری سه رکی بوون بۆ هاتنم بۆ دنیا ی نووسین و لیکۆلینه وه».

ئه م نووسه ر و لیکۆاله ره کتیبیکی له ژێر ناوی «جۆگرافیا ی رامیا ری کوردستانی باشوور» ئاماده ی چاپه.

پژمان حه بيبى

پژمان حه بيبى سالى ۱۹۷۳ى زايینی له گوندی «نسل» چاوی به ژيان هه ليناوه. باو کی «غه فوور» و دایکی «پاحله» خاتوونه. قوناغی سهره تایی له گونده که ی خوی و دوا ناوهندیش له سهولاوا ته واو ئه کات. سالی ۱۹۹۴ له ناوهندی بارهینانی ماموستانان له کرماشان وهرته گریږت. دواى شش سال ماموستایه تی دیسان له تاقیکاریدا سهرته که ویت و سالی ۲۰۰۲ له زانکوی بابولسهر به کالژریوسی کیمیا وهرته گریږت. ئه ماموستا نووسهره به نووسین و وتار له گهل بلاڤو که کانی راسان و چیدا هاوکاری کردوو و چندين پهرتووی چاپ و بلاو بوته وو و چهند کتیبکی تری ناماده ی چاپ و بلاوونه وهیه. ئه ماموستایه ئه لیت: «هه ژاری و نه داری قوتایان وهست کردن به وهی که پیوستیان به هه ولی زورتر ههیه هانیاں دام که پروو له دنیای نووسین و لیکولینه وه بکه م».

بلاو کراوه کان:

۱- شیمی دووی حه بيبی.

۲- ژياننامه ی پاله وان و هونه رهنه ند حسین کو که ن.

ناماده ی بلاوونه وه:

۱- کویستان (کچیک فیدای خوستان)

۲- کومه لیک چیروک و په ندی پیشینانی سهر زاری خه لکی کوردستان.

په ئووف جه هانی (سه یوان ج)

له سالی ۱۹۷۳ى زايینی له گوندی «خانمه شیخان» له بنه ماله یه کی ده سکورتدا له دایکبووه. باو کی «ناوی ئیراهیم» و دایکی ناوی فاته میه. له سهرده می ئاواره یی و شهر ی ئیران و ئیراقد له گونده کانی ده وروبه ر و له شاری مه ریواندا تا پۆلی دووه می دواناوه ندی خویندوو.

ئه م نووسهره له بوا ری چیروکی مندا لاند خه ریکی

چالاکیه و نه لیت^۱: «له پۆلی دوو و سی قوناغی سه ره تاییه وه گویم له به شی کوردیی
 رادیوی به غدا گرتووه و هر له و پۆژانه دا باو کم گوئی له کاسیتیک نه گرت که
 شیعه کانی مامۆستا قانعی تیدا بوو و من هه ندی شیعی مامۆستا قانعم بیست و
 له بهر مکردن. پاش چه ند سالتیک دیوانه که یم بینی و چونکو هه ندی شیعیم - به هوی
 کاسیتیه که وه - له بهر بوو، شیعه کانی تریشم به زۆر و نقه نق نه خویندوه و
 نه منووسینه وه و پاشان بۆ هاوړیکانم نه خویندوه وه. به هوی به شی کوردیی رادیو
 به غدا وه هه ندی شیعی و گۆرانی و بابه تی فۆلکلۆر و هتد... م بیستبوو و شیعه کانی
 مامۆستا قانع و به تایهت نهو کاسیتیه که پیشتر باسمکرد زۆریان هاندام بۆ کوردی
 نووسی».

بابه ته کانی نووسهر - که زۆربه یان خوی گوته نی «چیرۆکله» ن - له م بلاقۆک و
 گۆفاراندا بلاو بوونه ته وه: ئاویه، سیروان، سروه، رهوت، ئاوینه، تیشک،
 میراجی، کرمانج (بلاو کراوه ی قوتاییانی زانکۆی مه شهه د)، دیدگاه، چیا، کوردستانی
 نوێ و ئایه نده که ئه م دوانه ی ئاخری له باشووری کوردستان ده رده چی.

ئه م نووسهر له م چالاکییانه شدا به شدا ییکردوه:

- ۱- له چه ند خولدا ئه ندای ده سته ی به پێوه به رایه تی نه نجومه نی فره هانگی -
 ئه ده بی مه ریوان بووه و ئیستاش ئه ندای ئه و ده سته یه.
- ۲- ئه ندای ده سته ی نووسهرانی گۆفاری رهوت (گۆفاری نه نجومه نی فره هانگی -
 ئه ده بی مه ریوان).

۳- له فستیقای چیرۆکی بانه دا به شدا ییکردوه.

تا ئیستا (۲۰۱۱) چوار خولی فێرکاری چیرۆکی له نه نجومه نی فره هانگی -
 ئه ده بی مه ریواندا به پێوه بردوه.

فاتح ئەرژەنگى (تىنوو)

ئەم شاعىرە ناۋى فاتح ئەرژەنگى ۋە ناز ناۋى «تىنوو»ى بۇ خۇي ھەلۋاردوۋە. ناۋى باۋكى شەرىفە ۋە لە گوندى «نى»ى مەريوان لە سالى ۱۹۷۳ى زايىنى لە دايىك بوۋە. قۇناغى سەرەتايى ۋە ناۋەندى لە گوندى نى تەۋاۋ كىردوۋە ۋە سالى ۱۹۹۱ دىپلۇمى بىر كارى (رياضى) ۋەرگرتوۋە. ناۋىراۋ لە سالى ۱۹۸۹ بە دواۋە دەستى داۋە تە نوۋسىن. لە بوۋارى ئەدەبىدا زۆرتر خەرىكى شىعر (كلاسىك ۋە نوۋى) ۋە بابەتى فەرھەنگىيە. شىعرە كانى لە گۇقارە كاندا بلاۋ ئە كاتەۋە. پىنچ دەفتەرى شىعرى ئامادەى چاپە كە برىتىن لە: ۱- شىنەى ئەۋىن. ۲- شەپۇلە كانى زىربار. ۳- نى نامە. ۴- شەمامە (بۇمنداۋان). ۵- شەۋچەرە (تارۋۇز).

كاك فاتح بەھرەى خەت خۇشى ۋە نىگار كىشى ھەيە. ناۋىراۋ سەر قالى ۋەرزىرىيە ۋە دانىشتوۋى گوندى «نى»ى يە.

«بەرە ۋە مەيخانە»

نامە كەت ھات ۋە بە جارى، روى نامەۋە لە مەيخانە
 رەسمى عابد ھەرۋەھايە، كە عاشقى ۋەرچەرخانە
 ماۋەيە كى فەراۋانە، چاۋەپروانى لوتقى تۆمە
 شوكر ئەمجارە لوتقى تۆ، ۋىنەى مېھرى كەرىمانە
 ئاخىر تاۋانى مەن چى بوۋ، دار ۋە بەردىش كىرئۇش دەبەن
 بۇ مەنى شىت ۋە دىۋانە، تەماشى گول بۇ تاۋانە؟
 پۇلى عاشق زۆر دەبىنم، دىن ۋە دەچەن سەر مەست ۋە گىژ
 خۇزگەم بەۋەى لە جامى تۆ، پىرى كىردوۋە ئەۋ لىۋانە
 خوا نەخواسە بلىنى مەن بىم؟ ياكۇ خەۋە كە دەى بىنم!
 ساقى ھاتوۋە ۋە دەفەرمى، زىرە بىنە لەۋ پىلالانە
 لە سەر لوتكەى بەختەۋەرى، جامى ئەلەست لە بەر دەستم
 ئەۋەيە فەخىر ۋە شانازى، كە دەى بىنم لەم زىانە

که لیوی دا له پیالهی ئال، چاوی لیکناو به ئهسپایی
فهرموی، ئازادی، بنۆشه «تینوو» کاتی دهم ده مانه

نگار محهممهدی

۲۲ ی دیسمبری سالی ۱۹۷۳ ی زاینی له مهربوان چاوی
به ژيان هه لیتاوه. پيش دهست پیکردنی قونای سهره تایی فیری
خویندن و نووسین به زمانی زگماکی خوئی ئه بی. قونای
سهره تایی و ناوهندی و بهشی له دوا ناوهندی له گونده کان و
شاری مهربوان و ئهوی تریشی له سنه تهواو کردووه. له
دریژهی خویندیدا له بهشی مامایی زانکوی سنه وهرئه گیریت و دواي ترمیک له سهر
خواستی خوئی وازی لی دیتیت.

نوو سراه کانی محهممهدی قازی کاریگهري تهواوی له سهر دانهی. سالی ۱۹۹۴
بۆ دریژه دان به خویندن له بهشی وهرگیرانی زمانی فهرانسهی زانکودا به شداری
ده کات و له کوليجی زمانی زانکوی فیردهوسی مه شهه د وهرده گریت.

تام و چیزی پهرتووکی مندالان بۆ لای خوینانی پائه کیشن و تیزی تهواو بوونی
خویندنه که ی وه ک یه کهم کاری له سهر «دائره المعارف مصور» بۆ مندالان و
میرمندالان هه ل ئه بژیریت. دووههم کاری وهرگیرانی له سهر «میشهنگوین» تهواو
ده کات که له چاپخانه دا وون ئه بییت. سیههم و چوارم کاری دوو پهرتووکن بۆ
مندالان له ژیر ناوی «بولو خرس کوچولو» (به زمانی فارسی) و «خرتۆل ورچه
بچکۆل». به وتهی خوئی: «هه رجار که خرتۆل له دهستی مندالاندا ئه بیسنم
نه هاهمه تییه کانم له بیر ئه چیته وه.»

موختار هووشمه ند

پۆژی ۲۵ ی ئووتی سالی ۱۹۷۳ ی زاینی له مهربوان له
دایک بووه و تا ئیستاش که ۳۸ سال ته مه نه یه تی هه ر له م
شاره یه.

له بهر چه ند هۆیه ک نه یوانیوه خویندنی ئاکادیمیک

تەجرووبە بىكەت، بەلام ھەتتا ئىستاش ھەربە تەمەي چوون بۆ زانكۆيە و بىرى لى ئە كاتەوہ.

باوكى پالئەريكى سەردەمى منالى بووہ بۆ گەيشتن بەو دنيايەي كە ھەزاران رەنگى پى ناساندووہ. پاش تووش بوونى بە ھىندىك كىشەي ناوادمە و تىپەپاندى دەورائىكى پىر كەند و كۆسپ، سەرنەجام پۆژىكى پايزى سالى ۱۹۹۴، بە ئەمرى مامۇستايە كى ھونەر يە كەم ھىلى بە سەريە كەم كاغەز ھىناوہ و چەند مانگ پاشتر، كاتىك يە كىك لە ھاوپۆلە كانى بە ھۆي بە گوناه زانىنى كىشانەوہي پوخسارى مروف، مالئاوایي لىكر دووہ. زانيويەتي كە باوكى بە باشى پەروەردەي كردوہ.

سالى ۱۹۹۷ لە يە كەم خولى فيركارىي ھونەري فۆتوگرافدا كە نوپنەرايەتي سىنەمەي جەوانى مەريوان بەرپۆيە بردووہ، وەك ھونەرمەندى ھەلبۇزىردراوہ و پىروانامەي دەرچوونى پى بەخشاوہ.

يە كىك بووہ لە دامەزرىنەرانى «ئەنجومەنى ھونەرە ھزرىيەكان» ي مەريوان. لە پايزى ۱۹۹۸ ھەتتا وەك بەرپرسى ئەو ئەنجومەنە و مامۇستاي بەشى ھىلكارى، چالاكى ھەيە. جگە لەو ھەش بونىادنەر و سەروكى بەرپۆيەرايەتي «فستىقالى ناوچەي ھونەرە ھزرىيەكانى لاوانى پۆژئاوای تىران» بووہ كە تا ئىستاشەش جار بەرپۆيە چووہ. بەشدارى كردن لە چەندىن فستىقال و پىشانگاي ھاوبەش، دانانى چەندىن پىشانگاش بەتەنيا خۆي و ... و نووسىنى بابەتگەلى ھونەري، بەشىكى ترە لە ھەولە ھونەريەكانى ئەم ھونەرمەندە. موختار ھوشمەند بە پازاندەوہي دىكور و كىشانەوہي پۆستەر نەخشی برۆشور بەردەوام ھاوكارى گرووپە شانوكارەكان بووہ. شانازىيەكانى ئەم ھونەرمەندە لە بواری ھونەريدا:

۱- ھەلبۇزىردراوى كىتەر كىي وپنە كىشان بە پلەي سىھەم لە پارپىزگاي كوردستان - زستانى ۱۹۹۹.

۲- ھەلبۇزىردرانى وەك كەسى يە كەمى داپشتنى شانۆي فستىقالى ناوچەي ئەندىشە- سە ۱۹۹۹ (نمایش كنار شير آتش نشانی).

۳- وەرگرتنى دىپلۆمى فەخرى و بە دەستھىنانى پلەي يە كەمى داپشتنى شانۆ و نەخشی برۆشور لە سىزدەھەمین فستىقالى شانۆي پارپىزگاي كوردستان، سالى ۲۰۰۱ (نمایش آوار).

۴- وەرگرتى دىلۆمى فەخرى و بە دەستەتەننى پىلەي يەكەمى دارپشتى شانۆ و پىلەي دووھەمى نەخشى برۆشور لە سىھەمىن فستىقالى شانۆي كوردى، سەقز- سالى ۲۰۰۲ (شانۆي ژانى ژن).

۵- پىلەي دووھەمى پازاندەنەوى دىكۆر و نەخشى برۆشورى شانۆزەھەمىن فستىقالى شانۆي پارېزگاي كوردستان، سالى ۲۰۰۴ (نەمىش نەقش زن).

۶- ھەلبۆرەدرەوى يەكەمى پازاندەنەوى دىكۆر و نەخشى برۆشور لە ھەشتەمىن فستىقالى شانۆي سىلمانى دا، بەھارى ۲۰۰۱.

- ھەولەكانى ئەم ھونەرمەندە لە بوارى نووسىندا :

۱- نووسىنى وتارى ھونەرى و كۆمەلەيەتى لە ھەوتەنامە و گۆڤارەكانى سىروان، ئاسۆ و چيا (گۆڤارى كوردى خويىندەكارانى زانكۆي ئىسەفەھان) دا.

ئەمجدە مەلەيى

سالى ۱۹۷۴ى زايىنى لە گوندى جانەوەرە چاوى بە ژيانىكى پىر مەينەت ھەلەناو. باوكى وەستا شەرىف و دايكى خاتوو جەھان بوو. بىنەمالەي لە «تووار مەلەي» و ھاتوونەتە جانەوەرە و باوكى بە بىنايەو سەرقال بوو. ئەمجدە ھىشتا كۆرپەلەي كى شىرەخۆرە ئەبى كە مۆمى ژيانى دايكى ئە كۆرپەتەو و لە

تەمەنى دوو سالىشىدا بە ھۆي دارووخانى دىوارەو باوكى مالىئاوايى لە ژيان ئەكات. ئەركى بەخىو كەردنى ئەم مەندالە دوو سالە ئەكەويەتە ئەستۆي خاتوو پىرۆزى دايەگەرە و حاجى ھەبىبى باوگەرەو بەو. دواي چوار سال خويىندى سەرەتايى بالى پەشى ھەژارى و كەمتەرخەمى خۆي بە سەرىدا ئەكىشىت و لە بەر بى پىشتىوانى قوتابخانە بە جىدەلەيت. دواتر بەھرەكانى وەدەر ئەكەويەت. پەيگەر تاشى، نىگار كىشى، خەت خۆشى، شانۆگەرى، تەردەستى و لە گەل ئەمانەشدا لە نووسىنى شىعر و چىرۆكدا دەستى ھەبوو. بۆ بۆيۆي ژيانى پوو لە شارەكانى تىر ئىران دەكات و بە كرىكارى و سەرتاشى و رادىۆ سازى ژيان ئەباتە سەر. ئازار و ناسۆرەكانى ژيانى خۆي و كۆمەلگاي كوردى بە شىعر ھۆنىو تەو و نازناوى شىعرى «كۆلەدەر» ي بۆ خۆي ھەلبۆرەدوو.

كۆلنەدەر سالى ۱۹۹۵ ھەۋارى ژيانى بۇ كوردستانى باشور ئەگۈزىتەۋە و سالى ۱۹۹۸ لە كارەساتىكى دلتەزىندا مال ئاۋابى لە شىعر و نووسىن و ھونەر دەكات.

«كۆلنەدەر و گۆرستانى شارى مەريوان»^۱

بەرانبەر بە گۆر ئەژنۆ دائەدەم
پۆشتەم گۆرسان شارى مەريوان
مردوۋە و نووسراۋە جوانى بە جۆرى
بۇ چى دلى تۆنەگەشت بە ئاۋات؟
لە بۆردماندا كراى لەت و پار
ھەتسوى خۆشى لە دنيا نەديو
لەو گۆرستانە كەردمە گريە و شين
وتم ھاۋدەم، تەنيا ھاۋيارم
ئەى خۆشى نەديو، نەنكى ھەژارم
جەفای زەمانەى بە منۆ كيشاۋە
وتم ئەى برسى بۆ لاشەى ئىنسان
نەنكم ۋەلامى ئەمنى داىەۋە
ئەى ژيان تالى پرووى پۆزگارم
من ھەرچى ئەلئيم ئەبى گوى بگرى
ئەم گۆرستانە ئاۋەدانى يە
چاكەكە كورم ھەتائەتوانى
پۆلە بۆ ژىر پىنى ھەموو كەس خاك بە
ھەرام بى لە تۆشيرم سەرانسەر
لە سەر پايۋىژت ھەر بەرقەرارم
ئەمرم و پىكۆ ئەبىن بە ھاۋژيان
ئاخرين خانوۋى ژيانى دنيا

ئەمن كۆلنەدەر ئەلئيم كۆل نادەم
لە بۆ مەرگى كورپىكى نەوجوان
دەمنۋاپى بۆ سەر ھەر كىل و گۆرپى
يەكئى نووسراۋە نەوجوانى ۋلات!
يەكئى نووسراۋە كىژۆلەى نازدار
يەكئى نووسراۋە سەلاحى ھەتسو
دوۋ چاۋى پەشى من ھاتە گرین
چوۋمە سەر گۆرپى نەنكى ھەژارم
بۆچى تەركت كەرد خویش و ديارم
خەلكى نەنكى من لەۋى ئىژراۋە
گەلئى عاجز بووم لە دەس گۆرستان
لە گوئىمدا دەنگى ئەزرنگايەۋە
كوتى كۆلنەدەر كورپى ھەژارم
دايك و باۋكى خۆت تۆ بە چاۋ نەدى
پۆلە گيان دنيا يە كجار فانى يە
كۆلنەدەر ھەتسا ساحب ژيانى
لە نىۋ خەلكىدا كورپىكى چاك بە
ئەگەر ۋا نەبى ياخۋا كۆلنەدەر
وتم خوا حافىز نەنكى ھەژارم
تۆ بە ھىۋابە بەلام نەنكە گيان
ئەى گۆرستانى جوان و خۆش نما

۱. شربى ئەم شىعەرى شاعىر، قوتابى خۆشەۋىست «بەرزان داردان» دەسى خستەم كە جىگای پىز و پىزانىنە.

له خو دهرنه چى كونهى كونه سال
 نه گهر كوښنه دهر بردى ناوى تو
 خوا حافىز بى له تو گوړستان
 هيچ شاعيرى توى نايه ته خه يال
 يادى لاوانسى وه ته نه كاتو
 دلى من نه تو هيتاهه گريان

نه نوه هوربهرى

نه نوه هوربهرى، مانگى ۳ى سالى ۱۹۷۴ى زايىنى له
 گوندى «كانى ميران» چاوى به ژيان هه ليناوه. باوكى «عەلى» و
 دايكى «مه جبووبه» خاتوونه. قوناغه كانى خويندنى تا وهرگرتنى
 دپلوم له مەريوان دريژه پيداوه. سالى ۱۹۹۰ پتوهندى به
 نه نجمونهى نه دهبى مەريوانوه گرتووه و بوته نه ندامى ناسايى.

تا سالى ۱۹۹۶ نه ندامى ناسايى نه نجمونه بووه و له كوړ و كوئفرانس و كوئنگره
 جوړاو جوړه نه دهبىه كانى نه نجمونه ندا به شدار بووه. سالى ۱۹۹۷ بوته نه ندامى دهستهى
 بهرپتوه بهرى نه نجمونهى فەرهننگى نه دهبى مەريوان و ۱۹۹۸ بو ماوهى دووسال
 بهرپرسي نه و نه نجمونه نه بووه. له بواى ره خنهى نه دهبى له سهر چيروك و
 شيعركارى كردووه. له ههفته نامه كانى سيروان، تيشك، شيعرستان (سليمانى)، رافه و
 نقىسادا وتارى نه دهبى و فيكرى بلاو كردوتهوه. يه كيك له نه ندامانى دهستهى
 دامه زرينه ناوه ندى فيكرى پروان بووه له مەريوان. سالى ۲۰۰۱ ژيانى هاوبه شى
 پيكهيناوه و تيشك سهرقاله به كارى پروژنامه وانى و ميدياى كوردويهوه.

نامناسمه وه

چاو له بى پيى دورگه و

له بازنهى سه برترين ناموى

ناى له خنكاوترين سهبرى دهريا

بپي پر به ژانتيك ژياين ناوانه و

بهيتفين سهبرانه، نه خنكاو و په وه كى؟

يان نا،

مه رجه سهرمان مشتى وه همه

سهرمان پزيسکيک بېچرپن بله ز
بله ز تر گوښليک ژيان وه هميوه توند
ناخ مانيا!
په هيل بوونمانه نه گهر،
په واکي؟
په وينه وه مان پايه لېوونه به ره وچي؟

نيراهيم مينووي

نيراهيم مينووي، کورې سالخ، سالي ۱۹۷۴ ي زاييني له
ميريوان چاوي به ژيان هيلناوه. تا وهرگرنتي ديپلوم له شاري
ميريوان خويندوويه تي. له بواي عومران و ناوه دانيدا له زانکوي
«نازادي سنه» پروانامه ي نندازيايي وه گرتووه.

ناسنامه ي فرهنگي نهم نووسه ره:

۱- نندامي نهم نومنه ي فرهنگي نهم نومنه ي ميريوان (۲ سال وه ک دهسته ي
به پړوه بهر).

۲- نندامي دهسته ي نووسه راني گوډاري «دهق».

۳- نووسين و خويندنه وه ي چندين وتار و په خنه ي نهم نومنه ي له کور و
کوبونه وه کان وه ک: کونگره ي نالي له سه قز و يکه مين کونگره ي شيعري کوردي له
زانکوي ممشه د.

۴- له گهل حه و ته نامه کاني سيروان، پورته لالت و گوډاره کاني باشوري
کوردستان به نووسين هاو کاري کردووه.

په حمان هوشيار

سالي ۱۹۷۴ ي زاييني له شاري ميريوان چاوي به ژيان
هيلناوه. باو کي «تايه ر» و دايکي «پروژه» يه. خويندني سهره تايي
تا وهرگرنتي ديپلوم له ميريوان ته واکردووه. سالي ۱۹۹۴ له
زانکوي په شت وهر نه گيريت و به کالوريوسي له به شي پيشه سازي

ته‌واو کردوو. ئەم نووسەرە یەکیکە لە شانۆکارانی چالاکی مەریوان و لە کارنامە ھونەرێیەکییدا ئەتوانین ئاماژە بەم مزارانەیی خوارەووە بکەین:

- ۱- ئەندامی بەرپۆبەری ئەنجومەنی شانۆی شارەکانی مەریوان و کرماشان.
- ۲- لە دامەزینەوانی فستیڤالی شانۆی سەرشەقامی مەریوانە و لە سی فستیڤالی ئەم شانۆیەدا بەرپۆبەری پرۆپەسمی کۆتایی بوو.
- ۳- بەرپرسی دەبیرخانەی شەشەمین فستیڤالی شانۆی زانکۆکانی پەییام نووری سەرانشەری ئێران (کرماشان ۲۰۱۰).
- ۴- تانیستای وەکوو دەرھێنەر شانۆی پیشکەش کردوو و لە زیاتر لە دە شانۆدا وەکوو ئەکتەر دەوری گێراو.

ئەم شانۆنامانەیی خوارەووە بەرھەمەکانی ھونەرمەندان لە بواری نووسیندا:

- ۱- دەنگەکانی شەو، ۱۹۹۹. ۲- تیرۆریست بازی، ۲۰۰۰. ۳- دەنگی سەگ لە دوورەو، ۲۰۰۱. ۴- مانگ لە تەنیایدا ئەمریت، ۲۰۰۲. ۵- سەگ و تەنگ، ۲۰۰۳.
- ۶- سی بیر کردنەو لە سەر مەرگ، ۲۰۰۴. ۷- چوارچێوەی خۆتندنەو لە ئەسپێک، ۲۰۰۴. ۸- دوانانەو، ۲۰۰۴. ۹- گۆرانی با، ۲۰۰۴. ۱۰- خەونە ناخۆشەکانی ئاسنەگریک، ۲۰۰۵. ۱۱- ژیان و چەند کێشەیی بە زەوالەت بچووک، ۲۰۰۵. ۱۲- کێ بیری لێ نە کردەو، ۲۰۰۶. ۱۳- دەرباز بوون، ۲۰۰۸. ۱۴- تاریکیەکان بکوژینەو، ۲۰۰۸. ۱۵- ییستون بانگم بکە، ۲۰۰۸. ۱۶- ژتیکێ تازە، ۲۰۰۸. ۱۷- لەم ھەموو ھاوارە، ۲۰۱۰. ۱۸- پرسەیی ئاشقانی پیر، ۲۰۱۰.

فەرید نیکخا

ناوی باوکی محەممەد و دایکی بەیخان خاتونە. سالی ۱۹۷۴ی زایینی لە مەریوان لە دایک بوو. لە سەرەتاوە تا کۆتایی دواناوەندی لە شاری مەریوان خۆتندووێتی.

جموجۆلی ھونەری وەک نووسەر و دەرھێنەر و ئەکتەر لە سالی ۱۹۸۴ لە کاتی شەپی تیوان ئیراق و ئێراندا بە بینینی

شانۆیەک کە ئەبێت بە ھاندەری، دەست پێکەات. بە نووسینی سناریۆی چەندین

فیلمی کورتی دکۆمیتاری وه ک: مهر، قاپ بسته ی من، بی ده نگی، سنوور، مشقهیم راتنوشته ام، چراغ قرمز، میم مثل معلم، مرگ در گدانا ریشه کرده، پیمانه ی اشک، ایست بانک، پیراهن سفید، آنجا که ماهی ها، بم ۱۲ تانیه، خواب بادهای زرد، پیکر تراش، دیوه زانو، وه زان، روزهای بی تقویم، دریاچه ی خاموش، نشانه، پرواز را به خاطر بسپار، گه زۆ، پنجه های ارغوانی، زندگی باید کرد، ژنانی هه ورامان، سه فهری کۆتاییه کان، آوازه های فولکلور، صنایع دستی اورامان، شاید دیر برگردم، مسافر، رویاهای کودکی، روزهای بی تقویم، صبر ایوب، آهسته قدم بردار، فیلم سینمایی مریوان ترمینال هوایی و ...

به پۆه بردنی چەندین پێشانگای وێنه، کۆ کردنه وهی وێنه کانی بۆردمانی مەریوان که ئامادهی چاپ و بڵاوبونه وهیه له چالاکییه کانی ئەم هونه رمه ندهن.

کافیه جه وانر وودی

له بهر هەندێ هۆ چەند دێرێك له سەر ئیجازە ی خۆی
لانه بهم و پێناسه ی ئەم نووسه ره له زاری پێنوو سه که ی
خۆیه وه ئە که م :

له وه رزی زستانی سالی ۱۹۷۴ ی زایینی له مەریوان له
دایک بووم. له بیرم نیه هه ره به مندالی چۆن نیشانم داوه که
تاهه زرووی خویندنه وه! که بووم به پێنج سال باوکم دهستی گرتم و به پارتی له پۆلی
یه که می سه ره تای ی ناوی نووسیم. سالی ۱۹۷۹ کۆچ ئە که ی ن بۆ عیراق و له هاوینی
۱۹۸۱ دا ئە گه رپێنه وه بۆ مەریوان. سالا کانی سه ره تای ی و ناوه ندی له کاتی شه پری
ئێران و ئیراق له مەریوان و سنه و ده ره تفی و سه ولّاوا درێژه م به خویندن داوه. هه ره
له و سالانه دا به زۆری پووم کردۆته خویندنه وه ی کتیب، به تایه ت شیعر و چیرۆک.
له و سالا پر له چه رمه سه ری و ئاواره یی و نه داریه نه دا مالی ئیمه پر بوو له کتیب و
شیعر و سیاسه ت و تووێژ. باوکم فیژی دیمو کراسی و پلۆر الیزمی کردین. دوانزده
کهس بووین به دوانزده جۆری بیر کردنه وه. کچ و کوپ، ژن و پیاو فره قی نه بوو
هه ره کهس لێزانتر بوایه زۆر تر شانازی پۆه ئە کرد.

دواى كۆتايى ھاتنى شەپ و گەپانە ۋە مان بۇ مەريوان لە سالى ۱۹۸۸ دەستم كرد بە نووسىنى چىرۆك. بووم بە ئەندامى «كانونى نووسەرانى» ئىدارەى پەرۋەردە و لە سالى ۱۹۹۰ بە دامەزراندنى ئەنجومەنى ئەدەبى مەريوان دەستم كرد بە نووسىنى كوردى. چەن چىرۆكەم لە سروە و زرىبار چاپ بوون.

سالى ۱۹۹۲ كۆبونە ۋەى ئەندامانى لىكۆلەرى بەرھەمە كانى «سەينارى ئەدەبى رېبەندان»ى مەريوان بە بۆنەى نەخۆشىنى باۋكەمە ۋە — چەن پۆز بوو بە ھۆى شىرپەنجە ۋە ەمەلى كردبوو — شەو لە مالى ئىمەدا بەرپۆە چوو. منىش چىرۆكىكم خويندە ۋە! چىرۆكى كەسى بوو، لە پشت دەلاقەى كۆلئەكەى چاۋى برپىوە مانگ گىران و گوپى لە زرمەى پپى ئەسپ سوارانى ئاسايش بوو كە بۇ دەسگىر كردنى ئەو تا دەھات نزىكتر ئەبونە ۋە ...

لە كاتى خويندە ۋەى چىرۆكە كەم دەنگم كز و نزم بوو، باۋكەم وتى: «كچى من نىت ئەگەر ئەۋەى ئەتەۋى بىللىت بە دەنگى بەرز ھاۋارى نە كەيت.»

شەۋى دواتر كە باۋكەم ھىشتا دەستى بە سرۆمىكە ۋە بوو ھەشت نۆنەفەر لە ... خۇيان كرد بە مالا و ژىر باليان گرت و برديان و لە ۲۲ى ئاۋرىلى ۱۹۹۳ تەرمە كەيان بۇ ناردىنە ۋە. ۋەسىيەتە كەى دوو بەيت شىعر بوو كە دوور لە چاۋى ئەۋان لە سەر چەسپىكى كاغەزى نووسىبوى و چەسپاندبوى بەژىر باليا. ھەر ئەو سالا لە «ناۋەندى پەرۋەردە و بارھىتەنى مامۇستايان» لە سنە زمانى ئىنگلىزى قەبوول بووم. بەلام دواى كۆتايى ھىنانى دەۋرەى دوو سالاى ئەو ناۋەندە لە سالى ۱۹۹۵ لەۋى دەر كرام!

دىسانە ۋە كىكور، سالى ۱۹۹۶ بۇخويندنى زمان و ئەدەبىياتى فەپەنسەى بۇماۋەى چوار سال چووم بۇ زانستگای تاران. سالى ۲۰۰۰ «سەحرا» (تاران نەشرى ئىحسان ۲۰۰۱)، پۇمانى نووسەرى فەپەنسەى «لۆكلزىو» و سالى دواتر «مۆندۆۋچىرۆكە كانى ترى» ھەمان نووسەرم ۋەرگىپاى ۋە سەر زمانى كوردى (سەلىمانى، سەردەم: ۲۰۰۳) لۆكلزىو سالى ۲۰۰۸ خەلاتى ئەدەبى نۆبلى ۋەرگرت.

دواترىش دوو كىتپى تر، كە ھىشتا چاپ نەبوون. بەتەمام كىتپىكى ترم دەس كەۋى ۋەرى گىپەمە ۋە ... ھەزم لە مۇسقىا و كىتب و فىلم و سەفەرە و لەۋانەى لە داھا توۋدا دىسانە ۋە بنووسم...

کاوه موغین فەر

کاوه سالی ۱۹۷۴ی زاینی له مەریوان له دایک بووه و ئیستاکەش دانیشتوی مەریوانە. ناوبراو یەکی له چالاکانی فەرهنگی و هونەرییه و بە وتەیی خۆی له بواری هونەریدا کەس هاندەری نەبووه و تەنیا حەز و خواستی خۆی پالەری بووه.^۱

چالاکیه فەرهنگی و هونەرییه کان:

- ۱- دامەزراندنی گروپی هەڵپەڕکێی کوردی، مەریوان ۱۹۹۸.
- ۲- یاریدەدەری دەرھێنەر، سەمیرا مەخمەلباف له فیلمی سینەمایی «تەختەپەش» دا، ۱۹۹۹.
- ۳- یاریدەدەری دەرھێنەر، بەھمەن قوبادی له فیلمی سینەمایی «کاتی بۆ مەستی ئەسپەکان» دا، ۱۹۹۹.
- ۴- یاریدەدەری دەرھێنەر، فەرھاد مێھران فەرپ له فیلمی سینەمایی «چریکەیی ھەورام» دا، ۱۹۹۹.
- ۵- دەرھێنەری فیلمی «نیوێ بەرزی گریان و پیکەنین»، ۲۰۰۰.
- ۶- یاریدەدەری دەرھێنەر، موحسەن مەخمەلباف له فیلمی سینەمایی «سەفەری قەندەھار»، ۲۰۰۰.
- ۷- یاریدەدەری دەرھێنەر، سەمیرا مەخمەلباف له فیلمی سینەمایی «پینجی عەس» دا، ۲۰۰۲.
- ۸- یاریدەدەری دەرھێنەر، سەدیق بەرمەک له فیلمی سینەمایی «ئوسامە» دا، ۲۰۰۲.
- ۹- یاریدەدەری دەرھێنەر، مەرزە مەشکینی له فیلمی سینەمایی «سەگە خوێرییەکان» دا، ۲۰۰۳.
- ۱۰- یاریدەدەری دەرھێنەر، موحسەن مەخمەلباف له فیلمی سینەمایی «سیکس و فەلسەفە» دا، ۲۰۰۴.
- ۱۱- لیکۆلینەوێەک له سەر هەڵپەڕکێی کوردەکانی ئێران، ۲۰۰۵.
- ۱۲- نووسەر، ئامادەکار و دەرھێنەری فیلمی کۆمەڵی شایی (له سەر هەڵپەڕکێی

۱. کورت نووسینی ژبانی ئەم بەرێزە له سەر خواستی خۆی بووه.

کوردە کانی ئیران)، بۆ ته له فزیۆنی کوردسات ٢٠٠٦-٢٠٠٨.

مامۆستا ماح مرادی

کورپی ئەحمەد کورپی سۆفی محەممەد و دایکی پابێعە خاتونە. ساڵی ١٩٧٤ی زاینی لە گوندی «بەهر» لە ناوچەی هه‌ورامان لە بنه‌ماله‌یه‌کی ئایینی و دەست کورت چاوی به‌ ژیان هه‌ڵیناوه‌.

له‌ خزمەت خاڵۆ فەتاح و مامۆستا سەید ته‌های کورپی سەید عەبدوللای بەهریدا قورئانی خوێندوو. بۆ درێژدان به‌ خوێندن ئاوایه‌ کانی «که‌لجی» سەر به‌ ناوچەی هه‌ورامانی ته‌خت، «داریان» سەر به‌ ناوچەی پاوه و «که‌له‌کان» سەر به‌ شاری سنه‌، «تخان» سەر به‌ ناوچەی سه‌ول‌اوا و دوورپۆ و ده‌ره‌کی گه‌راوه‌. له‌ خزمەت مامۆستایان مه‌لا محەممەد ئادوایی، مه‌لا سەید ئەحمەدی پیش نوێژی خانقayı دوورپۆدا ده‌رسی خوێندوه‌ و له‌ سەر ده‌ستی مه‌لا عەبدولخالقی دزاوه‌ریدا ئیجازه‌ی مامۆستایه‌تی وه‌رگرتوه‌.

دوای ئیجازه‌ وه‌رگرتن ماوه‌یه‌ک له‌ زێده‌که‌ی خۆی، بەهر، ئەمینتیه‌وه‌ و دواتر هه‌واری ژیان بۆ گوندی «سه‌لوات ئاوا»ی سنه‌ ئەگوێزێته‌وه‌ و ئەبێ به‌ مامۆستا و پیش نوێژی مزگه‌وتی جامیعی ئەو گونده‌.

ئەم مامۆستایه‌، وێرایی خزمەت ئایینی له‌ بواری شیعریشدا چالاکه‌ و کۆمه‌له‌ شیعریکی له‌ ژێر ناوی «گه‌وه‌ری سیروان» له‌ ژێر چاپدایه‌ و نازناوی شێعر «ما‌دح»ی بۆ خۆی هه‌ڵبژاردوه‌.

ئەم شاعیره‌ سه‌باره‌ت به‌ هاتنی بۆ دنیای شێعر و هه‌له‌سته‌وه‌ ئەلێت: «عه‌لاقه‌ و خۆشه‌ویستییه‌ک که‌ به‌ دیوانی شاعیرانی کورد وه‌ کوو مه‌وله‌وی و وه‌فائی و بیسارانی بووم، بوو به‌ هۆی ئەوه‌ی که‌ ڕوو له‌ دنیای شێعر و شاعیری بکه‌م و خۆم له‌و گۆڕه‌پانه‌ به‌ر بلاوه‌دا تاقی بکه‌مه‌وه‌»^١.

«کەبکی کام کۆسار؟»

کەبکی کام کۆسار؟ غەزالی کام بەر؟

گوئی کام گولزار؟ کام نەمامی تەر؟

و نەوشە ی کام جو؟ پێحانی کام باخ؟

سەرما ی کام شا؟ چراخی کام کاخ؟

قومی کام چەمەن؟ سەیرە ی کام نسار؟

بە ناز پەرورە دە ی کام دێهات و شار؟

شەو بۆ کام بنار؟ چنووری کام شاخ؟

چەن کەست چوون من کوشت بە ئاخ و داخ؟

نەرگسی کام جاپ؟ گۆرانی کام کو؟

جە کام وەلاتەن بەژن و بالای تو؟

تو جە کو ئامای؟ عەیار ی پازەن!

ئەر خانای بە ی تەور دل نە سەرە ی تەن

شازادە ی کام شار جە کام ئیقیمی؟

کام قەسر و ئەیوان بە ناز موقیمی؟

بالا خانە ی تو جە کام وەلاتەن؟

چەن کەس قەلغانی قەزاو بەلاتەن؟

چەن جوان هەر پۆ ساداری نازت؟

شکاری خەنجەر دوو دیدە ی بازت؟

چەن «مادح» خەریک مەدحی بالاتەن؟

تەوسیفی شان و شەدە و کالاتەن؟

تو جە کو ئامای پازەنی خۆتەن؟

ئەر خانای بە ی تەور دل نە سەرە راتەن

موختار محهمه‌دی

موختار محهمه‌دی کورپی نه‌حمه‌د و دایکی «ئاڤتاو خاتوون»ه. سالی ۱۹۷۴ی زاینی له بنه‌ماله‌یه کی هه‌ژار و ده‌س کورت له گوندی «بالک» چاوی به دنیا هه‌لینه. خویندنی سه‌ره‌تایی هه‌ر له قوتابخانه ته‌خته‌په‌ش له کۆلگرتوو هه‌کی، له‌م دارستان و نه‌و گۆرستاندا، له ژیر گولله‌باران و شریخه‌ی ته‌یاره‌دا بردۆته سه‌ر.

دواتر دپته شاری مه‌ریوان و خویندنی ناوه‌ندی و دواناوه‌ندی ته‌واو کردوو. له هه‌شتاکانی زاینیدا پرووی هیناوه‌ته نووسین و نه‌ده‌ب و هونه‌ر و له به‌شی شانو‌دا وه‌ک نووسه‌ر و نه‌کته‌ر و ده‌ره‌ینه‌ر، خه‌ریکی خزمه‌ت به هونه‌ر و نه‌ده‌بی گه‌له‌که‌یه‌تی. پتر له ۵۰ خه‌لاتی به‌رزی شانوویی و ده‌ده‌ست هیناوه و خاوه‌نی پتر له ۲۵ شانو‌نامه‌ی سه‌حه‌یی و ۵۰ شانو‌نامه‌ی سه‌ره‌شه‌قامه. له ۲۰۰۲ به‌م لاوه، له فستیڤالی نۆنه‌ته‌وه‌یی فه‌جردا له تاران، وه‌کوو نه‌کته‌ر و نووسه‌ر و ده‌ره‌ینه‌ر به‌شدار بووه.

ژانی ژن، شه‌وله‌بان، په‌یکه‌ری بێ‌سه‌ری باوکم، نه‌نفال، تاراو‌گه‌ی ده‌سه‌کان، سه‌فه‌ری من و سه‌مای در‌گاکان، دارجامانه و .... له شانو‌نامه‌کانی موختار محهمه‌دین.

نووری به‌راری

له به‌هاری سالی ۱۹۷۴ی زاینی له مه‌ریوان له بنه‌ماله‌یه کی فه‌ره‌هه‌نگی چاوی به دنیا هه‌لینه‌وه. قۆناغی خویندنی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی له ئاواره‌یی و ده‌ره‌ده‌ری له نۆ جه‌رگه‌ی شه‌ری ئی‌ران و ئی‌راق له نۆ ده‌وار و مالله‌ قورینه‌کانی گونده‌کانی سه‌رنژمار، زه‌کریان، نه‌نه و سه‌ولاوا و دوا ناوه‌ندیش له مه‌ریوان ته‌واو نه‌کات.

حه‌ز و نه‌وینی خزمه‌ت به‌ مندالانی هۆزه‌که‌ی وه‌ک باوک و سی‌ برای تری هانی نه‌دات که له ناوه‌ندی باره‌ینانی مامۆستایانی شاری سه‌نه تا وه‌رگرتنی بر‌وانامه‌ی مامۆستایه‌تی (فه‌وق دیپلۆم) له به‌شی زانسته نه‌زمونیه‌کاندا درێژه به‌ خویندن بدات. سالی ۱۹۹۲ نه‌بێ به‌ مامۆستای گونده‌کانی ده‌ور و به‌ری مه‌ریوان. هاوکات له گه‌ل

ئەرکی مامۆستایەتی درێژه بە خوێندن ئەدات و سالی ۱۹۹۹ لە ناوەندی خواریزمی سنه بڕوانامە ی بە کالۆریۆس وەر ئە گرت.

دله پراوکی و پەرۆشی بۆ قووتاییه کانی وای لی ئە کات که شیوازی وانه و تنه وه بۆ باشتر فێر بوون به شیوازی هاوچهرخ بگۆڕی. هەر بهم بۆنه وه له دوا ی تاقیکرنه وه یه کی زۆر ئە توانی شیوازی دلخواز و کارامه ی پهیدا بکات.

ناکامی رهنج و تیکۆشانی چهند سالی له م بوواره دا په رتوو کیکه له ژیر ناوی « ۵۰ آزمایش ساده ی علوم راهنمایی» (۵۰ تاقیکرنه وه ی ساکاری زانستی قوناغی ناوه ندی) که پیشکەشی مندالانی

حامد به هرامی

حامید به هرامی، کورپی ئە حمەد به هرامی شاعیر، له دایک بووی سالی ۱۹۷۵ ی زایینی له گوندی ساداوا ی مەریوانه. له سالانی شه پ و ئاواره یی و دیهاته و دیهاته دا قوناغی سه ره تایی، ناوه ندی و دواناوه ندی ته واو ئە کات. سالی ۱۹۹۴ له زانکۆ ی کوردستاندا بۆ به شی ئە ده بیاتی فارسی وەر گیرا و

له ۱۹۹۷ دا بوو به مامۆستای قوتابخانه کانی دواناوه ندی مەریوان. ئیستاش خه ریکی خوێندنی ماسته ری زمانناسیه. له بۆن و به رامه ی وشه و شیعر و ئە ده بی کوردیدا که به سه ر کهش و هه وا ی ماله که یاندا زال بوو، که وته گر و گال و چاوی به سه ر وشه ی کوردیدا کرایه وه.

به هۆی کاره کانی باوکیه وه، پرووی کردووه ته ئە ده بیاتی کوردی و هه ر له سه ره تاییه وه به سه ر نووسین و خوێندنه وه ی کوردیدا زال بوو. له ۱۹۹۲ دا، واته سالی یه که می دواناوه ندی، یه که مین به ره مه می شیعر ی خۆی له کۆرپکی مەریواندا خوێنده وه وه هه ر له و کاته وه دلی به دونای خه یالای ئە ده بیاته وه به ست.

سالی ۲۰۰۲ پاش ئاماده کردنی شیعره کانی خاتوو مه ستوره ی خوسره وانی به ناو «فرمیسی کانیوا»، یه که مین به ره مه می وەر گیراوی خۆی به ناوی

«ساختار سیاسی اسلام و تعدد احزاب»^۱ بلأو کرده‌وه. دواتریش «سرافرازی در ازدواج» و «زن در ناینه‌ی حقیقت» ی بلأو کرده‌وه و پاشان کتییی «سلامی با کردستان» ی نووسی.

له به‌شی ئەده‌بیاتی مندالاندايشدا چەندین به‌ره‌مه‌می وه‌ك «چیرۆکی قومری و دارفرۆشی هه‌زار»، «چیرۆکی هه‌تاو و په‌شه‌با»، «ده‌رسی بۆ چۆله‌كه»، «ته‌فره‌قه»، «به‌بری جه‌وان و مروۆفی پیر»، «ئه‌ستیره‌كانی سلاو» و «بیخوینه و بیچه‌رخینه، بیبینه» ی بلأو کردۆته‌وه.

میهدی خووندل

میهدی خووندل له ۶ ی ئاوریلی سالی ۱۹۷۵ ی زاینی له گوندی «پرووار» چاوی به‌ژیان هه‌لتاوه. باوکی توفیق و دایکی خۆرشید خاتوونه.

یه‌که‌م رۆژه‌کانی داره‌داره‌ی خویندنی له‌قوتابخانه‌ی زیده‌که‌ی خۆی ده‌ست پێه‌کات و تا ته‌واو کردنی قۆناغی سه‌ره‌تایی هه‌ر له‌وێ بووه. به‌هۆی بارودۆخی تابه‌تی ئەو سه‌رده‌مه‌ی کوردستان، ئەو گونده به‌جێ دێلن و له‌مه‌ریوان ئەگرسینه‌وه. قۆناغه‌کانی خویندنی ناوه‌ندنی و دواناوه‌ندی له‌م شاره‌ ته‌واو ئەکات.

بۆ یه‌که‌م جار له‌پۆلی پێنجه‌می سه‌ره‌تاییدا دوا‌ی ئاشنا بوون له‌گه‌ڵ دیوانی شاعیرانی کورد، وه‌ك: مه‌وله‌وی و سه‌یدی و بێکه‌س و قانع، خامه‌ی پینووسی وه‌ك هه‌ست ده‌رژێته‌ سه‌ر پانتای په‌راو. هاتن بۆ مه‌ریوان و ئاشنا بوون له‌گه‌ڵ ئەنجومه‌نی ئەده‌بیدا ئەبێ به‌هاندەریکی زۆر چاک و ئەمیش به‌شاعیریکی سوار چاک. هاتوچۆ و هاوکاری له‌گه‌ڵ ئەنجومه‌ن درێژه‌ی ئەبێ و بۆ سێ خول وه‌ك ده‌سته‌ی به‌رپۆه‌به‌ری ئەنجومه‌ن هه‌لی ئەبژێرن. له‌و ماوه‌یه‌دا چەندین کۆر و کۆنگره‌ی جۆراوجۆر وه‌ك کۆنگره‌ی بیسارانی و قانع و ناری و... به‌رپۆه‌ ئه‌بریت و دوو ژوماره‌ له‌گۆڤاری «په‌وت» ده‌رته‌چێ.

۱. پێکهاته‌ی رامباری ئیسلام و فره‌جیزی.

ئەم نووسەرە لە دوای کز بوونی چالاکی ئەنجومەنەکان لەو سەر دەمەدا هاوکاری خۆی لە گەڵ گوڤار و حەوتەنامە کوردییەکاندا وە ک: سروە، زریبار، سێروان، میراجی، نایندە درێژە پێ ئەدات. نووسینەکانی لە شێعرەووە بۆ وەرگیران ئەگوێزێتەووە و لە بواری وەرگیران دەست بە کار ئەبێت.

کارنامەی فەرھەنگی ئەم نووسەرە لە بواری وەرگیراندا:
چاپکراو:

- ۱- میژووی ئەندێشەی سیاسی، نووسینی دوکتور کەمال پوولادی، لە سێ بەرگدا، دەزگای وەرگیران ھەولێر ۲۰۰۸.
  - ۲- شەپۆلی چوارەم، کۆمەڵە وتاری رامین جیھانبەگلوو، دەزگای چاپ و پەخشی موکریانی، ھەولێر ۲۰۱۰.
  - ۳- ماکیاڤیلی و ئەندێشەی پێنسانس، رامین جیھانبەگلوو، مەکتەبی پێکخراوە دیموکراتیەکان، سلێمانی ۲۰۰۸.
- ئامادە ی چاپ:

- ۱- شۆرشی شکۆمەند، نووسینی کلاریس سۆیشێر. ۲- پێنسانسی ئیتالیا، نووسینی کارین ئۆسمەن. ۳- دەرکەوتنی مەسیحیەت، نووسینی دان ناردۆ. ۴- ژاپونی ئەمپو، نووسینی دان ناردۆ. ۵- شارستانیەتی مایا، نووسینی پاتریشیا د. نیتزلی. ۶- میژووی شارستانیەت، نووسینی ھیزی لۆکاس، لە دوو بەرگدا. ۷- ھەزار و پینج سەد پەندی پێشینانی ھەورامان (کۆکردنەووە، لێکدانەووە و بەراورد لە گەڵ شیوەی سۆرانیدا).

عەلی دلاویز

لە وەرزی پاییزی ساڵی ۱۹۷۵ی زایینی لە مەریوان ھاتووەتە دنیاووە. سەرەتا بنەمאלە یەکی مام ناوەندیان ھەبوو، بە ھۆی کۆچی دوایی باوکی لە تەمەنی شەش ساڵی ئەودا و دەسپێکردنی شەپی ئیراق و ئێران و ئاوارەبونیان بۆ دێھات و شارەکانی دیکە، بارودۆخی بنەمאלە و دۆخی نێشتەجێ بوونیان بەرە و خراپی پوڤشتووە. تا سەرەتای پۆلی دووی ناوەندی لە دەروەهی مەریوان، لە

سنه و ديهاته كانى دهو روبه رى مەريوان چوو ته قوتابخانه. پاشان به گه پانه وهى خه لك بۆ شارى مەريوان - دواى كۆتايى شه پ - سالى ۱۹۹۴ له پرشتهى بير كارى (رياضى - فيزيك) ديپلوم وهرته گريت. به دريژايى ده رى خويندى هه موو هاويناك بىكار نه بووه و بۆ پهيدا كردنى خه رجى قوتابخانه له مەريوان و له تاران كارى كردووه. هه ر له و ساله دا بۆ دريژه دانى خويندن ده چيسته «ناوه ندى بارهينانى ماموستايان» له سنه و له به شى بير كارى، بر وانا مهى «فوق ديپلم» وهرته گريت. له سالى ۱۹۹۶ بۆ ماوهى ساليك له ناوايى «نژمار» ي مەريوان بووه ته ماموستا. سالى دواتر له تاقىكارى سه رتاسه رى زانكو كانى ئيراندا، بۆ وه رگرتنى خويندكار، سه رته كه وىت و له كۆليژى «زانسته كۆمه لايه تيهه كانى» زانكوى تاران دريژه به خويندن ته دات.

سه رته تاي چالاكى فهرههنگى و زانستى عەلى دلاويز له زانكووه ده ستى پىكر دووه. ئەم نووسه ره له گه ل هه نديك له قوتايانى تر سالى ۱۹۹۸ ناوه نديكى فهرههنگى كوردى به ناوى «كازيوه» له به شى «زانسته كۆمه لايه تيهه كانى» زانكوى تاران دائه مه زرين. پادهى بالاى به شدارى خويندكارانى كورد له تاران، ته نانه ت نووسه ران و چالاكانى كوردى دانىشتوى تاران، هه ليكى چاكي بۆ كار و چالاكى فهرههنگى و ناشنايى له گه ل هه نديك كه سايه تى فهرههنگى و سياسى كورد بۆ ته ره خسييت. سه ره راي ته وهش له زۆر كۆر و كۆبوونه وهى فهرههنگى و زانستى له تاران به شدارى ته كات. له ماوهى خويندن له زانكوى تاران بۆ يه كه م جار چه ند وتار و وه رگيران له چه ند گوڤار و پوژنامه دا بلاو ته كاته وه.

پاش ته واو كردنى خويندن له سالى ۲۰۰۰ دا و گه پانه وه بۆ مەريوان، له قوتابخانه كانى شارى مەريوان بووه ته ماموستاي وانهى «كۆمه لئاسى و زانسته كۆمه لايه تيهه كان و ئابوورى». له پايزى سالى ۲۰۰۰ له گه ل چه ند كه س له و كه سانهى كه له كاتى خويندن و چالاكي دا له گه لئان ناشنا بيوو، بۆ پىكحستنى چالاكى زانستى و فهرههنگى له مەريوان ناوه نديك به ناوى «ناوه ندى زانستى - فهرههنگى پوژنان» دائه مه زرين^۱. له و كاته وه، زۆربهى چالاكيى فهرههنگى و

۱. ده ستى دامه زرينه رى پوژنان برىتى بوون له :مه سوود بينه نده، بورهان پوسته مى، ته نوهر هۆزه برى، كه رىم په رويى، حسين محه مه زاده، جه مزه محه مه دى، عىرفان په همنوون، نازاد په جيمى و عەلى دلاويز.

کۆمه لایه تییه کانی له ناوهندی پړۆنان و به ناوی پړۆنانه وه به پړۆه بردووه.^۱

له چالاکیه کانی ئەم نووسه ره نه توانین ئاماژه بکهین به:

۱- نووسینی چەندین وتاری زانستی و بلأو کردنه وه یان له گوڤاره کانی پړۆنان، نه نڊیشه ی جامیعه، زیربار و ...

۲- به شداری کردن له چەندین کۆر و کۆبوونه وه ی زانستی و فەرهنه نگیدا، وه ک: کۆپی زمانی کوردی (مهريوان، سالی ۲۰۰۵)، کۆپی ئه رک و مافی شارۆمه ندی (مهريوان، سالی ۲۰۰۷) و کۆپی نڤونه ته وه یی ئه نفال (سنه، زانکۆی کوردستان، سالی ۲۰۰۲) و ...

۳- دانان و به پړۆه بردنی وانه گه لی وه ک: کۆمه لئاسی - دهرووناسی، تیوری کۆمه لئاسی، پۆژنامه گه ری و ...

۴- بلأو کردنه وه ی گوڤاری «پړۆنان» به هاوکاری ناوه ندی فەرهنه نگه ی هه ژان له زانکۆی کوردستان.

۵- نه نجام دانی سی توێژینه وه ی زانستی بۆ ئیداره و ناوه نده کانی مهريوان.

سالی ۲۰۰۳ به سه رکه وتن له تاقیکاری زانکۆی ته و پێژ درێژه به خویندن نه دات و دوو سال دواتر له بوا ری کۆمه لئاسیدا پروانه مه ی ماسته ری زانکۆی نابراو وه رته گریت. له پاییزی ۲۰۰۴ وه نه ندای ده سته ی نووسه رانی گوڤاری «زریبار» ه. پاش ته واو کردنی ده و ره ی ماسته ر هاوکات له گه ل مامۆستایه تی له قوتابخانه کانی مهريواندا، له زانکۆی «په یامی نووری مهريوان» یش وانه ی کۆمه لایه تی و جوگرافیا ی شاری ئه لێته وه.

جه میل فاروقی

له سه ره تای مانگی ئووتی سالی ۱۹۷۵ ی زاینی له ناو چیا سه ره به رزه کانی هه ورامان له گوندی «ده مه یۆ» چاوی به دنیا هه لێناه. دوو سالی خویندنی له گوندی ده مه یۆ ئه بی و ئەم جار وه ک میراته میژینه که ی کورد - ئاواره یی - ناوه ته تۆشه یی و به

۱. که تا ئێستایش درێژه ی هه به.

هوی شهرې تیران و تیراق ئاواره نه بن. له دواي قوناغی سهره تایی نه تیردریته بهر خویندنی ثایینی و له دیها ته کانی بالک، دهره تفی و نژمار و شاری سنه له خزمه تی گه و ره پیاویتیکی وه ک ماموستا سید نه جمه ددینی ته ها چو کی فقیه تی دا نه دات و به و تهی خو ی به ته و او تهی چیژی زانیاری و کوردایه تی راسته قینه ی لی وهر نه گریت. هر له وئی ئیجازه ی زانیاریه شهرعیه کانی پیته دریته. وانه کانی که لام و فلهسه فلهش لای ماموستا شیخوئیسلام نه خوینیت. جیگای باسه که شان به شانی فقیه تی خویندی قوتا بخانه یشی دریژه پی نه دات و دواي تاقیکردنه وهی له گه ل ماموستایانی ثایینی به کالوریوس وهر نه گریته.

چهند سالیك بو خویندنی (اصول، فقه، حدیث) نه چیته باشووری تیران، له سالی ۲۰۰۰ له تاقیکاری سهراسه ری ماستر له زانکو ی تاران به پله ی پینجه مه وه وهر نه گریته. ئیستا ماموستای زانکو ی په پیام نووری مریوانه. جیگای ئامازه یه که کاک جه میل خاوه ن به هره ی خه ت خو شیه. برپیک له بهر مه مه کانی بلاو بوونه ته وه و برپیکشيان ئاماده ی چاپ و بلاو بوونه وهن، وه ک:

۱- زه نجیره باسی ناسینی زانایانی کورد، بریتیه له لیکو لینه وه یه کی تیر و تهسل له ژیان، ئاسه وار، دهنوس و بنه مالهی مه لا خزی پو واری له شش بهر گدا، چاپ و بلاو بوونه ته وه.

۲- وهر گیرانی قورئانی پیرو ز، بو یه که م جار به زاراه ی هه ورامی که له بهر دم چاپدا یه.

۳- زه نجیره ناسینی زانایانی کورد، بریتیه له شرو فیه کتیپکی نایاب و به پیزی زانای نه ناسراوی کورد سید عه بدوللای بله ری به ناوی گولزار که هیشتا ته واه نه بووه.

۴- لیکو لینه وه و کو کردنه وهی دیوانی میرزا سه عدوللای خه دیری هه جیجی شاعیری نه ناسراوی هه ورامان، به م زوانه دیته بازاره وه.

۵- وهر گیرانی کتیپکی زانای بهرزی تیراقی د. محممه د نه حمه ده لپاشد به ناوی «صنعت زندگی» به فارسی که نه ویش له ژیر چاپدا یه.

کاک جه میل نه لی: «زور جار بو پروژه ی لیکو لینه وه داویان لیکردوم که بو شوین گه لی تر بچم، به لام له بهر نه وهی که که متر خزمه تی گه له که ی خو می تیدا

بوو، ئەم کارانەم هەلبژاردوو و خوا یار بێ هەتا ئەتوانم دەستی لێ بەرنادەم و بەهۆی ئەوەوە من هەر لە منداڵییەوە هەتا ئێستە سەرنجەم داوە ئەم ولاتە ی ئیمە ئەو هەموو زانا گەورە و نووسەرە چاکە ی بوو بەلام نووسراوەکانیان یا هەموو یان زۆربەیان دیار نین و کەس نازانی لە کۆی سەریان دەرھێناوە؟! یان کێ بە ناوی خۆیەو بەلاوی کردوونەتووە؟! یان چەند ئێکیان فەوتاون؟!

بە بیر کردنەوە لەو تالانە ی لەم بارە یەووە لێمان کراوە بە راستی چاوە پەریتە تەوقی سەر. کاتی ئەبێم زۆرینە ی کتێبخانە هەرە گەورەکانی بەغای زانایانی کوردن و هەرەها کتێبخانە تایبەتیەکانی کەسانی بیگانه و شوێنانی تر کە پرن لە کتیب و پەرتووکی دەسنووسی کوردی زۆر ئێکیان لە کوردستانەووە بۆ ئەوی براون. بە ئەوەش بوەستی کە چەندیکی تر بوو بە خۆراکی مشک و دراو بە ئاودا. ئەمانە و چەندین خەمی تر هانی دام بۆ ئەوە ی تا ئەتوانم هەول بەدەم و میراتی گەلە کەم لە فەوتان رزگار بکەم».

کەخاوەن شێعر بمرئ نرخی قسە ی
لە زێر و دوور و گەوھە ریش زیاترە
دەسا کێ لە دنیا بە شاعیر دەگا
کە مەرگی لە ژینی گەلی چاترە
«وەرگێراوی مامۆستا هەزار»

حەمزە محەممەدی

سالی ۱۹۷۵ ی زاینی لە بنەمالە یەکی کرێکار لە شاری مەهاباد لە دایک بوو. باوکی «ئەکبەر» و دایکی «نایشی خاتون»ە. خۆیندنی سەرەتایی و ناوەندی و دوا ناوەندی لە بارودۆخیکی ئالۆزی ئەندێشە یی، پامیاری و کۆمەلایەتی تێپەراندوو. بە پیچەوانە ی داخوازی بنەمالە کە ی و بۆچوونی کۆمەلناسی سەبارەت بە پرشتە گەلی ئەو سەردەمە، پرشتە ی زانستە مروفایەتیە کان هەلنەبژیریت. سالی ۱۹۹۳ لە پرشتە ی «فەرھەنگ و ئەدەب» دا دیپلۆم وەرئەگریت. پرشتە ی کۆمەلناسی یە کەم هەلبەزاردە ی لە کتێھرکیتی زانکۆدا ئەبیت. سالی ۱۹۹۷ لە کۆلیژی زانستە کۆمەلایەتیەکانی زانکۆی تاران بە کالۆریۆسی

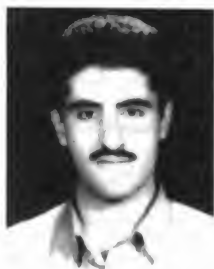

کۆمه‌لناسی و سالی ١٩٩٩ هه‌ر له‌و زانکۆیه‌دا ماسته‌ری مرؤف ناسی وه‌ر گرتووه‌.
دوای ته‌واو کردنی زانکۆ خه‌ریکی مامۆستایه‌تی له‌ قوتابخانه‌کانی دواناوهندی و
هاوکات مامۆستای زانکۆی په‌یام نووری مه‌ریوانه‌.

کارنامه‌ی فهره‌هنگی ئه‌م نووسه‌ره‌ بریتییه‌:

- ١- ئه‌ندامی دامه‌زرینه‌ری کانونی زانستی - فهره‌هنگی پۆنان، ئه‌ندامی نه‌ گۆپی
به‌پۆبه‌رایه‌تی کانون و له‌ ماوه‌ی پینچ سالدا ده‌یری کانونه‌.
- ٢- ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی پیشه‌یی مامۆستایانی مه‌ریوان.
- ٣- ئه‌ندامی ده‌سته‌ی نووسه‌رانی وه‌رنامه‌ی زرپار.
- ٤- نووسین و وه‌رگێڕانی پۆه‌ندی‌دار به‌ پرسه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ کانه‌وه‌.
- ٥- به‌رپۆه‌به‌ر و هاوکاری چه‌ندین پرۆژه‌ی لیکۆلینه‌وه‌.
- ٦- پیشکesh کردنی وتار له‌ چه‌ندین کۆبوونه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یدا.

پزگار عه‌لایی

کورپی سه‌ید مه‌حموود کورپی شیخ سه‌یفه‌ددین
(حه‌وتاشی) له‌ سالی ١٩٧٥ی زاینی له‌ مه‌ریوان، که‌ به‌ پرۆای
خۆی پارچه‌ زیرپکی دیاریی په‌روه‌ردگاره‌ بۆ گه‌لی کورد،
چاوی به‌ دنیای پر له‌ گێژاو و سه‌خله‌ت هه‌لینا و سه‌ره‌تای
چیرۆکیکی پر سه‌رکه‌وتنی تۆمار کرد و به‌لام...

هه‌شتا منداڵکی چاوگه‌ش بوو که‌ ناگری شه‌ری ئیران و

تیراق هه‌لگیرسا. بنه‌ماله‌ی پزگار وه‌ کوو زۆربه‌ی خه‌لکی شار له‌و شاره‌ و ده‌ورو به‌ری
مانه‌وه‌ و پزگار ئه‌زموونی خویندن و فیربوونی له‌ ناو ناگر و خویندا به‌ ئاکام گه‌یاند.
پاش وه‌رگرتنی بره‌وانامه‌ی دیپلۆم له‌ سالی ٢٠٠٠ دا بۆ درێژه‌دان به‌ خویندن چوه‌
زانستگای پیشه‌یی ئاو و کاره‌بای تاران. پاش ته‌واو کردنی خویندن له‌ به‌شی
ئه‌ندازیاری ئاو و ئاووه‌پۆدا، وه‌ کوو سه‌رباز له‌ کۆمپانیای «ئابفا»ی پارێزگای
کوردستاندا ده‌ستی به‌ کار کرد. ماوه‌ی کورتی سه‌ربازی مه‌ودایه‌کی زیرپن بۆ
ناوبراو بوو تا زانسته‌کانی بکاته‌ کرده‌وه‌ و له‌ خزمه‌تی شار و هاوولاتیانیدا بێت. که‌
له‌و ماوه‌ کورته‌دا توانی بیه‌ته‌ ئه‌ندامیکی کارا و جیی متمانه‌ی زانستی ئه‌و به‌شه‌ی

كارى لښه كړد. به لّام به داخه وه مهرگ مه وډاى نه ډاو له كاتى سه فهرىكى زانستى بؤ شارى ئيسفه هان له پړكه وتى ۲۷ ژوييه ۲۰۰۲ دا به هوى كاره ساتى هاتو وچووه مالئاوبى له ژيان و له گه له كهى كړد.

خوالئخو شبوو له ماوهى دوو سال پاش ته واو بوونى زانستگا بيچگه له كومه لى نوو سراوه و بيره وهرى ته ده بى، توانى فهره ننگنامه يه كى فارسى - ننگليزى وه ك يه كه مين «فهره ننگنامه ي تايهت به ناو و ناوه پؤ» پيشكهش به كتيخانه ي كوردى بكات.

موسليح كونه پوښى

سالى ۱۹۷۵ زايى له گوندى «سه له سى» مريوان، له بنه مالّه شىخانى كونه پوښى چاوى به ژيان هه ليناوه. باوكى شيخ سهره دين و دايكى مه جبووبه خاتوونه.

سالى ۱۹۸۱ جانتاي خوښندن له كولّ نه كات و پړنگاي مه زراى خوښندن له قوتابخانه كانى شارى مريواندا نه گريته

به ر. هر له م شاره دا قوناغى سهره تاي و ناوه ندى ده پړ. له گهرما و گهرمى شه پرى ئيران و ئيراق و ناواري خه لكى مريواندا، بنه مالّ كه يان پوو له شارى سنه نه كات و سالى ۱۹۹۳ قوناغى دوا ناوه ندى له سنه ته واو نه كات. هر له و سالّ ده لايه بى به ماموستا و بؤ په واندنه وهى شه وه ننگى نه زانى شاپړى خزمهت به مندا لاني گه ل و هوږى له دپهاته كانى مريوان ده گريته به ر.

خولياى زانست و فېر بوون هانى ته دات كه به ره و كانياوى فېر بوون له زانستگا كان پروات و سالى ۱۹۹۶ له زانكوى به هه شتى تاران له به شى كومه لئاسيدا وه نه گيرت. له سالانى ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ يشدا ماسته رى ليكولينه وهى كومه لايه تى له زانكوى تاران ته واو نه كات. له په ناي وانه و تنه وه له قوناغى دوا ناوه نديشدا وه ك ماموستا له گه ل زانكوى په پيام نورى مريوان هاو كارى نه كات.

موسليح له پال وانه و تنه وه دا، چالاكيكى فهره ننگى و مه ده نييه و له پيكيه نيان و به رپوه بردنى نه نجومه ن و كومه له مه ده نييه كاندا پړوليكى كاراي بووه؛ له وانه به شدارى له پيكيه نيانى نه نجومه منى پيشه يى ماموستايانى مريوان، چالاكى له نه نجومه منى زانستى فهره ننگى - هونه رى فه ژين و... هتد، هه روه ها له گه ل

کومه سیږنی فرههنگی شورای شاری مهرباندا هاو کاریه کی چر و پری هه یه.

نهمه ش کارنامه ی نهم نووسره یه:

۱- پیشکesh کردنی زورتر له بیست وتار له کور و کوبونه وهی نه ته وهی و نیو نه ته وه یه کاند.

۲- سی گه لاله ی لیکولینه وه .

۳- ماموستای برده وامی رینویتی لیکولینه وه و تیزی قوتایانی زانکو و ماموستایانی قوتابخانه کان.

عبدولرحمان رحیمی نیا

سالی ۱۹۷۶ی زاینی له گوندی «یلوو» له بنه ماله یه کی هه ژار و نه دار، دوا ی سی کچ، ئاواتی بنه ماله کی که بوونی کورپک هه بووه وه دی دیت.

پنج سالی خویندنی سه ره تایی له قوتابخانه ته پ و توزاوی گونده کی کوتایی پی دیت. قوناغی ناوه ندی هاوکات له گه ل شهر ی ئیران و ئیرا قدا له گونده کانی ده ور و بهر و له مهرباندا تپه پاندووه.

پایزی سالی ۱۹۹۰بؤ خویندنی قوناغی دواناوه ندی له «ناوه ندی باره یانی ماموستایان» و ه ر نه گیریت.

پایزی ۱۹۹۴ داری زانستی بهر نه گریت و له گوندی «پیر باباعه لی» سه ره به شاری «قوره» نه بی به ماموستا. دوا ی سالی ک بؤ مهربان نه گه رپته وه.

سالی ۲۰۰۶ کولیزی زمان و نه ده بی فارسی ته واو نه کات و به پروانامه ی به کالور یوسه وه نه بی به ماموستای وانه ی زمانی فارسی له قوتابخانه کانی مهربان. له سه رده می خویندنی دا هه ست به وه نه کات که نه توانی شیعر یان چیر وک بخولقینی و دواتر خوی دهر نه خات و نازناوی «ئاوان یلوووی» بؤ خوی هه لئه بری ریت.

له یه که م ساله کانی ماموستاییه وه به چر و پری ده ست له مل پښتووس بووه و بریک له چیر وکه کانی سادق هیدایه ت، جه مال میر سادقی و مه نسوور یاقووتی و

شیعری فرووخ فەرپوووغزاد و پابلۆنیرۆدا و چەندین چیرۆکی منداڵان وەرئەگیرێتە سەر
زمانی زگماکی خۆی. هەر وەها لە زمانی کوردیشەووە چەند چیرۆکیکی شیرزاد
حەسەن و ڕەئوف بێگەرد و ... وەرگیراوەتە سەر زمانی فارسی.
ئێستا کەش بەرھەمەکانی ھەموو لە نێو دەفتەرەکانیدا و لە تاقی کتێبخانە کەیدا
ماونەتەووە و ھەلیان بۆ نەپەخساوە ھەوای جیاوازی کتێبخانەکان ھەڵمژن.
بەرھەمەکانی «ئاوان بیلووویی» لە گۆڤارەکانی سروە، زریبار و ڕەوت و ھەر وەھا
لە کتێبی «گۆلچینی شیعری شاعیرانی کورد (۱)» ... بڵاو بوونەتەووە.

کۆچەرتیل
ئەری تۆ لە ئاوازی کام تیلی
دارتیلەکانی تەلەفوونی پۆژئاواوە ھاتووی...؟!
کە لە ئاوازی «سورین بەفری»
کەنار «باران دەشتی زریبار»ی من ناگەیی؟!
بۆ لە من ناگەیی؟!
بۆ دەگەم لیت؟!
نێوان من و تۆ
نە ھەوت کێوھ
نە ھەوت دەریا...!
نێوان من و تۆ تەنیا ھەناسە یە کە...!
دە دەستە کانت یینە!
با لە گۆلستانی دڵما بیانچینم...!

بەختیار کەریمی

لە وەرزی ھاوینی ساڵی ۱۹۷۶ی زایینی لە مەریوان لە
دایک بوو. قوناغی دواناوەندی لە مەریوان تێپەر ئەکات و
ساڵی ۱۹۹۵ لە زانکۆی تاران وەرئەگیرێت و ساڵی ۲۰۰۰

۱. لە لایەن ناوەندی بڵاو کردنەوەی فەرھەنگی نەدەبی سەلاحەدین ئەبویبەھووە دەرچوووە.

له ټيراندا بۇ پله ی سهرتر واته دوکتورا (PHD) ههر له زانکوی تهوړپز وهرنه گيريت و له وهزارتې پهروهده و بارهينان واز ديتيت و له وهزاره تې علوم (زانکوی کوردستان) وه ک ماموستا و نهدامی زانستی ليژنه ی کيميا دهست به کار نه بيت. نه مهش به شيکه له چالاکیه زانستیه کانی:

۱- نووسين و چاپی ۵۵ وتار له گوڤاره به ناوبانگه کان (ISL) ی نهوړوپی و نه مریکايدا، وه ک :

J. Chem. Thermodynamics, Fluid Phase equilibria J. Chem. Eng. Data
Chem.Eng. Science, iophysical Chemistry, Polymer ... و

۲- پيشکesh کردنی زورتر له سی وتاری زانستی له کونگره نه ته ووی و نیو نه ته ویه کاندا.

۳- به رپوه بردنی دوازه گه لاله ی ليکولینه وه.

جه مال محه ممدی

جه مال محه ممدی سالی ۱۹۷۷ ی زاینی له مریوان چاوی به ژيان هه ليناوه. باوکی محه ممد سالح و دایکی مه حبووبه خاتوونه. قوناغه کانی خویندنی تا وهرگرتنی دیلوم له مریوان درژه پیداوه. سالی ۱۹۹۹ له بهشی زمان و نه ده بیاتی ټینگلیزی له زانکوی بارهینانی ماموستایانی تاران به کالوریوسی وهرگر توه. دوو سال دواتر ماستر و پاشانیش دوکتورای زانستی کو مه لئاسی له زانکوی تاران ته واکردوه. ټیستاش وه ک نه دامی لیژنه ی زانستی زانکوی کوردستان له سنه خزمهت ده کات.

چاپ کراوه کانی نووسه ر:

۱- بیروپاکانی نه م دواییه ی کو مه لئاسی، به هاوکاری همید ره زاجه لایی پوور، سالی ۲۰۰۸.

۲- خویندنه وه ی فهره نگی، هژمونی و فهره نگی گشتی، ۲۰۰۰.

به ره می وهر گپړاو:

۱- وهرچه رخانی پیکهاته ی بواری گشتی، یورگن هابرماس، ۲۰۰۵.

٢- پيشه کيه ک له سهر پای فهرهنگی هاوچهرخ، ئاندورا ميلنر و جف براویت، ٢٠٠٦.

٣- یورگن هابرماس، ئل.ئی.هاو، ٢٠٠٨.

٤- فهرهنگی میژووی نه ديشه کان، فیلپ پی. واینر، له سی بهرگدا، ٢٠٠٦.

٥- کۆمه لئاسی (معرفت و زانست)، دیوید گلوور و شیلاف ئسترابریج، ٢٠٠٤.

٦- بۆچوونه کانی خراپ که لک وهرگرتن له ماده هۆشبهره کان، دن.جی لتیری، ٢٠٠٥.

٧- خویندنه وهی فهرهنگی، پروانگه کان و کيشه کان، ٢٠٠٨.

٨- موسیقا وه ک کرۆکی کۆمه لگا، ٢٠١٠.

٩- سه بارهت به خویندنه وهی فهرهنگه، کۆ وتار، ٢٠٠٩.

ئهم نووسهره، چه ندين وتاری زانستی وهرگيرپاوه ته سهر زمانى فارسى و له گه ل زۆرىک له گۆفار و پۆژنامه کان وه ک: راهبرد، هم ميه ن، آينده ی نو، جام جم، اعتماد و زربار هاو کارى کردووه.

کاوه دهستووره

سالى ١٩٧٧ى زايینی له گوندی «باشماخ» چاوی به ژيان هه لئاوه. ناوی دایکی رايیعه و باوکيشی محهممه ده. سالى ١٩٨٠ هه واری ژيان بۆ شاری مەریوان نه گویزنه وه و به هۆی شه پری ئێران و ئیراقه وه پوو له سنه نه که ن و ماوه ی سی سال له سنه نه مینه وه. قوناغه کانی خویندنی تا وهرگرتنی دیپلۆم له سالى

١٩٩٦ له قوتابخانه ی ئیمام غه زالی مەریوان درێژه پێداوه. سالى ٢٠٠٠ له به شی زانستی کۆمه لئاسی له زانکۆی تاران به کالۆریۆسی وهرگرتووه. دوو سال دواتر ماسته ری یه که م - نامه که شی له سهر ناسیۆنالیزمی کوردی و بنه ماکانی - ته واه نه کات. سالى ٢٠٠٥ بۆ درێژه دان به خویندن نه پرواته فهرانسه و سالى ٢٠٠٦ ماسته ری دووه می له زانکۆی سۆربۆن له سهر کۆمه لئاسی و لاتانی نه وروپی - نامه که ی له سهر مه سه له ی په گه ز لای میشل فوکۆ - وهرنه گریت. له سالى ٢٠٠٧ وه خه ریکی خویندنی دوکتۆرای کۆمه لئاسیه. له چه ندها کۆر و کۆبونه وه ی کولتوریدا به شداری کردووه.

جالاکیه کانی نووسەر:

- سالی ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۲ بهرپرسي ناوهندی کولتوری کازیوه له زانکۆی تاران.
- خاوهن ئیمتياز و سهرنوسهری گۆڤاری ڤاڤه - تاران.
- سهرنوسهری گۆڤاری نویسا- تاران.
- ۲۰۰۹ دهستهی نوسهرانی گۆڤاری لۆمۆندی دیپلۆماتیکی کوردی - پاریس.

کوورش ئه مینی

سالی ۱۹۷۷ی زاینی له شارهدی «نۆدشه» له بنه ماله یه کی
نیشتمانپهروهه له دایک بووه. دایکی خاتوو ئایشی و باوکی
محهممه د پشهیدی ناوه.

قوناغی سه ره تایی و ناوهندی و دوانو ندیش هه تا
وهه گرتی دیپلۆم هه ره له نۆدشه بووه و له زانستگای زانسیته
پزشکیه کانی شاری کرماشان و هه مه دان کارناسی بیهداشتی
حیرفه ای وهه گرتووه و له زستانی سالی ۱۹۹۷وه دانیشتووی مه ریوانه و له
نه خۆشخانه کانی شاری مه ریواندا خزمهت ده کات.

یه کهم نووسراوه ی به نیوی «نقطه صفر» له قوناغی دواناوه ندیدا و له سالی ۱۹۹۵
له گۆڤاری «ایران فردا» دا بلاو ئه بیته وه.

وه ک کارنامه ی فه رههنگی ئه م نووسه ره، ئه توانین ئاماژه بکه یه به وهه گێرانی
کتیپی «شازده بچکۆله» ی ئانتوان سه نه ته گزۆپیتری به زاراوه ی هه ورامی. ناوبراو
وتاره کانی له گۆڤار و هه وته نامه کانی سیروان، ئاسۆ، پیام مردم و مه هاباد دا بلاو
ئه کاته وه.

پهرویز پۆسته می

پهرویز پۆسته می، کوپی علی و نه جیبه خاتوونه. وههزی
بههاری سالی ۱۹۷۷ی زاینی له ناو شاخه سه ره بهرز و
دلپ ڤینه کانی «هه ورامانی ته خت» چاوی به ژیان هه لێناوه. قوناغی
سه ره تایی له هه ورامان و قوناغی ناوهندی له قه لاجی ئه خوینی.

له مەریوان دیپلۆم وەرئەگریت. نیگار کیشی وە ک بەهرەیه کی سروشتی له گەل حەز و خواست و لیپرانی خۆیدا پەرە پێئەدات و سەرنجی مامۆستاکانی له قوتابخانەکاندا پائە کیشی و ئەوانیش ئەبن بە هاندەری. بەلام ئەوەندە خەریکی نیگار کیشی و پەنگ ئەبێت کە زۆرجار له لایەن خزم و نزیکانییەوه بەرنگاری ئەبنەوه. ئەم هونەرمنەندە له وەرزی هاویندا بۆ بژیوی ژیان و کپرنی پێداویستیەکانی نیگار کیشان له تاران کرێکاری کردوو. بۆ پەرەپێدانی ئەو بەهرەیه بە شیوەی زانستی، له وانهکانی مامۆستایانی گەورە ی نیگار کیشی وە ک: هادی زیائەدینی، ئەکبەر مەنسووری و فەردین سادق وەزیری چێژی زانستی وەرگرتوو. له دواى وەرگرتنى دیپلۆم لهو بوارەدا، وە ک نیگار کیشی کی کارامە و لیھاتوو بە شیوەی تاک و کو پیشانگای کردوو ئەو. له پەنای ئەم هونەرەدا بەشیوەیه کی زانستی فیزی دەف لێدان ئەبێت و وە ک مامۆستای دەف چەند خولی فێرکاری له مەریوان ئەکاتەوه. حەز و خولیاى هونەر هانیداوه کە دەلاقەیه کی تری هونەر بە پووی خۆیدا بکاتەوه و پوو له دنیای وینەگرتن و فیلمسازی ئەکات و کارنامەیه کی پەنگینی لەم بوارەدا بۆ خۆی تۆمار کردوو. بە هاوکاری شەهین خاتوونی خێزانی زۆریک له داب و نەریتی تایبەتی ناوچەى هەورامانی وە ک فیلمی دیکۆمێنتاری هەلگرتوو.

کارنامەى فەرھنگى پەرویز پۆستەمى:

- ۱- فیلمی کورتی «کەوش». ۲- فیلمی «گۆرانیە ک بۆ پوو بار». ۳- فیلمی «هیاکان له نێو بەفردا ئەمرن». ۴- فیلمی «سفرەیه ک بۆ شادی پۆحەکان». ۵- فیلمی «پاجال».
- ۶- فیلمی «بەرد». ۷- فیلمی «ژین و ئەوین». ۸- فیلمی «میوانی گازه». ۹- فیلمی «میراتی مەندۆخ». ۱۰- فیلمی «تووله پێ». ۱۱- فیلمی «جێگە پێیه ک له باراندا». ۱۲- فیلمی «زستانی هەورامان». ۱۳- هاوکاری له گەل رادیۆ و تەلەفزیۆنەکان.

په ثووف سه عیدیان (ناریا هه ورامی)

له سپته مبهري سالی ۱۹۷۷ی زایینی له گوندی «نویڼ»ی هه ورامان، زیډی که له پایوی مه بدانی رامیاری و خوړاگری، «ماموستا نه مین حه یدهری»^۱ له دایک بووه. سرده می منالی له ناو که ژ و کتوه کانی هه ورامان تیپهر بووه و نهو شاخانه ی به قه لا و پال پستی هوزه که ی ناسیوه. ههر له گوندی نویڼ ناردوویانه ته

قوتابخانه و هاوکات له گهل قوتابخانه که یدا، درسی قورنان و کتیبه سره کیه کانی مه کتبخانه ی ثایینی خویندووه.

په ثووف ده لی: «ههر له سرده می فقیه تیدا بوو هه ستم به وه کرد که ده بی بو فره هنگ و که لتووری ولاته که کم هه ول بده م.» پوژ له دوی روژ نه م هه سته، که له سره تادا په نگ و چیژی ثایینی هه بوو، قوولتر و گه وره تر ده بوو. بویه بو هوشار کردنه وه ی لاوان و منالانی زیډه که ی، کتیبخانه یه کی به ناوی «حرا» واته مه لهند و کوگای بیر و هزر و هه لسانه وه، له گهل هاوپړی بچکوو که کانی کتیبخانه که یان سره په رستی ده کرد. به هه ول و تیکوشانی نه وان، «حرا» په ره نه سه ینیت و بو ماوه ی چوار پینج سال هه ول کانی به رده وام ده بن. ههر نه مش نه بیسته بنه ما بو هه ول و تیکوشانی زوړتر. له پال کتیبخانه که شدا، بو ماوه ی دوو سال، چندين پولی زانیاری و ثایینی و روشنیری بو لاوان و نه ندامانی حرا دانا. نه م هه ولانه دریژه یان هه بوو، هه تا کوو له سالی ۱۹۹۶ دا زانستی ثایینی له قوتابخانه کانی پاوه، په وانسه ر، سنه، کرماشان، مریوان و هه ورامان ته واو کرد. سالی ۱۹۹۸ له تاقیکاری زانکوډا سره نه که ویت و نه چیته زانکووی زانستی ئیسلامی په زه وه ی (دانشگاه علوم اسلامی) له شاری مه شههد و بو ماوه ی چوار سال، لهو زانکوویه نه مییسته وه و به کالوریوس ته واو نه کات. هاوکاتیش له حوزه ی خوړاساندا، ماسته ری زانستی ثایینی وه نه گریټ. دوی ته واو بوونی خویندنه که ی گه راپه وه بو کوردستان و له بهر چنند هوپه ک له

۱. په کی له پوښنیران و تیکوشه رانی گوندی «نویڼ» بووه که سالی ۱۹۶۸ له لایه ن پوژمی پاشابه تیه وه ده سبه سر و بو ماوه ی سځ سال له زیندانی «قه جر» له شاری تاران به ند نه کریټ. دوی نازاد بوونی له زیندان، له لایه ن «ساواک» وه ده زمان خوارد نه کریټ و مالناوایی له ژبان نه کات.

کاری دهوله تی بیبهش کرا.

له زانکودا بوو که بیرى گؤړا. بهره و بیرى کوردایه تی گه پرایه وه. به هوى نزيك بوونه وهى له کتيبخانه گه وره کان، له گه ل زمان و فرههنگ و نه ده بى کوردى شاره زابوو. دوا به دواى نه وه، له زانکودا هه وللى دا بو هوشيار کرنه وهى دؤستانى کوردى کرماشانى و خوراسانى. بهم بؤنه وه پښتووسى کوردى بو نووسين و چهند دانيشتى کى بو فتر کردنى پښووسى کوردى له گه لىان پىک هينا. شاره زابوونى به ميژووى وه لاته کهى، له سالى نه وه لى زانکوه، زياتر بيره نه ته وایه تیه کهى بزواند.

له سهر هه وله كانى كتيبخانه ی «هرا»، که نه مجاره تام و چيژى کوردایه تيان گرتبوو، له هه وارى کراويه دول و دهره ويان، له سهر بهر زاييه كانى، «مرؤله و بهرزله» گروپى کى هونه رى نه دبى پىک هينا به ناوى «يارسان»، هوى ناونانى گروپه که به يارسان نه وه بوو که يارسان و يارسانيه کان به دريژايى شش سهد سال بنيات نهر و پهره دهرى فرههنگى هه ورامان بوون.

نهم گروپه دواتر به ناوى نه نجومه نى فرههنگى - نه ده بى بيسارنى هه ورامان، له ميريوان له ژير ناوى نه نجومه ن، ده ورى تازه ی خوى بينى. ئيستا که نه نجومه ن خاوه نى گوڅارى ناوخوى به زاراهى هه ورامى به ناوى «ده لاقه» يه و بو زيندوو کردنه وهى نه ده بى هه زار ساله ی هه ورامى تيده کوڅيت.

په ثووف سه عيدان وه ك نووسه ري كى به توانا به زاراهى هه ورامى و سورانى و به زمانى فارسى خه ري كى چالاكى فرههنگى - نه ده بيه و بابه تانه كانى خوى له گوڅاره كانى سيروان و ناوينه و فرههنگى كوردستان و تيان دا بلاو كر دؤته وه. به رهه مه چاپ كراوه كانى نووسه ر:

۱- افسانه هاى هورامان، چهل دختر، چهل ديو، چهل پسر و دختر شاه پريان؛ پرتو

بيان، ۲۰۰۴.

۲- سه گوهر شب چراغ (از افسانه هاى هورامان) سفير علم، ۲۰۰۷.

۳- صد سياچه مانه از هورامان، با همكارى فرياد شيرى، مشكى، ۲۰۱۰.

۴- ناماده كردنى ديوانى شيعرى «هؤنراوه كانى داى كى سه لام» (فريشته عه له وى).

۵- ناماده كردنى ديوانى شيعرى «به هشتى هه ورامان» ي سه يد په ثووف حسيلى.

نامادهى چاپ:

- ۱- نه فسانه کاني هورامان، به هاو کارى په ثووف مه حموود پوور.
- ۲- وهر گپرانى کتيبى «فرويد له ترازووى ژيريدا» له نووسينى ماموستاى
شاره زوورى، يو سهر زمانى فارسى.

مه سعوود بينه نده

سالى ۱۹۷۷ى زايينى له ميريوان له دايك بووه و قوناغى
سهره تايى، ناوه ندى و دواناوه ندى خوښدى له شاره کاني
ميريوان و سته ته واو کردووه. دواتر له بواري زانستى فيزيا له
زانکوى زه نجان پلهى به کالوريوسى وهر گرتووه و ههروه ها
پلهى ماستهري له بواري زانستى کوښناسهيدا له زانکوى تاران
به پيشکesh کردنى نامهى «شيكاريى په خنه گرانهى گوتاريى
گوڅاره خوښد کارييه کان سه بارهت به کيشهى نه ته وه کان له تيراندا» وه ده ست هپناوه
و له سالى ۲۰۰۸ وه ک خوښد کاريکى چالاک و ليها توو يو قوناغى دوکتورا
وهر گيراوه.

نهم نووسه ره زورتر له بواري فلسفه و کوښناسهيدا دنووسيت و هه نوو کهش
وه کوو سهر نووسه ري گوڅاري زريبار و نه ندامى دهستهى بهرپوه به ري ناوه ندى
فهرهنگى - زانستى پونان دريژه به چالاکى نه دات.
کورته به ک له چالاکيه فهرهنگى و زانستيه کان:

۱- دامه زرينه ر و بهرپرسي ناوه ندى فهرهنگى - نه ده بى خوښد کارانى کوردى
زانکوى زه نجان «فه ژين».

۲- نه ندامى دهستهى دامه زرينه ر و بهرپوه به ري ناوه ندى - زانستى پونان له ميريوان.

۳- سهرنووسه ري بلاو کراوهى خوښد کاريى «آفاق نو»، زانکوى زه نجان.

۴- سهرنووسه ر و بهرپرسي بلاو کراوهى خوښد کاريى «فراسو»، زانکوى زه نجان.

۵- نه ندامى دهستهى نووسه رانى بلاو کراوهى خوښد کاريى «پونان»، زانکوى

کوردستان.

۶- نه ندامى دهستهى بهرپوه به ري کوښگره ي نيونه ته وه يى نه نفال، زانکوى کوردستان.

۷- بەرپرسي يەكەمىن فستىقالى پۇشنىرى كوردى پۇنان، شارى مەريوان.
 ۸- سەرنووسەرى وەرزانامەى فەرھەنگى - كۆمەلەيتى زىربار.
 لەم گۇفار و پۇژنامانەدا وتار و بەرھەمەكانى ئەم نووسەرە بلأو بوونەتەوہ:
 رەھەند، گەلاوئىژ، ئايەندە، پامان، ھاوولالتى، چاودىر، زىربار، پۇژھەلات،
 سىروان، پاسان، دەنگ، ناسۆ، دىدگاہ، اعتماد مىلى و ...

مېھدى چۆرى

مېھدى چۆرى كورپى سەيد محەممەد، كورپى سەيد
 زەينەلعبدين، كورپى ئاغا حسين، كورپى حاجى سەيد حەسەنى
 چۆرى، ناسراو بە «عەللەمەى چۆر» ە.

لە وەرزی پاییزی سالى ۱۹۷۷ى زايینی لە بنارى قەلەبەرد لە
 مەكۆى زانست و عىرفان و لە گوندی «چۆر» و لە زیدەكەى
 بلیمەت و نووسەرى بەناوبانگى كورد «موسەننەفى چۆرى» لە بنەمالەيەكى ئايینی لە
 دایك بوو. خویندنی سەرەتایی لە چۆر دەست پیتەكات. دوو سال لە خویندنی تیپەر
 نابى كە باوكى مالتاوايى لە ژيان ئەكات و ئەركى بەخو كوردنى ئەكەویتە ئەستۆى
 دایكەوہ.

سالى ۱۹۸۸ لە دواى كۆچى دوايى زانای گەورە و پایەبەرزی مەريوان، «مامۇستا
 سەيد عەتای چۆرى»^۱، بۆ درێژە بەو رېبازە لە پۆلى يەكەمى دواناوەندیدا قوتابخانە
 جى دىلێت. پروو لە قوتابخانە ئايینیەكەى گوندی «دەگاشیخان» ئەكات. لە خزمەت
 «مامۇستا ئەحمەد پۇستەمى» و خوالیخۆشبوو «مامۇستا ئەسەدى شوكرى»^۲ دا چۆكى
 شاگردى دائەدات.

دواى دوو سال خویندن لەو گوندە جانتای سەفەر لە شان ئەكات؛ بۆ فیر بوون
 پروو ئەیتە سیاناو و دواتریش بەرەو قوتابخانە گەورەكەى بیارە ئەپۆات. پاشان لە

۱. يەكی لە مامۇستایانی ئايینی پایەبەرزی ناوچەى مەريوان بوو، سالى ۱۹۹۳ مالتاوايى لە ژيان کرد.

۲. مامۇستای ئايینی گوندی «بەردەپەشە» مەريوان بوو، سالى ۲۰۰۷ لە تەمەنى ۳۹ سالى لە گەل مامۇستا مەجیدی
 نژماریدا، بە پروو داوى ھاتوچۆ مالتاوايى لە ژيان کرد.

شارە كانى پەوانسەر و سنە (گوندى ئارەنان) درېژە بە خوښدن ئەدات. ديسانەوہ بۆ بيارە ئەگەر پتەوہ و دواى تەواو كړدى چەند پەرتوو كېكى تر لە كۆتايى سالى ۱۹۹۳ لە ژېر دەستى مامۆستا محەممەد ئەمىنى عالىدا، ئىجازەى مامۆستايى و پيش نويزى پتەدرېت. ئەم بەرپزە ئىستا مامۆستاي ئاينى و پيش نويز و وانه ييزى مزگەوتى گوندى «نەنە» يە.

كتيبە كانى موسەننېفى چۆرى و حاجى سەيد حەسەنى چۆرى بۆ نووسين هانى ئەدەن و لە قوناغى فەقيەتدا دەست بۆ پېنۋوس ئەبات.

بەرھەمە كانى نووسەر:

- ۱- حاشيەى چۆرى لە سەر كتيبي «الفرائد الجديدة» ى سيوتى.
- ۲- وەرگېران و ليكۆلنەوہى كتيبي «تصريف زنجاني».
- ۳- «راز ماند گارى مذاھب».
- ۴- ئامادە كړدى پەراويزى چۆرى لە سەر «فناى» لە زانستى «منطق» دا.
- ۵- وەرگېرانى ليكۆلنەوہى دەقى «فتح القريب» لە زمانى كوردییەوہ بۆ سەر زمانى فارسى لە زانستى «فقه» دا.
- ۶- وەرگېرانى ليكۆلنەوہى «منهاج الطالبين» لە زمانى كوردییەوہ بۆ سەر زمانى فارسى لە زانستى «فقه» دا.
- ۷- وەرگېرانى بەشى «حوزوورى قلب لە نويزدا» لە كتيبي «احياء علوم الدين» بۆ سەر زمانى فارسى.
- ۸- وەرگېران و ليكۆلنەوہى ناميلكەى «ايسا غوجى» لە زانستى «منطق» دا.
- ۹- وەرگېران و ليكۆلنەوہى «تصريف زنجاني» لە زانستى «صرف» دا.

هيو نادرى

سالى ۱۹۷۷ ى زاينى لە مەريوان چاوى بە ژيان ھەلپناوہ. خوښدن سەرەتايى لە قوتابخانەى ۱۷ى شەھريوہ، لە ژېر بۆردوومانى پڙيمى بەعسى ئىراقددا تەواو ئەكات. ھەر لەو سالانەدا، كاتىك لە پۆلى چوارەمدا بوو، بە ھۆى بۆردوومانى شارى مەريوانوہ باوكى كۆچى دوايى ئەكات. وەك مندالى

گەۋرەى بنەمالەكەى، لە گەل گىر و گرافتەكانى ژيان و ئاۋارەى و دەربەدەرىي بەرەۋرۋو ئەيىت. خويىندنى ناۋەندىشى ھەر لە قوتابخانەكانى شارى مەريوان تەۋاۋ ئەكات.

بە پىي حەز و ھۆگريەكى كە بە شىئەر و ئەدەبىيات بوويەتى، لە سەرەتاي خويىندنى دواناۋەندىيەۋە، لە سەر پىنۋىنى مامۇستاكانى لە بۋارى ئەدەبىياتدا دەست لە مل پىنۋوس ئەكات و بۆ درىژرە پىدانى ئەو پىنگايە پۆچنەيەك بەرەۋرۋو خۆى ئەكاتەۋە. ئەو حەز و خواستە بوو بە ھۆى ئەۋەى بۆ خويىندەۋەيەكى بەرفراوانتر لە بۋارى ئەدەبىياتدا، پىنگاي زانكۆى تاران بگريئەبەر.

سالى ۲۰۰۰ بە كالورىۋسى ئەدەبىياتى فارسى ۋەرئەگرىت و پاشان ئەبى بە مامۇستا و لە قوتابخانەكانى مەريواندا ۋانە ئەلئەۋە. ھاۋكات لە زانكۆى ئازادى سەنە قۇناغى ماستەر ئەخويىئىت.

چالاكيەكانى نووسەر:

- ۱- ۲۰۰۱ ئەندامى دەستەى بەرپۆەبەرى ئەنجومەنى فەرھەنگى - ئەدەبى مەريوان، ئەنجومەنى سىنقى مامۇستايانى مەريوان، ئەنجومەنى فەرھەنگى - ھونەرى قەزىن.
- ۲- ۲۰۰۷ نوئەرى ھەلېژىردراۋى NGOكان و پىكخراۋە مەدەنىيەكانى مەريوان.
- ۳- ۲۰۰۸ ئەندامى چالاكى كۆمىسيۇنى فەرھەنگى شۆراى شارى مەريوان.
- ۴- بەرپۆە بىردن و بەشدارى كردن لە شەۋە شىئەر و ھەمايشەكان (ئەدەبى، فەرھەنگى، ھونەرى و...)

- ۵- بەشدارى لە دانانى فىرگەى زمانى كوردى بۆ يەكەم جار لە زانكۆى مىللى تاران و ھەروەھا لە ئەنجومەنى ئەدەبى مەريوان.

- ۶- چالاك لە بۋارى زانستى، فەرھەنگى، ھونەرى و كۆمەلەيەتى كە بە بەشدارى كردن لە كۆبۈنەۋەكان و نووسىنى وتار و لىكۆلنەۋەى پۈۈنكەرەۋە لە گۇفارە جۇراۋجۆرەكان (تىشك، پۆژھەلات، زىربار، سىروان، ئاسۆ، دىدگاہ و ...) ئاۋرى لە سەر كىشە كۆمەلەيەتىيەكان داۋەتەۋە.

چەرپەيەك،

ۋەنەۋزى شكاۋى شەقام،

ژانه پاچله کاوه کانی خور؛
 دیسان په نجه م ده قریشکیتیت؛
 چرنو کی «با»
 پرومه تی شار ده پرووشینیت...
 دیسان چر په یه ک..
 چاویلکه ی میژوویه کی شکاو،
 دلی ژاتیک ده خورپینیت.
 به لام
 دیسان.. هه تا دیسان... هه تا دیسان...
 میلوی رقی هه زار ساله م پاناژنریت...

زاهید بارخدا

سالی ۱۹۷۸ ی زاینی له گوندی هه نجیران هاووته دنیاوه.
 له بنه ماله ی سه یده کانی هه نجیرانه و ناوی باوکی شیخ قادر و
 دایکی قه مهرناز خاتونونه.

خویندنی له زیده که ی خووی ده ست پی ئه کات و تا
 پله ی سی ناوهندی له شاری مریوان دریژه پیئهدات. له بهر
 نه بوونی و هه ژاری واز له خویندن دینیت. له بهر ئه وه ی باوکی تامه زرۆی شیعر بووه
 و شیعی زۆریک له کتیبه کانی پۆسته م و زۆراب، له یلی و مه جنوون و شیرین و
 فهرهادی له بهر بووه و هه ر له مندالییه وه بۆی خویندوته وه، هه وینی ئه وه حه زه ش له
 بیر و میشکی زاهیدا ئه گیر سیئت. دواتر باوکی به بۆنه ی کاره ساتیکه وه بۆ یه کئی له
 کوره کانی پیش دیت وه ک یه عقووبی پیغه مبه ر (د.خ) بینایی چاوه کانی له ده ست
 ئه دات. ئه مه ش کاریگه ری له سه ر زاهید دانه نیئت. به هاندانی مه لا ئه حمه دی
 بالیکه ده ر^۱ که پیاویکی زانا و پۆشنیر بووه بواری شیعه ر کانی ئه گوڤدریت و به

۱. بالیکه ده ر: گوندیکه له سه ر سنووری کوردستانی باشوور.

مه محمودی باوکی وه ک یه کڅ له شوین که وتووانی پښازی نه قشبه ندی، به بونه ی ئالوزبوننی بارودوخی رامیاری ناوچه که له گه ل کڅچی شیخ عوسمانی سپړاجه ددینی هه واری ژبانی بۆ کوردستانی تیراق نه گوږیتته وه.

له پینج سالیډا لای باوکی خویندنی به قورثانی پیروژ و کتیبه سهره تاییه کانه وه ده ست پیته کات. به وته ی خوی دوو هوکار سهره کی زورتر بۆ خویندن هانیان داوه، که بریتین له: یه که م؛ له گه ل باوکی بۆ به غدا نه پروات و له کوږیکی زانستی - عیرفانی له مالی شیخ عوسمانی سپړاجه ددینی له به غدا به شداری نه کن. دوا ی نه وه ی که شیخ عوسمان دوو سوره تی قورثانی پی نه خویتیته وه پروو نه کاته باوکی و نه لی «مه لا مه محمود حه تمه ن مه شیو پی کوږی وانی». دوو هه م: ههر له و سه فهره دا له باره گای گه یلانی به خزمه تی ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی موده ریس نه گه یه ن و دوا ی پیشکش کردنی کتیبی «سه نا و سکا لا» له سهر کتیبه که نه نووسی «بوساحیب گیان، خوا بیکا به ساحیبی عه قل و عیلم و عه مه ل له پښگای ئیسلامدا».

نه م ماموستایه له خزمه تی نه م که سایه تیانه دا چو کی فقهیته تی داداوه و چیژی زانستی وهر گرتووه وه ک: سه ید حامد که رهمی له دوو پرووه، سه ید حامدی کوږی ماموستا نه حمه د ههر له دوو پرووه، مه لا سه لاح قادری له نی، مه لا عه زیزی بندو لی له دهره تفی، مه لا خالید دهره کیی له کانی دینار، ملا سه ید عه بدولای هه ورامی له مریوان، مه لا محه مه دی مل چه ور له مریوان، مه لا یونس دزاوهری له چوږ، مه لا عه لی هه ورامی له گو شخانی، مه لا جه مال و مه لا باسیت له سیاناو، ماموستا ئیبراهیم له زالواوی کرماشان، ماموستا فهرادی شکاک له میاوقی ورمی، ماموستا محه مه دی به داقی (وه ک گوږگر) له پیرانشار و له ناکامدا سالی ۲۰۰۲ لای مه لا عه بدولپه حمانی کوږی مه لا نه حمه د گردک سپی له پیرانشار پروانامه ی زانستی وهر نه گریت. له گونده کانی دوو پلووره و سیفی خوار ماموستایه تی کردووه و ئیستاش له گوندی نی گیرساوه ته وه.

شعیری شاعیرانی کورد و فارس وه ک: فه نایی، نالی، سه عدی و حافیز و پښمانی جه ک له نده ن و خویندنه وه ی بیروپراجیاوازه کان کاریگه ریان له سهر داناوه و بیر و هه ستیان بزواندووه. نه م ماموستایه وپرای خزمه ت له بواوی ئیینیدا، له هه لبه ست و

شيعردا ده سټيکي توانای هه يه.

هه موو کاتي سه وزه که پر م
 بو ئامانجکي پيروزه
 بو ئاواتيکي پروونا که
 بو بريني هم ريگايه، کي نه ترسه؟! کي دل پاکه؟!
 بو سر که وتن له هه ورازه، کي ها ورازه؟!
 من به ته نياش بئ ملي نه شکه نجه ي لاره پي ده پر م
 نايه لم له ولايتيکدا که شم پازي نه در کيني
 بير مانگه شه و نه خنکيني
 راستي که ويته بستيني
 ئاوا ته کانم له گهل خو م به مه ناو تاريکي قه بر م
 چو ن ويژداني من هه ل گري
 چاويلکه ي بابه قوش بس پر م
 نانا به پي هه لديم به بال نه فر م
 هه موو کاتي سه وزه که پر م تا له ولايتيکدا ده مر م
 فريشته ي خو شه ويستي ديت
 مو مي ئيمان و نيشتان داگر سيني له سر قه بر م

عه بدوللا نازدري دوخت

بيستي مارس ي سالي ۱۹۷۸ ي زاييني له گوندي «ژان»،
 سر به ناوچه ي ژاوه رو ئه بي به سيهم مندالي مام په مزان و
 فاطمه خاتووني خيواني.

به هو ي کوچ و ئاواره يي باو کييه وه، به هاري زانستي له
 کوردستاني باشور چرو ئه کات و تا وهر گرتني ديلوم هه ر
 له وي ئه مي نيته وه.

يەكەم بەرھەمى شىئەرى خۆى وەك پەرتووك لە ژيەر ناوى «شىوئە كانى كوچىكى ئىوارەوخت» پيشكەش بە كىتبخانى شىئەر و ئەدەبى كوردى ئەكات. لە زۆر گوڤار و پوژنامەدا بەرھەمە كانى كەردووئە ديارى بوو ھۆگرانى ئەدەب. زۆر بابەت و نووسراوئە تەرى ئامادەى چاپ و بلاو كەردنەوئە كە ھىشتا بوئى نەپەخساوئە بيان كات بە ديارى. وەك:

۱- تەور و پەنجە، كۆمەلە شىئەر.

۲- ئەو ئافەتەنەى بەم شارەدا تىدەپەرن پرووتى پرووتن، كۆمەلە شىئەر.

۳- پەراوئەزە كانى پياويك، سەرنجى جوړاو جوړ.

۴- پوژنامە ديوارى قووتابخانە كەى ئىمە، چىروكى بيانى.

...

ئەم شاعىرە ھەنوو كە دانىشتووى مەريوانە و لە رېڭاى بىناسازىيەو بژئوى داين ئەكات.

فەريد پەروازە

لە دايك بووى ۱۹۷۸ى زايىنى گوندى «نئى»ى سەر بە شارى مەريوانە، سالى ۱۹۸۴ وەك مندالانى تەرى ئاوايى دەنرئە خوئىندنگە، سەرەپاى خوئىندن، لە كاتى پشوو دانى ھاوئاندا لە كاروبارى وەرژيړى و باخەوانيدا دەستى بەدست باوكىوئە بوئە ژيانى بە ھەژارى بردوئە سەر. لە خوئىندنگەدا بە فەرمى ھەتا سالى يەكەمى دوئاوئەندى دەخوئىنئى و پاشان بە ھۆى گىر و گەرتى ژيانەوئە دەست لە خوئىندن ھەلئە گريئ.

سالە كانى ۱۹۸۹ و ۱۹۹۰و بە ھۆى خوئىندەوئە شىئەرە كانى شىرين و فەرھاد، خورشيد و خاوەر، لەيلى و مەجنون، قەلاى خەبيەر، رۆستەم و زۆراب و ھتد ... لە نئو بنەمالە كەيدا (وئەكوو باوى سەردەم) بە شىوئە سەرەتايى فيرى خوئىندەوئەى زمانى دايكى خۆى (واتە زمانى كوردى) دەيئ.

لە دواى خوئىندەوئەى ئەو شىئەرەنە پى دەنيئە قونائىكى دىكە، واتە ديوانە شىئەريە كانى ماموستا قانع، وەلى ديوانە، ئىل بەگى جاف، پىرەميئرد و ھتد ... موتالا دەكات. لە دواى ئەو قونائەش بوخوئى ھەستى شاعىرانەى تافى لاويئەتى ئەجوئى و

به شيعرى نويوه دهست نه كات به نووسين. به لام هه روه ك خوى دهلى به شيعر نووسين قه ناعه ت ناكات و دهست نه داته وتار نووسين. هاوكات له گهل نه وه شدا ته نيا به خويندنه وهى شيعر تاسه ى ناشكى و به نه ندام بوون له كتيخانه ى ميريوان، كتيخانه ى خويندنگاكان و قهرز كردنى كتيب له دؤستان و هه فالان و خويندنه وهى به رده وامى گوڤاره كانى سروه، ناوينه، دوحه وتونامه ى ناويه ر و هتد... بوارى خويندنه وهى نه گورپ. له سالى ١٩٩٩ يه كه م وتارى به ناوى «ژن، زين، ژيان» له بلاڤو كى "نه نديشه" ى نه نجومه نى نه ده بى ميريوان بلاو ده يته وه.

به هاو كارى چهن د دوستيكى سالى ١٩٩٠ «نه نجومه نى فهره ننگى نه ده بى نى» داته مزرين.

له چوار چيوه ى نه نجومه ندا سهره پاي كاروبارى نه نجومه ن دهست نه داته وهر گيراني وشه، زاراه، ناوى رپكخراوه سياسيه كان و كو كردنه وهى نه و وشه و زاراه كوردiane كه له فهره ننگه كاندا ده گمهن و دهست ناكه ون. ناوبراو په رتو كيك له و بواره دا ناماده ى چاپ ده كات كه به هو ى گرفتيكه وه كه بو ى پيش دى، نه و په رتو كه نه فه وتى. بيجگه له و چالاكيه هه ولى داوه له گوڤار و حه وتونامه كاندا وتار بلاو بكاته وه. له ماوه ى شه ش سال چالاكى نه نجومه نى فهره ننگى نه ده بى «نى» دا نه نداميكى كارامه بووه و چهن د خولى فير كارى سهره تاي زمانى كوردى به پروه بردووه.

وتاره كانى له م گوڤار و پروژنامانه دا بلاو بوونه ته وه: نه نديشه، زرييار، سيروان، سروه، پروژه لات، ناسو و هه روه ها چهن دين وتار و وهر گيراو له گوڤاره كانى كوردستانى ئيراق دا.

توفيق مورادى (رېبوار هه جمنه ى)

نه م شاعيره ناوى توفيقه و كورپ نه حمه ده ناسراو به «رېبوار هه جمنه ى»، سالى ١٩٧٨ ى زايينى له گوندى «هه جمنه» ى ميريوان چاوى به ژيان هه ليناوه.

خويندنى سهره تاي و ناوهندى هه ر له هه جمنه ته واو نه كات و له دووه مين به هارى خويندنى دا دهستى قه ده ر، زور زوو له گور و تينى نه چرپيت و ناسورى بى باوكى ده فته رى هيواكاني نه درپيت. به لام

دايكيكى ژير نهو بوشاييهى بۇ پر ده كاتهوه؛ ورهى پى ئەبه خشيت و بهره و زانست هانى ئەدات و بۇ درېژەدان به خويندن پرووى ئە كاته سهولاولا و مەريوان و سنه. هاوكات له گەل خويندن بهوتەى خۆى بۇ بژيوى ژيان و يارمەتيدانى بارى ئابوورى بنەمالەش، ئەم ئيش و كارانهى كردووه: وەرزىپر، كرىكارى، شوانى، كووتال فروشى و ئىستاكەش كاربه دەستى دايەرهى بازىرگاني شارى مەريوانه. هاوكاتيش له زانكو خەريكى خويندنى زمان و وىژەى فارسىيه.

«پېوار هەجمەنى» هەر له سەرەتاي خويندەنوه وه ك قوتاييه كى قسەزان له زۆر كۆر و كۆبوونەوهى هونەرى و ئايىنى و ... به وتار و هەلبەست يان وىژەرى به شدارى كردووه و تواناي خۆى نواندووه.

وه ك هاو پۆله كانى بى بەش بووه له زمانى زگماكى خۆى، به لام كورد وتەنى: ئەوين و هونەر سنوورىيان بۆنييه. هەر له سەرەتاي لاوييه وه به ئەوين و سۆزى پرماناوه چووه ته پيشواى هونەر و به گويدان به دەنگى مامۆستا حەسەن زيرە كى نەمر و خويندەنوهى پەرتووك و ديوانى نووسەران و هۆنەرانى كوردى وه ك قانع و هيمن و هەزار و هەردى و مەلهوى ... له سالى ۱۹۹۳دا يە كەم هەلبەستى دائەنى و ماوهى حەفدە سالە له م پىنگايەدا بى وچان خەريكى نووسينه.

كارنامەى فەرھەنگى ئەم شاعيرە برىتيه له:

۱- وەرگىراني قورئانى پيرۆز به شىعر و هەلبەست بۆ سەر زمانى كوردى له ده هەزار دېرە شىعردا كه له ژىر چاپدايه.

۲- زيرە ك نامە، ژياننامەى حەسەن زيرە ك به شىعر ئامادەى چاپ.

۳- كوردستان نامە، ناوهرۆكى شىعرە كانى برىتين له عيرفان و ئەوين و دوورى و سروشت.

۴- گولزاري هەجمە، مێژو و جۇغرافياى هەجمە به شىعر و هەلبەست.

له ئاسمانى كوردستان ئەى مەريوان! تۆ هەتاوى

بۆيه سەر به رزى له دونيا، له بۆ وىژە به رزه ناوى

گولئى ئەشق و خۆشه ويستى، شارى زانست و هونەر

مەلبەندى شيرانى ژين و بۆ ئەديان، تيشكى چاوى

حامد كۆنە پۆشى

حاميد كۆنە پۆشى، بەھارى سالى ۱۹۷۸ى زايىنى لە مەريوان، لە بنەمالەى شىخانى كۆنە پۆشى چاوى بە ژيان ھەليناو. باوكى شىخ سەدرەدين و دايكى مەجبووبە خاتونە.

ئەوھى كە لە مندالى خۆى لە يىرى مايىت بۆمبا، گولە، ئاوارەيى و شەپە. لە سنە خویندىنى سەرەتايى دەست پىدەكات،

بەلام شەپ مەوداى مانەو لەویش ناداتە بنەمالە كەيان و بۆيە خویندىنى سەرەتايى لە ئاوارەيى ئەم دى و ئەو دىدا درىژە پى ئەدات.

سالى ۱۹۹۵ لە مەريوان دىلۆمى بىر كارى وەرئەگرىت و لە تاقىكارى وەرگرىتى خویندكار بۆ زانكۆكاندا پلەى بىست و سىى بىر كارى و يەكەمى زمانى ئىنگىلىزى وەدەست دىتت. ھەر ئەو سالى ئەبىتە خویندكارى «ئەندازيارى كۆمپىوتەر» لە زانكۆى «عيلم و سەنەت»ى تاران. پاش تەواو كردنى خویندىنى ئەندازيارى دىتەو مەريوان و لە بوارى كۆمپىوتىردا كار دەست پىدەكات.

لە سالى ۲۰۰۴ بۆ خویندىنى ماستەرى «لىكۆلىنەوھى كۆمەلايەتى» دەچىتە زانكۆى تەورپىز و ئىستاش (۲۰۱۱) خەرىكى خویندىنى دكتوراى كۆمەلناسى، لقى «پەرەپىدانى ئابوورى و كۆمەلايەتى» زانكۆى تەورپىز.

چالاکىيە مەدەنى و فەرھەنگىيە كانى نووسەر:

بەپىوھەردى چەندىن خولى فېرکردنى نووسىن و رېژمانى كوردى، ھاوکارى لە گەل بلاقوگ و گوڤارە فەرھەنگى و خویندكارىيە كاندا، ئەندامى دەستەى دامەزرىتەر و دەستەى بەپىوھەرى ناوھەندى زانستى - فەرھەنگىيە رۆنان، دەبىرى ناوھەندى فەرھەنگى - ھونەرىي قەژىن، ئەندامى ئەنجومەنى ئەدەبىي مەريوان.

شەرىف موراى

شەرىف موراى، كوپرى «مەممەد ئەمىن» و «ئامىنە خاتون»، سالى ۱۹۷۸ لە شارى «مەريوان» چاوى بە ژيان ھەليناو و لە بۆن و بىرامەى باوك بى بەش بوو. ئەركى بەخىو كردنى وەئەستۆى مامىوھە بوو. خویندىنى سەرەتايى تا وەرگرىتى فەوق دىلۆم لە

مەريوان خوڭندوو يە تى. سالى ۲۰۰۶ ژيانى ھاوبەشى پىكھېناوھ. شەرىف لە بواری شىئەردا چالاكى ئەنوئىت.

ناسنامەى فەرھەنگى ئەم نووسەرە:

۱- لە سالى ۱۹۹۷ ھەندامى ئەنجومەنى ئەدەبى مەريوانە.

۲- چوار خول ئەندامى دەستەى بەرپۆھەرى ئەنجومەن. (دوو خول ھەك بەرپرسی ئەنجومەن).

۳- دەستەى دامەزرىنەرى ئەنجومەنى ئەدەبى ھۆزانى زانکۆى پەيام نوورى مەريوان.

۴- بەرپۆھەردنى چەند خولى فێرکاری زمانى کوردی.

۵- بەشداری لە چەندین فستیڤالى ئەدەبى لە ناو خۆ و دەرەوھ.

۶- ھەدەست ھێنانى پلەى سېھەمى شىئەرى نوێى کوردی لە فستیڤالى شىئەرى نوێى کوردی سالى ۲۰۰۳ لە سنە.

۷- ھەدەست ھێنانى پلەى يەكەمى شىئەرى قوتايانى پارێزگای کوردستان سالى ۱۹۹۹.

۸- کۆمەلە شىئەرىكى ئامادەى چاپ.

تا تەر بوون ماتلى ئیوارەم

ھاوڤئ!

بېرى ئەم بارانە

ھەنسەکت ناکات

تۆ بۆ دەزگىرانی خۆرەتاو باشى

ئەو لە من کالتر

نىگات مارە دەکات.

لە ساردى خىباباتىک

پەنجەکانم بەشى گووشىنى گەرمیت ناکەن

لێى گەڤئ ھاوڤئ، لێم گەڤئ

بۆنى با ساردیم

خەشە تەنیا لە شىئەرم ھەلواسئ.

قیزه‌ی تله‌فون به توره بوون دانامرکی و
 نامیزی له ئیواره‌وه هه‌نسک نه‌نی
 ته‌نیا ییم لیزمه‌ی له هه‌رچی چه‌تره هه‌راسان ده‌مگوشی
 له به‌ر ئه‌م چه‌خماخه
 له شی‌عرم دوا‌ی باران نه‌نووسی
 تاته‌پوون ماتلی ئیواره‌م
 نه‌ک له گه‌ل هه‌تاودا کال پ‌رواته‌وه
 تو له ته‌نیا ییه‌وه ده‌ست پ‌نده‌که‌م و
 هه‌نگاوێک له ئیواره‌وه ده‌ج‌وپ‌نیم
 ئیواره‌ش خ‌وی ئه‌کات به‌ شی‌عرداو
 زووتر له نیگات ده‌مخواته‌وه.
 من به‌ ئیواره‌وه گ‌وچ کراوم!
 هه‌رچی کاله، له ئیواره‌دا ده‌تو‌یت‌ه‌وه
 که‌س بری ئه‌م خه‌ونه‌ ناکات
 هاو‌پ‌ی!
 پ‌وو له ئیواره‌ بالا نه‌که‌ی
 نه‌ک چاوه‌پ‌وانیم بتناس‌یت‌ه‌وه و
 بالا‌ی له به‌رزی کا
 هاو‌پ‌ی!
 بری ئه‌م بارانه هه‌نسک ناکات
 بری هیچ بارانی‌ک هه‌نسک
 هیچ بارانی‌ک...

ئەسكەندەر مورادى

سېتىمبەرى سالى ۱۹۷۹ى زايىنىى لە بنەمالە يە كى مام ناوەندى لە گوندى «گورگەيى» چاوى بە ژيان ھەلئناوہ. باوكى «مەممەد» و دايكى «عەتییە» خاتوونە. قۇناغى سەرەتايى خويندىنى لە زیدەكەى خۆى و قۇناغى ناوەندى و دوا ناوەندى لە سەولاولا ئەبەرىت و سالى ۱۹۹۶ لە بەشى زانستى جۇگرافىادا لە زانكۆى تاران وەرئەگىرىت. بە وتەى خۆى: «ھاوكات لە

گەل خويندىنى رەسمى لەم بوارەدا ھەستەم بە بۆشايەك لە خۆمدا دەکرد، ھەر بۆيە بە تەنيا و بى ھىچ مامۆستايەك زمان و جۇگرافىا و مېژووى كوردەم بە تىر و تەسەلى مواتالا کرد». سالى ۲۰۰۱ لە تاقىكارى زانكودا بەشدارى ئەكات و بە پەلەى سېئەمەوہ سەرئەكەوئ و بە پەلەى يەكەمەوہ ماستەرى لە بەشى «زانستى راميارى و ژئوپولەتيك» تەواو ئەكات. پراوانامەكەشى لە سەر بابەتى «ژئوپولەتيكى كوردستان: رۆلى ھىزە ناوچەيى و پەرا ناوچەيەكان» ئەنوسىت.

بەكەمین ئەزموونى رۆژنامەگەرى لە ھەوتەنامەى سىرواندا دەست پئەكات و دواتر لە گەل ھەوتەنامەى رۆژھەلاندا بە نووسىنى وتار ھاوكارى کردوہ.

بۆ تىراو بوون لە كانىاوى زانست، سالى ۲۰۰۵ لە تاقىكارى بۆ قۇناغى PHD بەشدارى ئەكات و بە پەلەى يەكەمەوہ لە زانكۆى تاران لە بەشى ژئوپولەتيك وەرئەگىرت. سالى ۲۰۰۸ دەرقتى خويندىن لە «زانكۆى لاتروبيى ئوسترالىا» لە ژىر چاوەدێرى «پروفیسۆر جوزف كاميرلى» پئەدرىت. دوو وتار لە ژىر ناوى «ژئوپولەتيك دژى ژىئوپولەتيك و پۆست مودېرنىزم» و «كودى ژئوپولەتيكى ئىران» پېشكەش ئەكات و تىزى لە سەر «ژئوپولەتيك و گوتار» پېشكەش بە زانكۆى تاران ئەكات.

ئەم نووسەرە، بە نووسىنى وتارى زانستى - لېكۆلنەوہ چالاكى ئەنويىت و بەرھەمى لەم بوارەدا دوو كىتەبەكە لە ژىر چاپدايە.

نهيوب حهق بين

سالى ۱۹۷۹ى زايىنى له گوندې «گاکل» چاوى به ژيان هه ليناوه. باو کى «مام عه دوللا» و دايکى «نامينه خاتون» ه.

له تهمه نى سى سالى نه يوبدا بڼه ماله کى بى کوردستانى باشور کوچ نه کهن و له شارى سلېمانى قوناغى سهره تايى دهست پيښه کات و نه و قوناغه له سلېمانى نه برېت. به هوى بارى ئالوزى تيراقه وه سالى ۱۹۹۲ نه گه پښه وه مەريوان. دواى نه و گه پانه وه هه لى بى نره خساوه درېره به خويندې بڼه. له سالى ۱۹۹۴ وه به خويندنه وهى شيعرى شاعيرانى گه وړه وه ک: قانع، نالى، موفتى پنجوينى، فايه ق بېکه س و پيره ميردى نمر خولياى هه لېه ست و هوښه وه نه بېت. دواتر به به شدارى کردن له «کورپى غه ريبان» نه و هه ستهى گه شه نه کات و خونچهى هه ست و شيعرى نه پشکويت و نازناوى شيعرى «قهرزار»ى بى بى خوى هه لېه دوه.

به هه ست کردن به نازاره کانى کو مېلگا و مروفت دوستى شيعره کانى به دوو شيوهى کلاسيک و نوئ هه لېه ستى هه يه. ده فته ره شيعريکى نامادهى چاپه. قهرزار خوى له گه ل دنيای هونه ر و موسيقادا تېکه ل کردوه و به دهنگى ديوان خه م په وين و شادى هينه رى به زم و کوپى دوستانيه تى.

نمونه يه ک له شيعره کانى قهرزار:

«دوورى تو»

له کام وشه پارېمه وه که زور جوان و پازاوه بى
له بى مناله شيعريکى شهوى دووريت که ژاوه بى
په نا بى کام پرسته به رم وه کوو خوينى دلم سوور بى
که بى تاريکى بى توپى هيوايه کى پر له نوور بى
له کام شه رابى چهند ساله قوم له دواى قوم بخومه وه
که نيتىر باسى تو نه که م شه و و پوژ له بهر خومه وه

۱. کوپى غه ريبان، کو مېلک له شاعيران و هه لېه ست وانانى مەريوان که شه وانى هه ينى هه ر حه و ته به ک بى خويندنه وه و هه لسه نگاندنى شيعر و هو نراوه کانين له مالى يه کتيان دانينشن.

گولّدانی بهر په‌نجره‌که‌م یه‌ک جار باسی تۆم له‌لا کرد
 خۆی دا له‌ شیشه‌که‌ی پالّی و گیانی خۆی هه‌لا هه‌لا کرد
 سازه‌که‌م هه‌تند گه‌پا به‌ ناو ئاوازی ئالّوز و چرا
 هه‌تا دوا تالّی پرچی خۆی پنیو یه‌ک له‌ دوا یه‌ک چرا
 زامه‌کانم کرد به‌ مه‌قام له‌ گه‌لّ ئاوازیکی نه‌رما
 به‌سته‌له‌ک بوو دام به‌ بولبول ئاره‌قی تکان له‌ شه‌رما
 ئیتر هانا بۆ کۆ به‌رم که‌ باسی دووری تۆی لا که‌م
 کۆ ماوه‌ که‌ به‌م ده‌رده‌وه ئه‌ویش وه‌ک خۆم که‌له‌لا که‌م
 نه‌مپرو که‌ بۆ عاله‌م جه‌ژنه‌ و وامنیش به‌ خه‌می تۆوه
 له‌ دووری به‌رامه‌ی زولفت ئه‌ژنۆی خه‌م ئه‌که‌م به‌ بۆوه
 «قه‌رزار» به‌و هیوا یه‌ بژی ئه‌و گۆی گری ناله‌ی تۆ بۆ
 که‌ ساتی یه‌سته‌ ساقیت و چاوه‌کانی پیاله‌ی تۆ بۆ

په‌حمان په‌حیمی

سالی ۱۹۷۹ی زاینی له‌ گوندی «زه‌ کریان» له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی
 مام ناوه‌ندی چاوی به‌ ژیان هه‌لّیناوه‌. له‌ نیوان سالانی ۱۹۹۰-
 ۱۹۹۱ له‌ زیده‌که‌ی خۆی خویندنی سه‌ره‌تایی ته‌واو ئه‌کات.
 سالی ۱۹۹۰ باوکی مائاواپی له‌ ژیان ئه‌کات و ئه‌رکی
 به‌خێوکردن و په‌روه‌رده‌کردنی ئه‌که‌ویته‌ ئه‌ستۆی دایکیکی
 لیها توو که‌ له‌ گه‌لّ دوو برا و خوشکه‌که‌یدا وه‌به‌ر خویندنیان ئه‌نیریت. له‌ به‌ر نه‌بوونی
 قووتابخانه‌ له‌ گونده‌که‌ی خۆی قۆناغی ناوه‌ندی و دوا ناوه‌ندی له‌ دیها ته‌کانی
 ده‌ورو به‌ر مه‌ریوان و شاری مه‌ریوان ئه‌خویتی و له‌ سالی ۱۹۹۸ دیپلۆمی
 بیرکاری (ریاضی - فیزیک) وه‌رئه‌گریت.

سالی ۱۹۹۹ له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی کنکووردا له‌ به‌شی کان (معدن) بۆ زانکۆی
 کوردستان وه‌رئه‌گیریت که‌ دواتر له‌ سه‌ر ویستی خۆی بۆ به‌شی وه‌رزشی ئه‌یگۆریت
 و سالی ۲۰۰۳ پروانه‌ی به‌ کالۆریۆسه‌که‌ی وه‌رئه‌گریت.

حەز و خولای فیر بوونی زۆرتر هانی ئەدات کە لە کانیای زانستی زانکۆدا تینوویەتی خۆی بشکێتی. لە هەمان سالددا وە ک قووتاییەکی سەرکەوتوو بوو خۆبەندنی ماستەری زانکۆی رازی کرماشان وەرئەگیریت. سالی ۲۰۰۵ ییش ئەو قوناغە سەرکەوتوانە ئەپریت. هەر لە قوناغی ماستەردا دەست لە مل پینووس دەکات و گۆفاره زانستییەکانی ولات و دەروە و لات ئەبڕی و وتارەکانی لە بلاقۆکە نێونەتەویە کاندایەکی: ISI و SIRCCanada «ایندکس بەوون» چاپ و بلاو ئەکاتەو. لە سالی ۲۰۰۴ تا سالی ۲۰۰۶ بە شیوەی کاتی لە بەشی وەرزشی زانکۆی کوردستاندا وانه ئەلیتەو. ئەم نووسەرە ئیستا ئەندامی زانستی زانکۆی ئازادی مەهابادە و هاوکاتیش قووتایی دوکتورای بەشی فیزیۆلۆژی وەرزشی (PhD) زانکۆی گیلانە.

پەحمان پەحیمی تا ئیستا زیاتر لە پانزە وتاری لە گۆفاره زانستییەکانی ناوخواو دەروە و ولاتدا بە چاپ گەیاندووە و لە کۆنفرانسه نێونەتەویەکانیشدا وتاری پیشکەش کردووە.

سەلام قادری

سالی ۱۹۷۹ ی زاینی لە مەریوان چاوی بە ژیان هەڵناوە. سالی ۱۹۸۵ بە بۆنەی شەری ئێران و ئێراق و هەروەها شەری ناوخواو شار بە جیدیلن و ئاوارە ئەبن. چوار سالی سەرەتایی لە دەربەدەری دا ئەخوێتیت. لە دواي تەواو بوونی شەری بنەمالەکیان بوو شاری مەریوان ئەگەریتەو و تا وەرگرتنی دیپلۆم درێژە بە خۆبەندن ئەدات.

بارودۆخی شەری و دەربەدەری و ئاوارەیی لە گەل لە ناو چوونی مامەییەکیدا، کاریگەرییەکی زۆری لە سەر دانهنن و لە قوناغی دواناوەندیدا پەنا بوو نووسین ئەبات و هەر لەو سەردەمەدا یە کەم بەرھەمی خۆی شانۆنامەییە کە ژێر کاریگەری شیعریکی مێھدی ئەخەوانی سالیس بە نیوی «مەشخەلی کورژاوە» ئەنووسیت.

سالی ۲۰۰۲ یە کەم پەرتووکی خۆی وە ک کۆمەڵە شیعەر لە ژێر ناوی «من برادەر خانە گومانم» چاپ و بلاو ئەکاتەو. سالی دواتر، دووھەمین بەرھەمی خۆی کۆمەڵە

شيعرېك له ژير ناوى «دهسه و پاره» پيشكesh به دنيای مندلان نه كات. سالى ۲۰۱۱سيهم به رهه مى به نيوى «نيسان ناوى نه خوشييتكى تازه به» چاپ و بلاو نه كاته وه. به نووسيني شيعر له گهل پوژنامه و گوډاره كوردیه كان وه ك زريبار، سه ردهم و سيروان هاو كاري نه كات.

له سالى ۲۰۰۵ وه تا ئيستا (۲۰۱۱) چهندين شانؤنامه نه نووسيت وه ك: ئوكسيژنيك بو مهرگ، هيتر، لارشا، ماسى گرتن له وشكيتيدا، پوځيا و رهوشه نه ك، مهزنوون، كه له وانه «ئوكسيژنيك بو مهرگ» له شاره كانى ميريوان و سنه و سقر و ... پيشان نه دريت.

وهر گيپراني شانؤنامه گهلى «پوژى نوى، مهينه تى نوى» و «ديسان به زمه كهى جاران» له نووسيني نووسه رى گه وه «داريوو فوم» بو سه ر زمانى كوردى له به رهه مى كانى هم نووسه رهن. ناو براو ئيستا دانشتوى شارى ميريوانه و پيشه و كاري نازادى هيه.

مه ستوره خوسره وانى

مه ستوره پايزى وه ك ده روازهى هاته ژوره وهى هه وارى ژيان هه لپارد. له وه رزى پايزى سالى ۱۹۷۹ى زاييندا ناوايى «باشماخ»ى وه ك هه وه لين ديمه نى زين چاو پيكه وت. به هوى شه رى تيران وعيراقه وه هه ر سالهى له گونديك خويندوويه تى. له ئاكامى ئاواره يى و ده ربه ده رى له گهل

بنه مالكه ياندا نيسته جتي شارى ميريوان بوون. پيش ده ست پيكردى قوتا بخانه له لايه ن باوكيه وه فيرى نووسين و خويندنه وه نه بى. به وتهى خوى يه كه م جار كه ده ستى برد بو پينووس و كتىب، نهو كاته بوو كه به هوى كاره ساتيكه وه له بنه مال كه يان ون نه ييت و نهو مال له كه نه يدؤزنه وه، يه كه م كه س بوون كه پينووس و قامكه كانى ده ستى به يه ك نه ناسين.

نووسين و خويندنه وهى كوردى له پولى چواره مى دواناوه ندييه وه به نووسيني شيعره وه ده ست پيته كات و يه كه م به رهه مى شيعر له ژير ناوى «فرميسكى كانياو» بلاو كرده وه ته وه.

مەستورە ئىستا خويندەكارى بەشى كارگېرى بازەرگانى زانكۆى ئازادى سەنە و
لە شارى مەريوانىش نىشتەجىيە.

عەدنان داستوار

عەدنان داستوار سالى ۱۹۸۰ى زايىنى لە گوندى «كالى
ژوورو»ى مەريوان لە دايك بوو. باوكى عەبدوللا و
فەرمانبەرى «دايەرەى حەج و ئەوقاف» و دايكى شۆخاتوونى
ناو. دوو سالى خويندنى سەرەتايى بە بۆنەى ئاوارەى و
شەپى ئىران و عىراق لە گوندى «كەلكەجان» و درېزەى
خويندنى تا سالى ۲۰۰۰ لە مەريوان بوو. ھەر لەو سالىدا لە زانكۆى پەرورەدى
مامۇستايانى «تەوپرېز» درېزە بە خويندن ئەدات و دوو سالى دواتر لە سەنە بە كالورىوسى
جوگرافيا وەرئەگرېت و ھەك مامۇستا لە ئاوايە كانى ناوچەى سەولواوا خزمەت بە
منداڵان ئەكات.

جوانى و پازاوەى دەشت و كۆستانى ولات پرايەشەو بۆ پاراستنى ژینگە و لە
سالى ۲۰۰۳و لە ئەنجومەنى سەوزى چا خەرىكى چالاكیە. ئىستەش يەكەك لە
ئەندامانى دەستەى بەرپۆەبەرى «چا»یە. ھاوکات يەكە لە دەستەى نووسەرانى
بلاڤۆكى چيايە^۱.

ئەحمەد محەممەدى

كوپى مەجید و دايكى شەمسە خاتوونە. سالى ۱۹۸۰ى
زايىنى لە ئاوايى قولقوڵەى مەريوان لە دايك بوو. خويندنى
لە شارى مەريوان دەست پېكردوو و ھاوکات لە گەل
خويندنى قوتابخانە، سالى ۲۰۰۰ پرونامەى ئايىنىشى لە لايەن
ناوەندى گەورەى ئىسلامى (مەركز بزرگ اسلامى) سەنەو
پېدراو. لە ھەمان سالىدا پرونامەى مەلایەتیشى لە خزمەت مەلا محەممەدى

۱. بلاڤۆكى ئەنجومەنى سەوزى چيايە، كە لە لايەن ئەو ئەنجومەنەو بە شتوى كاتى دەرئەچى.

شېخه لئیسلا می بانه ای وەر گرتووه. سهره تا به کالور یوسی ئیلاهیاتی له کولیزی
ئیلاهیاتی زانکوی تاران ته و او کردووه و دواتریش هر له وی پله ی ماسته ری زمان و
ته ده بی عه ربی بریوه. ماوه ی پینج سال ماموستای زمانی فارسی له قوتابخانه کانی
شاری مهربوان بووه.

به و ته ی خو ی هیچ هانده ریکی نه بووه به لکو هه ست وحه زیکی به رفراوانی
دروونی به نیسبه ت نووسینه وه هه بووه و ته لئ: «له بواری نو سینی شیعه کانمدا
هه سیتیکی دروونی هه لقولانی شیعه کانم هان ته دات هر بویه زورینه ی
شیعه کانیشم باس له خو شه ویستی بی بناخه م ده کهن. شایانی باسه ته وینی ئاسمانی من
و نیشتان له شیعه کان و له ژیانمدا له کهس شاراو نه یه. نووسینه کانم بواریکی
تایه تیان له خو نه گرتووه. به تایه ت وەر گیراوه کانم هر کات کتییک یان
نوسراوه یه کی باشم دیبیت و ەرم گیراوه ته وه.» ته حمده محمه مده ی هاوکاری
ته نجومه نی فره هنگی - ته ده بی مهربوان و ماوه یه کیش ته ندامی ده سته ی
به پریوه به رایه تی کانونی فه ژینی مهربوان بووه. له گه ل حه وته نامه کانی سیروان،
ئاویه ر، سوران و نیشتان به وتار هاوکاری کردووه. ته م نووسه ره زیاتر له ده
به ره می له بواری نو سین و وەر گیراندا ئاماده ی چاپه.

وینه یه ک له شیعری مندا لان:

پیش ته وه ی خو ر یته ده ر
شه قیک هه ل ته دم له شه و
تا پروونا کی بنو یتم
به ر گه کانم ته گؤرم
دلشاد ته که م پوچ و گیان
ته وسابؤ مه کته ب ته پو م
ده ر سه کانم له به ره
خوا بی کات به نه سییم
پرس سیاره کان بزانم

به یانیان کاتی سه هر
بوخو م هه ل ته ستم له خه و
پشتی په شی ته شک یتم
ده س و چاوم ته شو رم
مسواک ته دم ده م و دیان
تیرو پر ناشتا ده خو م
بیرو هو شم له سه ره
لاوی ژیر و نه جییم
لای ماموستا بتوانم

دوا پۆژی ئەم جیه —————
 ئاسوی پوونی کوردستان

پەروردهی قوتابخانه —————
 گرتومه ته ئیو دهستان

محهمهد کهریمی

حه مهی کهریمی سالی ۱۹۸۰ی زاینی له بنه ماله به کی
 هه ژار و دهستکورت له گوندی هه نجمه چاوی به ژیان
 هه ئیناوه. باوکی ئەحمەد و دایکی فەریده خاتوونه. قۆناغی
 سه ره تایی له گونده کهی خۆی و ناوهندی و دوا ناوهندی
 له شاری مەریوان تهواو کردوو. سالی ۲۰۰۱ له زانکۆی
 تاران به کالۆریۆسی ئیلاهیات و زانسته ئیسلامیه کانی

وه گرتوو. ئەم نووسەرە سەبارەت بە هاندەری له خۆتێندنا ئەڵێت: «له راستیدا هیچ
 کهسێک هاندەری من نه بووه، به داخه وه به هۆی ئەو بارودۆخه ئەبستراک و جموده
 فکرییه که به سه ره گونده کهماندا سه پابوو - به داخه وه تا ئیستاشی له گه ل بێ - به هۆی
 باری ئابووریی که مندالان و گه نجانی تازه پیگه یشتووی به ره و ئۆردوگای کاری
 زۆره کی بۆ شاره کان پاده کیشن بگره بنه ماله کهی منیش وه کوو دیکه ی خه لکه که یتەر
 موخالفی خۆتێندن من بوون».

ئەم شاعیرە سالی ۲۰۱۰ یه کهم کۆمه له شیعی به نیوی «ئاوابوونی ژیان» بڵاو
 کردۆته وه.

محهمهد یه کێ له ئەندامانی چالاکی ئەنجومه نی پێشانگای ماف، ئەنجومه نی
 فەرهنگی ئەدهبیی مەریوان و «ئەنجومه نی زانستی - فەرهنگی پۆنان» ه که چەندین
 خولی فێرکاری بۆ ئاگا کردنه وه ی خه لکی گونده کانی سه رسنوور له مه ترسیه کانی
 مین له ژێر ناوی «من و مین» و خولی فێرکاری زمانی کوردی له مەریوان و سه ولّاوا
 و گونده کانی ده وره به ره پێوه بردوو. ماوه ی سێ سال به ره پرسی قوتابخانه ی ئاواپی
 هه جمه بووه. ئەم په خه گره به نوینی وتار و شیعر له گه ل بڵاؤ که کانی سه ره،
 زریبار، پوانگه، مه هاباد، تریفه، چیا، ئاسۆ، پۆژه لالت، نیشتمان و دیار کهن دا
 هاوکاری کردوو.

عهدنان حه سهن پوور^۱

رېښه وتی ۲۵ مانگی په که می سالی ۱۹۸۱ ی زاینی له مریوان له دایک بووه. ناوی باوکی مه محمود و ناوی دایکی نایشی خاتوونه. له سهره تاییه وه تا کوتای قوناغی دواناوندی له مریوان خویندوویه تی. ثم نووسره هره له سهره تای تمه نی لاویه تیه وه له گهل ویزه ی کوردی هوگری په یدا

نه کات. سالی ۲۰۰۱ وه ک په کیک له نندامانی بهرپوهه رایه تی نه نجومه نی فرهنگی - نه دهی مریوان هله بژیردریت. نه بیته بهرپرسی گوڅاری «په وت» که بلاو کراوه ی ثم نه نجومه نه بووه. هاوکات له بهرپوهه رانی وه رزنامه ی پافه بووه - وه رزنامه ی خویندکاره کورده کانی زانستگای تاران - ثم نووسره له چندین کوڅوونه وه و کوڅگره ی فرهنگی و نه ده پیدا، وه ک کوڅگره ی بیسارانی (۱۹۹۶)، کوڅگره ی ناری (۱۹۹۸)، کوڅگره ی قانع (۲۰۰۰) و ... به شداری چالاکانه ی بووه. سالی ۲۰۰۴ نه بیته نندامی دهسته ی نووسه رانی حه وته نامه ی ناسو. عهدنان حه سهن پوور زور وتار و بابه تی له گوڅار و حه وته نامه کوردیه کانی ئیران و کوردستانی باشووردا بلاو کردوته وه. وه ک کتیب پیوسته نامه به کین به وه گپانی «داهاتوی نازادی» له نووسینی فهرید زه که ریا، بو سهر زمانی کوردی که هیشتا له چاپ نه دراوه.

عیرفان حسینی

عیرفان حسینی، سالی ۱۹۸۱ ی زاینی له گه په کی له یلاخی مریوان، چاوی به ژیان هله نیاوه. باوکی «سید مه حیدین» و دایکی «نه هیه خاتوون» ه. به هو ی شه ری ئیران و عیراقه وه، خویندنی له قوتا بخانه ی ناوی «نی» ده ست پیکردوه و تا وه رگرتی دیلوم له مریوان بووه. سالی ۲۰۰۰ له کو لیژی زمان و نه ده بی عه ره بی «زانکو ی ئه راک» وه رگیراوه. به هاو کاری چند خویند کاریکی تری کوردی نه و زانکو یه، گوڅاری کوردی - فارسی «تریفه» بلاو

۱. ثم زانباریه «کاک عیرفان حه سهن پوور» ده سی خستم که جیگای پز و پزناینه.

ده كه نه وه. پاش دوو سال كانوونى فهرهنگى - هونهرى «پینگاف»ى زانكوى نه راك
دائه مه زرين. هه ر وه ها له ده وړانى خويند كاريدا جگه له و چالاكيانه، له گه
گوفاره كانى «دریچهى حضور، نسل سوم و اهالى امروز» هاو كارى كردوه.

پاش ته واو كردنى زانكو گه پراوه ته وه يو شارى مهربوان و دهستى له چالاكى
مه دهنى و فهرهنگى به رنه داوه و يه كى له نندامانى دهستى به پړيوه به رى ناوه ندى
كولتورى هونهرى «فه ژين» بووه. هه ر له و سالانده له گه ل كومه ليك له لاوانى
ئاوايه كانى ده ورو به رى زړييار و شارى مهربوان «نه نجومه نى سه و زى چيا»
دائه مه زرين. له سه ره تاى ده رچوونى بلافوكى «چيا» وه وه ك دهستى نوو سه ران
هاو كارى كردوه.

فهریده محه ممدى (نارين)

نازناوى نهم شاعيره «نارين» ه. سالى ۱۹۸۳ى زايينى له
مهربوان له داىك بووه. قوناغى سه ره تاى و ناوه ندى و دوا
ناوه ندى هه ر له و شاره دا ته واو ده كات. سالى ۲۰۰۴ له به شى
هونه ره جوانه كانى زانكوى شارى سنه دواين خشتى خانووى
خويندنى داده نيټ.

له دوو خولى فستيقالى گه نجانى رپوژ ناواى تيران له به شى شيوه كارى و ته راحى
پله ي سيهم وه ده ست دينيټ. سالى ۲۰۰۵ يه كه م به ره مى خوى وه ك كومه له
شيعريك به زمانى فارسى، له ژېر ناوى «سكوت خاكستري» (خاموشي خوله مېشى)
ده كاته پيناسه ي ژيانى نه ده بى خوى و پيډه نيټه بازنه ي نوو سه رانى نه ده بى كورديه وه.
نارين يو ماوه يه ك نندامى پړيخواوى ژنانى مهربوان بووه و له بوارى نووسين و
وينه گرتن چالاكى هه بووه. يو ماوه يه كيش ماموستاى «ناوه ندى په روه ردى فكرى
مندالان و مير مندالان» له سنه بووه.

تيستا كه وه ك چالاكى مافى مروف و رپوژنامه وانى سه ره خو كارى نووسين و
ليكولنه وه ده كات و خه ريكي نووسينى كومه له چيرو كيكه له ژېر ناوى «ژانى بوون»
و هه روه ها كارى وينه كيشانيشى له سه ر ته وه رى تولرانس له كومه لگاي كورديدا
به دهسته وه يه.

سۆران حەیدەری

لە یەكەم رۆژی وەرزی بەهاری ساڵی ۱۹۸۳ی زاینی لە مەریوان لە دایك بوو. لە قونای سەرەتاییەوه تا تەواو کردنی دواناوەندی هەر لە مەریوان خوێندووێتی.

لە پەنای دەرس خوێندنیدا گرینگیەکی تایبەتی بە وەرزش داوه و توانیویەتی چەندین پلەی باش لە کێبەرکی

کانی ولاتدا لە کارنامەی خۆیدا تۆمار بکات. ساڵی ۲۰۰۱ بە هۆی پێشھاتێکی بنەمالەکیەوه دەست لە خوێندن بەرئەدات. بەلام چەند مامۆستا و چەند هەفالتیکی دلسۆزی ورەیی پێشەخشی و لە ماوەی چل و پێنج رۆژ دەرس خوێندن، لە تاقی کردنەوی زانکۆی ئەو سالەدا لە بەشی وەرزش (تربیت بدنی) سەر ئەکەوێت. بۆ درێژەدان بە خوێندن ئەچیتە زانکۆی تەوریز.

ساڵی ۲۰۰۵ بۆ خوێندنی ماستەر لە بەشی خەسارناسی و جوولەکانی چاکسازی (آسیب شناسی و حرکات اصلاحی) بە پلەی یەكەم لە زانکۆی رازی کرمانشان وەر ئەگیرێت.

ئەم لاوه بە توانا و لیھاتوو ئەلی: «ئەم دوو سالە ی دوایی خوێندم، بە گورو تینکی وەھا لیپانەوه بوو، کە لە چەندین کۆر و کۆبوونەوهی ناوخۆ و دەرەوهی ولاتدا چالاکی باشم نواند؛ بۆ پێشکەش کردنی وتار لە بیست و چوارەمین کۆبوونەوهی نیونەتەوهیی وەرزشی بۆ بانکۆکی پایتەختی ولاتی تابیلەند بانگھێشت کرام. ئەم نووسەرە ئیستا لە شارەکانی سنە، مەریوان، مامۆستای زانکۆ و قوتابخانەکانە. بەرھەمی رەنج و تیکۆشانی ئەم نووسەرە بە ھاوکاری چەند کەسێکی تر، کتیبیکە لە ژێر ناوی «دایرە المعارف، اختلالات و آسیب های ورزشی» کە چاپ و بڵاو بووەتەوه.

ناسرخواوەری

کۆری «موسەفە» و «عینا» خاتوونە. لە بنەرتدا خەلکی گوندی «بایەوه»ی مەریوانە بەلام لە کاتی ئاوارەیی شەری ئیوان ئیراق و ئێراندا، ساڵی ۱۹۸۳ی زاینی لە بنەمالەکی نایینی لە شاری سنە چاوی بە ژیان هەڵیانەوه.

قوناغه کانی خویندنی تا وه رگرتنی دیپلوم له بواری زانسته مروییه کاند له مریوان خویندوویه تی. ثم نووسه ره یه کی له چالاکانی بواری فرههنگی مریوانه و وه ک نووسین ثم کتیبانه ی به زمانی فارسی له ژر چایدايه:

- سیاه دانه، دانه ی شفا بخش.
- سیواک از منظر اسلام و طب.
- جلوه هایی از فن بدیع در آیات قرآن.
- معجزات علمی در قرآن و سنت.
- اعجاز علمی در چند آیه ی قرآن.
- نمونه هایی از اعجاز علمی در سنت پیامبر.

هادی پرحمان زاده

هادی پرحمان زاده، سالی ۱۹۸۳ ی زاینی له مریوان چاوی به ژیان هه لئاوه. باو کی محهمه د سادق و دایکی «کولسوم» خاتوونه. تا وه رگرتنی دیپلوم له مریوان خویندوویه تی. به کالورژیوسی کتیبداري و پاگه یاندنی له زانکوی ته و پیز وه رگرتووه و ماسته ری له بواری «پوهندییه کان» (ارتباطات) له زانکوی عه للامه ی تاران ته و او کردووه. ئیستا، دانیشتووی سنه و کارمندی کتیبخانه ی گشتی ناوهندی ته و شاره یه.

چالاکیه کان:

- ۱- نه ندای نه نجومه نی فرههنگی - نه ده بی مریوان.
- ۲- نه ندای ناوهندی زانستی - فرههنگی پړوان.
- ۳- ده سته ی به ریوه به ری نه نجومه نی فرههنگی - نه ده بی مریوان.
- ۴- به رپرسی کومیه ی شیری نه نجومه نی فرههنگی - نه ده بی مریوان.
- ۵- به ریوه بردنی خولی فیترکاری زمانی کوردی له مریوان و زانستگانانی ئیران وه ک ماموستا.
- ۶- به ریوه بردنی خولی فیترکاری پړوژنامه وانی له ناوهندی زانستی - فرههنگی پړوان.

- ۷- به پړوه بردنی کارگه ی شیعر له نه نجومه نی فهره نگی - نه ده بی مریوان.
- ۹- سه نروسه ری دوو حو ته نامه ی خویند کاری پوژه ف، (زانکوی ته وپړز).
- ۱۰- بلاو کردنه وه ی بابه تگه لی شیعر، چیروک، و تووژ و لیکولینه وه له حو ته نامه کانی سیروان، ناسو، گوڅاری سروه و زریار.
- ۱۱- به شداری له خولی هه شته می فستیالی گه لایوژ (۲۰۰۴) له سلیمان و هه لباردنی شیعی «نه هیچ زمانیک له نه شقتان فیر» بو به شی کیهر کی فستیال و...

نیره ج قادری

نیره ج قادری، پانزه ی سپته مبه ری سالی ۱۹۸۴ ی زاینی له گه ره کی له یلاخی مریوان له دایک بووه. باو کی «حه سه ن جو شکار» و دایکی «عه ینا خاتون» ه. ساله کانی پیش خویندن و قوتا بخانه ی به بونه ی شه ری تیراق و تیرانه وه ته زی بووه له گه ل ناواری و دهر به ده ری. سهره تای ناشنا بوونی په نجه کانی له گه ل پینووس و پیت تا وهر گرتنی دیلوم له سالی ۲۰۰۲ له شاری مریوان خویندوویه تی. سالی ۲۰۰۲ دا له کولژی وهر زشی زانکوی ته وپړز وهر نه گیریت. سالی ۲۰۰۸ له زانکوی نیسفه هان ماسته ری هه مان بوار ته او نه کات. وه ک کاری فهره نگی، له گه ل گوڅار گه لی «پریار» له ته وپړز، «چیا» له نیسفه هان و «تریفه» له نه راک و تار پشکه ش کردووه. له کانونی «زاگروس» ی ته وپړز وه کوو ده سته ی دامه زرینه ر چالاکی نواندووه. خو شه ویستی زیده کی و هه ست به پیوستی پاراستنی ژینگه، هانداوه، به هاو کاری نازیزانکی تر شه و بیرو که یه کی په پیشتر داپړا بوو، بو دامه زرانندی به شیوه ی فهرمی هه ولی بو بدن. هه ری وه کوو ناهرین ده سته ی دامه زرینه ری فهرمی چیا هاتووه ته نیو مه یدانی چالاکی ژینگه پارپیویه وه. نیسته ش وه ک ده سته ی به پړوه به ری خولی دووه می «نه نجومه نی سه وزی چیا» کار نه کات و له ده سپکی بلاڅو کی «چیا» وه ک ده سته ی نووسه ران خه ری کی چالاکیه.

شلیږ زه‌مانی

له سهره‌تای هاوینی سالی ۱۹۸۴ ی زاینی له گوندی «قه‌لاجی» له دایک بووه. قونای سهره‌تایی و ناوه‌ندی هر له گونده‌که‌ی خوۍ و دواناوه‌ندیشی له شاری مهربان ته‌واو کردووه. ناوبراو توانایی خوۍ به نووسینه‌کانی سهرده‌می خویندنی دهرته‌خات و ماموستایانی دلسوزیش هانی دده‌ن و وره‌ی پی‌ته‌به‌خشن. له کتیه‌رکی نووسین له ناو هاوېولانیدا وه‌ک یه‌که‌م قوتابی قوتابخانه‌که‌ی نه‌ناسریت و پوژ له دوی پوژ گه‌شه‌ته‌کات. له پوولی دووه‌می دواناوه‌ندیدا یه‌که‌م به‌ره‌می خوۍ وه‌ک کتیب له ژیر ناوی «جوانان، چگونه و چرا؟» (لاوه‌کان چوون و بوچی؟) بلاو ده‌کاته‌وه. ئیستاش کتیبکی له ژیر ناوی «زمانی چشمان آسمان نیز برای مان خون گریه کرد» (زه‌مه‌تیک چاوه‌کانی ئاسمانیش فرمیسکی خوینینی بومان هه‌لپشت) ناماده‌ی چاپه.

کاروان شیخولئیسلامی (کارو)

سهره‌تای هاوینی ۱۹۸۴ ی زاینی له «مهربان» له دایک بووه. له قونای دواناوه‌ندیدا له خویندن دابراوه و دوی ماوه‌یه‌ک دابراو چووته سلیمانی و له‌وی به خویندنی شه‌شه‌می دوا ناوه‌ندی، ئەم قونای ته‌واو کردووه. ماوه‌ی سال و نیویک له زانکوی سلیمانی درېژه‌ی به خویندن داوه و دواتر گه‌پراوه‌وه بو ئیران.

سالی دووه‌می دواناوه‌ندی پله‌ی پینجه‌می چیرۆک نویسی له ناو به‌شداربووانی هاوته‌مه‌ن له سهرانسه‌ری ئیران وه‌ده‌ست هیناوه. سالی سی‌هه‌می ناوه‌ندی پله‌ی یه‌که‌می له شیعردا له نیو قوتابخانه‌کانی کوردستان و هرگرتووه. به‌کورتی چیرۆکی «جگه‌ره‌یه‌ک تا مهرگ» له فستیقای نۆیه‌می گه‌لاویژی سلیمانی به‌شدار کرد. هه‌ر له سلیمانی گوفاریکی به‌ناوی «تروسکه‌ی پاز» دامه‌زراند و تا ژماره‌ی سی لئ بلاو بووه‌وه که دواتر به‌هوی گه‌رانه‌وه‌ی بو ئیران درېژه‌ی پی نه‌درا. له‌گه‌ل رۆژنامه‌کانی ئاسو، هاوولاتی، چاوه‌دیر و چەندین گوفار و پۆژنامه‌ی

دىكە ھاۋكارى كىردوۋە و بابە تى بۆ نووسىون.

بەرھەمە كانى ئەم نووسەرە:

۱- «پاراپنەۋەى ھاۋار»، كۆمەلە شىئەر.

۲- «دواین رازە كانى ژيان»، ۋەرگىپران، لە نووسىنى «ئەندرىۆ مېئوس» بابە تىكى دەرووناسى و كۆمەلناسىيە.

۳- «جگەرە يەك تا مەرگ» كۆمەلە چىرۆك، ۲۰۰۷.

۴- «نامۆ و تەنیا» ۋەرگىپرانى پۆمان لە نووسىنى «ژاكلىن سۆزان» لە ژىر چاپ داىە.

۵- «شاراۋە كانى شار»، «تۆ شىتى» دوو بەرھەمى كۆمەلناسى و دەرووناسى كە بە زمانى چىرۆك و وتار لە دەستى نووسىن داىە.

كەيوان جامخانە

سالى ۱۹۸۴ى زايىنى لە گوندى «سەلەسى» مەريوان لە دايك بوو. باوكى «حسین» خەلکى ئاۋايى «شاسوار» سەر بە ناۋچەى سەرشىۋى مەريوان و دايكى «لەيلى» خەلکى ئاۋايى سەلەسىيە. تا تەمەنى پىنج سالى، بە ھۆى ئاۋارە بوونەۋە، لە ئاۋايە كانى شاسوار و سەلەسى ژياۋە و پاشان لە شارى مە- رىوان نىشتەجى بوو. تا تەۋاۋ کردنى قۇناغى دواناۋەندى لە

مەريوان دەرسى خويىندوۋە. سالى ۲۰۰۴ خويىندى زانکۆى لە سنە دەست پىئەكات و سالى ۲۰۰۸ لە بەشى زانستى پەرۋەر دەدا بە كالئورىۋسى ۋەرگرتوۋە. سالى ۲۰۰۹ لە كىيەر كىتى زانکۆدا بەشدارى كىردۆتەۋە و ھەنوۋ كەش لە ھەمان زانکۆ خەرىكى خويىندى ماستەرە لە بەشى گەللەدارژانى پەرۋەر دەدا. كەيوان ھەست و سۆزى خۆى بە شىئەر ئەھۋىتەۋە و نازناۋى شىئەرى «زىيار»ى بۆ خۆى ھەلئاردوۋە.

ئەم شاعىرە ئەلپت: «ئەۋەى كە منى بۆلاى شىئەر و ئەدەبى كوردى ھاندا، ملوانكەى شىنى مامۇستا شەرىف بوو كە بە مندالى ئاۋاتم ئەخۋاست پۆژىك بە تەنپايى بىخوئىمەۋە. بە پىكەۋت سالى ۲۰۰۴ لە زانکۆى كوردستان چاۋم بە مامۇستا شەرىف كەۋت. ھەر ئەۋ پۆژە چوۋمە مالىيان و بۆ ھەمىشە لە مالى شىئەردا بووم بە ميوان. تەنپا دۇنيايەكى كە من ئەتوانم بە ئازادى تىيدا بژىم و خاۋەنى ھە-

مووشتیک بم، دنیای شیعره. دنیایه ک که به زمانی دایکیم تئیدا قسه بکهم و هه موو
دهرده کانمی پی ته رخان کهم».

«حهسرهت»

وام له ههسرهت شه و گاریکا
پیکه نینت
وه ک ئاهه نگی بیتھو وینی ئه لمانیایی
ده ریای دلم
خه و لی بخت
په نجه کانم تا به یانی له ناو قوتا
سی تارئی بی و
تار لی بدات
چهن هه ز ده کهم
تابلویه کی پر له رازی ئه وین ده بووی
وه ک «پیکاسو»
هه ر به و چه شنه ی خوم هه ز ده کهم
بتنه خشینم
شیریکی تازه بوویتایه
پر له ماچی دلداره کان
بمبه «دانه»
بمبه «گوته»
یان به «شیرکو»
بتخولقینم
به و ئاواته م له خوشتین هونراوه کانی جیهاندا
تو په یدا کهم
به ده نگی «ماملی» و «زیره ک»
شه وی ته نیایی بتخوینم...

هه ورامان به هرامی

هه ورامان به هرامی له دایکبووی سالی ۱۹۸۴ ی زاینی
هه ورامانی تهخته. باوکی حامد خه لکی هه ورامان و دایکی
خاتوو په خشان خه لکی هانه گهرمه له یه.

خویندنی سهره تایی له قه لاجی دهست پیکردووه و دواتر له
سه ولواو دیپلومی وهرگر تووه. هه ورامان ئه لیت: «هه ر له
سه ولواو درگای ئه دهبی کوردیم دوزیه وه و بویه هه تا هه تابه دهستی مه نسوور
ره حماني ماچ نه که م که فیری زمانه که می کردم».

سالی ۲۰۰۳ له بهشی کارناسی زانستی په روه رده له زانکوی کوردستان
وهرته گیریت. ئه م شاعیره یه کی له دامه زرنه رانی «بنکه ی ئه هورا» ی زانکوی
کوردستان بوو و یه که م ژماره ی گوډاری «ئه هورا» ی له و زانکویه دا بلاو کردوته وه.
له سالانی ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ دا، دهیری «بنکه ی شیعو ئه دهب» ی زانکوی کوردستان
و سهرنوو سهر گوډاری «سامال» بووه. ئه ندای به پړوه به رایه تی چه ندین کونفراس و
کوبونه وه ی بووه، بۆ وینه: کونگره ی سیاوچه مانه، کونگره ی هه له بجه و کورپی
ریژلینان له شاعیران و هونه رمندانی وه ک گوران، شهریف حسین په نایی، جهلال
مه له کشا، عه باس که مه ندی، مه زه ره خالقی، شیر کو بی که س، عه بدوللا.

هه ورامان چه ندین شیعری له گوډاره کوردیه کاندای بلاو کراوه ته وه. کومه له
وتاره کانی یه که مین کونگره ی ویزه ی کوردی زانکوی کوردستان، له و ناو براوه وه
بلاو بوته وه و ئیستاش وهرگیرانی کتیبی «پژمانی کوردی هه ورامی» له بهر دهستدایه.

تو نازانی!

سیبه رت دیوه

هه ر چی جهسته یه حاشای لیکات؟!

سیبه ری،

هیچی له خوت نه چیت و

تہ مہ یتک بہ جہستہ تہ وہ شور پیت؟!

سیہ ری،

ہیچ ہہ تاوی نہ یشواتہ وہ؟!

سیہ ری کی یاخی،

یاخی لہ خوت۔!

کہ دا نہ نیشم، نہ فریت!

کہ نہ فرم، نہ نویت!

کہ نہ گریم،

قاقای پیکہ نینی وہ پزم کات!

من تہ نیام و لہ سووچی ژوورہ کہم

مہرگ بہ دوا۱ دہرفہ تی نہ گہ پی، پہ لامارم بدا؛

کہ چی سیہ ری یاخیم لہ گہل پۆلی کچا

وانہ ۱ دلدار۱ لہ بہر نہ کہن!

جہستہ ۱ بریناوی من، کفر دہر نہ دا و

نہو نوپڑی شوکر سہر نہ دا!

زور جار لیم نہ شیویت

من، نہوم؛ یا

نہو، منہ؟!

تو نازانی!

گرفتاری ئایہ نندہ یہ کم کہ پرہ لہ

تابلوی تاہوی زامی رابردوو و

بریتک کہ گرفتارہ لہ لہ شما و

جہستہ یی لہ گورستانی باران □!

خەدىجە جەھانى

بەھارى سالى ۱۹۸۵ى زايىنى لە گوندى بەرقەلا لە دايك
بووہ. كچى كاك فەرەج و خاتوو فاتمە يە.

خويندى سەرەتايى ھەر لە ئاوايە كەى خويان دەست
پيكر دوو و قوناغى دواناوەنديشى لە مەريوان تپپەراند. بۆ
درژەدان بە خويندن پويشته سنە و پروانامەى بە كالوريوسي

زمان و ئەدەبى فارسي لە زانكۆى كوردستان وەرگرت. لە تەمەنى پانزە ساليەوہ
دەستى داوہ تە پينووس و بە نووسيني شيعر لە گەل حەوتەنامەى سيروان و
گۆفارە كوردىيە كاني زانكۆى كوردستان، وەك: ئەھوورا، سامال و ھەژان ھاو كاري
كردووہ. ئەم نووسەرە لە ئەندامانى ئەنجومەنى فەرھەنگى - ئەدەبى مەريوانە و كۆمەلە
شيعريكى ئامادەى چاپە.

بەشيك لە شيعرى «پۆز نىيە زەوى لە دەورم نە گەپى»

گەنمە تاوانم!

جانتاي بەفرين شوپە بۆ شار

خۆر پرووكا

لە دەورى باوكم گەپىم

بە بالى كۆتر پيازيترا!

تەرازم كە لە بيايان

چاو شانامە!

بەرد لە سەردەنگم بەن - نابى

داسەنيگا كۆلەو ناتگا:

«بۆچى ھيشت خوشم بوى

كە ئەترانى پۆزىك بە جىم ديلى و

[دەپۆى...!]

بەريار تيراژى نەماوہ

لە چاپت - ئەدەم

مافە چاپى لە زيندانە

ئېتر نەفەر نېم

نفرینم...!

شنۆ جه وانرپوودی

ئەم نووسەرە لە مەریوان چاوی بە ژیان هەڵیناوه. وه ك
خۆی ئەلیت كچی یاقووت خاتوونە و ناوی باوكی محەممەدە.

شنۆی جه وانرپوودی لە زمانی خۆیه وه بناسین: «بە پپی
ناسنامە كەم، ئەلین، بیستی فیبرییه ی سالی ۱۹۸۵ لە دایك بووم.

بەلام تا ئیستەش برپوام نە كردووه لە دایك بووبم. لە مەریوان

ژیاوم و حەوت سالان بووم كە سەر بەستی دەورانی مندالیم گۆرپییه وه بە قوتابخانە ی
سەرەتایی «ئازادی». ئیستە كە لە زانكۆی «پەيام نوور» ی مەریوان ماف ئەخوینم، هەر
نازانم بۆ بە منالی ئەوئەندەم حەز لە خویندن و پۆیشتن بۆ قوتابخانە بوو؟!

نۆ سالم بوو لە حەوشە كەمان لە تەنیشت دارگیلاسیكدا، بە تەواوەتی لەش و
گیانم، هەستم كرد ئەشی بە بالای بەهاریدا بخوینم. بەلام تەنانت یەك وشەم بۆ
نەوترا ... سالیکیان دوو لاپەرەم لە سەر ناوی «كەس لە گول نەبیزراوه» پەش كرده وه
ئەمجا تەلیسمی نووسینم شكاند. پێش ئەوێ ئەنجومەنی ئەدەبی بناسم و لە وێ بېمە
ئەندام، لای مامۆستای بەرپۆرم «كاك لوقمان پیرخزراڤیان» فیری چێژی وێنە كێشان
بووم. پاشان بە پیشوازی دلسۆزانە ی هاوپیانی ئەنجومەنی ئەدەبییه وه دەستم بە
هەولدان كرد بۆ نووسین. لە تەمەنی شانزە سالییه وه لە ئیوارە شیعرە كانی ئەنجومەندا
بەشداریم كردووه. هەر وەها بە هاوكاری چەند هاوپی شاعیر و هەستیار، یەك لەوان
كاك رەئوف مەحمودپوور، چەند ژمارە یەكی بلاقوکی «باران» مان لە ئیدارە ی
ئاموزش و پەرورەشی مەریوان (بۆ یەكەم جار بە كوردی و فارسی) باراند. لە گەڵ
گۆفاری سروەدا هاوكاریم كردووه و كۆمەڵە شیعیكەم ئامادە ی بلاو كردنە وه یه.

كی سەیرمە كا؟

دەستم زۆر ئەكات و نایەت

تازە شۆردوو مە پاره كە

گويم ئەلېم دوكتور!
 بينووسە!
 نەھاتم بۇ بنووسە يان
 بېخۆمەوہ؟
 سەر جەم دەسمان زۆرشت ئەكات
 بەدەم پېئوہ
 جا بېئوہ
 ئەو پېنگايە لە بەرم کردووە پەوان
 کى سە یرمە کا؟
 ھەرا دەى، پرووت نېم
 دوكتور گيان
 تۆ گوى مەدە!
 بەم دەنگىشە
 بە دەم - با - وە بەدەس بېگرە
 بەدەس بېئېرە
 بېئېرە
 گوى مەدە دوكتور
 بە منىش
 تەنیا وریای کەم خەوی بە
 کە ئەشۆریەت
 قەیناکا تازە شۆردووتە
 پارە کە بۆم
 بینووسە بۆم
 کى سە یرمە کا؟
 ون بوونى نىيە ئەم پېنگا
 حەب و حوبى دەستە کانم بۆ بنوینە
 پەوانم کاوہى پېئووستە

بىھىت
 «تابلۆ پەنجەۋ مانگىن
 وىالۆنوو وارانتيوھ نەشمىلانەين
 لەنجەۋ لاروو سەرزەمىن»
 نەۋىھىت
 سەرىشەۋ شۆنى گرەۋاي
 بىۋ ۋەرمى نىمە شەۋىن
 گىلەۋە
 دلم بە تۆدان
 سەرم پەي كۆمنايرە
 پەي ۋەشىت دوعام كەردە
 گىلەۋە
 باۋاچو
 ۋەشەۋىسىچ بىخەش ھەنە!!

محەممەد ناسرى

سالى ۱۹۸۵ى زايىنى لە گوندى «بناۋچلە» مەريوان چاۋى
 بە ژيان ھەلئناۋە. باۋكى تۇفئىق ۋ دايكى كۈلسووم خاتۋونە.
 بەلگەنامەي كاردانى زانستە تاقىكارىھە كانى لە زانستگاي سنەدا
 ۋەرگرتوھ.

ھەر لە سەردەمى خويندنى ناۋەندىيەۋە ھەزى لە فيربوون ۋ
 خويندن بە زمانى كوردى بوو. خويندەۋەي كىيى «چىشتى مجبور»ى مامۇستا
 ھەزار لە كاتىكدا كە ھىشتا كوردى نەزانيۋە ھاندەرى سەرەكى ئەۋ، بۇ فيربوونى
 كوردى بوو.

ماۋەي دوو سال لە ناۋەندى فەرھەنگى ئەدەبىي پىياز لە زانستگاي سنەدا چالاكى
 نواندوھ. ئىستاش خەرىكى خويندنى بە كالۆرىۋسى ئەندازيارىيە.
 ۋەرگىران:

- ۱- کاریگه‌ری، تیکه‌لی و خۆیی بوون له ده خوله‌کدا.
- ۲- بیره‌وه‌ریه‌کانی بینه‌زیر بووتۆ
- ۳- له ده حه‌فته‌دا جوان بینه‌وه
- ۴- وه‌رگێڕانی چه‌ندین به‌ره‌م له بواری ئه‌ده‌بی منداڵاندا له فارسیه‌وه‌ بۆ کوردی ...و

سوره‌یا ئه‌مین

سوره‌یا ئه‌مین کچی محهمه‌د، له دایک بووی سالی ۱۹۸۶زایینییه. به‌لام به‌پای خۆی ئه‌وکاته له دایک بووه‌ که پینووسه‌که‌ی له سه‌ر شه‌قامی په‌میه‌ی کاغه‌زه‌کان پیاسه‌یان کرد. له منداڵیه‌وه‌ حه‌زی له شیع‌ر و شیع‌رنوسین کردووه‌.

هه‌وه‌لین کتیی شیع‌ری به‌ناوی «قیان» له سالی ۲۰۰۳ ب‌لاو بووه‌وه‌ که ده‌سکه‌وتی شیع‌ره‌کانی ته‌مه‌نی پانزه‌ تا حه‌فده‌ سالی بووه‌. له سالی ۲۰۰۳ هه‌وه‌لین شیع‌ری به‌ناوی دُنیا که پیشکه‌شی کردبوو به‌پنج هه‌زار شه‌هیدی هه‌له‌بجه‌ له پۆژنامه‌ی «پیام مردم» ب‌لاو بووه‌وه‌. سوره‌یا ئه‌مین له گه‌ل چاپه‌مه‌نی گه‌لیکی وه‌ک سیروان، ئاسۆشدا به‌ شیع‌ر و وتار هاوکاری کردووه‌. ئه‌م نووسه‌ره ئیستا دانیشتووی مه‌ریوانه‌.

عه‌دنان بادزۆهره

سالی ۱۹۸۷ی زایینی له سه‌رده‌می شه‌پی مالّ وێران کهری ئێران و ئیراق له بنه‌ماله‌یه‌کی ده‌ست کورت و قه‌ره‌باغ له گوندی «باخان» له دایک بووه‌. تا وه‌رگرتنی دیپلۆم له قووتابخانه‌کانی شاری مه‌ریوان درێژه به‌خوێندن ئه‌دات.

به‌وته‌ی خۆی: «کتیی نووسه‌ره گه‌وه‌ره‌کان و پۆمان له گێژاوی خۆیاندا نووقمیان کردم.»

له ته‌مه‌نی پازده‌ سالیه‌وه‌ ده‌س به‌ نووسین ئه‌کات و چیرۆکیکی درێژ به‌ناوی به‌ زندگی برگرديم (بگه‌رپینه‌وه‌ بۆ ژيان) چاپ و ب‌لاوی ده‌کاته‌وه‌. ناوبراو دووه‌م به‌ره‌می خۆی له ژێر ناوی «چاوانی سه‌ی ژنه‌ پانیست» ئاماده‌

ده کات که ئیجازه ی بلّاو بوونه وهی پښادریت. ئه مه کاردانه وهی نگه تیښی له سهر دانه نی و بو ماوه یک پښووس دانه نیّت و ده ست له سهرده ست چهند جاریک تا سنووری خو کوشتن پښ نه چی. دواتر رانه چله کیت و کتییکی تر له ژیرناوی «وقتی فرشته ها گریه می کنند» نه نووسی که ئیستا ئه ویش له به رده ست خوینه راندايه. بادزوه ره پشه ی شیرینی فروشی هه یه و ئیستا له شاری مهربوان دانه نیښی.

هانا سه یفی

له وه رزی زستانی سالی ۱۹۸۸ ی زاینی له مهربوان چاوی به ژيان هه لئاوه. قوناغی سهره تایی تا دیلوم له مهربوان ته واو نه کات و فه وق دیلوم له به شی زمان و نه ده بیاتی ئینگلیزی له زانکوی هه مه دان وه نه گریّت.

سهره تاي نووسینی نه گه پته وه بو قوناغی ناوه ندی. سالی ۲۰۰۲ یه که مین کومه له شیعی که تیکه لاو بووه له گه ل

بیریکی قولی ئه ویندارانه، له ژیر ناوی «ارزانی چشمان تو» به دوو زمانی کوردی و فارسی چاپ و بلّاو نه کاته وه.

سالی ۲۰۰۳ بیر و بوچوونه کانی ژيانی نه گورپت و زمانی نوی بو شیعه کانی هه ل نه بژیریت و له چهن دین میهره جانی شیعی قوتایاندا له شاره کانی سنه و هه مه دان به شداری نه کات و خه لاتی پی نه به خشری.

هانا ئیستا خه ریکی وه رگیرانی کومه له شیعی «قه لا» ی جوانه مه رگ «ژیلا ی حسینی» بو سهر زمانی فارسیه.

غزاله کهریمی

غزاله سالی ۱۹۹۰ ی زاینی له گوندی «قه لاگا» له بناماله یه کی مام ناوه ندی چاوی به ژيان هه لئاوه. کچی «علی» و «مریم» خاتوونه.

له دوا ی شه ش سال تیپه پوون به سهر ژیانیدا، باوکی مال

ټاوايي له ژيان نه کات و نه رکي به خټو کړدني ته که وټه نه ستوي دايکنيکي لټهاتوو و
برايه کي نه مه ک ناس.

تا کوټايي دواناوهندی قوناغه کاني خوښدني له زيږده کي خوځي و شاري
سه ولاوا برپوه. شيعره کاني عه بدوللا په شتو، شاملو، هيمن و هه ژار نه بن به هاندهري
بو دنيای شيعر و نووسين. سالي ۲۰۰۵ ده ست له مل پښووس نه کات و شيعره کاني
نه کات به ده سټيکي کرانه وهی قوتابخانه و زاخاوداني ميشکي هاوپوله کاني. بهري
رهنجي نه هم کچه شاعيره، کومه له شيعريکه که هشتا چاپ و بلاو نه بوته وه.

خوشکي پوخاو

هرمي سووتاو

قه د نه بينراو

واي له نيو تاواني بيه شيدا

ليټ ده پرژيت مهينه تي له دايک بوونت

گوناهت بووني قزي دريژ و جلي نه بينراوته

که ي دلت شه قی برد تواني تاوان باران له بن بينيت

ناگدار به و خوت مه خه نيو ته و خه لووزه ي بوت گهش کراوه

با پروناکي نه دات له سهر جلي زهرقاوياندا

سارپژ بووه زامه کانين کاتي تويان ناوا بيني

هه ستانه وه بو بيسميللا و بو هه لپه رکي

پيشکه شکه پييان حه يا و ئا پرو و نامووس

پيت ناکري پيکه نيني هيچ سووتاويک

هەياس غەربىي

لە ۱۹۹۱-يىلى زايىنى لە ھەورامانى تەخت مەكۇى ئەدىيان و خواناسان، لە بنەمالەيەكى ئايىنى و ئەدەب دۇست و دەست كورت چاوى بە ژيان ھەلئىناوہ. باو كى «جەمال» و دايكى «نەزىرە» خاتونە. لە سەرەتاي مندالىيەو شىئەرى شاعىرانى پاىەبەرزى ھەورامان لە لاىەن

باوكىو ھە بۇ ئەخوئىرئىتەو ھە بۇ بە ھەوئى شىئەرى ھەوئىنەو ھە بىر و ھەزرىدا. بە دەسپىكردى خويئندى سەرەتايى و ئاشنا بوون لە گەل پتە كاندا، يەكەم ھۆنراوہى بەبۇنەي «ھەوتووى مامۇستا»و، ئەھوئىتەو ھە مامۇستايانى دلسۆزى قوتابخانەكەي ئەو بەھەرەيەي تىدا ئەبىنن و زۆرتەر ھانى ئەدەن. ئاشنا بوون لە گەل ھۆنەرەن و ھەلبەستوانانى تر لە كۆر و كۆبۇونەو ھە كاندا كارىگەرى ئەرىنى لە سەردائىنئە و زۆرتەر پوو لە دنياي شىئەرى دەكات. لە كۆر و كۆبۇونەو ھە ھەرھەنگى و كۆمەلەيەتى و ئايىنە كاندا ھەر ئەكەوئە و سەرنجى جەماوەر بۇ ھۆنراوہ كانى پائە كىشى و پىگەي خۇي لە ئىو ھەلبەستوانانى ھاوچەرخدا ئەدۇزىتەو ھە و نازناوى «غەربىي» بۇ ھۆنراوہ كانى ھەلئەبۇرئەت.

لە دواي تەواو كرىنى قۇناغى ناوەندى بە شىئەرى پەسىمى واز لە خويئندى قوتابخانە دىئەت و پو لە حوجرە و مزگەوت دەكات. بە وتەي خۇي: ھۆكارى سەركى لە پۇشتن بۇ حوجرە ئەو ھەو ھەو، ھەستى ناسك و ھۆنراوہى ھەست بزوئى شاعىرانى پىشتەم بە ئاشنا بوون لە گەل بنەما ئايىنە كان و زمانى ھەرەبى ئەزانى، ھەر بۇيە بە شىئەرى نازادىش درىژەم بە خويئندى قوتابخانە داوہ.

ئەم شاعىرە لاوہ لە گەل ھۆنەو ھە شىئەرى ھەلبەستدا، خەرىكى كۆكردەو ھە پەندى پىشنىيانى دەفەرى ھەورامان و چىرۆكى ئەفسانەيى و وشە پەسەنە كانى ھەورامىيە.

لە پىناسەي نەتەو ھەكەيدا ئەلئە: «ئىمە ئەو كەسەين كە ھەرھەنگ و تۆرەمان پىناسەمان ئەكات».

«ئەشقى پاك»

عەيەبن ئەشقى ویت بزانی به پاك
 وینەش نهوانی تۆ نه سەر پرووی خاک
 ھەر پۆ ئیتیزار تازە یاری بی
 چی حالەت ھەر شەو تا نه هاری بی
 ئەشقس مەزانە مەردی بی چارە!
 ئەسیری دەستی نهفسی ئەمارە
 چوون ئە گەر خودای ئەی پەنی ولات
 نێعمەتی ئەشقس کەردینی خەلات
 وینەیی فەرھاد و مەجنوون بی کارت
 شیرینی لەیلی کەرتی یارت
 «غەریبی» دل پەر نارە کەیی ئەوسان
 ئەشقس ھەر ئەشقی یارە کەیی ئەوسان

«قەدیم یانەیی دل»

بازە دل پەریت ھەر ویرانە بۆ
 ئەر بە ناوەشیەم کە یفوو تۆ سازا
 پەر وە دارۆ! دلەیی بی کە یفم
 دووری مە تاوۆ کەم کەرۆ مە یلت
 مە پەر و تە ماعت دیدەیی بی شەوقم
 ئەر قابل زانی تاکە پۆی مەردەن
 با ھەر تە شریف لای بیگانە بۆ
 زانە نازەنین وە شیم ئانە بۆ!
 ھە تا تۆ شەم بی ھەر پەر وانە بۆ
 تۆ ھەر نە دلنی تازە مانە بۆ
 ئەر سەد کە گویشم پەر چە تانە بۆ
 دلەیی «غەریبی» قەدیم یانەیی بۆ

شەو با رەحیمی

سالی ۱۹۹۲ی زاینی لە گوندی «قەلاگا» چاوی بە ژیان
 ھەڵناو. باوکی «مامۆستا لەتیف» و دایکی «مریەم» خاتونە.
 سەرەتای ئاشنا بوونی لە گەڵ دێر و وشە ئە گەریتەو ھە بۆ

قوتابخانه زېده كەي. وه ك قوتايه كي چالاك و ليھاتوو بواره كانى خويندن له قه لاگا
و قه لاجي تا قوناغى دواناوهندى بپروه.

زور زوو له قوناغى ناوهنديدا به بيستنى شيعره كانى شاملوو، شيركو، سۆھراب،
سواره و شەفيعى كەدەكنى، له گەل دنياى شيعر و ئەدەبىياتدا ئاشنا ئەييت. ئەم كچه
شاعيره هەستى خوڤى و ژانى كۆمەلگاي به شيعر ئەھۆنيتەوه و بەرى پەنجى له بوارى
شيعردا، كۆمەلە شيعريكه كه هيشتا بۆى نەلواوه چاپ و بلاقى بكاتەوه.

وه ك داکه وتنى پەشى خۆم بۆ نيو سكى دايكم تووپەم له بوونم ليرەدا
ماندووم له تەواوى تراژيدياكانى عەشق
دل پر له زوخم بۆ خوينى پرژاوى ولات
بۆ ئيواره بەر تەنگە كانى ئيواره كەي و هەموو ئەو بەھارەنى
كه چاو له دواى هەنارە سوورە كەي ئازادى به جيى ئەسرين
چاو پر له خوين چاويان نووقاند
تاق تاق كەرەش له سەردەمە كانى خويندن داىه
وھلى من نازانم گوايه ئيوەش نازانن
كه زاقى كام خۆشى و كام بەھارە
كه له زستان هەنك هەنك خۆى گەيانە ئەم خوينستانە
ئاخ هيدى هيدى گيانم بەردا، گيانم كيشر، گيانمان كيشر او بەردەوام هەر
ئە كيشريت.

وھلى بۆچى چوونكه شەويك شەربەتى نيو دەمارى تۆ بووه شەوچەرەم
چوونكه شەويك سەرپرېنى ولات كەلە پاچە بوو بۆ بەردلى بە يانى
چوونكه جيگاي مەحاكەمە تەجاوزيک بوو
چوونكه هەموو خەونە کانتان دادپرى له چاوانمانەوه
نازانم بەختى كام پۆخانه سوور بووه كه ئيمەى بەر كەوت
ئاگرەى كام بيستان بوو؟ قيزەى كام جووخە گا بوو؟
وادهى له سیداره دان كام دەمەو بەيان بوو؟
يان شلپ و هۆپرى كام شەپۆلە مەرگ بوو؟

نا ئه مه گوناخی من نیه دایه که که له کی چوار چیوهی کچ بوونم گه ز به گه ز
 هه ریه ک جاره هاره ی پروو خانی لیوه هات
 نا ئه مه تاوانی من نیه که ئیشی ژن بوون تا ئاکامی هه لجولانی هه ناسه م له گه لایه
 نا ئیمه قهت خوازیاری سه ربهرینی دارسنۆ بهر و پیشیل کردنی
 قولینه زه یتوونه کان له ژیر ساباتی عه شقدا نه بووین
 ئیدی دهستم بهردهن ئه ی خهونه زپه کانی پر له ته لیسمی کالی ساته کان لیهره
 کهس فریاد پره سی هاواره کان نیه
 من تا ئیستا بۆ کی ده دویم

سه‌رچاوه‌کان

- بنه‌ماله‌ی زانیاران، مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم موده‌پیس
- تاریخ مشاهیر کرد، بابا مه‌ردۆخ پۆحانی
- دانشمندان کرد در خدمت علم و دین، مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌پیس، وه‌رگێراوی ئه‌حمه‌د حه‌واری نه‌سه‌ب
- تاریخ مه‌ردۆخ، شیخ محه‌ممه‌د مه‌ردۆخ کوردستانی
- بوژاندنه‌وه‌ی میژووی زانیانی کورد، به‌رگی ۱و۲و۳و۴و۵و۶و۷و۸ مامۆستا محه‌ممه‌د عه‌لی قه‌ره‌داخی
- ئالبۆمی که‌شکۆل، مامۆستا محه‌ممه‌د عه‌لی قه‌ره‌داخی
- سه‌ده‌یه‌ک ته‌مه‌نی نوورین، عبدالله‌اییم مه‌عروف هه‌ورامانی
- شاعران کورد پارسی گوێی، سه‌ید عه‌بدولحه‌مید حیره‌ت سه‌جادی
- خێزگی سه‌یدی و خه‌رمانه‌ی ئه‌ده‌ب، په‌ئووف مه‌حمود پوور
- په‌راویژێک له‌ سه‌ر ژبانی مه‌لا خزر پووار، جه‌میل فارۆقی
- دیوانی مامۆستا قانع
- دیوانی مدرس کوردستانی
- دیوانی صیدی، محه‌ممه‌د ئه‌مین کاردۆخی
- باخچه‌ی کوردستان، به‌ندی دووه‌م له‌ دیوانی قانع
- یادی شاعیرانی کورد، حامد حیسامی
- چه‌پکه‌ گوێ له‌ گولزاری عوسمانی
- نورالانوار، سه‌ید عه‌بدولسه‌مه‌د توواری
- چه‌مکیک له‌ میژووی مه‌ریوان و هه‌ورامان، حه‌مه‌ی مه‌لا که‌ریم
- دیوانی مه‌لا حه‌سه‌نی دزلی، ئه‌حمه‌د نه‌زیری
- میژووی وێژه‌ی کوردی، به‌رگی ۱و۲، سدیق پۆره‌که‌ی
- دیمانه‌ی نووسه‌ر له‌ گه‌ل شاعیران و نووسه‌ران یان بنه‌ماله‌ی ئه‌و به‌پێزانه‌ی که‌ کۆچی دوایان کردووه‌.

پېړستى ناوہ کان

- ٲازاد رږسته مى، ١٣، ٢٢٣
ٲه حمهء محه مدهى، ٢٩٠
ٲيبراھيم ٲه حمهءى نيا، ٢٠٤
ٲيبراھيم مهرد څخى، ١٤٢
ٲيبراھيم غهرييى، ١٢٧
ٲيبراھيم مينويى، ٢٤٥
ٲيره ج قاءرى، ٢٩٧
ٲيسماعيل مهحمووى، ١٦٩
ٲه حمهء به گك كؤماسى، ٤٠
ٲه حمهء به هرامى، ١٦٧، ٢٥٣
ٲه حمهء رږسته مى، ١٥١، ٢٧٢
ٲه حمهء قازى زاده، ١٥٣
ٲه حمهء كؤنه ږوشى، ٢٠٢
ٲه حمهء محه مدهى، ١٢٣، ١٢٤
ٲه حمهء نه زيرى، ١٣٩
ٲه رسه لان عهزيرى، ١٩٩
ٲه سكه ندهر مورادى، ٢٨٥
ٲه مچهء مه لايى، ٢٤٢
ٲه مين عهزيرى، ١٩٠
ٲه نوه ره وشهءن، ١٨١، ١٩٦، ١٩٧، ٢٢١
ٲه نوه ر لهږنيان، ١٣٤
ٲه نوه ر هوږه برى، ٢٤٤
ٲه يوب حق بين، ٢٨٦
باقى سه فارى، ١٨٢

- پېهزاد کوردستاني، ۲۲۱
 بهختيار کهريمی، ۲۶۳
 پژمان حەبيبي، ۲۳۷
 پير ناري هه ورامی، ۳۱
 پير یونس هه نجيران، ۲۸
 پير شالياری دووهه م، ۲۶
 پير شالياری يه که م، ۲۵
 پهرويز رۆسته می، ۲۶۷
 تايه ر به هجهت مهريوانی، ۷۶
 توفيق مورادی (رېښوار هه جمنه یی)، ۲۸۰
 جهلال سه عیدزاده، ۲۰۵
 جهلیل عه باسی (قه قنه س)، ۱۹۴
 جهمال ئیمانی، ۲۳۱
 جهمال محه ممه دی، ۲۶۵
 جهمال ئیرانی، ۱۹۰
 جهمیل فاروقی، ۲۵۷
 حاجی سه یید بابە شیخ ئەلمانە، ۵۷
 حاجی سه یید حه سه ن چۆری، ۴۲
 حاجی شیخ عه بدوللای تیزل، ۵۹
 حاجی مه لا عه زیز، ۵۰
 حامد کۆنه پۆشی، ۲۸۲
 حامید به هرامی، ۲۵۳
 حسه ين فداکار، ۱۸۳
 حسه ين زاهدی، ۸۹
 حه مزه محه ممه دی، ۲۵۹، ۲۵۶
 حه میده خالدي، ۱۳۶
 حه مه عه لی ره حیم پوور، ۱۰۰
 خاتو خۆرشید مهريوانی، ۵۹
 خه دیجه جه هانی، ۳۰۳

- خه يالۍ، ۳۴، ۵۱، ۱۸۱، ۲۲۵
 د. نوميد وهرزه نده، ۲۲۸
 د. ره حمه ت سادقي، ۲۶۴
 دو کتور عه بدوللا، ۱۰۹
 دورې مهربوانې، ۹۰
 رزگار عه لايې، ۲۶۰
 ره حمان ره حيمي، ۲۸۷
 ره حمان هوشيارې، ۲۴۵
 ره ووف ره هنموون، ۲۱۸
 ره ووف مه حموودپور، ۲۰۰، ۲۰۱
 زاهيد بارخدا، ۲۷۵
 ساير سه عيدي، ۱۷۹
 سالج حبيبي، ۱۹۹
 سوبحان نه مينې، ۲۱۲
 سوره يا نه مينې، ۳۰۸
 سوران حه يده ري، ۲۹۵
 سه ديق مه حموودي، ۲۲۹
 سه عدوللا خه ديرې، ۹۸
 سه عيد نه کبرې، ۲۳۰
 سه لام قادري، ۲۸۸
 سه مير نه قشبه ندي، ۲۲۷
 سه يد عه تاي چورې، ۷۸، ۲۷۲
 سه ييد ئيسماعيل حسه يني، ۱۷۵
 سه ييد نه حمه د حسه يني (دلپېر)، ۱۸۶
 سه ييد باباشيخ حسه يني، ۱۶۸
 سه ييد دارا حسه يني، ۲۱۷
 سه ييد ره ووف حسه يني، ۱۱۸
 سه ييد عه بدوللا چورې، ۷۴
 سه ييد عه بدوللا حسه يني، ۱۶۲، ۱۶۳

- سه یید محهمه د موسه نیفی، ۱۱۰
 سه یید محهمه د زاهید، ۲۵
 شلیر زه مانی، ۲۹۸
 شنۆ جه وانپروودی، ۳۰۴
 شنۆ ره حیمی، ۳۰۶
 شیخ ئیبراهیم شارانی، ۳۶
 شیخ ئیبراهیم هه ورامانی، ۳۵
 شیخ نه حمه د مه ردۆخی (شه پۆل)، ۱۱۶
 شیخ جه لال فاروقی، ۹۶
 شیخ حه مه مارف حه سه نی، ۱۰۲
 شیخ ره زا موعینه دین کاکۆزه کریایی، ۳۳
 شیخ سه عید دۆلاشی، ۴۲
 شیخ شه هابه دین کاکۆزه کریایی، ۳۳
 شیخ عوسمان دوورپۆ، ۶۱
 شیخ عه بدولپه حمان جانه وه ره، ۲۹
 شیخ عه بدولپه حمان روکنه دین کاکۆزه کریایی، ۲۵
 شیخ عه زیز جانه وه ره، ۳۰
 شیخ محهمه د (مه لا ئابی)، ۵۸
 شیخ محهمه د حه سه ن مه زه هری، ۶۲
 شیخ محهمه د خه لۆوزه (حه سه رت)، ۶۸
 شیخ یتعمه ت وڵلا کاکۆزه کریایی (یه که م)، ۲۶
 شیخ یتعمه ت وڵلا کاکۆزه کریایی (دوو هه م)، ۲۷
 شیخ نه جمه دین مه ردۆخی، ۸۶
 شیخ په شید حه سینی، ۱۱۱
 شه ریف مورادی، ۲۸۲
 شه مسه دین فه تاحی (دواکه وتوو)، ۱۵۵
 شه وبا په حیمی، ۳۱۲
 شه هین محهمه دی، ۲۲۶
 عادل محهمه دپوور، ۱۸۰

- عبدالره حمان ره حيمى نيا، ۲۶۲
 عه دنان داستوار، ۲۹۰
 عوسمان نه شكاهوند (جيماو)، ۱۷۸
 عومه ر نه فسه رى، ۲۰۷
 عير فان حسه ينى، ۲۹۳
 عيسا نه حمه د زاده، ۱۶۸
 عه بدولمه جيد خور ميهر، ۲۰۲
 عه بدوللا نازهرى دوخت، ۲۷۸
 عه بدوللا نه قده سى، ۹۷
 عه بدوللا به گى هورامى، ۵۳
 عه بدوللا ره حيمى، ۱۸۸
 عه بدوللا نيكخواه (سه فايى)، ۱۶۳
 عه دنان بادز وهره، ۳۰۸
 عه دنان حه سهن پور، ۲۹۳
 عه زيز ناسرى، ۲۲۴
 عه لى دلاويز، ۲۵۵، ۲۵۶
 عه لى مه حموودى، ۱۹۵
 غه زال كه ريمى، ۳۰۹
 غه فوور (فه ريدوون) به هرامى، ۱۸۴
 فاتح شېخه لئيسلامى (چاوه)، ۱۲۸
 فاتح نه رژه ننگى (تينوو)، ۲۳۹
 فاتح بادپه روا، ۲۳۲
 فاتح ره حيمى، ۱۹۲
 فاتح وه يسى، ۱۸۵
 فازل كا كوزه كريبايى، ۳۲
 فايه ق با ته ش، ۱۹۶
 فريشته عه له ويى (دايكى سه لام)، ۱۶۶
 فه ريد په روازه، ۲۷۹
 فه ريد نيكخا، ۲۴۶

- فهریده محهمه دی (نارین)، ۲۹۴
- فهره ج و لّلا زه کی مہریوانی، ۵۷
- قادر ئه حمہ دی، ۲۳۳
- قادر سہ لہ سی، ۷۳
- کابل مہریوانی، ۳۱
- کاروان شیخوئیسلا می (کارؤ)، ۲۹۸
- کافیہ جہوانپوودی، ۲۴۷
- کاک حہ مہ ی یلو (ناری)، ۵۰
- کامیل سہ فہریان، ۲۳۴
- کاوہ مو عین فہر، ۲۴۹
- کاوہ دہ ستورہ، ۲۶۶
- کولسووم عوسمانپور، ۲۱۵
- کوروش ئه مینی، ۲۶۷
- کوستان یہ زدان پەرہ ست، ۱۹۳
- کہ مالّ عہ بدو لّلا یی (مہریوانی)، ۲۳۵
- کہ یخوسرہ وی مہریوانی، ۷۳
- کہ یوان جامخانہ، ۲۹۹
- ماجد مہ زہر پور (ئاوارہ)، ۱۰۴
- مامؤستا بورہان عالی، ۱۶۰
- مامؤستا ساحیب غہریبی، ۲۷۶
- مامؤستا سدیق محہ مہ دی، ۲۰۷
- مامؤستا سہ یید عہ لی خالدی، ۸۵
- مامؤستا شیخ ئہ حمہ د فاروقی (کہ لہ می شاعیر)، ۱۰۶
- مامؤستا عارف مودہ پرسی، ۱۰۱
- مامؤستا عہ بدو لکہریمی مودہ پریس (نامی)، ۸۲
- مامؤستا فہ خرہ دین، ۳۷
- مامؤستا قاتیع، ۴۲، ۷۴، ۷۶، ۱۲۸، ۱۴۰، ۱۴۹، ۱۸۶، ۱۸۷، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۷۹، ۳۱۵
- مامؤستا گؤران، ۸۰، ۸۱
- مامؤستا لہ تیف پہ جیمی، ۱۵۲

- ماموستان ماح مرادی، ۲۵۰
- ماموستان محهمه د نه مین عالی، ۹۵، ۱۳۱، ۱۵۲، ۱۵۵
- ماموستان محهمه د عارف عه لامي، ۹۳
- ماموستان محهمه د روستايي (ماموستان حافز)، ۱۴۱
- ماموستان محهمه د عارف عه لامي، ۹۳
- ماموستان مه محمود ده ستوره (موده پيس)، ۱۳۱
- ماموستان مه لا باقر بالک، ۶۷
- محهمه د ناسري، ۳۰۷
- محهمه د ناجي کاني ساناني، ۲۰۳
- محهمه د که ريمي، ۶۴، ۲۹۲
- محهمه د که ريمي (ماموستان قازي)، ۶۴
- محهمه د مه عرووفي، ۱۱۹
- محهمه د نه مین (خيتله)، ۴۵
- محهمه د نه مین ميرزايي، ۱۷۹
- محهمه د سادق نه حمه دزاده، ۷۹
- محهمه د فه هيم، ۱۵۷
- محهمه د مسته فازاده، ۲۲۲
- محهمه د مورادي (کورپه خات)، ۸۴
- محهمه د يوسف ره هنمون، ۱۴۷
- محهمه د کورپي شېخ علي ميريواني دهره رديي، ۶۸
- محهمه د کورپي مه لا ره زاي ميريواني، ۲۸
- مسته فا عه بدی، ۲۲۸
- موختار محهمه دی، ۲۵۲
- موختار هووشموند، ۲۴۰
- موزه فهر يووسفی، ۲۰۹
- موسليخ شېخه لئيسلامي (رېبوار)، ۱۴۲
- موسليخ نه حمه دی، ۲۱۵
- موسليخ کونه پوشي، ۲۶۱
- ميهدی چوري، ۲۷۲

- میهدی خووندل، ۲۵۴
- مه‌حموود مۆبارە ک شایی، ۲۳۶
- مه‌حموود مه‌حموودی، ۲۱۱
- مه‌ستوره خوسره‌وانی، ۲۸۹
- مه‌سعوود بینهنده، ۲۵۶، ۲۷۱
- مه‌لا ئەبووبه‌کر موسه‌نیفی چۆری، ۳۲
- مه‌لا جامی چۆری، ۳۶
- مه‌لا هه‌سەن دزلی، ۴۴
- مه‌لا هه‌مه‌سه‌عید سادەوا، ۶۸
- مه‌لا خزری رووار، ۳۶
- مه‌لا سه‌یید عه‌بدوڵکه‌ریم چۆری، ۳۵
- مه‌لا شه‌ریفی مه‌ردۆخی، ۴۳
- مه‌لا عه‌بدوڵسه‌مه‌د بالکی، ۴۲
- مه‌لا عه‌بدوڵعه‌زیم سه‌وڵاوا، ۴۱
- مه‌لا عه‌بدوڵقادر جه‌لالی، ۵۶
- مه‌لا عه‌بدوڵواحد سه‌مه‌دی، ۵۸
- مه‌لا عه‌بدوڵڵا قازی شه‌یدا، ۴۳
- مه‌لا عه‌بدوڵڵا مه‌ریوانی، ۵۱
- مه‌لا عه‌بدوڵڵای سه‌جادی بلبه‌ر (سه‌یید بلبه‌ری)، ۷۶
- مه‌لا که‌ریم سه‌ردۆش (په‌ژار)، ۱۱۴
- مه‌لا محه‌مه‌دی جه‌وانروودی، ۱۲۲
- مه‌لا محه‌مه‌د سلیمان (سه‌یدی)، ۳۸
- مه‌لا محه‌مه‌د کۆماسی، ۹۸
- مه‌لا محه‌مه‌دی په‌شه‌دیی، ۶۱
- مه‌لا مه‌حموود جوانپۆیی، ۵۶
- مه‌لا عارف، ۵۰
- مه‌لا عه‌بدوڵغه‌فاری دووه‌م، ۳۵
- مه‌لایوسف جان چۆری، ۳۵
- مه‌ولانا محه‌مه‌د گوشایش، ۲۹

- مه‌هين به‌هرامې كه‌مانگه‌ر، ۱۸۹
 ناسر چه‌يده‌ري كاني ساناني، ۱۴۴
 ناسرخواه‌ري، ۲۹۵
 نگار محه‌مه‌دي، ۲۴۰
 نووري به‌راري، ۲۵۲
 هه‌ورامان به‌هرامې، ۳۰۱
 وه‌فاقادي، ۲۲۰
 وه‌همې كوردستاني، ۹۲
 په‌ئووف سه‌عيديان (ئاريا هه‌ورامې)، ۲۶۹
 په‌ئووف جه‌هاني (سه‌يوان.ج)، ۲۳۷
 هادي په‌حمان زاده، ۲۹۶
 هانا سه‌يفي، ۳۰۹
 هيوا نادري، ۲۷۳
 هه‌ياس غه‌ريبي، ۲۹۶، ۳۱۱

PEN CARAVAN

(Poets and Writers of Marivan and Hewraman)

Compiled and Edited By:

Fateh Mostafaei

... دیتنی ژبانی پیشکەوتووێ پر له جسم و جوول و هیوا و شانازی له لای به شیک له ولاتانی جیهان له
جهمسهریک و داملوی و کلۆلی و چەق بەستوویی و تاریکی و نادیار بوونی ئاسۆی ژبانی داهاتوو له
جهمسهره که ی تری جیهان دا که تۆشی له گەڵ دای، بهرە ی تازه ی پینگەیشتووی چاو کراوه له م جهمسهره دهباته
سەر هەڵدێری بێ هیوایی و دابران له خۆی و فەرهنگ و کەلهپووره که ی. ئەم حاله ته دهروونی یه هەر ئیستا
یه کیک له گیر و گرفته کانی جیهانی سیهمه که ئیمه ی کوردیش تیی دا دهژین و وای لیکردوین تهنا نهت
نهتوانین به باشی که لک له ئال و گۆرە کان و ههله هه لکه وتوووه کان وهریگرین. کورته ی که لام: خو له بیر بردنه وه
و خو به هیند نه گرتن بۆ تاک و بۆ کو، بۆ گه ل و نه ته وه، هۆکاری سه ره کی فه وتان و تیدا چوونه و نه رک ی
پوونا کیری دلسۆز و زانا بهرگری کردن له پهره گرتنی بارودۆخی له م چه شنه یه...

« له پیشه کیه که ی نه حمه د قازی»